

287-300
DOKUMENTY

**PROGRAM
ZWIĄZKU KOMUNISTÓW
JUGOSŁAWII**

KRYTYKA « KOMUNISTA »

INSTYTUT

PARYŻ

LITERACKI

1959

PROGRAM
ZWIĄZKU KOMUNISTÓW
JUGOSŁAWII

BIBLIOTEKA "KULTURY"
Tom XL

Imprimé en France.

Wydawca : Librairie « LIBELLA »
12, rue St. Louis-en-l'Île, Paris, 4^e

D O K U M E N T Y

**PROGRAM
ZWIĄZKU KOMUNISTÓW
JUGOSŁAWII**

KRYTYKA « KOMUNISTA »

INSTYTUT

PARYŻ

LITERACKI

1959

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001004820942

II 261.968

1964 K 194/15

DOKUMENTY

Propagandy jakże często mamy za wiele. Informacji nigdy nie jest za dużo. Dla czytelników KULTURY w kraju i zagranicą, tj. dla ludzi, którzy cenią nie propagandę, lecz fakty i informacje — podjęliśmy nową serię wydawniczą w ramach „Biblioteki KULTURY”, pod nazwą DOKUMENTY.

DOKUMENTY będą dawać Czytelnikowi polski przekład oryginalnych tekstów, które zazwyczaj zna się tylko z fragmentów, z dowolnie powyrywanych cytat, przytaczanych przez prasę codzienną lub z uogólnień publicystycznych. Jesteśmy pewni, że nasi czytelnicy zechcą sami zapoznać się z „mięsem”, z którego wielojęzyczna prasa przyrządza dla nich gazetowe „kotlety”. See it for yourself! Zapoznajcie się sami z tekstami, które charakteryzują współczesną sytuację światową czy problemy społeczne epoki — bo tylko wtedy będziecie mogli mieć własny sąd o tym, co się wokół Was dzieje.

DOKUMENTY będą się odróżniały od innych książek „Biblioteki KULTURY” kolorem okładki i własną numeracją.

Poprzednio ukazały się 4 pozycje DOKUMENTÓW :

1. O KULCIE JEDNOSTKI I JEGO NASTĘPSTWACH.
Referat 1-go Sekretarza K.C. KPZR, Chruszczowa.
2. PRZEMÓWIENIE WŁADYSŁAWA GOMUŁKI 1-go
Sekretarza K.C. PZPR.
3. TESTAMENT HARICHA.
4. WARSZAWA — KIJÓW w opracowaniu B. Lewyckiego.

W serii „Dokumentów” wydawanych przez Bibliotekę KULTURY — przedkładamy naszym Czytelnikom w Kraju i na Emigracji — pełny tekst Programu Związku Komunistów Jugosłowiańskich, uchwalony na VII Zjeździe Związku w dniach 22 do 26 kwietnia 1958 r. Żadna partia komunistyczna — czy to w krajach tzw. obozu socjalizmu czy w krajach Zachodu — nie zdobyła się do tej pory na wypracowanie, uchwalenie i ogłoszenie tego rodzaju dokumentu. Nowe wytyczne Związku Komunistów Jugosłowiańskich nie adoptują postulatów Milovana Đžilasa — niemniej wpływ tego rewizjonisty na całość programu jest widoczny. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że z wszystkich dotychczasowych interpretacji marksizmu — jest to marksizm najbardziej nowoczesny i najbardziej zharmonizowany z zachodnim dorobkiem myśli lewicowej.

Dla Polaków — jak i innych narodów ujarzmionych przez Sowiety — najdonioślejsze znaczenie mają rozdziały programu Związku poświęcone bezlitosnemu zdemaskowaniu imperialistycznej polityki sowieckiej. Oskarżenia o hegemonizm, o ideologiczny monopolizm, o wyzysk gospodarczy, o mieszanie się w sprawy wewnętrzne innych narodów — nie padają tym razem ze strony redaktorów Free Europe, lecz ze strony marksistów-komunistów o wieloletniej rewolucyjnej i partyjnej przeszłości. Komuniści jugosłowiańscy oskarżają jawnie komunistów sowieckich o stalinowski rewizjonizm — to znaczy o zdradę marksizmu-leninizmu na rzecz imperialistycznego stalinizmu.

Dla wszystkich interesujących się walką ludzi, którzy socjalizm chcieliby pogodzić z narodową niezależnością i państwową

suwerennością — dokument jugosłowiański stanowić będzie znamiennej lekturę.

Nie będąc komunistami przyjmujemy z zadowoleniem pogląd wyrażony w programie Związku, że partie komunistyczne nie mają monopolu na socjalizm. Pogląd, że pokojowa droga do socjalizmu wieść może również przez ruch związków zawodowych rozbudowanych w krajach europejskiego Zachodu i w Ameryce — również stanowi wielki krok naprzód w ewolucji jugosłowiańskiego komunizmu.

Obok tekstu Programu Związku Komunistów Jugosłowiańskich Czytelnik znajdzie w niniejszym tomie artykuł „Komunista” będący oficjalną odprawą udzieloną przez Kreml jugosłowiańskim komunistom. Te dwa dokumenty — mimo, że oba wyszły spod pióra komunistów — dosłownie reprezentują dwa światy. Artykuł „Komunista” stanowi klasyczny przykład owej ciasnej, talmudycznej, stalinowskiej „teologii” — która kwitła na łamach prasy i periodyków sowieckich w okresie gdy „słończko narodów” świeciło jeszcze znad murów Kremla. Artykuł „Komunista” opiera się w znacznej mierze na cytatach z pism Stalina, którego określono „prawdziwym i rzetelnym marksistą”.

Tylko jeden wniosek można wysnuć z lektury tych dokumentów : z dzisiejszą stalinowską Rosją nie można się porozumieć. Można jej albo ulec albo ją zwalczać. Dotyczy to zarówno niekomunistów jak i komunistów.

REDAKCJA

Związek Komunistów Jugostawii przyjmuje nowy Program w okresie potężnego rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych i socjalistycznej świadomości społecznej w naszym kraju, w okresie stałego wzmacniania się sił socjalistycznych w świecie, w okresie coraz większego i coraz szerszego przerastania socjalizmu w światowy ustrój społeczny.

Manifest Komunistyczny zapowiedział stworzenie nowego społeczeństwa; Komuna Paryska usiłowała urzeczywistnić pierwszą dyktaturę proletariatu; dopiero Wielka Październikowa Rewolucja Socjalistyczna otworzyła epokę przechodzenia społeczeństwa od kapitalizmu do socjalizmu. Kilka ostatnich dziesięcioleci wskazuje, że żyjemy w okresie zanikania kapitalistycznego ustroju społecznego i kształtowania się społeczeństwa socjalistycznego.

Dzisiejsza ludzkość wkracza na drogę socjalizmu poprzez rewolucje i procesy pokojowe, poprzez stagnację i kryzysy, poprzez nieustające przeobrażenia będące wynikiem walki przeciwności: form starych, które zanikają i form nowych, które powstają. Przejście to realizuje się poprzez rozwój nauki i techniki, rozwój sił wytwórczych społeczeństwa, poprzez wzmacnianie świadomości politycznej i organizacyj klasy robotniczej i innych warstw ludzi pracy, poprzez walkę rewolucyjną klasy robotniczej, walkę wyzwolenczą narodów kolonialnych lub uciśnionych oraz poprzez potężne oddziaływanie stale wzrastających sił socjalistycznych i istniejących już państw socjalistycznych na społeczeństwo kapitalistyczne.

Klasa robotnicza, podstawowa siła rozwoju socjalizmu w świecie, już ponad sto lat w sposób świadomy i żywiołowy od-

działuje na wszystkie dziedziny stosunków gospodarczych i społecznych i posługując się różnymi formami i sposobami akcji i oddziaływania, zmienia istniejące i kształtuje nowe stosunki społeczne, tworząc i rozwijając praktykę, doświadczenie i ideologię socjalizmu — stając się w ten sposób obiektywnym i głównym nosicielem postępu i interesów ogólnoludzkich.

Na przestrzeni kilku ostatnich dziesięcioleci ruch robotniczy był główną siłą napędową postępu społecznego narodów jugosłowiańskich, a partia komunistyczna, Związek Komunistów Jugosławii jego awangardą ideową i organizatorem.

Walcząc o wyzwolenie narodowe i o socjalizm, narody Jugosławii, klasa robotnicza i partia komunistyczna znalazły się na wysuniętych pozycjach w obliczu zaostrzonych przeciwieństw międzynarodowych, więc musiały rozwiązywać te przeciwieństwa i przyspieszać rozwój społeczny środkami rewolucyjnymi — tocząc ostre, długotrwałe i krwawe walki. Z walki narodowo-wyzwoleńczej i rewolucji socjalistycznej zrodziła się i wyrosła socjalistyczna Jugosławia, a partia komunistyczna, Związek Komunistów Jugosławii, kierując pomyślnie walką narodowo-wyzwoleńczą i przebiegiem rewolucji i budownictwa socjalizmu, zdała egzamin historyczny stając się kierowniczą siłą socjalistyczną naszego społeczeństwa.

Urzeczywistnienie celów socjalistycznych w naszym kraju stanowi złożony i długi proces, uwarunkowany odrębnościami rozwoju historycznego narodów jugosłowiańskich, potencjałem materialnym, ekonomicznym i kulturalnym, stopniem i tempem rozwoju sił wytwórczych i socjalistycznej świadomości ludzi, działaniem świadomego czynnika socjalistycznego, międzynarodowym położeniem Jugosławii i stanem stosunków międzynarodowych. Sukces rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych w naszym kraju zależy też od rozwoju socjalizmu w świecie, albowiem nasz rozwój socjalistyczny jest częścią przeobrażeń socjalistycznych w skali światowej, a sukcesy osiągnięte na tej drodze przez siły socjalistyczne w świecie ułatwiają nasz rozwój, podobnie jak rezultaty osiągnięte przez nasz kraj stanowią wkład do ogólnego doświadczenia rewolucyjnego ruchu robotniczego i do rozwoju socjalizmu jako całości.

Program Związku Komunistów Jugosławii wyrasta organicznie z dawniejszych programów Komunistycznej Partii Jugosławii; dąży on do teoretycznego sformułowania istotnych doświadczeń Komunistycznej Partii Jugosławii, względnie Związku Komunistów Jugosławii w kierowaniu rewolucją, w kształto-

waniu władzy rewolucyjnej klasy robotniczej i ludu pracującego, w rozwijaniu socjalistycznych stosunków społecznych, w przemianach ekonomicznej bazy społeczeństwa oraz w realizacji wszystkich innych ważniejszych zadań budownictwa socjalizmu w Jugosławii.

Program Związku Komunistów Jugosławii dąży do tego, aby w oparciu o analizę marksistowską teoretycznie określić ogólne prawidłowości socjalistycznego rozwoju i specyfikę form rewolucyjnego procesu w Jugosławii.

Program Związku Komunistów Jugosławii stara się zanalizować współczesny rozwój społeczny w świecie, określając poglądy i stanowisko komunistów jugosłowiańskich wobec ogólnej problematyki stosunków społecznych ekonomicznych i politycznych w świecie.

Program Związku Komunistów Jugosławii wyraża zasadnicze poglądy na niektóre najistotniejsze zagadnienia współczesnego międzynarodowego ruchu robotniczego i rozwoju socjalizmu w świecie.

Program Związku Komunistów Jugosławii określa główne zadania komunistów jugosłowiańskich w ich działalności społeczno-politycznej w budownictwie socjalistycznego społeczeństwa i kształtowaniu socjalistycznych stosunków społecznych, formułuje koncepcje ideowe wszystkich istotnych zagadnień wewnętrznych i zagadnień polityki zagranicznej Jugosławii i określa wytyczne dalszego socjalistycznego rozwoju naszego kraju.

W ramach ogólnego rozwoju idei socjalistycznych, Program Związku Komunistów Jugosławii jest wyrazem myśli socjalistycznej na danym etapie rozwoju społecznego w Jugosławii. Nie jest on kodeksem dogmatów i prawd ostatecznych. Całokształt naszej przyszłej praktyki społecznej i myśli naukowej naszej przyszłej praktyki społecznej i myśli naukowej będzie wychodzić poza ramy poszczególnych konkretnych stanowisk, poglądów i sformułowań, poprawiać je, a może nawet negocjować — i właśnie w ten sposób znajdzie potwierdzenie rewolucyjny duch i koncepcja twórcza Programu Związku Komunistów Jugosławii. Uczyni to również praktyka społeczna i naukowa współczesnych sił socjalistycznych w świecie.

Rozwój ruchu robotniczego na przestrzeni całej swej historii odbywał się drogą ścierania się poglądów i opinii. Ostatecznie zwyciężały te poglądy i teorie, które stanowiły obiektywne odbicie prawidłowości rozwoju konfliktów społecznych danego okresu. Również na dzisiejszym etapie walki o socjalizm istnieją róż-

nice w poglądach na niektóre zagadnienia teoretyczne i praktyczne. Różnice te stanowią odzwierciedlenie sprzeczności dialektycznych w rozwoju społeczeństwa i świadomości mas, są one wyrazem twórczego charakteru praktyki i myśli socjalistycznej. Ponadto są one wyrazem całej złożoności okresu przejściowego, żywotności starych pojęć, drgawek systemu społecznego, który schodzi z areny historycznej oraz trudnych warunków w jakich kształtuje się i rośnie nowe społeczeństwo socjalistyczne. Tylko w metafizycznym wyobrażeniu świata istnieje spokój, jedność i harmonia. My, komuniści jugosłowiańscy, szczerze i śmiało, tak jak to czyniliśmy zawsze, wypowiadamy swoje poglądy i swoje opinie, przekonani, że tylko konfrontacja idei i ich urzeczywistnienie w praktyce stanowi sprawdzian i potwierdzenie żywotności, prawdziwości i postępowości każdej koncepcji, więc również jej wyższości, a co za tym idzie — naukowości marksistowskiej. My, komuniści jugosłowiańscy, jesteśmy przeświadczeni, że w walce poglądów i twórczym współzawodnictwie praktyki społecznej sił socjalistycznych umacnia się socjalizm, rozwija myśl społeczną, rozwiązuje się i przewyżcza istniejące przeciwieństwa okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu.

Wobec tego, Program Związku Komunistów Jugosławii niezależnie od możliwych poszczególnych błędów i niedostatecznego opracowania poszczególnych zagadnień, stawia sobie przede wszystkim za cel : ukazanie naszym ludziom pracy jak najszerszych perspektyw dalszego budownictwa socjalizmu, aby w ten sposób dać naszej praktyce socjalistycznej silniejsze podstawy ideowe; ożywienie pracy ideologicznej Związku Komunistów Jugosławii; przyczynienie się do wykorzenia resztek schematyzmu, dogmatyzmu, konserwatyzmu i rewizjonizmu oraz usunięcia wpływów ideologii burżuazyjnej; bardziej prawidłowe naświetlenie i szersze ujęcie aktualnych problemów budownictwa socjalizmu w naszym kraju i ogólnej walki o socjalizm; przyczynienie się, przez wyciągnięcie wniosków z własnej praktyki socjalistycznej — korzystając także z doświadczenia innych — do szerszego naświetlenia palących problemów rozwoju socjalizmu na świecie, w stopniu, w jakim nasza praktyka — choćby tylko w skromnym zakresie — przyczynia się do wzbogacenia ogólnoludzkiej skarbnicy doświadczeń socjalistycznych.

Program Związku Komunistów Jugosławii jest podstawą naszej aktywności i walki w przyszłości. Jednakże, uważając praktykę za najwyższy sprawdzian słuszności założeń teoretycznych

i wykładnię rozwoju ideologicznego — komuniści jugosłowiańscy nadal będą się uczyć zarówno w oparciu o własną praktykę, jak i o praktykę innych ruchów socjalistycznych, nie wahając się jawnie korygować tego, co praktyka uzna za przeżytek lub za rzecz nie do utrzymania. Dlatego, zgodne z duchem niniejszego Programu jest prześcignięcie go przez nowy, jeszcze większy rozmach twórczy praktyki i teorii rozwoju socjalizmu.

R o z d z i a ł I

STOSUNKI SPOŁECZNO-GOSPODARCZE I POLITYCZNE W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

Kapitalizm przedmonopolistyczny.

Kapitalistyczny system społeczny w swej postaci klasycznej należy do przeszłości.

W okresie wolnej konkurencji kapitalizm rozwinął technikę produkcji i siły wytwórcze, ale wytworzył przy tym warunki i siły społeczne, które, coraz mocniej, w przeróżny sposób naciskają na kapitalizm zaostrzając jego przeciwieństwa wewnętrzne i wymagając jego zmiany jako systemu. Decydującą część tych sił stanowi klasa robotnicza, która staje się nosicielem świadomej akcji socjalistycznej, zmierzającej do likwidacji kapitalizmu.

Potężnie rozwijając siły wytwórcze społeczeństwa kapitalizm dokonał rewolucji przemysłowej w szeregu krajów, zorganizował naukowo produkcję w ramach przedsiębiorstwa, doprowadził do ogromnego wzrostu wydajności pracy, rozwinął rynek krajowy i stworzył rynek światowy. Poprzez coraz większy podział pracy w zasięgu krajowym, a nawet międzynarodowym, kapitalizm rozszerzył społeczny charakter pracy, uspołeczniając stale produkcję, która jednak nadal pozostaje w granicach prywatnego kapitalistycznego zarządzania i prywatnego przyswajania produktu społecznego.

Rozwój kapitalizmu był równoznaczny z ekspropriacją i upadkiem drobnych wytwórców, z kształtowaniem się i wzmocnieniem klasy robotniczej.

Siłą napędową produkcji kapitalistycznej jest zysk. Prywatna własność kapitalistyczna środków produkcji, prywatne przywłaszczanie, zysk jako cel produkcji i anarchia w rozwoju

gospodarki kapitalistycznej wchodzi w coraz silniejszy konflikt ze społecznym charakterem produkcji, z całokształtem organizacji produkcji i z ogólnymi potrzebami społeczeństwa. W konflikcie tym znaleźli się zwłaszcza bezpośredni wytwórcy — wyzyskiwani robotnicy najemni, których rola w produkcji, dążności ekonomiczne i aspiracje polityczne wzrastały coraz bardziej.

Rozwojowi kapitalizmu towarzyszyło coraz większe gromadzenie bogactwa, coraz większa koncentracja i centralizacja kapitału oraz siły ekonomicznej i politycznej w rękach coraz mniejszej liczby kapitalistów, podczas gdy po drugiej stronie wyrastała coraz liczniejsza armia wyzyskiwanego proletariatu. Doprowadziło to do zaostrzenia zasadniczych przeciwieństw klasowych i walki klasowej w społeczeństwie kapitalistycznym.

W okresie kapitalizmu liberalnego rozwój przemysłowy koncentrował się głównie w krajach zachodnio-europejskich i Stanach Zjednoczonych, podczas gdy inne kraje były w przeważającej części wytwórcami surowców. Kraje rozwinięte przemysłowo podporządkowały sobie kraje wytwarzające surowce i w ten sposób stworzyły grunt dla swego szybszego rozwoju, hamując rozwój pozostałych części świata.

Na tej podstawie i wśród tych przeciwieństw rozwijał się system kapitalistyczny, którego prawa powstania i rozwoju oraz nieuchronność upadku odkryli, poddali naukowej analizie i wyjaśnili — Marks i Engels.

O kapitalizmie monopolistycznym.

Kapitalizm monopolistyczny wystąpił na wyższym stopniu rozwoju sił wytwórczych kapitalizmu, na gruncie koncentracji produkcji i centralizacji kapitału oraz dominującej pozycji kapitału finansowego.

Kapitalizm monopolistyczny zorganizował produkcję społeczną na szerokiej podstawie, zespalał wiele przedsiębiorstw jednej lub kilku gałęzi i rejonów gospodarczych i dalej rozwinął produkcję i jej uspołecznienie. Wskutek coraz większej koncentracji i centralizacji produkcji, planowanie w ramach przedsiębiorstwa przekształca się w planowanie w ramach i w interesie monopoli. Jednocześnie zacieśnia się powiązanie i współzależność gospodarki światowej.

W okresie kapitalizmu monopolistycznego rozpoczął się też proces gnicia społeczeństwa kapitalistycznego, jego zastoju, niez-

dolności dotrzymania kroku możliwościom dalszego rozwoju sił wytwórczych społeczeństwa. Wskutek tego rozszerzył się zarazem proces kryzysów, doszło do wojen na skalę światową, do ogólnego kryzysu i do przyspieszonego rozpadu kapitalizmu jako systemu.

Kapitalizm monopolistyczny charakteryzuje pojawienie się monopolu w rozwiniętych krajach kapitalistycznych, powiązanie się monopolu na płaszczyźnie międzynarodowej, tworzenie się monopolu światowych, ich panowanie w gospodarce światowej i decydujący wpływ na politykę światową i stosunki międzynarodowe. Na gruncie wszechpotęgi kapitalistycznych monopolu wyrósł imperializm — ostatnie stadium kapitalizmu. Naukową marksistowską analizę rozwoju imperializmu w końcu XIX w. i początku XX w. dał Lenin.

Głębokie przemiany wywołane przez monopole w strukturze ekonomicznej i społecznej kapitalizmu nie usunęły głównych prawidłowości i sprzeczności społeczeństwa kapitalistycznego, nadały im tylko nowe cechy. Rozwija się walka konkurencyjna między monopolami, walka o monopol i umocnienie swoich pozycji, walka wewnątrz samych monopolu oraz przeciwko tym, którzy zagrażają ich pozycjom. Taka konkurencja przybrała szczególnie ostre formy na arenie międzynarodowej w walce o rynki, o źródła surowcowe i sfery wpływów. Jeszcze bardziej pogłębiła się przepaść między krajami rozwiniętymi i zacofanymi.

Kapitalizm monopolistyczny powiększył eksploatację klasy robotniczej, ludzi pracy oraz nacisk na warstwy średnie społeczeństwa. W tej fazie kapitalizmu rozszerzył się system wyzysku innych narodów, zwłaszcza kolonialnych, przy pomocy najbardziej wględniejszych metod eksploatacji i ucisku.

Kapitalizm monopolistyczny jeszcze bardziej zaostrzył główne sprzeczności kapitalizmu i wywołał nowe. Rozwinął przeciwieństwa klasowe i polityczne w poszczególnych krajach i przeciwieństwa w stosunkach międzynarodowych. Dla opanowania trudności wewnętrznych i zewnętrznych między samymi krajami imperialistycznymi i sprzeczności w ich stosunkach z krajami kolonialnymi i podległymi, kapitalizm monopolistyczny zaczął coraz szerzej i bardziej bezpośrednio posługiwać się aparatem państwowym — co wzmacnia tendencje do zrastania się szczytów monopolu, oligarchii finansowej ze szczytami państwa i aparatu państwowego.

Kapitalizm monopolistyczny staje się nosicielem reakcji politycznej, usiłuje powstrzymać rozwój ruchu robotniczego i masowych ruchów wyzwoleniczych oraz zdusić w społeczeństwie wpływy demokratycznej opinii publicznej. Dla zabezpieczenia przed ruchem rewolucyjnym swych pozycji w kraju oraz swych pozycji międzynarodowych, najreakcyjniejsze siły kapitału monopolistycznego w krajach o szczególnie zaostzonych przeciwnościach wewnętrznych i zewnętrznych wybrały drogę dyktatury typu faszystowskiego i podobnych, wiążąc się z najbardziej wstecznymi — z punktu widzenia społeczno-historycznego — siłami w krajach zacofanych.

Walka kapitalizmu monopolistycznego o nowy podział i o rozszerzenie sfer wpływów, o przewagę i dominację w świecie, doprowadziła już dwa razy do wojny światowej, do masowego wyniszczenia ludzi oraz materialnych i kulturalnych dóbr społecznych.

Przemiany w społeczeństwie kapitalistycznym i wzmacnianie sił antykapitalistycznych.

Przeciwności ekonomiczne i polityczne w kapitalizmie monopolistycznym, kryzysy i wojny imperialistyczne zaostrzyły walkę rewolucyjną klasy robotniczej i ludzi pracy w krajach kapitalistycznych oraz walkę rewolucyjno-wyzwoleniczą w krajach kolonialnych i zależnych. Proces ten doprowadził do Rewolucji Październikowej, do rewolucji socjalistycznej w Jugosławii, w Chinach i innych krajach, do wprowadzenia socjalistycznego ustroju społecznego w szeregu krajów, a również do wyzwolenia i uzyskania niezależności politycznej przez wiele krajów kolonialnych i zależnych.

Nowe zjawiska społeczno-ekonomiczne, wydarzenia polityczne ostatnich dziesięcioleci (od Rewolucji Październikowej poprzez doniosłe wypadki, jak wielki kryzys ekonomiczny 1929-1932, aż do drugiej wojny światowej), nowe zwycięstwa sił socjalistycznych w szeregu krajów i rozpad systemu kolonialnego — wywołały dalsze głębokie przemiany w społeczeństwie kapitalistycznym. Przemiany te wyrażają się na ogół we wzroście tendencji państwowo-kapitalistycznych i są wynikiem oddziaływania różnych czynników społecznych, ekonomicznych i politycznych.

Na przemiany te wpłynął: rozwój sił wytwórczych, coraz większy społeczny podział pracy i umacnianie się społecznego

charakteru produkcji zarówno w rozwiniętych krajach kapitalistycznych, jak i w skali światowej. Kapitalizm w dotychczasowych swych formach nie jest w stanie zapewnić niczym nie zakłóconej, rozszerzonej reprodukcji społecznej. Kapitalistyczne stosunki produkcji nie odpowiadały więcej niezwykle rozwiniętym siłom wytwórczym, rozwijającym się w przyspieszonym tempie wskutek postępu współczesnej nauki i techniki.

Nierównomierność rozwoju gospodarczego różnych obszarów świata w warunkach kapitalizmu utrudnia dalszy postęp gospodarki światowej jako całości, a więc również wysoko uprzemysłowionych krajów kapitalistycznych. Nierównomierności tej nie można usunąć w ramach dotychczasowych, kapitalistycznych stosunków między krajami rozwiniętymi i zacofanymi.

Wzrost liczebny i organizacyjne umacnianie się klasy robotniczej, rewolucje, powstania, masowe strajki, świadoma i żywiołowa walka oraz akcje klasy robotniczej i ludzi pracy w ogóle na polu politycznym, ekonomicznym i socjalnym, jak też wzrastający ich wpływ i udział w życiu społecznym, prowadzą do dalszego osłabienia systemu kapitalistycznego i wzmocnienia sił socjalistycznych.

Rewolucja i budownictwo socjalizmu w Związku Sowieckim i w szeregu innych krajów, znacznie wpłynęły na wzmocnienie się sił socjalistycznych w świecie, zarówno przez swe oddziaływanie na system kapitalistyczny, jak i przez otwarcie perspektywy przed klasą robotniczą i narodami kolonialnymi w ich walce z imperializmem, walce o szybszy rozwój gospodarczy i społeczny na nowej podstawie socjalistycznej.

Druga wojna światowa wymagała maksymalnych wysiłków od gospodarki poszczególnych krajów, odpowiedniego uregulowania i nastawienia rozwoju gospodarczego w zakresie krajowym, szerokiego i wszechobejmującego stosowania metod gospodarki wojennej — co również wpłynęło na wzmocnienie tendencji etatystycznych w kapitalizmie.

Nowe sukcesy i zapał klasy robotniczej i innych sił postępowych, będące wynikiem zwycięstwa nad faszyzmem w czasie drugiej wojny światowej, wpłynęły ze swej strony na przemiany w ustroju kapitalistycznym. Przyczynia się do tego także nowy epokowy postęp nauki i techniki po drugiej wojnie światowej.

Ruchy wyzwolenicze narodów zależnych i kolonialnych doprowadziły do utworzenia szeregu nowych państw niepodległych, które — aby przyspieszyć swój rozwój ekonomiczny i spo-

łeczny oraz umocnić swą niepodległość — nie wybierają klasycznej kapitalistycznej drogi rozwoju, lecz drogę kierowania i zarządzania gospodarką przez państwo, drogę państwowej własności środków wytwarzania.

Kapitalizm monopolistyczny, który rozwinął się w światowy system gospodarczy, jeszcze bardziej uwydatnił brak równouprawnienia, jaki również do tej pory cechował stosunki w światowym podziale pracy.

Kapitalizm w koloniach podkopał tradycyjne stosunki społeczno-ekonomiczne i wprowadził stosunki kapitalistyczne, starając się w ten sposób związać na stałe gospodarkę tych krajów z gospodarką metropolii.

Przyspieszony rozwój gospodarki narodowej krajów zacofanych — na gruncie silnego rozwoju państwowo-kapitalistycznych form i stosunków w gospodarce — wywołuje zmiany w ich strukturze ekonomicznej i społecznej, a wszystko to wpływa na ekonomikę krajów gospodarczo rozwiniętych, zakłóca ich dotychczasowe stosunki z krajami zacofanymi, co znów ze swej strony prowadzi do wzmocnienia roli państwa w międzynarodowych stosunkach gospodarczych.

Równoległe z rozszerzaniem państwowego zarządzania życiem gospodarczym w poszczególnych krajach i z tworzeniem własności państwowej, wzrasta rola państwa w określaniu form międzynarodowej współpracy gospodarczej, w regulowaniu handlu międzynarodowego i międzynarodowego finansowania, co stanowi jedną z cech współczesnych międzynarodowych stosunków gospodarczych.

Z racji tych przyczyn, tendencje państwowo-kapitalistyczne stanowią istotną cechę rozwiniętych krajów kapitalistycznych, a także większej części krajów zacofanych, choć występują tam w innej postaci i rozwiązują inne zadania.

Kierownicze siły społeczeństwa kapitalistycznego w poszczególnych częściach świata — aby umożliwić rozwój produkcji społecznej i złagodzić wewnętrzne przeciwieństwa społeczne i w ten sposób przedłużyć życie ustrojowi kapitalistycznemu — zmuszone są jednocześnie dokonywać przemian w tym ustroju drogą upaństwowiania określonych funkcji ekonomicznych, osłabiając w ten sposób coraz bardziej jego postawy prywatno-kapitalistyczne i czyniąc sam ustrój coraz mniej odpornym, bo przecież nieprzerwanie trwa — w różnych formach — walka prowadzona przez współczesny ruch robotniczy i postępowe siły ludzkości.

Wobec tego, stało się jeszcze bardziej oczywiste, że ustrój kapitalistyczny jest nie do utrzymania zarówno z punktu widzenia ekonomicznego, jak i społecznego i ideologiczno-politycznego.

Wzmocniona rola państwa w funkcjonowaniu i rozwoju ekonomiki społeczeństwa.

Konieczność zmiany stosunków produkcji i rozdziału w kapitalizmie oraz opierania ich w coraz większym stopniu o interwencję państwa, prowadzi do jakościowej zmiany i wzmocnienia roli państwa w funkcjonowaniu i rozwoju ekonomiki społeczeństwa. Coraz bardziej wzmacnia się tendencja do interwencji państwowej w rozwoju ekonomicznym społeczeństwa. Państwo jest zmuszone do podejmowania poszczególnych kroków w dziedzinie kontroli nad kapitałem prywatnym. Kroki te nie naruszają wprawdzie istoty systemu kapitalistycznego, ale ograniczają częściowo prywatne zarządzanie własnością kapitalistyczną.

Państwo zaczyna odgrywać znaczną rolę w przemyśle, bądź przez rozwijanie różnorodnych nowych form kredytowo-monetarnych i szersze wykorzystywanie systemu podatkowego w regulowaniu życia gospodarczego, bądź bezpośrednio, przez nacjonalizację całych gałęzi przemysłu i wielkie inwestycje państwowe, bądź też przez ograniczanie zarządzania kapitałem prywatnym i kontrolę rozdziału zysków — wprowadzając odpowiednie elementy planowania gospodarczego — a najczęściej przez kombinację wszystkich tych środków.

W rezultacie rozwoju wewnętrznego i przemian w ustroju kapitalistycznym, świadomego i żywiołowego nacisku klasy robotniczej w istniejących warunkach, wzmacnia się rola państwa w dziedzinie stosunków pracy i stosunków majątkowych, praw i instytucji socjalnych oraz innych stosunków społecznych.

Tendencje wytwórców, by poprzez najprzeróżniejsze organy o mniejszych lub większych uprawnieniach wpływać na zarządzanie przedsiębiorstwem i instytucjami zarządzania całokształtem gospodarki — jakkolwiek znajdują się one w początkowym stadium rozwoju — oznaczają rozszerzenie walki o demokratyczne prawa ludzi pracy i o rolę kierowniczą klasy robotniczej w życiu społecznym i gospodarczym.

Pojawienie się międzynarodowych organizacji gospodarczych, regionalnych i szerszych, w których państwa są bezpo-

średnio zaangażowane, wprowadza nowe formy współpracy i integracji gospodarczej, w odróżnieniu od dawniejszej wyłącznej aktywności monopoli prywatnych i innych prywatnych organizacji kapitalistycznych, a z drugiej strony stanowi nowy środek walki o ustanowienie hegemonii ekonomicznej i politycznej silniejszych i bardziej rozwiniętych nad słabszymi i słabiej rozwiniętymi.

Państwo burżuazyjne przejmuje więc funkcje ekonomiczne wówczas gdy kapitalizm osiągnął taki stopień rozwoju, że własność prywatna i prywatno-kapitalistyczne stosunki produkcji nie dają więcej dostatecznych ram dla rozrośniętych sił wytwórczych, a społeczeństwo nie jest więcej zdolne do wydostania się z kryzysu na istniejących podstawach kapitalistycznych i do dalszego realizowania reprodukcji społecznej i rozwijania sił wytwórczych.

W takich tendencjach wyraża się dążność sił kapitalizmu do tego, aby przystosować się ekonomicznie i politycznie do potrzeb rozwoju sił produkcyjnych, do przemian społeczno-politycznych ostatnich 10-cioleci, czyli do rosnącego wpływu socjalizmu w świecie, jak też do rosnącej roli i siły klasy robotniczej w granicach poszczególnych krajów, przy jednoczesnym zachowaniu najistotniejszych elementów kapitalistycznych stosunków społecznych i przywilejów społecznych burżuazji.

Proces powiązywania szczytów monopoli z administracją państwową rozwija się w dalszym ciągu. Ale biorąc na siebie znaczne funkcje ekonomiczne, państwo i aparat państwowy zdobywają samodzielną bazę ekonomiczną a na tym gruncie wzmacnia się rola społeczna aparatu państwowego. Państwo burżuazyjne i aparat państwowy w dążności do gromadzenia samodzielnych funkcji i wynoszenia się ponad społeczeństwo usiłuje jeszcze bardziej ograniczyć nie tylko samodzielną rolę społeczną klasy robotniczej, lecz również — nie naruszając podstaw systemu kapitalistycznego — rolę kapitału prywatnego.

W takich warunkach burżuazja, a zwłaszcza jej szczyty monopolistyczne, podejmuje wysiłki by utrzymać i rozwinąć możliwie największą kontrolę nad całym mechanizmem państwa i kapitalizmu państwowego, by na stałe zdobyć sobie pozycje jego głównej kierowniczej siły politycznej w celu zachowania stosunku kapitalistycznych i przywilejów burżuazji zarówno w ramach narodowych, jak i międzynarodowych. Dlatego też wzmacnia się dążność różnych reakcyjnych kół burżuazji, monopoli kapitalistycznych i biurokracji państwowo-kapitalistycznej do stosowania metod faszystowskich i innych metod anty-demo-

kratycznych w tłumieniu ruchów rewolucyjnych i demokratycznych.

Wzmocniona rola państwa rodzi także ekonomiczną i polityczną siłę burżuazji, która wzrastając ma tendencję występowania jako względnie samodzielny czynnik społeczny i polityczny. Jeżeli w walce politycznej między burżuazją a klasą robotniczą o wpływ i pozycje w systemie kapitalizmu państwowego dochodzi do większej równowagi, wówczas jeszcze bardziej usamodzielniają się funkcje biurokracji przy dążności do wzmocnienia i zachowania państwowo-kapitalistycznego monopolu i przywilejów społecznych burżuazji. O takie tendencje opiera się również nacjonalistyczna i imperialistyczna ideologia faszystwu, która usiłuje przedstawić państwo jako ponadklasowego arbitra w stosunkach społecznych i ekonomicznych. Jeżeli wpływ burżuazji jest silniejszy, wówczas biurokracja bardziej otwarcie służy burżuazji, realizując jej reakcyjną politykę.

Tylko kierownicza rola klasy robotniczej może pozbawić biurokrację tego rodzaju samodzielnej roli społecznej.

Współczesny hegemonizm imperialistyczny.

Walka o niepodległość i równouprawnienie narodów.

Z monopolu państwowo-kapitalistycznego wynika nie tylko dążność do utrzymania istniejących stosunków ucisku narodowościowego i eksploatacji kolonialnej, lecz również tendencja do hegemonii nad innymi narodami i do hegemonii światowej. Współczesny hegemonizm nie tylko wyraża dążenie do utrzymania resztek klasycznego kolonializmu, który wskutek walki narodów o niepodległość stał się nie do utrzymania i coraz bardziej się rozpada, lecz stanowi również przeobrażoną w dzisiejszych warunkach postać kolonializmu. Hegemonizm imperialistyczny przystosowuje się do formalnej niepodległości, względnie formalnego równouprawnienia narodów, aby uczynić je zależnymi ekonomicznie i politycznie od mocarstw dysponujących wielką koncentracją sił ekonomicznych i politycznych. W walce o ten cel, polityczni przedstawiciele burżuazji, w warunkach współczesnych często posługują się instrumentami ideologiczno-politycznymi jak na przykład fałszywa troska o demokrację, o wolność i tak dalej. Znosząc w ten sposób albo istotnie ograniczając rzeczywistą niepodległość i równouprawnienie narodów, nosiciele imperialistycznego hegemonizmu dążą do stworzenia

sobie z nich oparcia ekonomicznego, politycznego i wojskowego w walce o rozszerzenie sfery swej hegemonii oraz tej lub innej postaci eksploatacji ekonomicznej. Już przez to samo hegemonizm imperialistyczny stanowi stałe źródło niebezpieczeństwa nowej wojny światowej. W określonych warunkach niebezpieczeństwo to staje się tym większe, im bardziej hegemonistyczna rola określonego państwa lub grupy państw przekształca się w system międzynarodowy, działający wyłącznie z pozycji siły i im bardziej na gruncie kapitalizmu państwowego burżuazja jest zdolna do uruchomienia i zorganizowania również innych sił społecznych dla celów swej hegemonistycznej polityki wewnętrznej i zagranicznej.

W walce o hegemonię nie zawsze zainteresowana jest wyłącznie burżuazja i biurokracja państwowo-kapitalistyczna określonego kraju lub grupy krajów. W danych warunkach uzyskuje ona poparcie nie tylko średnich warstw społecznych, lecz również poszczególnych warstw klasy robotniczej.

Już Marks i Lenin mówili o skutkach społecznych sytuacji gdy burżuazji poszczególnych krajów rozwiniętych uda się stworzyć dla pewnej części klasy robotniczej, a nawet dla całej klasy robotniczej, w pewnym sensie uprzywilejowane warunki materialne w porównaniu z położeniem pozostałych części klasy robotniczej lub klasy robotniczej i mas pracujących innych krajów.

W czasach dzisiejszych taka praktyka w rozwiniętych krajach kapitalistycznych odgrywa bez porównania większą rolę niż w przeszłości.

Idzie tu o to, że czołowe siły burżuazji mają możliwość, w oparciu o zyski nadzwyczajne, „przekupywania” w pewnym sensie poszczególnych części klasy robotniczej i o fakt, że wyższy stopień rozwoju sił wytwórczych i większa wydajność pracy umożliwiają osiągnięcie w krajach rozwiniętych stopy życiowej znacznie wyższej od tej jaka istnieje w innych częściach świata.

Praktyka ta jest bezpośrednim wynikiem uprzywilejowania pozycji, zajmowanych przez kierownicze siły krajów rozwiniętych w porównaniu z krajami zacofanymi. Tego rodzaju uprzywilejowane pozycje zdołały uzyskać poszczególne kraje bezpośrednio lub pośrednio dzięki wyzyskowi kolonialnemu, uniknięciu konfliktów wojennych, dzięki określonej roli w międzynarodowym podziale pracy, lub też dzięki innym sprzyjającym warunkom historycznym. Umożliwiły one tym krajom, poprzez długotrwałe gromadzenie zysków nadzwyczajnych, znaczne wyprzedzenie w rozwoju sił wytwórczych większej części świata,

dzięki czemu nawet po wyzwoleniu się kolonii mogły one zachować wybitnie uprzywilejowane pozycje w stosunkach z krajami zacofanymi. W ten sposób rozwinięte kraje kapitalistyczne wychodzą obronną ręką i obecnie, kiedy system kolonialny szybko się rozpada, z większym lub mniejszym powodzeniem reprodukują swe uprzywilejowane pozycje i związane z nimi zyski nadzwyczajne.

Z tych wszystkich przyczyn koła rządzące tych krajów mają zarówno pod względem ekonomicznym jak i politycznym więcej możliwości zaspokojenia materialnych żądań określonych warstw klasy robotniczej, a nawet ich postulatów demokratycznych wpływając zarazem na kształtowanie się świadomości politycznej. Na takich tendencjach opiera się nie tylko oportunistyczny stosunek poszczególnych warstw klasy robotniczej do swej własnej burżuazji i biurokracji państwowo-kapitalistycznej, lecz także ich czasowe poparcie dla imperialistycznej względnie hegemonistycznej polityki szczytów państwowych. Wyższa stopa życiowa krajów rozwiniętych jest więc w znacznym stopniu bezpośrednim produktem biedy i zależności krajów zacofanych, a ucisk, gwałt i brak praw demokratycznych w wielkiej części świata stają się warunkiem przedwstępnym i gruntem demokracji i liberalizmu politycznego w nieznaczej liczbie krajów rozwiniętych.

Chociaż współczesny imperializm rozporządza wielką siłą materialną, jest on wewnętrznie słaby i chwiejny. Walka narodów o prawdziwą niezależność polityczną i ekonomiczną, tj. o rzeczywiste równouprawnienie i samodzielność w stosunkach międzynarodowych nie zanika, lecz staje się coraz szersza i pomysłniejsza, a nacisk hegemonistyczny coraz bardziej przyczynia się do tego, że walka ta wiąże się z najbardziej postępowymi siłami klasy robotniczej i socjalizmu. A to znaczy, że jedyną drogą ostatecznej likwidacji imperializmu jest uporczywa walka klasy robotniczej i sił postępowych każdego kraju o postulaty demokratyczne i społeczne, o pokój, walka o zwycięstwo i kierowniczą rolę społeczną klasy robotniczej, o socjalizm, jak też konsekwentna walka narodów o swą niepodległość.

O kapitalizmie państwowym.

We współczesnym społeczeństwie nie ma kapitalizmu państwowego w czystej postaci, albowiem procesy społeczne w ogóle

nie uzewnętrzniają się i nie mogą uzewnętrzniać się w czystej postaci. Współczesny kapitalizm zawiera elementy kapitału prywatnego i swobodnej konkurencji równoległe do elementów kapitału monopolistycznego i resztek produkcji drobnotowarowej, podczas gdy równocześnie coraz bardziej przejawiają się funkcje państwa jako czynnika społecznego, politycznego, a zwłaszcza gospodarczego. Im bardziej poszczególne funkcje gospodarcze przechodzą z kapitału prywatnego na państwo — przy czym ograniczanie praw kapitału prywatnego następuje również w inny sposób — tym bardziej przejawia się w gospodarce nacisk nowych czynników materialnych i społecznych na kapitalistyczne stosunki produkcji, czynników, które jeszcze silniej podkreślają nieuchronność wprowadzenia stosunków socjalistycznych. Tego rodzaju tendencje są wyrazem dojrzewania i krzepnięcia „elementów nowego społeczeństwa, które rozwinęły się już w łonie starego społeczeństwa burżuazyjnego, znajdującego się w stadium rozpadu” (Marks) i coraz silniej przenikają przez szczeliny kapitalistycznego systemu społecznego, pogłębiają jego kryzys ogólny i coraz bardziej rosną w siłę, rozszerzając świadomość nieuchronności socjalistycznego przeobrażenia społeczeństwa i nieodzowności walki o takie przeobrażenie.

Kapitalizm państwowy nie stanowi więc jakiejś odrębnej fazy kapitalizmu, lecz jako tendencja wyrasta w krajach rozwiniętych z kapitalizmu monopolistycznego, który zarówno pod względem ekonomicznym jak i politycznym stał się nie do utrzymania i który żywiłowo szuka wyjścia z kryzysu drogą upaństwowienia określonych funkcji ekonomicznych, zachowując przy tym istotne cechy stosunków kapitalistycznych. W tym sensie specyficzne formy stosunków państwowo-kapitalistycznych mogą być zarówno ostatnimi próbami utrzymania się kapitalizmu, jak i pierwszym krokiem ku socjalizmowi. Czy zaś będą jednym czy drugim — to zależy przede wszystkim od siły i świadomej akcji politycznej klasy robotniczej, tj. od wyników jej walki o władzę.

Klasa robotnicza winna strzec się złudzenia, że upaństwowienie funkcji gospodarczych w warunkach kapitalizmu oznacza zarazem ich socjalistyczne uspołecznienie. Dopóki burżuazja jest decydującą siłą władzy państwowej, będzie ona wykorzystywać również upaństwowienie funkcji gospodarczych dla utrzymania i wzmacniania swych przywilejów kapitalistycznych i pozycji politycznych. Nie ma automatycznego przejścia od kapitalizmu państwowego do socjalizmu, do rzeczywistego uspołecznienia

środków produkcji, to znaczy do takiego uspołecznienia, aby środki produkcji służyły wszystkim i każdemu człowiekowi pracy z osobna. Przejście to może urzeczywistnić tylko świadoma akcja polityczna klasy robotniczej, jej walka o rolę kierowniczą w mechanizmie władzy, jej gotowość i zdolność do wykorzystania tej roli dla rzeczywistej zmiany stosunków społecznych.

Chociaż stosunki państwowo-kapitalistyczne umożliwiają pojawienie się w kapitalistycznym systemie społecznym elementów regulowania i planowania gospodarki, nie może to jednak uratować go przed ogólnym kryzysem, w którym, jako ustrój, znajduje się już od kilkadziesiąt lat. Chociaż kapitalizm państwowy w odróżnieniu od kapitalizmu liberalnego może w pewnym stopniu ograniczyć żywioł rynkowy w rozwoju gospodarczym tak aby to ograniczenie i interwencja państwowa — choćby tylko w sensie częściowego określania rozwoju gospodarczego — mogło ułatwić, złagodzić i czasowo odsunąć okresowe kryzysy, to jednak posunięcia te nie „ratują” kapitalizmu, lecz przeciwnie ukazują potrzebę radykalnej zmiany całego systemu. Ciągłe wzmacnianie się ekonomicznej i politycznej interwencji państwa i coraz większa jego rola w rozstrzyganiu doniosłych wewnętrznych i międzynarodowych problemów gospodarczych potwierdzają, że ustrój ten znajduje się w coraz głębszym kryzysie.

Dla zapewnienia reprodukcji społecznej i ocalenia tych pozycji ekonomicznych i społecznych kapitału jakie dadzą się jeszcze utrzymać, kapitalizm państwowy, przystosowując ustrój kapitalistyczny do nowych warunków, zmuszony jest podkopywać jednocześnie fundamenty, na których sam się opiera. Wbrew wysiłkom szczytów państwowych, względnie klasy kapitalistycznej w celu zachowania swych pozycji, obiektywny proces rozwoju wzmacnia i rozwija społeczno-ekonomiczne przesłanki i czynniki socjalizmu, przyspiesza obiektywnie proces rozpadu kapitalizmu i sprawia, że nowe zwycięstwa polityczne klasy robotniczej, względnie sił socjalistycznych stają się coraz bardziej nieuniknione.

Pomimo wielkiej koncentracji władzy w rękach państwa taki ustrój jest w istocie słaby politycznie i gospodarczo. Istotne sprzeczności i antagonizmy ustroju kapitalistycznego istnieją nadal : jego mechanizm ekonomiczny i społeczny coraz częściej okazuje się bezsilny, a sam system jest bez porównania bardziej niż dawniej wrażliwy na nacisk mas ludowych, a zwłaszcza klasy robotniczej. Wstrząsy gospodarcze i społeczne w dzisiejszych czasach mają niewątpliwie bez porównania większe znaczenie poli-

tyczne i społeczne niż kiedykolwiek. Każda poważniejsza walka gospodarcza przekształca się w polityczną. Każdy poważniejszy konflikt polityczny powoduje daleko idące skutki społeczne.

W istocie, współczesne społeczne procesy rozwojowe w świecie kapitalistycznym zmierzają w dwóch kierunkach. Czynniki gospodarcze, dążność rządzących sił kapitalizmu do uniknięcia kryzysów ekonomicznych i rewolucyjnych wstrząsów politycznych oraz stały świadomy i żywiołowy nacisk klasy robotniczej na całym froncie stosunków społecznych — kierują społeczeństwo ku coraz szerszemu upaństwowieniu poszczególnych funkcji społecznych i gospodarczych oraz środków wytwarzania. W procesie tym burżuazja, związana z biurokracją państwowo-kapitalistyczną, usiłuje utrzymać jak najwięcej swych pozycji i swych istotnych przywilejów społecznych, przede wszystkim drogą swej decydującej kontroli nad mechanizmem władzy państwowej. Dla urzeczywistnienia takich celów najreakcyjniejsze siły będą również w przyszłości, w określonych warunkach, uciekać się do faszyzmu i innych form brutalnej dyktatury politycznej. W przeciwieństwie do tego, klasa robotnicza świadomie i żywiołowo przy pomocy najprzeróżniejszych środków i form walki ekonomicznej i politycznej, wywiera stały nacisk w kierunku zniesienia lub ograniczenia przywilejów burżuazji, walcząc o rozszerzenie i przyspieszenie uspołecznienia funkcji ekonomicznych, o zdobycie decydującego wpływu na instytucje kierujące tymi funkcjami, o opanowanie władzy państwowej.

Wzrastająca fala tendencji państwowo-kapitalistycznych w świecie kapitalistycznym stanowi najoczywistszy dowód tego, że ludzkość niepowstrzymanie, najprzeróżniejszymi drogami, wkracza głęboko w erę socjalizmu, w której socjalizm staje się w coraz większym stopniu treścią codziennej praktyki całej ludzkości. Subiektywną siłą napędową tego procesu pozostaje nadal klasa robotnicza, jej interes społeczno-ekonomiczny, jej świadoma i żywiołowa walka, jej akcja klasowa w najprzeróżniejszych formach.

Rewolucyjne socjalistyczne przeobrażenie świata.

Kryzys społeczeństwa kapitalistycznego został wybitnie pogłębiony i przyspieszony przez Socjalistyczną Rewolucję Październikową, która również sama wybuchła na gruncie ogół-

nego kryzysu kapitalizmu. W Związku Sowieckim dokonano pierwszej w świecie zwycięskiej rewolucyjnej socjalistycznej przemiany stosunków społecznych i w ten sposób zapoczątkowany został proces rewolucyjnego socjalistycznego przeobrażenia świata.

Fale Wielkiego Października już 40 lat bez przerwy wywierają potężny wpływ na rozwój socjalistycznej reakcji łańcuchowej w stosunkach społecznych wszystkich narodów i całego świata, pobudzając liczne procesy rewolucyjne i ewolucyjne i kierując je ku jednolitym celom socjalizmu. Wiążąc się z tymi procesami i rozwijając się dalej w ich łonie, Wielka Październikowa Rewolucja Socjalistyczna przerosła w istocie w światowy proces rozwoju socjalizmu.

Po drugiej wojnie światowej stosunki socjalistyczne zostały wprowadzone na nowych wielkich obszarach, a siły socjalizmu raptownie wzrosły w całym świecie. W pewnych krajach, w wyniku zwycięstwa sił socjalizmu w otwartej walce, w toku procesu głębokiej rewolucji ludowej pod kierownictwem partii komunistycznych, została wprowadzona władza klasy robotniczej w swoistych formach rewolucyjnej dyktatury proletariatu. W innych znów krajach po zakończeniu drugiej wojny światowej, w wyniku powstań wewnętrznych i marszu Armii Sowieckiej nastąpił upadek władzy burżuazyjnej, doszło do utworzenia rządów pod kierownictwem partii komunistycznych — nastąpiło przejście do budownictwa społeczeństwa socjalistycznego. A więc wiele krajów ruszyło drogą socjalizmu.

Nowy system socjalistyczny cechuje przede wszystkim uspołecznienie środków wytwarzania tj. zniesienie prywatnej własności kapitalistycznej środków wytwarzania i kapitalistycznego wyzysku klasy robotniczej oraz oddanie wszelkich możliwości i środków gospodarczych do służby planowego rozwoju sił wytwórczych. Jeżeli idzie o zagadnienie rozdziału, socjalizm wychodzi z założenia, że miarą położenia gospodarczego jednostki powinna stać się praca. Kapitalistyczną pogoń za zyskiem socjalizm zastępuje wspólnym społecznym wysiłkiem w kierunku maksymalnego zaspokajania osobistych i zbiorowych potrzeb ludzkich.

W trakcie uwalniania społeczeństwa od kapitalistycznych form społecznych, świadomość socjalistyczna stanowi wielką obiektywną siłę materialną zdolną do przemożnego oddziaływania na przekształcanie i kierowanie rozwojem społecznym pod warunkiem, że w sposób postępowy wyraża obiektywny rozwój materialny i społeczno-polityczny. Właśnie dlatego państwo so-

cialistyczne w pierwszej fazie, zwłaszcza w słabiej rozwiniętych krajach, z reguły bierze na siebie w większym lub mniejszym stopniu całą organizację i planowanie produkcji. Na takiej podstawie i pod tym warunkiem, państwo staje się potężnym instrumentem świadomej akcji, który kieruje wszystkie środki i wysiłki ku stworzeniu materialnych i społeczno-ekonomicznych przesłanek dalszego rozwoju stosunków socjalistycznych. W ten sposób stwarza ono zarazem warunki swego stopniowego obumierania.

Socjalizm zaczął rozwiązywać poważne i długofalowe zadania ekonomiczne i socjalne, tym bardziej trudne i złożone, że jak dotąd na drogę budownictwa socjalizmu wstąpiły na ogół kraje względnie zacofane, o nierozwiniętych siłach wytwórczych i nielicznej klasie robotniczej, co musiało wycisnąć swoje piętno na formach i metodach dotychczasowego rozwoju budownictwa socjalizmu. Wywłaszczenie burżuazji i perspektywa rozwoju gospodarczego wyzwoliły energię ludzi pracy do tego stopnia, iż umożliwiło to osiągnięcie wielkich wyników w kształtowaniu i rozbudowie bazy ekonomicznej, zwłaszcza przemysłu ciężkiego i źródeł energetycznych. Walcząc z żywiołem towarowo-kapitalistycznym, socjalizm ma możliwość dokonania radykalnej zmiany stosunków społecznych na wsi i rozwinięcia nowoczesnej produkcji rolnej. Socjalizm okazał się ustrojem społeczno-ekonomicznym, który potrafi najszybciej rozwijać środki wytwarzania i osiągać najszybsze tempo wzrostu dochodu narodowego. Na takim gruncie dokonywuje się również głęboka przemiana struktury socjalnej społeczeństwa, wyrażająca się zwłaszcza we wzroście udziału robotników i inteligencji w rozwoju społecznym.

Socjalizm ostatecznie przestał być tylko nurtem ideowym, ruchem politycznym, czy też „eksperymentem” społecznym. Socjalizm współczesny stał się siłą materialną, czynnikiem ekonomicznym, społecznym i kulturalnym, wywierającym decydujący wpływ na rozwój społeczny w skali światowej. Przez samo swoje istnienie i kształtowanie się oddziałuje on najprzeróżniejszymi środkami, świadomą akcją ludzi, na procesy społeczne, gospodarcze i polityczne we wszystkich krajach, nieustannie zmieniając obraz świata, zmieniając świat kapitalistyczny i samego siebie.

Wpływ rewolucyjnego przeobrażenia socjalistycznego na rozwój gospodarczy i społeczny w świecie.

Pod wpływem osiągnięć w rozwoju socjalizmu, w świecie kapitalistycznym dochodzą coraz mocniej do głosu czynniki ekonomiczne i socjalne, które wpływają na dalsze zaostrzanie się istniejących sprzeczności, czynią coraz bardziej nieuniknionym uspołecznienie środków produkcji, a więc także i przejście do stosunków socjalistycznych. Jednocześnie wzmacniają się subiektywne siły socjalizmu i wpływ społeczny klasy robotniczej. Stała się ona w wielu krajach już takim czynnikiem społecznym i politycznym, który jest zdolny do wywierania i rzeczywiście wywiera istotny wpływ na rozwój społeczny i aktualną politykę szczytów państwowych. Również w warunkach gdy nie znajduje się u władzy, klasa robotnicza swoją siłą i swoim naciskiem stale wzmacnia i rozwija te czynniki społeczno-ekonomiczne, które rozbijają jedność ustroju kapitalistycznego i czynią coraz bardziej nieuniknionym zwycięstwo sił socjalistycznych.

Poza tym, w krajach zacofanych, które dopiero co wyzwoliły się z jarzma kolonialnego, ujawniają się tendencje — a istnieją też możliwości — do przeskoczenia określonych faz rozwoju kapitalistycznego i bezpośredniego przejścia do budowy ekonomicznych podstaw rozwoju socjalizmu. Jedynie taki kierunek może zapewnić tym krajom szybszy rozwój sił wytwórczych, czyli wyzwolenie ich z okowów wielowiekowego zacofania gospodarczego i kulturalnego. W takich warunkach również same formy kapitalizmu państwowego mogą odgrywać i odgrywają w określonym czasie rolę postępową. Młoda klasa robotnicza tych krajów, udzielając poparcia takim wysiłkom i walcząc o kontrolę nad mechanizmem zarządzania upaństwowionymi środkami wytwarzania oraz o lepsze warunki pracy i życia, toruje sobie zarazem drogę do zdobycia decydującego wpływu na władzę państwową na gruncie współpracy z najszerszymi masami pracującymi i ruchami postępowymi.

Dalszy wzrost sił socjalistycznych

Rozwój socjalizmu w świecie współczesnym stanowi więc przeplatanie się i wzajemne wiązanie się wpływów gospodarczych i politycznych, wynikających z osiągniętych już wyników budownictwa socjalizmu w poszczególnych krajach oraz

najróżnorodniejszych procesów rewolucyjnych i ewolucyjnych w krajach kapitalistycznych, procesów rozwijających się poprzez rewolucyjne, parlamentarne i inne formy walki, jak też poprzez różnorodne formy współpracy i walki ideologicznej w łonie ruchów socjalistycznych i innych społecznych ruchów postępowych. Ekonomiczne i polityczne siły socjalizmu wzrastają a od siły i subiektywnych zdolności świadomych czynników socjalistycznych w poszczególnych krajach zależy też stopień rozwoju i trwałości nowych stosunków socjalistycznych oraz skuteczność demokracji socjalistycznej.

Na dalszy wzrost sił wytwórczych wpływa rozwój nauki i techniki. Nowe epokowe odkrycia, jak energia nuklearna, elektronika, automatyzacja, odkrycia w dziedzinie nauk biologicznych i tak dalej, przyspieszają rozwój sił wytwórczych społeczeństwa. Ramy społeczeństwa kapitalistycznego stały się zbyt ciasne dla rozrośniętych sił wytwórczych.

Kapitalistyczny sposób produkcji, kapitalistyczny system społeczny znajduje się w fazie końcowej. Ludzkość — a wraz z nią wszystkie stosunki ekonomiczne i inne stosunki społeczne — wkracza przeróżnymi drogami w okres przeobrażeń idących w kierunku socjalizmu. Socjalizm w coraz większym stopniu staje się jednolitym procesem światowym i systemem światowym.

Nie znaczy to, że kapitalizm wyczerpał wszystkie swe możliwości wewnętrzne i że nie może więcej hamować i zagrażać przodującej roli społecznej sił socjalistycznych. System kapitalistyczny wciąż jeszcze jest potężnym czynnikiem światowym. Jako taki oddziałuje on nadal nawet na rozwój wewnętrzny krajów socjalistycznych, nie mówiąc już o wpływie na zasadnicze wahania rozwoju społecznego w krajach kapitalistycznych.

Jednakże, nic więcej nie może powstrzymać dalszego rozpadu kapitalistycznego systemu społecznego, a proces ten pójdzie tym szybciej naprzód im większy będzie postęp stosunków socjalistycznych w krajach gdzie władza znajduje się w rękach sił socjalistycznych, im bardziej ruch robotniczy w krajach kapitalistycznych potrafi wykorzystać niezmiernie szerokie możliwości i różne formy walki o wpływy na rozwój społeczny.

W ten sposób problemy rozwoju wewnętrznego krajów socjalistycznych i stosunków socjalistycznych stają się coraz bardziej dominującym zagadnieniem społecznym dzisiejszej ludzkości. Epoka, w której żyje dzisiejsza ludzkość, staje się już przede wszystkim epoką wprowadzania i kształtowania nowych form

społecznych, politycznych i kulturalnych opartych na socjalistycznych stosunkach gospodarczych. Myśli socjalistycznej nie absorbują dziś tylko zagadnienia obalenia starego systemu kapitalistycznego, sięga ona dalej; musi odpowiedzieć na pytania dotyczące dalszego rozwoju socjalizmu i dalszego budownictwa socjalizmu, w oparciu o analizę danych sprzeczności towarzyszących postępowi socjalizmu i analizę licznych przejściowych procesów społecznych, w których rosną i kształtują się stosunki socjalistyczne między ludźmi.

Naturalnie procesy te idą często drogą ciężkich walk, konwulsji i błędów, schodzą na manowce i doznają czasowych zakłóceń. Takie walki i trudności towarzyszyły zawsze wyrębywaniu nowych dróg w historii społeczeństwa ludzkiego. Wrogowie socjalizmu na próżno dopatrują się w tych trudnościach i zakłóceniach powodów do nadziei i radości. Tego rodzaju trudności nie mogą cofnąć wstecz koła historii. Pobudzają one tylko najbardziej postępowe siły socjalizmu do odrzucenia tego co się przeżyło i do znalezienia lepszej, słusznej drogi dalszego rozwoju. Komuniści jugosłowiańscy są dumni z tego, że mogą wnieść swój wkład do rozwiązania tego wielkiego historycznego zadania współczesnej ludzkości.

Różne formy rozwoju socjalizmu

Socjalizm współczesny nie może być czysty i jednolity. Przeplatają się w nim pozostałości starych ustrojów, działają w nim prawidłowości produkcji towarowej. Określone przeciwieństwa i sprzeczności ostatnich faz kapitalizmu przechodzą do pierwszych faz budowy społeczeństwa socjalistycznego.

Budownictwo socjalizmu nie idzie po linii prostej. Ludzie budują socjalizm świadomie, ale w różnych krajach czynią to w bardzo różnych warunkach, borykając się z wewnętrznymi sprzecznościami o różnym stopniu ostrości, działając pod różnymi wpływami żywiołu i różnorodnych czynników społecznych i materialnych, podejmując w rozwiązywaniu konkretnych zagadnień różne subiektywne decyzje. Cele socjalizmu są jednolite, ale narody urzeczywistniają je — z najprzeróżniejszych powodów natury obiektywnej i subiektywnej — różnymi drogami i przy pomocy różnych środków. Każdy z nich w rozwoju socjalizmu opiera się o doświadczenia innych, ale każdy z nich wnosi do

tego wspólnego doświadczenia również swój odrębny wkład, wzbogacając je swym doświadczeniem własnym.

Nierównomierność rozwoju socjalizmu i różnorodność jego dróg i form powoduje szereg wewnętrznych sprzeczności w rozwoju socjalistycznym, ale są one zarazem potężnym bodźcem stałego postępu socjalizmu, stałej dążności do najbardziej postępowych i swobodniejszych form stosunków socjalistycznych. Każda próba skrzepowania prawidłowości rozwoju socjalizmu nieuchronnie prowadzi do reakcyjnych skutków.

Zwycięska klasa robotnicza, względnie najbardziej postępowe siły socjalizmu, borykają się w budownictwie socjalizmu z oporem najprzeróżniejszych czynników społecznych, od których siły i roli zależy zarówno tempo rozwoju, jak i konkretne formy stosunków socjalistycznych.

Zródła wewnętrznych sprzeczności budownictwa socjalizmu

Stosunki socjalistyczne zależą przede wszystkim od bazy materialnej społeczeństwa. Na zacofanej, nierozwiniętej bazie ekonomicznej trudniej dochodzi do skutku stabilizacja kierowniczej roli klasy robotniczej i sił socjalistycznych, a budownictwo socjalizmu jest procesem długotrwałym. Siły kierownicze są nastawione przede wszystkim na problemy budowy niezbędnej bazy ekonomicznej. W takich warunkach siły socjalistyczne są często zmuszone do kompromisu z drobnymi właścicielami, a więc również z burżuazją i do czasowego opierania się o najprzeróżniejsze formy stosunków i metod państwowo-kapitalistycznych. Przeplatanie się wszystkich tych stosunków i wpływów wzajemnych wywołuje cały szereg sprzeczności i przeciwieństw, które nie dadzą się „przeskoczyć” przy pomocy administracyjnych, pseudo-rewolucyjnych środków, albowiem korzenie ich tkwią głęboko w bazie materialnej. Jednocześnie, w danych okolicznościach, właśnie poprzez walkę z tymi przeciwieństwami najszybciej posuwa się naprzód postęp społeczny.

Poważnym źródłem wpływów na rozwój społeczny są też gospodarcze i polityczne pozostałości i elementy starego społeczeństwa tj. burżuazji, warstwa inteligencji, która była związana z kapitalizmem, egoizm drobnych właścicieli, określone tendencje prywatno-własnościowe i kapitalistyczne wśród warstw średnich, prywatna własność ziemi itd. Im kraj jest bardziej zacofa-

ny, tym znaczniejsza jest rola tych czynników i tym bardziej zaostrzają one przeciwieństwa i sprzeczności wewnętrzne. Stąd w głównej mierze wynikają tendencje do restauracji kapitalizmu i władzy burżuazji. Te burżuazyjne tendencje do restauracji same w sobie nie mają zazwyczaj wielkiej siły politycznej, ponieważ masy pracujące nie życzą sobie powrotu systemu wyzysku. Jednakże, stają się one realnym niebezpieczeństwem kiedy wskutek trudności obiektywnych lub z powodu umocnienia się biurokratyzmu i innych negatywnych zjawisk, dochodzi do poważnych zakłóceń w stosunkach między kierowniczymi siłami politycznymi socjalistycznego państwa a samą klasą robotniczą.

Poważnym czynnikiem, z którym borykają się najbardziej postępowe siły socjalistyczne, jest również zacofana świadomość społeczna mas pracujących, obejmująca znaczne części klasy robotniczej oraz wpływ tej zacofanej świadomości społecznej na organy społeczne i polityczne. Rewolucja nie może w mgnieniu oka zmienić bazy ekonomicznej, usunąć niedostatku i osobistych trosk materialnych ludzi pracy, ani też od razu przekształcić świadomości społecznej, która kształtowała się w warunkach wyzysku i nędzy. Zacofane poglądy mas pracujących, poczucie niezaspokojonych potrzeb, egoizm drobnych właścicieli itd. łączą się często z reakcyjnymi nurtami ideologiczno-politycznymi, których rodowód wywodzi się z pozostałości starego społeczeństwa i z innych obcych socjalizmowi wpływów.

Objawy anarchistyczne

Jednym z przejawów tej zacofanej świadomości społecznej jest ślepy destruktyny anarchizm. Jeżeli występuje on wśród klasy robotniczej, wówczas jest przede wszystkim wyrazem żywiołowej, ślepej reakcji bądź na trudności obiektywne i problemy okresu przejściowego, tj. na stałe sprzeczności między potrzebami a materialnymi możliwościami społecznymi, bądź na rozrastanie się biurokratyzmu i innych deformacji oraz zwiększenie się ich nacisku na całe społeczeństwo. Przejaw ten jest następstwem obiektywnej i subiektywnej słabości czynników postępu socjalizmu i wyrazem zarówno żywiołowego nacisku klasy robotniczej w kierunku przyspieszenia rozwoju społecznego, jak też wyrazem niedorozwoju jej świadomości socjalistycznej. W poszczególnych warstwach społecznych, zwłaszcza wśród inteligencji, w warstwach średnich i wśród elementu drobnomieszczań-

skiego, a również wśród części klasy robotniczej, anarchizm występuje często jako reakcja na trudności okresu przejściowego w ogóle, jako wycofywanie się z frontu walki o socjalizm, ukryte pod abstrakcyjnymi hasłami wolnościowymi, będącymi w istocie hasłami pseudo-wolnościowymi. Destrukcyjny anarchizm drobno-mieszczkański i abstrakcyjny liberalizm jako takie nie stanowią żadnej samodzielnej siły społecznej i ideowo-politycznej, a występują jako forpoczta innych sił antysocjalistycznych. Przygotowują one teren pod jeszcze większe umocnienie biurokratyzmu lub sił kontr-rewolucji burżuazyjnej, które płynąc na takiej fali — wykorzystując resztki egoizmu drobnych właścicieli oraz inne podobne przejawy zacofanej świadomości mas — usiłują ponownie związać się z masami i przywrócić choćby tylko niektóre ze swych utraconych przywilejów.

Objawy biurokratyzmu

Znaczny wpływ na rozwój socjalizmu w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu zdobywa sobie biurokratyzm etatystyczny i biurokratyzm w ogóle.

Zwycięskiej klasie robotniczej państwo jest niezbędnie potrzebne przez dłuższy lub krótszy okres historyczny, nie tylko jako instrument walki z resztkami starego społeczeństwa lecz także jako narzędzie ustanowienia i umocnienia stosunków ekonomicznych, opartych na społecznej własności środków wytwarzania, jako dominujących stosunków społecznych. W okresie przejściowym, kiedy społeczeństwo nie zbudowało jeszcze nowej podstawy, albo nie umocniło się jeszcze na niej i nie wynalazło nowych mechanizmów zarządzania gospodarczego i społecznego, państwo socjalistyczne odgrywa szczególną postępową rolę w zarządzaniu gospodarczym i społecznym.

Formy scentralizowanego zarządzania państwowego środkami wytwarzania, opartego na różnych formach własności państwowej i administracyjnej władzy aparatu państwowego, odegrały w rozwoju socjalizmu, w danych warunkach historycznych, rolę pozytywną, a w określonych ramach pełnią one taką rolę również dziś i będą ją jeszcze pełnić w przyszłości. Dotyczy to zwłaszcza tych zacofanych krajów, kroczących drogą socjalizmu, w których specyficzne zazębianie się elementów socjalistycznych, państwowo-kapitalistycznych i innych jest konieczne i postępowe w pewnym okresie czasu. Taki rodzaj państwowego kierowania

życiem gospodarczym stanowi w krajach socjalistycznych konieczność dopóty, dopóki główne dziedziny zacofania nie zostaną zredukowane i dopóki nie ukształtuje się scentralizowanych i zdecentralizowanych społecznych mechanizmów zarządzania przez samych wytwórców — ludzi pracy, społecznymi środkami wytworzenia.

Sprawując swoje funkcje w gospodarce, państwo przejawia tendencję pozbawienia gospodarki jej wewnętrznego bodźca, by zrobić z siebie i przedstawić siebie jako konieczność społeczną. Kiedy takie tendencje uzewnętrzną się silniej, państwo może przekształcić się w czynnik zastoju i hamowania rozwoju społecznego, w czynnik przeszkadzający w tworzeniu się nowych mechanizmów społecznych, które mają zapewnić dalszy wzrost socjalizmu.

Doświadczenie nasze jak też doświadczenie innych krajów socjalistycznych, wskazuje, że zarządzanie gospodarką i całym życiem społecznym wyłącznie za pośrednictwem aparatu państwowego prowadzi do coraz większej centralizacji zarządzania, do coraz ściślejszego zrastania się aparatu państwowego i partyjnego, do ich wzmacniania się oraz dążności do oderwania się od społeczeństwa i narzucenia się społeczeństwu jako siła ponad nim.

Takie jest źródło specyficznych przejawów okresu przejściowego: biurokracizm i biurokratyczno-etatystyczne deformacje w rozwoju stosunków socjalistycznych. Przejawy te są bezpośrednim produktem tendencji występujących w aparacie politycznym i gospodarczym socjalistycznego państwa, które dążą do tego, aby aparat ten miał być sługą i wykonawcą woli społeczeństwa stał się jego gospodarzem. Przejawy te osiągają większe natężenie tam, gdzie ekonomiczne przesłanki socjalizmu są bardziej zacofane i słabsze i gdzie słabsza jest istotna rola społeczna i wpływ klasy robotniczej.

Biurokracizm i etacizm biurokratyczny jako ostatni przejaw starych stosunków społecznych, dąży do deformacji rozwoju stosunków socjalistycznych i to przede wszystkim w sensie utrzymania, rozszerzenia lub restauracji różnych form stosunków państwowo-kapitalistycznych względnie metod zarządzania, w warunkach kiedy siły wytwórcze i wytwórcy nie są więcej w stanie znieść takich stosunków i metod.

Niebezpieczeństwo biurokracizmu tkwi w fakcie, że jak choroba wycieńcza on cały organizm społeczeństwa socjalistycznego, wzmacniając w ten sposób i mobilizując wszelkie anty-socjalis-

tyczne siły i tendencje. Biurokracyzm przede wszystkim nieuchronnie rozrywa więzy między kierowniczymi siłami politycznymi i klasą robotniczą, a tym samym zaostrza wszystkie wewnętrzne przeciwieństwa społeczne.

Rozwój socjalizmu i opanowywanie sprzeczności wewnętrznych

Wyrazem ideologicznym tych tendencji są takie objawy, jak: konserwatywny dogmatyzm, rewizja etatystyczno-pragmatystyczna podstawowych założeń naukowych socjalizmu, czyli marksizmu-leninizmu i stwarzanie „kultu jednostki”. Tego rodzaju tendencje ideologiczne występują — jako wyraz obiektywnych sprzeczności rozwoju socjalistycznego — w ten czy inny sposób w całym międzynarodowym ruchu robotniczym.

Stąd też po utrwaleniu władzy klasy robotniczej i w ogóle ludzi pracy, zagadnienie stopniowego obumierania państwa występuje jako podstawowe i decydujące zagadnienie socjalistycznego ustroju społecznego. W sferze stosunków ekonomicznych proces ten jest zarazem procesem usuwania resztek kapitalizmu państwowego. Obumieranie państwa jest procesem, którego trwanie zależy od szeregu okoliczności, procesem, w trakcie którego w sposób oczywisty słabnie rola państwa, organy państwa przekształcają się, stale rozwija się bezpośrednia demokracja i wzrastają funkcje różnych organów samorządu społecznego. Formy, w jakich uzewnętrznia się ten rozwój są jak dotychczas różnorodne i będą takie również w przyszłości.

Jak stąd wynika, w społeczeństwie socjalistycznym okresu przejściowego nie przestają działać również te siły społeczne, które są charakterystyczne dla ostatnich faz kapitalizmu, choć w stosunkach jakościowo istotnie odmiennych i przy ogólnej tendencji przekształcania się, słabnięcia i obumierania wszystkiego, co jest związane ze starymi stosunkami społecznymi.

Klasa robotnicza i jej najbardziej postępowe siły, świadomie i żywiołowo przeciwstawiają się rozrostowi tendencji, które wyrażają interesy, poglądy i dążności resztek dawnego ładu. W określonych warunkach one same mogą dostać się pod wpływ różnych obcych interesów i ideologii, co musi stać się źródłem szeregu sprzeczności wewnętrznych. W określonych warunkach takie sprzeczności mogą doprowadzić i doprowadzały już do poważnych nawet zakłóceń i do czasowych kryzysów politycz-

nych. Tego rodzaju sprzeczności mogą być rozwiązywane tylko stopniowo, w długotrwałych procesach ewolucyjnych i w walce poglądów, zgodnie z rozwojem bazy materialnej socjalistycznego społeczeństwa, w miarę kształtowania się socjalistycznej świadomości społecznej.

Wobec tego, budownictwo socjalizmu nie da się sprowadzić do bezkonfliktowej, równomiernej i prostolinijnej działalności kierowniczych sił państwa socjalistycznego, albowiem jest to organiczny proces społeczny, który rozwija się poprzez sprzeczności społeczne. W takim procesie społeczeństwo socjalistyczne usuwa resztki ustrojów wyzysku i ich ideologii oraz własne przejściowe i przeżyte stosunki i formy, własne błędy i własny konserwatyzm. Tą drogą dochodzi do głosu nierozłącznie związana z rozwojem socjalizmu dążność człowieka do coraz lepszych i wyższych osiągnięć.

Kierownicza rola sił socjalistycznych i świadome kierowanie procesami wewnętrznymi

Komuniści i w ogóle kierownicze siły socjalistyczne, rozporządzając ideowym orężem socjalizmu naukowego, opierając się o planowe zarządzanie uspołecznionymi środkami wytwarzania, mają wielkie możliwości świadomego kierowania tymi procesami i rozwiązywania sprzeczności. Nie znaczy to bynajmniej, aby jakiegokolwiek kierownicze siły socjalistyczne automatycznie posiadały zdolność odkrywania i dawania zawsze postępowej oceny wszystkich form rozwoju społecznego, albo też, że są odporne na żywiołowe wpływy, powstające na gruncie wewnętrznych sprzeczności społecznych. Wpływy te często spychają siły socjalistyczne bądź ku biurokratyzmowi i konserwatywnemu trzymaniu się przeżytych form rozwoju socjalizmu, bądź ku „wleczeniu się w ogonie” drobnomieszczańskiego anarchizmu i pseudoliberalizmu. W takich wypadkach kierownicze siły socjalistyczne tracą na określonych odcinkach istotną rolę kierowniczą, zdają się na łaskę i niełaskę żywiołu i reakcyjnych wpływów, popełniają błędy i powodują czasowy lub trwały zastój i deformacje.

Niepowodzenia i zaburzenia polityczne są niezmiennie pierwszym skutkiem takich błędów i deformacji. Niemniej jednak pobudzają one zarazem do poszukiwania najbardziej postępowych i najdemokratyczniejszych form i stosunków w społeczeństwie socjalistycznym.

Tego rodzaju przeciwieństwa i sprzeczności są istotną cechą okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu, występując w całej strukturze społeczeństwa. W społeczeństwie socjalistycznym okresu przejściowego dadzą się one rozwiązać w procesie stopniowej ewolucji i stałego postępu stosunków socjalistycznych. Trudności warunków obiektywnych, w jakich w niektórych krajach budowane jest społeczeństwo socjalistyczne albo też deformacje spowodowane subiektywnymi błędami kierowniczych sił socjalistycznych, czy wreszcie przeżyte formy ustrojowe — mogą w poszczególnych wypadkach i w określonych warunkach, wywoływać konwulsje i poważniejsze zaburzenia społeczno-polityczne. Ale i takie kryzysy przejściowe — gdy zostaną wykryte ich prawdziwe przyczyny — stają się tylko bodźcem do silniejszego i szybszego rozwoju socjalizmu, do silniejszego i szybszego rozwoju socjalistycznej świadomości społecznej i usuwania przeżytków, bodźcem do reprodukcji kierowniczej roli najbardziej postępowych sił socjalistycznych.

R o z d z i a ł I I

WALKA O SOCJALIZM W NOWYCH WARUNKACH

Rola społeczno-polityczna klasy robotniczej i jej wpływ na rozwój społeczeństwa

Warunki walki klasy robotniczej i sił socjalistycznych o codzienne potrzeby, o demokratyczne prawa ludzi pracy, o władzę i budownictwo socjalizmu, w ciągu ostatnich 10-cio leci uległy znacznej zmianie.

Z jednej strony, zadania są bardziej skomplikowane. Ogromna koncentracja władzy ekonomicznej i politycznej w państwie burżuazyjnym oraz jego międzynarodowe powiązanie z tendencją do stworzenia ponadnarodowej władzy klasowej, utrudniają, a często czynią nieskutecznymi poszczególne środki i formy walki klasy robotniczej z przeszłości. Znajduje to wyraz, zwłaszcza w obecnych warunkach niestabilizowania pokoju, który opiera się o chwiejną równowagę sił. W takiej sytuacji wszelka rewolucyjna akcja klasy robotniczej i sił antyimperialistycznych przybiera charakter międzynarodowy i mobilizuje najprzeróżniejsze siły na świecie.

Prócz tego, w najbardziej rozwiniętych krajach kapitalistycznych szeroko rozwinęła się praktyka tak zwanego ekonomicznego „przekupywania” części klasy robotniczej. Praktyka ta stanowi podstawę dla różnego rodzaju oportunistycznych i reformistycznych tendencji wśród klasy robotniczej, ona rozbija jej jedność, zaciemnia jej świadomość i solidarność klasową w walce o socjalizm, rozgrzesza parlamentarne formy walki jako jedynie słuszne, doprowadzając do lekceważenia innych środków walki, które w określonych warunkach i okolicznościach

pozwalają osiągnąć większy sukces. W takich warunkach szczytowi rządzącym udaje się skonsolidować i umocnić burżuazyjno-demokratyczne formy państwa i w określonej fazie rozwoju społecznego skierować walkę klasową na drogę kompromisu, uciekając się w tym celu do sporadycznych reform i koncesji materialnych, stwarzając w ten sposób odpowiednie iluzje.

Tego rodzaju procesy zaostrzają sprzeczności i walkę ideologiczną w samej klasie robotniczej, utrudniają utrzymanie jej jedności i osłabiają jej siły rewolucyjne. Negatywne konsekwencje są dla tych sił tym cięższe im bardziej są one zasklepione w sobie, obciążone dogmatyzmem i sekciarstwem im mniej liczą się z obiektywnymi źródłami i charakterem takich procesów, im mniejsza jest ich zdolność dostosowania form i metod swej akcji politycznej do konkretnych warunków określonej fazy walki klasowej.

I wreszcie, trudności zwiększa fakt, iż do budownictwa socjalizmu drogą przeobrażeń rewolucyjnych przystąpiła dotychczas przede wszystkim klasa robotnicza krajów stosunkowo zacofanych. To jest przyczyną piętrzenia się niezwykle dużych i licznych trudności w dotychczasowej praktyce socjalistycznej, które między innymi wyrażały się w licznych negatywnych zjawiskach i deformacjach w rozwoju socjalizmu. Takie zjawiska utrudniają położenie rewolucyjnego ruchu robotniczego w walce o pozyskanie wpływów na masy w krajach kapitalistycznych.

Wszystkie te i inne podobne czynniki stanowią hamulec akcji politycznej i walki gospodarczej klasy robotniczej, łagodzą jej ostrość rewolucyjną a zarazem, w większym lub mniejszym stopniu, wpływają ujemnie na tempo i formy rozwojowe budownictwa społecznego w krajach socjalistycznych.

Z drugiej zaś strony, pomimo tego, stosunek sił społecznych w świecie zmienił się istotnie na korzyść socjalizmu. Rewolucja Październikowa, rewolucje socjalistyczne w Jugosławii, Chinach i innych krajach oraz przemiany polityczne i społeczne w świecie, odegrały ogromną rolę w przeobrażeniu rewolucyjnym nie tylko w krajach gdzie zmiany takie nastąpiły, lecz również w całym świecie. Nie ma więcej kapitalistycznego okrążenia wokół odosobnionej wysepki socjalistycznej, ponieważ pod wpływem niepowstrzymanego wzmocnienia się socjalizmu zmienia się również sam świat kapitalistyczny. Klasa robotnicza licznych krajów kapitalistycznych, zwłaszcza krajów Europy Zachodniej i Ameryki, zdobyła sobie szereg doniosłych praw politycznych i socjalnych dzięki własnej walce a także dzięki wpły-

wowi rewolucyjnych zwycięstw socjalizmu w wielu krajach. Cały ten rozwój społeczny, spowodowany zwycięstwem szeregu rewolucji socjalistycznych oraz coraz liczniejsze przemiany rewolucyjne jakie zaszły i zachodzą w poszczególnych krajach, powodują przemiany społeczne i reformy w innych krajach, zązębiają się wzajemnie, stanowiąc jednolity proces rewolucyjnego, socjalistycznego przeobrażenia świata.

Wskutek tego, społeczna i polityczna rola oraz wpływy klasy robotniczej na rozwój społeczny w całym świecie, znacznie wzrosły. Idea socjalizmu staje się bliska coraz szerszym warstwom społeczeństwa, a ruch robotniczy zdobywa coraz szersze możliwości nawiązywania sojuszków politycznych z poszczególnymi warstwami społecznymi i ruchami postępowymi.

W takich warunkach, kapitalizm i jego system polityczny stały się bez porównania bardziej niż kiedykolwiek chwiejne i nieodporne na nacisk i wpływy społeczne mas pracujących i demokratycznych.

Jest rzeczą oczywistą, że na obecnym poziomie rozwoju społecznego istnieją i coraz bardziej rozwijają się nieodzowne materialne, społeczne, polityczne i kulturalne warunki uzyskania jeszcze większych sukcesów przez ruch socjalistyczny. A na gruncie dużej różnorodności wszystkich tych warunków wyrasta również możliwość różnych dróg i form walki o socjalizm.

Warunki i formy walki klasy robotniczej o socjalizm

Burzliwy rozwój współczesnej ludzkości w kierunku socjalizmu doprowadził do tego, iż socjalizm stał się codzienną sprawą setek milionów ludzi, praktyką wzbogacaną nieustannie nowymi formami i postępowaniem w bezpośrednim budownictwie socjalizmu, a także w walce klasy robotniczej i sił socjalistycznych o wpływ na rozwój społeczny w krajach kapitalistycznych.

Wszystko to wpływa na to, iż w warunkach dzisiejszych walka klasy robotniczej nabrała rozmachu i przybrała formy bez porównania bardziej różnorodne aniżeli w przeszłości. W walce tej przeplatają się akcje rewolucyjne i tak zwana pokojowa działalność polityczna. Jako kierownicza siła polityczna, klasa robotnicza przebija się naprzód zarówno drogą walk rewolucyjnych i anty-imperialistycznych, jak i poprzez parlamentarne i inne względnie pokojowe formy walki. Podczas gdy w okreś-

lonych warunkach klasa robotnicza burzy do fundamentów stary system drogą akcji rewolucyjnych, to jednocześnie w innych warunkach jest ona gotowa, bądź zmuszona do kompromisów, do ustępstw wzajemnych, do zadawania się reformami.

We współczesnych warunkach walki klasy robotniczej w krajach kapitalistycznych, sprawą ogromnej wagi staje się świadomość jej rosnącej siły i roli społecznej. Nacisk klasy robotniczej i samego rozwoju gospodarczego doprowadził do częściowego przyspieszenia procesu nacjonalizacji i wprowadzenia różnych form państwowej kontroli nad produkcją, chociaż procesy te tylko nadgryzają a nie zmieniają istniejących stosunków społecznych. Postawienie na porządku dziennym problemu pełniejszej nacjonalizacji przemysłu przyspiesza narastanie świadomości, że obecna forma demokracji burżuazyjnej jest ograniczona i nie ma perspektyw. Coraz większe dyskusje o „rozszerzeniu” demokracji burżuazyjnej w dziedzinie „demokracji gospodarczej”, świadczą o rozwoju pewnego procesu i o ostatecznym kryzysie demokracji burżuazyjnej. Właściwie wszystkie te fermenty są tylko wyrazem faktu, iż współczesny rozwój z coraz większą ostrością stawia problem uspołecznienia środków wytwarzania, a tym samym problem władzy w ogóle.

Coraz większego znaczenia nabiera walka klasy robotniczej o udział robotników w zarządzaniu znacjonalizowanym przemysłem. Od pomyślnego rozwoju tej walki zależy również stopień rozwoju tzw. demokracji gospodarczej, wzmocnienie pozycji politycznych i innych pozycji społecznych klasy robotniczej, zmniejszenie roli biurokracji i wykrycie istoty współczesnych tendencji technokratycznych. Klasa kapitalistyczna zmuszona jest do pewnych ustępstw również w tej dziedzinie, starając się nadać różnym formom udziału robotników w zarządzaniu gospodarką treść, która nie ograniczałaby istotnie praw kapitalistów-właścicieli i starając się zarazem wykorzystać te ustępstwa w celu osłabienia walki i nacisku klasy robotniczej. Klasa robotnicza staje się bardziej świadoma swych możliwości i wąskich ram dotychczasowych ustępstw.

Obecnie w toku bezpośredniej codziennej walki mas pracujących o ich interesy ekonomiczne i prawa demokratyczne, na porządku dziennym stają takie zagadnienia, jak : nacjonalizacja i inne formy uspołecznienia środków wytwarzania i funkcji ekonomicznych, zarządzanie w przedsiębiorstwach i różne formy samorządu, walka z biurokratyzmem, rozwój demokracji, sytuacja ludzi pracy w przedsiębiorstwie i w społeczeństwie,

udział i kontrola robotników, ludzi pracy i konsumentów nad organami samorządu społecznego i tak dalej.

Wszystkie te problemy mają istotne znaczenie dla całego ruchu robotniczego jako forma walki o umocnienie wpływów społecznych klasy robotniczej, o jej zespolenie, o rozwijanie jej świadomości socjalistycznej, o władzę.

W krajach zacofanych decydującym czynnikiem szybszego rozwoju gospodarczego i społecznego jest współpraca młodej klasy robotniczej z najszerszymi warstwami ludu, które stanęły do walki z imperializmem oraz aktywna walka klasy robotniczej przeciwko podejmowanym przez elementy burżuazyjne próbom wykorzystania wysiłków wyzwolonych narodów, starających się przewyciężyć zacofanie i uwolnić z jarzma zależności gospodarczej dla wzbogacenia się i umocnienia swych pozycji gospodarczych i politycznych. Te dążenia klasy robotniczej przejawiają się w jej postulatach uzyskania większego wpływu na kierownicze pozycje w społeczeństwie, na zarządzanie upaństwowionymi funkcjami gospodarczymi, a również w jej oporze przeciwko próbom ponownego uprywatnienia upaństwowionych środków wytwarzania.

Dotychczasowe sukcesy rewolucyjnej walki klasy robotniczej, umocnienie politycznych i ekonomicznych czynników socjalizmu, wzrastająca rola stosunków państwowo-kapitalistycznych w kapitalizmie współczesnym, kształtowanie się światowego systemu socjalistycznego oraz inne liczne czynniki współczesnego rozwoju społecznego — wszystko to stwarza i w przyszłości będzie stwarzać — w określonych warunkach — większe niż dawniej możliwości, aby klasa robotnicza w poszczególnych krajach, przy pomocy środków stosunkowo łagodnej walki politycznej uzyskała pozycje siły kierowniczej w społeczeństwie, decydujący wpływ we władzy i aby stopniowo — zgodnie z obiektywnymi warunkami i zgodnie ze swą siłą polityczną — zapewniła powstanie i rozwój socjalizmu.

Współzależność różnych form walki klasy robotniczej

Możliwość pokojowego przejścia do socjalizmu w żadnym razie nie oznacza, że klasa robotnicza powinna wyrzec się rewolucyjnych środków walki o socjalizm w sytuacji gdy zaostrza się przeciwieństw wewnętrznych i inne warunki wymagają

takich środków, tj. gdy polityka reakcyjnych autokratów zmusza do stosowania tych środków. Gdyby ruch robotniczy ulegał oportunistycznym poglądom również w praktyce, to nie tylko wyrzekłby się swej własnej roli społecznej, lecz również przekreśliłby dotychczasowe osiągnięcia rewolucji socjalistycznej, które umożliwiły mu obecnie pomyślniejsze stosowanie różnych parlamentarnych i innych podobnych form walki o rolę kierowniczą w społeczeństwie. Klasa robotnicza jako klasa rewolucyjna niewątpliwie również w przyszłości, siłą rewolucyjną rozbijając będzie okowy kapitalizmu, imperializmu i wszelkiego ucisku, w szczególności wszędzie tam, gdzie reakcyjni władcy starać się będą siłą powstrzymać niepowstrzymany bieg historii oraz zagrozić klasie robotniczej i siłom postępowym drogę do władzy. Z drugiej zaś strony, marksiści nie mogą dopuścić do tego, aby jakiegokolwiek formy i środki walki zostały przeistoczone w zasadę i dogmat, które przeciwstawiano by próbom stosowania w określonych miejscach takich form akcji politycznej, które odpowiadają konkretnym warunkom walki, życia i świadomości klasy robotniczej i postępowych sił społecznych w ogóle.

Współczesny krótki, ale niezwykle bogaty i pouczający przebieg walki o socjalizm wskazuje, że drogi prowadzące ludzi pracy do władzy i socjalizmu są różne i to różne nie tylko w różnych krajach, ale również w różnych okresach, co zależy od ogólnych stosunków pomiędzy siłami społecznymi na świecie, od konkretnych materialnych i ogólnospołecznych warunków, nawarstwień historycznych i tradycji politycznych w każdym poszczególnym kraju, a co za tym idzie, od konkretnej sytuacji gospodarczej i społecznej oraz świadomości klasy robotniczej i ludzi pracy w ogóle.

Z drugiej strony, w żadnym kraju walka o socjalizm nie odbywa się w oderwaniu od rozwoju socjalizmu międzynarodowego. Doświadczenia sił socjalistycznych w jednym kraju stają się doświadczeniami dla wszystkich. Sukcesy socjalizmu w świecie w ogóle, umacniają siły socjalistyczne w każdym poszczególnym kraju, ułatwiając im drogę do własnych sukcesów.

Przeplatanie się, wzajemne powiązanie i dopełnianie wszystkich istniejących form walki, wysiłki klasy robotniczej i sił socjalistycznych w kierunku uwolnienia stworzonych już stosunków socjalistycznych od przejawów biurokratyzmu i dalszego ich rozwinięcia — oto podstawowa charakterystyka światowego rozwoju społecznego, oto główna cecha obecnej walki o socjalizm.

*Niektóre doświadczenia dotychczasowego
rozwoju socjalizmu w Związku Sowieckim
i pozostałych krajach socjalistycznych*

Istnienie krajów socjalistycznych, a zwłaszcza dalszy postępowy rozwój stosunków społecznych w tych krajach, wywiera wielki wpływ na rozwój całego społeczeństwa, na dalszy rozwój stosunków międzynarodowych w kierunku równouprawnienia narodów i pokojowej pomocy wzajemnej, a także w kierunku dalszego postępu i umacniania się socjalizmu w świecie.

Dotychczasowe doświadczenia budownictwa socjalizmu dają całej teorii i praktyce socjalizmu silniejszą podstawę i większe możliwości kierowania rozwojem socjalizmu i przewyciężenia żywiowości.

Pod tym względem droga rozwojowa socjalizmu w Związku Sowieckim, jej sukcesy i zwycięstwa, będące zarazem sukcesami i zwycięstwami socjalizmu międzynarodowego oraz jej trudności i słabe strony — to drogocenne doświadczenie międzynarodowego socjalizmu.

W okresie międzywojennym Związek Sowiecki był pierwszym i jedynym krajem, w którym siły socjalistyczne zdobyły władzę i zaczęły kształtować socjalistyczne stosunki społeczne. Dlatego też, ruch rewolucyjny klasy robotniczej w pozostałych krajach i ruchy wyzwolenicze w koloniach, widziały w Związku Sowieckim wzór dla swego działania. Sam fakt istnienia Związku Sowieckiego w okresie między dwoma światowymi wojnami, dawał oparcie wszystkim socjalistycznym i postępowym ruchom w świecie. Również rewolucyjny ruch robotniczy w Jugosławii był silnie stymulowany przez Rewolucję Październikową i budownictwo socjalizmu w Związku Sowieckim.

Budowa socjalistycznych stosunków społecznych w Związku Sowieckim odbywała się w skomplikowanych warunkach, wśród niesłychanych trudności i przeszkód stojących na jej drodze.

Siły wytwórcze były bardzo słabo rozwinięte, a istniejący stan rzeczy pogarszały jeszcze zniszczenia wojenne. Straszliwe zacołanie ogólne panowało na dużych przestrzeniach tego wielkiego kraju. Przeciwno zwycięstwu Październikowej Rewolucji Socjalistycznej, a później przeciwko Związkowi Sowieckiemu jako pierwszemu krajowi socjalizmu, były skierowane zespolone wysiłki reakcyjnych kół imperialistycznych całego świata.

Na słabych podstawach materialnych, stanowiących spuściznę dawnej carskiej Rosji, nie było możliwe rozwijanie socjalistycznych stosunków społecznych. Zaistniała potrzeba stworzenia, w trybie przyśpieszonym, materialnych podstaw nowego społeczeństwa, a przede wszystkim przemysłu ciężkiego stanowiącego bazę dalszego rozwoju przemysłowego. Międzynarodowe położenie Związku Sowieckiego, intrygi, akcje i groźby reakcyjnych kół burżuazji przeciwko pierwszemu krajowi socjalizmu, jeszcze bardziej zaostrzyły sytuację i narzuciły znany kierunek rozwoju.

W takich warunkach, punktem wyjścia całego rozwoju społecznego w Związku Sowieckim musiała być koncentracja wszystkich sił celem stworzenia materialnych podstaw nowego społeczeństwa tylko o własnych siłach. Tylko tą drogą można było zapobiec restauracji kapitalizmu w Związku Sowieckim. Jednakże, taka sytuacja ogólna wymagała nadzwyczajnych wysiłków i wielkich wyrzeczeń od całej klasy robotniczej i ludzi pracy Związku Sowieckiego.

Dzięki maksymalnym wysiłkom, ofiarom i poświęceniu ludzi sowieckich, Związek Sowiecki w okresie międzywojennym osiągnął pod tym względem poważne wyniki. Została stworzona potężna baza przemysłowa, dająca możliwość nie tylko zachowania dotychczasowego dorobku rewolucji socjalistycznej, lecz także dalszego rozwoju stosunków socjalistycznych. W ten sposób stworzona została mocna baza, która znacznie ułatwiła rozwój socjalizmu w innych krajach. Do osiągnięć tych zaliczyć należy również ukształtowanie się licznej i silnej współczesnej klasy robotniczej, inteligencji itd., co z gruntu zmieniło wewnętrzną społeczno-gospodarczą strukturę społeczeństwa radzieckiego i subiektywne warunki dalszego rozwoju sił wytwórczych.

Osiągnięte rezultaty stanowiły podstawę, która umożliwiła Związkowi Sowieckiemu w toku drugiej wojny światowej — wraz z pozostałymi siłami anty-hitlerowskiej koalicji — odniesienie zwycięstwa nad blokiem sił faszystów, co miało decydujące znaczenie dla dalszego postępowego rozwoju dzisiejszego społeczeństwa.

W takiej sytuacji ogólnej, rozwój społeczny wymagał szczególnego zaakcentowania organizacyjnej roli sił kierowniczych w społeczeństwie, partii komunistycznej i państwa sowieckiego i to przede wszystkim w dziedzinie ekonomicznej i we wszystkich dziedzinach życia społecznego — co doprowadziło do niebywałej koncentracji władzy w rękach aparatu państwowego. Jed-

nakże, taka koncentracja władzy w rękach aparatu państwowego zaczęła sprzyjać biurokratyczno-etatystycznym tendencjom, błędom i deformacjom w rozwoju politycznego systemu państwowego, wskutek czego zaczęły ostrzej występować sprzeczności typowe dla okresu przechodzenia od kapitalizmu do socjalizmu.

W końcowym efekcie, tego rodzaju praktyka prowadziła nie tylko do wzmocnienia władzy państwowej, lecz nawet do wszechwładzy jednego człowieka. W ten sposób powstał „kult jednostki” i próba jego teoretycznego i ideologicznego uzasadnienia.

Komunistyczna partia Związku Sowieckiego i ludzie pracy w ZSSR, zdołali w okresie kierownictwa stalinowskiego zachować zdobycze Rewolucji Październikowej, utrwalić je przez szybką industrializację i podniesienie ogólnego poziomu kulturalno-technicznego kraju oraz przekształcić Związek Sowiecki w ostoję wszystkich sił socjalistycznych i postępowych, pomimo straszliwej presji sił kapitalizmu i imperializmu. Natomiast Stalin, dla przyczyn obiektywnych i subiektywnych, nie przeciwstawiał się tendencjom biurokratyczno-etatystycznym, wynikającym z wielkiej koncentracji władzy w rękach aparatu państwowego i ze zrastania się aparatu partyjnego i państwowego, z jednostronnego centralizmu. Przeciwnie, Stalin sam stał się ich nosicielem politycznym i ideologicznym.

W tym kierunku szła pragmatystyczna rewizja określonych podstawowych założeń marksizmu i leninizmu, przede wszystkim w teorii państwa i partii, a także w dziedzinie filozofii, ekonomii politycznej i całości kształcie nauk społecznych.

Marksistowsko-leninowska teoria dyktatury proletariatu, politycznego systemu władzy w państwie, które obumiera i narzędzia walki klasy robotniczej w procesie zrzucania ekonomicznych kajdanów kapitalizmu oraz stwarzania warunków politycznych i materialnych dla swobodnego rozwoju nowych socjalistycznych stosunków społecznych — została przekształcona w stalinowską teorię państwa, które nie obumiera, które powinno coraz bardziej umacniać się we wszystkich dziedzinach życia społecznego, a którego aparat otrzymuje nadmierną rolę w budownictwie socjalizmu, w rozwiązywaniu wewnętrznych sprzeczności okresu przejściowego, rolę która prędzej czy później musi stać się hamulcem rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych i gospodarczych.

Po drugiej wojnie światowej zjawiska te zaczęły występować na arenie międzynarodowej, tj. w niektórych elementach so-

wieckiej polityki zagranicznej i w stosunkach z krajami socjalistycznymi, co przejawiało się zwłaszcza w stalinowskiej akcji przeciwko socjalistycznej Jugosławii, akcji potępionej jedno-myślnie na XX Zjeździe Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego, jako wyraźnie kolidującej z rzeczywistymi interesami socjalizmu.

Przeciwstawiając się takiemu naciskowi i walcząc o niezawisłość swego kraju komuniści jugosłowiańscy i narody Jugosławii, walczyli nie tylko o sprawę swobodnego rozwoju socjalizmu w ich kraju, albowiem wnieśli swój wkład również do koniecznej walki przeciwko biurokratyczno-etatystycznym i innym deformacjom anty-socjalistycznym w rozwoju socjalizmu i w stosunkach pomiędzy narodami, które poszły drogą socjalistyczną. Opór ten był więc zdecydowanie socjalistyczny i postępowy i dlatego przyczynił się do umocnienia i rozwoju socjalizmu na całym świecie.

Wszystkie te i inne znane negatywne zjawiska i błędy — zwłaszcza, że niektóre z nich były przeszczepiane i powtarzane w poszczególnych krajach socjalistycznych — wyrządziły szkodę zarówno międzynarodowemu socjalizmowi, jak i budowie socjalizmu w Związku Sowieckim. Jednakże, nie mogły one wpłynąć na głębszą deformację, ani też na dłuższy okres zatrzymać rozwoju socjalizmu w Związku Sowieckim, ponieważ siły socjalistyczne w tym pierwszym kraju socjalizmu do tego stopnia wzrosły i okrzepły, że przebijały sobie drogę poprzez bariery biurokracji i „kultu jednostki”.

Właśnie dlatego, bezpośrednio po śmierci Stalina i po XX Zjeździe Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego zaczęto stopniowo usuwać poszczególne deformacje, będące konsekwencją wyżej wspomnianych negatywnych tendencji. Wysoki poziom rozwoju sił wytwórczych w Związku Sowieckim decydująca rola klasy robotniczej i ukształtowanie się licznej, mocno związanej z ustrojem socjalistycznym inteligencji — wszystko to umożliwiło obecnie dalszy pomyślny rozwój tego procesu, co stanowi nowy bodziec dla postępu socjalizmu.

Współczesny rozwój i dotychczasowe rezultaty pozwalają siłom socjalistycznym z jeszcze większą świadomością i energią na szerszym froncie walczyć o dalszy postęp stosunków socjalistycznych oraz o odrzucenie, osłabienie, bądź izolowanie źródeł wszystkich wypaczeń w rozwoju socjalizmu. Teoria i praktyka, której stosowanie w toku budownictwa socjalistycznego konser-

wowało określone przejściowe formy budownictwa socjalizmu i zamykało perspektywę przed klasą robotniczą i całym narodem, musi być krytykowana, zwalczana i odrzucona.

Dla kierowniczych sił politycznych w krajach socjalistycznych i dla socjalizmu w ogóle, coraz aktualniejsze stają się problemy, wyrażające najżywotniejszy interes ludzi pracy: problem form i systemu zarządzania gospodarką i innymi funkcjami społecznymi, problem demokratyzacji i stopniowego ograniczania administracyjno-centralistycznego sposobu zarządzania, problem stałego rozszerzania udziału bezpośrednich wytwórców w zarządzaniu środkami wytwarzania i gospodarką w ogóle, problem stałego zwiększania roli samorządu społecznego, problem dalszego rozwijania socjalistycznego systemu rozdziału zgodnie z socjalistyczną zasadą: „każdy według swoich możliwości — każdemu według jego pracy”, problem stałego podnoszenia poziomu życiowego i coraz szerszego rozwijania form i metod demokracji socjalistycznej we wszystkich dziedzinach życia, problem umocnienia i dalszego rozwoju demokratycznych praw i demokratycznych obowiązków społecznych poszczególnych obywateli oraz inne podobne zagadnienia.

Wszystkie kraje socjalistyczne nie mogą w taki sam sposób i w takim samym tempie rozwiązywać tych i podobnych problemów, dotyczących rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych. Droga, sposób i tempo zależą od konkretnych warunków, od układu klasowego, od stopnia rozwoju ekonomicznych przesłanek socjalizmu, od struktury politycznej, od tradycji i od świadomości społecznej mas w każdym kraju. Problemy te jednak są wspólne i jako takie stanowią wspólne zadanie międzynarodowego socjalizmu, szczególnie zaś partii komunistycznych oraz sił socjalistycznych w ogóle — zarówno tych które są u władzy, jak i tych, które mogą wywierać istotny wpływ na rozwój społeczny. Rozwiązywanie przeciwieństw okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu, to przede wszystkim rozstrzyganie tych właśnie zagadnień, a co za tym idzie — zapewnienie nieprzerwanego rozwoju wszystkich form budownictwa socjalizmu. Na tej drodze komuniści mogą również popełniać błędy, ale błędy te nie trudno naprawić, ponieważ są to błędy rozwoju. Nieporównanie trudniej jest naprawić błędy i ich konsekwencje, których źródłem jest hamowanie socjalistycznego rozwoju społecznego i uporczywie trzymanie się przeżytych form i metod.

*Rozwój myśli socjalistycznej.
O dogmatyzmie i rewizjonizmie*

Rozwój socjalizmu nie zależy jedynie od obiektywnych warunków rozwoju społecznego i od energicznych praktycznych wysiłków ruchu robotniczego w celu ukształtowania stosunków socjalistycznych, lecz również od obiektywnych zdolności kierowniczych sił politycznych. Dlatego też stały rozwój i wzbogacanie skarbnicy socjalistycznej myśli naukowej nierozdzielnie wiąże się z walką o socjalizm i z jego budownictwem.

Ruch robotniczy osiągnął poważne wyniki w tej walce, opierając się w swej działalności o wielkie naukowe odkrycia zawarte w dziełach Marksa, Engelsa i Lenina. Ale pod wpływem różnorodnych czynników społecznych myśl marksistowska w ciągu ostatnich 10-cioleci pozostawała w tyle za współczesnym rozwojem społecznym a jej późniejszy rozwój nie zawsze był zgodny z jego podstawowymi założeniami naukowymi i wynikami praktycznymi, które niejednokrotnie poddawano pragmatycznej rewizji. W ten sposób w dalszym, naukowym, marksistowskim naświetleniu współczesnych problemów społecznych powstały luki, dotyczyło to zwłaszcza oceny prawidłowości i sprzeczności okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu.

Dalszy rozwój socjalizmu w sposób kategoryczny wymaga zbadania prawidłowości i sprzeczności okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu i szybkiego uwolnienia socjalistycznej myśli naukowej od pragmatycznej presji tych elementów społecznych, które hamują jej dalszy rozwój. Tylko pod tym warunkiem myśl socjalistyczna będzie zdolna do naukowego naświetlenia głównych problemów społecznych współczesnej ludzkości, do wyjaśnienia prawidłowości rozwoju społeczeństwa socjalistycznego w okresie przejściowym, a co za tym idzie do pomyślniejszego niż dotychczas torowania drogi dla praktyki socjalistycznej.

Zgodnie z tym dwa czynniki społeczne, dwie tendencje ideologiczne w ruchu robotniczym wpłynęły hamująco na socjalistyczną myśl teoretyczną doprowadzając do rewizji niektórych podstawowych tez marksistowskich.

Pierwszy czynnik — to pojawienie się biurokratyzmu i etatyzmu. Z tym zjawiskiem ściśle wiążą się tendencje do ustanowienia ideologicznego monopolu oraz próby przeistoczenia myśli marksistowskiej — która pozostaje żywa i rewolucyjna tylko dzięki dalszemu własnemu rozwojowi i stałemu zdobywaniu doświadczeń w praktyce — w statyczny zbiór zleżałych dogmatów

i abstrakcyjnych prawd, dostosowanych do określonych przejściowych potrzeb praktycznych. Tu tkwią źródła współczesnych przejawów dogmatyzmu, stąd próby zrewidowania poszczególnych założeń naukowych marksizmu-leninizmu ze specyficznych pozycji etatystyczno-pragmatystycznych. I właśnie ten dogmatyzm, przeprowadzając głęboką anty-naukową rewizję marksizmu-leninizmu głosi, że rewizjonizmem jest wszelka istotna próba zmierzająca do rozwinięcia myśli marksistowskiej w obecnych warunkach społecznych.

Do nienadążania myśli marksistowskiej za rozwojem wydarzeń przyczynił się fakt, że Stalin przez kilka dziesięcioleci w ramach ruchu komunistycznego autorytatywnie, w sposób nie dopuszczający sprzeciwu dawał ocenę wszystkich procesów współczesnych. Niektóre oceny Stalina okazały się słuszne, ale szereg jego poglądów teoretycznych zdementowała praktyka. W swoich ocenach teoretycznych Stalin odchodził od metody materialistycznej dialektyki, posługując się subiektywizmem i metafizyką. Ale bez względu na charakter poszczególnych jego teorii, jest rzeczą jasną, iż tego rodzaju monopol ideologiczny musiał wywierać swój wpływ na zdogmatyzowanie marksizmu-leninizmu.

Pojawieniu się dogmatyzmu w ruchu komunistycznym towarzyszyło pseudo-rewolucyjne sekciarstwo, utrata zaufania w siły klasy robotniczej, lekceważenie i niedocenywanie dotychczasowych wyników socjalistycznego rozwoju. Tego rodzaju sytuacja nie pozwalała w pełni docenić wpływu rewolucji socjalistycznych i praktyki socjalistycznej na rozwój społeczny w krajach kapitalistycznych i na politykę kół kierowniczych co poważnie zmieniło warunki walki o socjalizm.

Świadomość tych faktów za wolno dojrzewiała w poszczególnych partiach komunistycznych, a taka sytuacja utrudniała znalezienie odpowiednich form walki wpływając na osłabienie więzi łączących partie z masami.

Drugim czynnikiem, który negatywnie oddziaływał na rozwój myśli socjalistycznej jest nacisk ideologii burżuazyjnej, oportunistycznej i reformizmu, zdeklasowego anarchizmu itd. — na ruch robotniczy.

Takie wpływy wywołują próby burżuazyjno-liberalistycznej i reformistycznej rewizji podstawowych założeń naukowych socjalizmu, czyli marksizmu-leninizmu. Tego typu rewizjonizm jest ideologicznym wyrazem odchodzenia od stanowiska socjalistycznego i odzwierciadla tendencje do restauracji państwa burżuazyjnego w takiej lub innej formie. Tego typu rewizjonizm atakuje

rewolucyjne, ideowe podstawy ruchu robotniczego i posługując się pseudo-liberalistycznymi frazesami poświęca interesy klasy robotniczej i socjalizmu dla interesów reakcyjnych sił społecznych.

W ruchu komunistycznym, tego typu rewizjonizm najczęściej występuje w wyniku wahań powstałych wskutek trudności, dezorientacji wywołanej subiektywnymi błędami tego ruchu, bądź też wskutek wypaczeń w budownictwie socjalizmu. W krajach socjalistycznych rewizjonizm staje się reakcyjnym hamulcem na drodze socjalistycznego rozwoju, czynnikiem wypaczania istoty państwa socjalistycznego w kierunku burżuazyjnego systemu politycznego, czynnikiem destruktywnego, anarchicznego podkopywania bazy politycznej społeczeństwa socjalistycznego. Tego typu rewizjonizm jest również jednym ze źródeł biurokratyzmu, albowiem będąc wodą na młyn niedobitków burżuazji i reakcyjnej ideologii, obiektywnie służąc siłom antysocjalistycznym, hamuje on rozwój stosunków socjalistycznych zaostrza przeciwieństwa wewnętrzne, doprowadza do umocnienia roli państwa i biurokratyzmu.

Aby istotnie pozostać siłą kierowniczą w najbardziej postępowej świadomej akcji socjalistycznej, komuniści muszą być zdolni do stawienia czoła zarówno jednemu, jak i drugiemu negatywnemu naciskowi na rozwój myśli socjalistycznej i budownictwa socjalizmu. Konsekwentna walka ideowa na dwa fronty, przeciwko obu formom rewizji naukowych podstaw socjalizmu sformułowanych przez Marksa, Engelsa i Lenina, a potwierdzonych przez całą dotychczasową praktykę socjalizmu — to jeden z najważniejszych warunków postępu socjalizmu w okresie przejściowym.

Niemniej jednak komuniści powinni zarazem odcinać się od wszelkich prób zmierzających do wypaczenia słusznej walki przeciwko obu tym formom rewizjonizmu i wykorzystania jej w celu udaremnienia koniecznych wysiłków na rzecz dalszego rozwoju naukowych podstaw marksizmu oraz naukowego, marksistowskiego wyjaśniania nowych zjawisk charakterystycznych dla współczesnego świata, zjawisk, które komuniści muszą uwzględniać przy określaniu swych zadań praktycznych.

Stan ruchu robotniczego

Pomimo wielkich zadań i możliwości, jakie stwarza rozwój współczesnych sił społecznych, ruch robotniczy nie jest jednolity.

Zjawisko to jest przede wszystkim konsekwencją obiektywnych prawidłowości współczesnego rozwoju społecznego i położenia socjalnego różnych warstw klasy robotniczej a jako takie jest obiektywnie uwarunkowane. A klasa robotnicza potrzebuje jedności choćby tyle, ile jest jej pomiędzy różnymi frakcjami burżuazyjnymi. W toku długotrwałej praktyki burżuazja nauczyła się wynajdować — pomimo najprzeróżniejszych, często głęboko sprzecznych interesów poszczególnych swoich frakcji — podstawowe elementy współpracy, które jej umożliwiają osiągnięcie jedności gdy chodzi o jej żywotne interesy klasowe. Klasa robotnicza wielu krajów jest jeszcze młoda — jako wpływowa a zwłaszcza panująca siła społeczna — więc nie zdobyła jeszcze takiego doświadczenia. Stąd zjawisko, iż w kierowniczych kołach poszczególnych części ruchu robotniczego wciąż jeszcze pokutuje niezrozumienie społecznego znaczenia walki o taką lub inną formę jedności ruchu robotniczego i postępowych sił w ogóle. Zamiast zmniejszać, często powiększa się istniejący rozdźwięk. Zamiast popierając się wzajemnie w różnych sprawach dotyczących istotnych zagadnień socjalizmu i pokoju przeciwstawić się presji sił anty-socjalistycznych, różne oddziały ruchu robotniczego swym ślepym praktycyzmem otwierają wrota ruchu robotniczego obcym wpływom i interesom, a poszczególne części tego ruchu w takiej lub innej formie wiążą się z kołami reakcji.

Związek Komunistów Jugosławii uważa, że jednym z podstawowych obowiązków kierowniczych sił socjalistycznych — jeśli naprawdę pragną one wnieść swój wkład do sprawy rozwoju socjalizmu — jest niezależniona różnicami ideologicznymi, uparta i nieustanna walka o stworzenie takiej atmosfery, takich stosunków w ruchu robotniczym, które umożliwiłyby różne formy wspólnej akcji, wzajemne lub jednostronne poparcie, przecięcie drogi nieprzyjacielowi i zabezpieczenie coraz swobodniejszych form socjalistycznej walki poglądów w samym ruchu robotniczym.

Partie komunistyczne

i inne rewolucyjne partie klasy robotniczej

Partie komunistyczne i inne rewolucyjne partie klasy robotniczej odegrały ogromną rolę w dotychczasowym rozwoju socjalizmu. Pod przewodem wielkiego Lenina komuniści walczyli na czele Rewolucji Październikowej, otwierając nową epokę his-

toryczną. Komuniści stanowili jedyną siłę zdolną stanąć na czele rewolucyjnych sił i dążeń mas ludowych w Jugosławii, w Chinach i innych krajach, organizując je do walki o zwycięstwo. Komuniści stali na czele rewolucyjnej ekspropriacji klas panujących w wielu krajach demokracji ludowej. Stanowili oni z reguły rewolucyjne jądro, byli nieugiętym sojusznikiem w wielu ruchach i powstaniach anty-imperialistycznych. Byli oni najwaleczniejszym oddziałem ruchu anty-faszystowskiego i walki z hitleryzmem. Komuniści kroczyli w awangardzie tych wszystkich głównych wydarzeń na przestrzeni 10-cioleci, które historii ludzkości nadały nową treść i nowy kierunek. Obejmując najrewolucyjniejszą część mas robotniczych, wychowując je w duchu świadomości klasowej historycznej roli klasy robotniczej, dbając o to, aby w codziennej walce posługiwać się nauką Marksa, Engelsa, Lenina — partie komunistyczne były aktywną siłą kierowniczą rewolucyjnego procesu, rozwijającego się po Rewolucji Październikowej.

Tej ogromnej historycznej roli komunistów nie mogą więcej negować ani umniejszać żadne oszczerstwa wrogów socjalizmu, żadne oszczerstwa oportunistów, filistrów i małomieścickich frazesowiczów, ani nawet ich własne, nieraz nawet bardzo poważne błędy. Bez takiej roli komunistów, nie byłoby obecnej rzeczywistości i tego co nieuchronnie musi stać się dniem jutrzejszym.

We wszystkich tych wydarzeniach komuniści reprezentowali i organizowali żywą, rewolucyjną akcję socjalistyczną, taką do jakiej szerokie masy ludowe dorastały, do jakiej dążyły, jaką były zdecydowane wesprzeć na swych barkach. Dlatego też zwyciężali. I tylko spełniając te warunki będą oni zwyciężać również w przyszłości.

Jednakże, zwycięstwa nie były pozbawione negatywnych zjawisk w międzynarodowym ruchu komunistycznym. Należą do nich : biurokracizm, dogmatyzm, oportunizm, zamażkowany lewicowymi frazesami, sekciarstwo, przesadne mniemanie o swojej mocy, monopolizm ideologiczny i polityczny itd. Pod wpływem takich zjawisk poszczególne partie komunistyczne w stopniu niedostatecznym uwzględniły fakt, że warunki walki klasy robotniczej znacznie się zmieniły, nie zauważyły skutków współczesnego układu sił społecznych na świecie i dlatego nie zawsze były w stanie zakreślić sobie zadania odpowiadające wymogom sytuacji. Wskutek takiego nienadążania i pod wpływem sił burżuazyjnych doszło również do przejawów zasklepiania w sobie a na-

wet do izolacji poszczególnych partii komunistycznych, zwłaszcza w krajach, w których obiektywne warunki nie sprzyjały rozwojowi rewolucyjnego ruchu robotniczego. Bezpośredni skutek tego typu izolacji był taki, że w niektórych częściach ruchu komunistycznego wystąpiły tendencje do biernego wyczekiwania na rezultaty jakie przyniesie rozwój międzynarodowy, co doprowadziło niektóre partie komunistyczne na skraj niebezpieczeństwa, że przestaną one oddziaływać w swych krajach jako rewolucyjna twórcza siła rozwoju społecznego. Na tej bazie często wyrasta bezsilność w stosunku do tej części klasy robotniczej, która ulega reformizmowi i oportunizmowi. Również pod tym względem czasami przeważa polityka biernego wyczekiwania na wydarzenia z zewnątrz w nadziei, że wydarzenia te same zrewolucjonizują klasę robotniczą. W praktyce codziennej występuje to w formie przykrywania niezdolności do działania i faktu dreptania w miejscu, sekciarskim, pseudo-rewolucyjnym frazesem.

Związek Komunistów Jugosławii jest zdania, iż warunki walki wymagają od każdej partii marksistowskiej umiejętności organizowania lub popierania walki klasy robotniczej o takie postulaty ekonomiczne i polityczne, jakie masy ludowe mogą pojąć i o jakie będą walczyć w konkretnie istniejącej sytuacji. Jedynie na drodze takiej walki, komuniści mogą związać się z masami robotniczymi i w oparciu o ich własne doświadczenia przygotowywać je do dalszej walki i wyższych celów. Jednakże, wielu postulatów, o które klasa robotnicza gotowa jest walczyć lub już walczy, nie zawsze poświęcano należytej im uwagi albo też traktowano je często w sposób dogmatyczny.

Partie komunistyczne mogą stać się najbardziej postępowym i w tym sensie kierowniczym czynnikiem socjalistycznym jeśli obejmą całokształt procesu socjalistycznego — pomimo całej różnorodności jego nosicieli i tendencji — i zrozumieją, że w rozmaitych warunkach nieuchronnie pojawiają się różne czynniki. Od tego w największym stopniu zależy czy w całokształcie procesu rozwojowego znajdą sobie miejsce i czy odegrają rolę siły napędowej w świadomej akcji socjalistycznej. Pogląd, że partie komunistyczne mają monopol na wszystkie formy rozwoju w kierunku socjalizmu i że socjalizm wyraża się tylko w tych partiach i poprzez te partie, jest teoretycznie niesłuszny, a praktycznie niezmiernie szkodliwy.

Fakt, iż poszczególne partie komunistyczne przechodzą dziś proces uwalniania się od dogmatów i zasklepienia w sobie, że przeżywają regenerację w oparciu o dotychczasowe doświadcze-

nia i poszukiwanie własnej drogi do socjalizmu, jest wyrazem konieczności sprostania wymogom czasów i obecnym zadaniom.

Partie i ruchy socjal-demokratyczne.

Poważna część klasy robotniczej i mas ludowych przede wszystkim w silnie rozwiniętych krajach kapitalistycznych, idzie za partiami socjal-demokratycznymi i innymi podobnymi partiami. Dlatego też sytuacja w tych partiach jest fragmentarycznym odbiciem sytuacji panującej w całym ruchu robotniczym.

W krajach gdzie rozwinięte siły wytwórcze stanowiły bazę dla silnej pozycji gospodarczej burżuazji, na ruchu robotniczym zaciążył reformizm, który zaczął w zasadzie negować konieczność rewolucyjnej walki klasy robotniczej o władzę głosząc automatyczne przerastanie kapitalizmu w socjalizm, drogą stopniowych reform. Głównych przyczyn tego należy dopatrywać się między innymi w fakcie, że burżuazja tych krajów pod rewolucyjnym naciskiem klasy robotniczej oraz pod wpływem Rewolucji Październikowej i całego późniejszego rozwoju socjalizmu, była zmuszona — a prócz tego z wiadomych przyczyn była w stanie — pójść na pewne materialne i polityczne ustępstwa na rzecz klasy robotniczej własnego kraju. Taki stan rzeczy stanowi wyjaśnienie dlaczego partie socjal-demokratyczne nie mogły i nie mogą rozwijać się w krajach zacofanych.

Pod naciskiem klasy robotniczej we wszystkich dziedzinach życia społecznego i gospodarczego, burżuazja poszła na szereg ustępstw i koncesji wobec ruchów socjal-demokratycznych, ale zarazem wzrasta wpływ burżuazji i imperializmu na część ruchu robotniczego, co w końcowym efekcie doprowadziło do złagodzenia i ograniczenia nacisku wywieranego przez klasę robotniczą. Taka sytuacja sprzyjała wzmocnieniu się partii socjal-demokratycznych, pobudzając tendencje do silniejszego oparcia się o warstwy średnie i przyjmowania przez ogromną część tych partii ideologii i mentalności tych warstw. W tym tkwi podstawowa przyczyna stałego umacniania się tych właśnie nurtów w partiach socjal-demokratycznych, które dążą do oddalenia ich od świadomej i systematycznej walki o socjalizm, przekształcając je w narzędzie reformistycznej żywiowości.

Jednocześnie poszczególne warstwy w szeregach socjalnej demokracji coraz bardziej negowały prawo klasy robotniczej do samodzielnej polityki zamykając przed nią perspektywy samo-

dzielnej działalności politycznej, podczas gdy w teorii i praktyce sprzyjały tendencjom biurokratycznym i technokratycznym. Rola aparatu w partiach socjal-demokratycznych, a zwłaszcza w związkach zawodowych ogromnie wzrosła. Również w tym aparacie przejawiają się tendencje do stopniowego zbliżenia i zrastania z aparatem państwowo-kapitalistycznym. Taka sytuacja stwarza w partiach socjal-demokratycznych dogodny grunt dla ustalenia się biurokratyzmu i umocnienia specyficznego, reformistycznego dogmatyzmu.

Historia zdementowała już wiele spośród takich dogmatów. Obecnie na przykład rzeczą śmieszną jest negowanie rewolucji, kiedy wiadomo że zmieniła ona świat. A cała koncepcja demokracji politycznej polegająca na utrzymywaniu i absolutyzowaniu burżuazyjnego systemu wielopartyjnego w każdych warunkach, jest statyczna i nie do utrzymania, czego nieustanne dowody daje praktyka. Koncepcja ta nie uwzględnia podstawowych praw rozwoju społecznego. Przede wszystkim nie liczy się ona z wzajemnym oddziaływaniem podstaw materialnych i form politycznych, które się na nich kształtują. Zwolennicy tych koncepcji nie dostrzegają, bądź też nie chcą widzieć, że przeszczepianie politycznych form burżuazyjnej demokracji na nowe stosunki gospodarcze jakie przyniosła rewolucja, to — bez względu na to czy pragną oni tego czy nie — ideologiczne torowanie drogi siłom burżuazyjnej restauracji, a w końcowym rezultacie biurokratycznego etatyzmu.

Dla tych wszystkich przyczyn poszczególne partie socjal-demokratyczne, które zdobyły władzę drogą parlamentarną, nie są w stanie gruntownie i szybciej zmieniać stosunków społecznych. Poprzestają one przeważnie na powierzchowych lub bardzo ograniczonych reformach, a są to na ogół reformy, do których ustrój kapitalistyczny jest zmuszony pod naciskiem czynników ekonomicznych. A przy tym i te posunięcia nie są wolne od wpływów biurokratyzmu i technokracji.

W istocie, na partie socjal-demokratyczne oddziałują te same prawidłowości okresu przejściowego, które wpływają na cały ruch robotniczy.

Te same przyczyny, które określają reformistyczno-dogmatyczny kierunek poszczególnych nurtów socjal-demokracji w dziedzinie polityki wewnętrznej, determinują również ich stanowisko w polityce zagranicznej. Niektóre spośród tych nurtów aktywnie popierają różne akty imperialistycznej polityki swej burżuazji, broniąc w ten sposób kosztem innych narodów zysków nadzwyczajnych.

czajnych i przywilejów własnego narodu. Poglębia to przeciwieństwa współczesnego świata i zwiększa niebezpieczeństwo nowych wojen.

Pod wpływem głębokich przemian w świecie współczesnym — których właściwych przyczyn i źródeł nie widzą liczni teoretycy socjal-demokratyczni — spadają ciężkie ciosy na wszelkie formy dogmatyzmu, wyrosłe w pierwszej fazie rozwoju ruchu robotniczego i socjalizmu. W ten sposób w coraz większej mierze zaczynają kruszyć się dogmaty socjal-demokratyzmu.

Dynamika współczesnych procesów społecznych nieuchronnie zaważy na dalszym rozwoju partii socjal-demokratycznych. Te partie socjal-demokratyczne, które skupiają obecnie część klasy robotniczej, staną wobec alternatywy: albo opowiedzą się aktywnie za socjalizmem i jednością klasy robotniczej, albo utracą swoje wpływy w społeczeństwie.

Rola związków zawodowych.

Klasa robotnicza nie prowadzi walki o socjalizm jedynie poprzez partie polityczne. Poprzez niezliczoną ilość dużych i małych akcji strajkowych, związki zawodowe już ponad sto lat prowadzą partyzancki bój z władzą kapitału, nieustannie ją nadgryzając. Stały wzrost liczby robotników zorganizowanych w związkach zawodowych i coraz większe umacnianie się związków, przekształciło je w najbardziej masową, zorganizowaną siłę klasy robotniczej.

Wzrastający wpływ związków zawodowych w dużej części świata, to ważny czynnik nie tylko w walce o polepszenie aktualnej sytuacji klasy robotniczej, lecz również — obiektywnie rzecz biorąc — w walce o socjalizm. Cały ruch robotniczy przejawia wielkie zainteresowanie sprawą rozwoju związków zawodowych, co — między innymi — zapewnia większy udział klasy robotniczej w wydarzeniach i akcjach społecznych i politycznych oraz skuteczniejszą obronę ich interesów, chociaż biurokracizm i oportunizm w kierowniczych kołach związków zawodowych często zmniejsza ich siłę, hamuje inicjatywę klasy robotniczej i wykorzystanie obiektywnych możliwości akcji związkowej.

Dla obecnego etapu walki ruchu związkowego charakterystyczne jest to, że w swych postulatach związki zawodowe nie ograniczają się do sprawy podniesienia płac i zmniejszenia czasu

pracy, lecz coraz energiczniej, coraz bardziej stanowczo domagają się udziału związków w zarządzaniu produkcją i w kontroli określonych kluczowych pozycji społeczno-gospodarczych.

Rola związków zawodowych w zorganizowanej walce klasy robotniczej o codzienne potrzeby gospodarcze, socjalne i kulturalne oraz o wzmocnienie swych wpływów społecznych i politycznych, jest jeszcze większa i posiada większe perspektywy w tych krajach, gdzie specyficzny rozwój wewnętrzny zlikwidował klasyczne partie polityczne klasy robotniczej. Jest to możliwe pomimo bardzo wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego tych krajów i istnienia odpowiadającej mu klasy robotniczej, jak to ma miejsce np. w Stanach Zjednoczonych.

Bardzo duża jest rola związków zawodowych w krajach socjalistycznych, w warunkach społecznej własności środków wytwarzania, a tym bardziej w warunkach samorządu robotniczego. Fakt, że w wielu krajach socjalistycznych związki zawodowe mają w ostatnim czasie coraz większą rolę w zarządzaniu przedsiębiorstwami wskazuje, że w okresie przejścia od kapitalizmu do socjalizmu rola związków zawodowych wzmacnia się a nie słabnie. Zmiana sytuacji klasy robotniczej, usuwanie resztek pracy najemnej, wzmacnianie bezpośredniego udziału klasy robotniczej w rozdziale produktu społecznego wpływa na zmianę roli, charakteru i zadań związków zawodowych. Niemniej, nadal pozostają, a nawet wzmacniają się niektóre zasadnicze funkcje związków zawodowych jak np. funkcje ekonomiczne, ochronne i wychowawcze.

W międzynarodowym ruchu związkowym istnieje takie same rozbieżności, jak w międzynarodowym ruchu robotniczym. Związek Komunistów Jugosławii również w tej dziedzinie będzie walczył o wszelkie możliwe formy jedności w walce o wspólne interesy międzynarodowego ruchu robotniczego, popierając wszelkie formy współpracy jugosłowiańskiego ruchu związkowego z innymi ruchami związkowymi, tak aby współpraca ta służyła wspólnym interesom.

Związek Komunistów Jugosławii zdaje sobie sprawę, że również na międzynarodowy ruch związkowy oddziałują te same negatywne wpływy, jak i na ruch robotniczy w ogóle. Walcząc o jedność międzynarodowego ruchu związkowego Związek Komunistów Jugosławii nie uchyla się od ideologicznej i politycznej walki przeciwko wszelkim reakcyjnym wpływom i anty-socjalistycznym tendencjom w łonie tego ruchu.

Narodowe ruchy anty-imperialistyczne w krajach zacofanych

Szereg partii i ruchów, przede wszystkim w krajach zacofanych, może w poszczególnych okresach odegrać pozytywną rolę w rozwoju społeczeństwa, a nawet torować drogi socjalistycznego rozwoju. W poszczególnych krajach Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej na określonym etapie mogą odegrać pozytywną rolę dla sprawy rozwoju społeczeństwa w kierunku socjalizmu, również niektóre ruchy narodowe o orientacji postępowej, wyrastające z walki przeciwko imperializmowi i kapitalistycznym monopolom. Pod tym względem historycznie postępową rolę odgrywają również wszystkie ruchy anty-kolonialne. Ruchy robotnicze — jeżeli są wolne od dogmatyzmu i oportunistów — nie tylko uwzględniają ten fakt, lecz również udzielają poparcia tym partiom i ruchom jako nosicielom postępu — dopóki taka jest ich rola — współpracując z nimi jak z równoprawnymi partnerami.

Formy współpracy w ruchu robotniczym

Bogactwo i różnorodność elementów postępowych w rozwoju społecznym, jak też różnorodność i mnogość form wpływu sił reakcyjnych, przenikającego do ruchu robotniczego przede wszystkim poprzez szczeliny powstałe wskutek rozbicia jedności — wymagają, aby najbardziej postępowe i najaktywniejsze siły socjalizmu a przede wszystkim komuniści, nieustannie i uparcie walczyli o wszelkie możliwe formy współpracy, dopełniania się i wiązania walki sił robotniczych, postępowych i antyimperialistycznych, w interesie postępu społecznego, w interesie pokoju. Żaden ośrodek nie jest w stanie z góry przewidzieć i określić jakie mogą być formy tej współpracy. Będą one wyrastać na gruncie współczesnego rozwoju, na gruncie zainteresowania mas pracujących współpracą, będą one wyrastać z potrzeb zachowania pokoju i znalezienia skutecznych dróg prowadzących do aktywnego współistnienia narodów i państw, a szczególnie na gruncie rosnącej świadomości potrzeby popierania wszelkich form rzeczywistego rozwoju społecznego w kierunku socjalizmu, potrzeby popierania wszelkich form i dróg rozwoju i umacniania sił socjalistycznych przenikających przez luki pow-

stałe w starym społeczeństwie i walczących o kierowniczą rolę społeczną.

Dlatego też w praktyce będą i są już realizowane najprzeróżniejsze formy współpracy przystosowane do potrzeb konkretnej walki o pokój i socjalizm, począwszy od niższych, takich jak : równoległe akcje, jednostronne poparcie, popieranie postępowych nurtów, a skończywszy na takich jak : jedność działania i jednoczenie partii robotniczych.

Mając przed oczyma takie zadania międzynarodowego ruchu robotniczego oraz fakty, iż żywotne interesy klasowe robotników są jednakowe choć poglądy na drogę ich realizacji są różne, Związek Komunistów Jugosławii, bez względu na trudności, będzie konsekwentnie i uporczywie dążył do umocnienia i rozszerzenia współpracy w ruchu robotniczym, jak też współpracy międzynarodowej w ogóle, do większego wzajemnego zapoznania się i zrozumienia, do szerokiej i swobodnej wymiany poglądów i doświadczeń. Komuniści jugosłowiańscy będą akceptować i popierać różne formy równoprawnej współpracy nie tylko z komunistami innych krajów, lecz również z partiami socjalistycznymi oraz innymi postępowymi partiami i ruchami — z poszczególnymi z nich lub z wszystkimi razem — zawsze gdy będą przeświadczeni, że współpraca ta może stanowić wkład do sprawy umocnienia pokoju, zbliżenia między narodami i postępowymi ruchami, przyczyniając się do postępu socjalizmu.

Jednakże, występując w miarę swych możliwości w sposób jak najbardziej stanowczy na rzecz jedności i współpracy ruchów robotniczych i postępowych, Związek Komunistów Jugosławii uważa, że tego rodzaju współpraca w żadnym wypadku nie może doprowadzić do rezygnacji z pryncypialnego socjalistycznego stanowiska ZKJ, ani też do zaniechania dyskusji ideologicznej i politycznej oraz wzajemnej krytyki. Współczesny światowy ruch socjalistyczny przejawia się w różnych formach i nurtach, które nie dadzą się zlikwidować, albowiem są one odbiciem współczesnych warunków społecznych. Walka ideologiczna, jaka ma miejsce pomiędzy tymi różnymi nurtami, jest w istocie walką o afirmację najbardziej postępowych — w konkretnych warunkach — tendencji. Komuniści wyrzekliby się swej rewolucyjnej roli społecznej, gdyby w tych warunkach zrezygnowali z walki ideologicznej z niesocjalistycznymi, oportunistycznymi, sekciarsko-dogmatycznymi i innymi ujemnymi tendencjami w ruchu robotniczym.

O współpracy dwustronnej i wielostronnej

Komuniści jugosłowiańscy nie robią kwestii z form współpracy partii socjalistycznych, względnie współpracy tych partii z ruchem socjalistycznym i innymi ruchami postępowymi, lecz kładą oni nacisk tylko na jej treść. Są oni gotowi do podjęcia zarówno dwustronnej, jak i wielostronnej współpracy pod warunkiem, że będzie się ona zawsze opierać o zasadę pełnego równouprawnienia, że nie będzie narzucania stanowisk, ani ingerencji w wewnętrzne stosunki partii oraz że będzie służyć konkretnym interesom pokoju, socjalizmu i postępu społecznego. Związek Komunistów Jugosławii uważa, że zarówno jedna, jak i druga forma współpracy jest niezbędnym elementem zjednoczenia akcji sił socjalistycznych i postępowych wysiłków ludzkości. Jeżeli jednak komuniści jugosłowiańscy w obecnych warunkach przywiązują większe znaczenie do różnych form współpracy dwustronnej, przyczyną tego są wspomniane obiektywne warunki współczesnego rozwoju socjalizmu, a także fakt, że poprzednie formy wielostronnej współpracy partii robotniczych wykazały — poza dobrymi stronami, gdy formy te odpowiadały określonemu okresowi historycznemu — również cechy ujemne, które wyrządziły poważne szkody walce o pokój i socjalizm i które ruch robotniczy musi usunąć, aby ponownie nie skalala demokratycznych zasad socjalistycznego internacjonalizmu.

Monopol ideologiczny

Do zjawisk tych należy w pierwszym rzędzie zaliczyć tendencje do ideologicznego monopolu. Tendencje te zawsze stanowiły przeszkodę dla rozwoju myśli socjalistycznej i były źródłem dogmatu i reakcji oportunistyczno-rewizjonistycznej. Takie tendencje zdradzały dążenie do zajmowania bezwarunkowo kierowniczej roli w ruchu robotniczym, co powodowało liczne negatywne skutki w okresie, gdy jeszcze żadna z partii klasy robotniczej nie objęła władzy. Tendencje do monopolu ideologicznego mogą wyrządzić jeszcze większe szkody po przejęciu władzy przez partie klasy robotniczej. Zadaniem ruchu robotniczego — zwłaszcza komunistów w większych, silniejszych i bardziej odpowiedzialnych krajach socjalistycznych — jest walczyć w teorii i praktyce o stosunki równości, opierając się przy tym o zasadę,

że słuszność i postępowość ideologii, względnie określonych form budownictwa socjalizmu zależy wyłącznie od jej żywotnej siły i egzaminu praktycznego a nie od zatwierdzenia przez takie lub inne forum międzynarodowe. Każda postać monopolizmu ideologicznego, która by ograniczała swobodny rozwój socjalistyczny w krajach socjalistycznych, byłaby hamulcem rozwoju międzynarodowego socjalizmu w ogóle. Dlatego też Związek Komunistów Jugosławii uważa, że w obecnym okresie rzeczą nader celową jest stwarzanie takich form współpracy międzynarodowej, które na szerszej podstawie jednoczą wysiłki zmierzające do wykonania wspólnych, praktycznych zadań walki o pokój, walki o socjalizm i budownictwo socjalizmu.

Interesy dalszego rozwoju socjalizmu wymagają istnienia swobodnych stosunków socjalistycznych i demokratycznych między partiami krajów socjalizmu. W walce o zwycięstwo socjalizmu, klasa robotnicza tego lub innego kraju może być w pewnym okresie chorążym tej walki, może stać w jej pierwszych szeregach lub dysponować większą siłą materialną, ale nie znaczy to aby dawało jej to monopolistyczne stanowisko w ruchu robotniczym, a tym mniej w dziedzinie ideologii. Praktyka już dawniej wykazała, a dziś unaocznia się to jeszcze wyraźniej, że współpraca w ruchu robotniczym jest możliwa jedynie między równouprawnionymi.

Współczesny rozwój charakteryzuje również to, że w wielu krajach zdobyły władzę partie komunistyczne i dlatego problem stosunków między partiami komunistycznymi występuje raz jeszcze w nowym aspekcie historycznym.

Kierownictwa partii komunistycznych, będących u władzy, ponoszą odpowiedzialność za swą działalność nie tylko wobec swych członków, lecz także wobec całego narodu. Fakt ten musi wpłynąć również na charakter stosunków wzajemnych. Partie komunistyczne, będące u władzy, nie mogą w ramach swych stosunków wzajemnych podejmować uchwał należących do kompetencji wybieralnych organów, które zostały wybrane przy udziale wszystkich obywateli. W dotychczasowej praktyce międzynarodowej, w stosunkach między partiami komunistycznymi faktu tego często nie brano pod uwagę. Umniejszało to rolę i znaczenie organów przedstawicielskich.

Proklamowanie jedynie słusznej drogi i form rozwoju socjalizmu któregośkolwiek kraju, nie jest niczym innym jak tylko dogmatem hamującym proces przekształceń socjalistycznych w świecie. Ogólne cele socjalizmu są wspólne, ale tempo i formy

rozwoju społeczeństwa w realizacji tych celów są i muszą być różnorodne, w zależności od konkretnych warunków w poszczególnych krajach lub częściach świata. Swoboda wewnętrznego rozwoju socjalistycznego, nie narzucanie takich czy innych form, nie mieszanie się do spraw wewnętrznych i wewnętrznego rozwoju poszczególnych ruchów a także swobodna, oparta na zasadzie równości, wymiana doświadczeń i socjalistycznej myśli teoretycznej powinny być, więc, stać się podstawową zasadą stosunków wzajemnych między krajami socjalistycznymi i ruchami socjalistycznymi.

Próby określenia uznania różnorodności form rozwoju procesów socjalistycznych jako jakiegoś „nowego” zjawiska ideologicznego, jako „komunizmu narodowego” — nie mają nic wspólnego z naukową analizą współczesnego socjalistycznego rozwoju. Tego rodzaju teorie mogą zrodzić się jedynie w umysłach dogmatyków, bądź też mogą być umyślnie lansowane przez przedstawicieli burżuazji, celem wywołania zamętu ideowego i dezorientacji w ruchu robotniczym. Takie zamiary nie powinny przeszkodzić we właściwej ocenie i analizie specyficznego rozwoju, ani też w kształtowaniu się orientacji klasy robotniczej przede wszystkim na podstawie problemów i warunków istniejących we własnym kraju.

O internacjonalizmie proletariackim

Wskazując na konieczność walki komunistów o socjalizm i budowę socjalizmu zgodnie z warunkami własnego kraju, Związek Komunistów Jugosławii rozwija jednocześnie w swych szeregach ideę internacjonalizmu proletariackiego, wychowując w jej duchu jugosłowiańskich ludzi pracy. W całym swoim dotychczasowym rozwoju, internacjonalizm proletariacki miał zawsze charakter konkretny. Zasada ta zakłada : po pierwsze, wytrwałe dążenie ruchu robotniczego do rozwinięcia w swym kraju konsekwentnej walki o socjalizm i codzienne interesy ludzi pracy, wykorzystanie wszystkich form pracy i walki dla zwiększenia swych wpływów, dla przygotowania przejęcia władzy i przystąpienia następnie do budowy socjalizmu, zgodnie z interesami ludzi pracy całego świata, zgodnie z interesami pokoju i ogólnoludzkiego postępu, i po drugie, udzielanie poparcia takiej samej walce we wszystkich innych krajach, a więc — solidarność

z ruchem robotniczym i siłami socjalistycznymi całego świata w walce o codzienne postulaty gospodarcze i polityczne, o pokój i socjalizm.

W czasie Rewolucji Październikowej i później, dopóki Związek Sowiecki był jedynym krajem socjalistycznym, obrona Związku Sowieckiego jako głównej twierdzy międzynarodowego socjalizmu była jednym z głównych mierników proletariackiego internacjonalizmu. Dzisiaj miernik ten jest szerszy. Internacjonalizm proletariacki wymaga właściwego stosunku, popierania i solidaryzowania się z każdym krajem socjalistycznym i z każdym ruchem socjalistycznym, który naprawdę walczy o socjalizm, pokój i pokojowe aktywne współlistnienie narodów.

Idea proletariackiego internacjonalizmu nakłada na komunistów obowiązek uporczywej walki o pokój, obowiązek piętnowania i przeciwstawiania się każdej akcji imperialistycznej, obowiązek wytrwałej pracy nad stworzeniem warunków dla wszechstronnego wzajemnego zapoznania się narodów, dla ich zbliżenia, pracy nad usunięciem przesądów narodowościowych i rasowych oraz wszelkich form nierówności, szowinizmu i hegemonizmu, właściwych ustrojowi kapitalistycznemu, pracy nad umocnieniem niezależności i równouprawnienia narodów, rozwojem pokojowej pomocy i wszechstronnej współpracy między wszystkimi narodami w ogóle, a na nas szczególnie obowiązek pracy nad stałym umacnianiem braterstwa i jedności narodów Jugosławii, ich równouprawnienia oraz nieskrępowanego rozwoju materialnego i kulturalnego.

We wszystkich kontaktach z innymi ruchami komunistycznymi, socjalistycznymi, postępowymi i anty-imperialistycznymi oraz w swych stosunkach międzynarodowych w ogóle, Związek Komunistów Jugosławii również w przyszłości kierować się będzie ideą proletariackiego, socjalistycznego internacjonalizmu.

R o z d z i a ł I I I

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI POLITYCZNE I POLITYKA ZAGRANICZNA SOCJALISTYCZNEJ JUGOSŁAWII

Napięcie i sprzeczności współczesnych stosunków międzynarodowych

W stosunkach międzynarodowych nastąpiły po drugiej wojnie światowej istotne przemiany, albowiem doszło w skali międzynarodowej do zmiany układu sił społecznych i politycznych. Dziś świat jest czymś innym niż był wczoraj.

Znacznie zmniejszył się zakres oddziaływania imperializmu w świecie; a socjalistyczne i pokojowe siły demokratyczne nieustannie się wzmacniają. System kolonialny uległ rozpadowi na olbrzymich obszarach. Wielka liczba narodów wyzwoliła się. Całe kontynenty, które przez długie wieki znajdowały się pod panowaniem państw kolonialnych i jeszcze do niedawna stanowiły obiekt wyzysku, stały się aktywnym czynnikiem we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Faszyzm, będący najbardziej reakcyjną siłą współczesnego świata, poniósł najdotkliwszą klęskę. Ludzkość nauczona wielkim doświadczeniem dwóch światowych pożóg wojennych, silniej niż kiedykolwiek przeciwstawia się tym tendencjom i siłom, które pchają ją ku nowym katastrofom wojennym.

Najreakcyjniejsze koła kapitalizmu i imperializmu wciąż jeszcze nie wyrzekły się planów agresywnego pochodu przeciwko komunizmowi i krajom socjalistycznym. Przeciwiństwo między systemem kapitalistycznym i socjalistycznym nadal pozostaje

głównym przeciwieństwem we współczesnym życiu międzynarodowym.

Walka imperializmu o hegemonię nadal stanowi wielką groźbę dla współczesnego świata. Nierównoprawne stosunki między poszczególnymi państwami i narodami istnieją nadal, a nierównomierność rozwoju ekonomicznego poszczególnych części świata pogłębia się coraz bardziej. Na tym gruncie wyrasta również brak równouprawnienia politycznego. Dawna forma kolonialnego systemu gospodarki światowej znajduje się w stanie rozpadu, zmieniają się formy kolonializmu, ale pozostaje podział na przemysłowo rozwinięte metropolie i kraje zacofane będące wytwórcami surowców. Nie uległo też osłabieniu dążenie kilku „przodujących” krajów kapitalistycznych do ekspansji ekonomicznej i zwiększenia własnego bogactwa na drodze światowej dominacji gospodarczej i politycznej oraz podporządkowywania sobie wielkich obszarów świata.

Na gruzach starego „klasycznego” kolonializmu wyrastają nowe formy „neo-kolonializmu”. Wykorzystuje się zacofanie gospodarcze, ubóstwo i trudności poszczególnych krajów, a zwłaszcza tych, które dopiero co zrzuciły jarzmo kolonializmu i dlatego walczą z największymi trudnościami wewnętrznymi — aby narzucić im zależność gospodarczą i polityczną w nowej postaci. Powstają nowe formy wiązania krajów, które otrzymują pomoc, z krajami udzielającymi tej pomocy. Na tej zasadzie utrzymuje się światowa hegemonia wielkich mocarstw kapitalistycznych, w nowej postaci. Walkę o hegemonię dostosowuje się do współczesnej sytuacji międzynarodowej, często maskując ją hasłami humanizmu, troski o obszary zacofane, bezinteresownej pomocy itd. Walka z nowymi formami kolonializmu, dominacji i hegemonizmu, jest równie nieunikniona, jak była nieunikniona walka ze starym „klasycznym” kolonializmem.

Druga wojna światowa pozostawiła szereg nierozwiązanych problemów, których rozwiązanie jest stale odkładane. Narody Niemiec, Korei i Wietnamu żyją podzielone na państwa o różnych ustrojach społecznych, o sztucznych granicach, stanowiące utajone ogniska otwartych konfliktów. Prócz tego, rozwój powojenny wyłonił szereg innych międzynarodowych kwestii spornych, które zaostrzają się jeszcze bardziej zawsze gdy podejmowane są próby rozstrzygnięcia ich z pozycji siły, a nie zgodnie z dążnością zainteresowanych narodów do wolności i niezależności i zapewnienia pokoju światowego.

Negatywne skutki polityki z pozycji siły dla rozwoju ogólnego w świecie, dały się odczuć natychmiast po zakończeniu się drugiej wojny światowej a nacisk ich wzrasta do dnia dzisiejszego, co doprowadziło do pogorszenia stosunków międzynarodowych. Taka polityka wzmaga nieufność, stanowi pożywkę dla różnych podżegaczy wojennych, przyspiesza zbrojenia, doprowadza do różnych paktów wojskowych i zamkniętych paktów gospodarczych, jest przyczyną zakładania baz wojskowych, stacjonowania wojsk obcych na cudzych terytoriach, wzrostu budżetów wojskowych i ogromnego obciążenia ludzi pracy brzemieniem wydatków na wojsko i inne podobne cele. Odpowiedzialność za to dziś i w przyszłości ponosić będą nie tylko poszczególne koła polityczne lub poszczególni pierwotni realizatorzy takiej polityki, lecz także — i to w jeszcze większym stopniu — ci współcześni mężowie stanu, którzy wbrew woli ogromnej większości ludzkości, domagającej się opartej o zasadę równouprawnienia współpracy i przyjaźni między wszystkimi narodami oraz dążącej do powszechnego postępu ludzkości w warunkach pokoju i bezpieczeństwa, posunęli się daleko i nadal kontynuują tę niebezpieczną drogę.

Następstwem wszystkich tych przeciwieństw jest zawieranie paktów wojskowo-politycznych, względnie stwarzanie bloków i ponowny ogólny wyścig zbrojeń; a bloki te przez sam fakt swego istnienia pogłębiają ekonomiczny podział świata — nie są nawiązywane normalne i tak konieczne kontakty gospodarcze, poszczególne obszary zamykają się dążąc do autarkii, podejmowane są próby podporządkowania rozwoju gospodarczego czasowym motywom politycznym. Wskutek tego, poważnie zwęża się swobodna wymiana dóbr i ulega silnemu zahamowaniu rozwój sił wytwórczych w różnych częściach świata, a więc także światowy rozwój gospodarczy. Taki podział ekonomiczny świata jeszcze bardziej zaostrza przeciwieństwa polityczne w stosunkach międzynarodowych.

Tendencje do podziału całego świata na bloki stanowią przeszkodę w urzeczywistnieniu idei koegzystencji, są one przeciwnie całkowitej niezależności i suwerenności narodów i państw.

Podział na bloki przeszkadza w szerszej współpracy kulturalnej i wszelkiej innej między narodami, co ze swej strony przyczynia się do wzrostu nieufności i nietolerancji wzajemnej.

Dopóki w stosunkach międzynarodowych dominować będzie polityka siły, dopóty na jej gruncie wyrastać będą bloki jako wyraz tendencji do agresji lub obrony przed takimi tendencjami.

W ten sposób powstaje mechanizm, utrudniający swobodny i niezależny rozwój poszczególnych krajów. Istnienie bloków stwarza warunki, które umożliwiają siłom reakcyjnym dławienie postępu wewnętrznego poszczególnych krajów, pod pretekstem istnienia niebezpieczeństwa na zewnątrz.

W takich warunkach nie można mówić o stabilizacji sytuacji międzynarodowej. Ten brak stabilizacji najlepiej wyrażają w okresie powojennym stałe wahania między odprężeniem a zaostrzeniem w stosunkach międzynarodowych.

Historyczny sens walki o niezależność narodową

Walka o umocnienie równości narodowej stanowi dziś doniosły czynnik walki o pokój i postęp społeczny. Taka walka nie tylko nie jest sprzeczna z rozwojem najszerzej współpracy międzynarodowej, lecz nawet stanowi punkt wyjścia dla większego zbliżenia narodów, dalszego demokratycznego rozwoju, postępowego powiązywania się wszystkich krajów świata pod względem gospodarczym, politycznym i kulturalnym. Pomyślna współpraca i najwyższy stopień zrozumienia da się osiągnąć tylko między niezależnymi i równouprawnionymi narodami.

Komuniści jugosłowiańscy są świadomi, że w obecnym okresie gdy ludzkość dąży do coraz większej jedności i ściślejszej współpracy narodów, nie istnieje absolutna niezależność. Przeciwnie, dążenie do zjednoczenia świata i coraz ściślejsza współpraca między narodami, prowadzi do coraz większej ich zależności wzajemnej. Zależność ta będzie w coraz większym stopniu wynikiem ich wspólnych interesów a nie narzucania woli względnie interesów któregośkolwiek bądź wydzielonego narodu. Dlatego też komuniści jugosłowiańscy, terminem niezależności politycznej i ekonomicznej określają tego rodzaju położenie narodu lub państwa i tego rodzaju stosunki między narodami, które gwarantują każdemu z nich możliwość podejmowania w sposób równoprawny i dobrowolny zobowiązań międzynarodowych zgodnych z ich własnymi interesami i interesami innych narodów. Prócz tego, Związek Komunistów Jugosławii przez niezależność rozumie taką sytuację i stosunki między narodami, które uniemożliwiają jakiegokolwiek narodowi lub państwu narzucanie swych interesów i swej woli innym narodom. Wobec tego, walka o polityczną i gospodarczą niezależność narodów, w warunkach

współczesnych nie oznacza zamykania się w granicach narodowych, lecz przeciwnie — powiązywanie się, zbliżenie i wreszcie łączenie się narodów w jednolitą wspólnotę światową, opartą o zasady pełnego równouprawnienia, w wyniku zrozumienia własnych interesów i świadomego dążenia każdego człowieka, bez względu na jego język i specyfikę struktury kulturalnej jego kraju.

Walcząc o niezależność naszego kraju, Związek Komunistów Jugosławii nie widzi jej w zasklepieniu się we własnej skorupie, w wyodrębnieniu i izolacji.

Konflikt, który wybuchł w 1948 roku w wyniku przeciwstawienia się przez Komunistyczną Partię Jugosławii stalinowskiej polityce — nie był bynajmniej wyrazem zamiaru komunistów jugosłowiańskich odizolowania się i zasklepienia we własnej skorupie, lecz oporem wobec niesłusznej hegemonistycznej polityki i praktyki, której afirmacja przyniosłaby ogromne szkody rozwojowi socjalizmu. Rezolucje Biura Informacyjnego partii komunistycznych usiływały usankcjonować nierównoprawność w stosunkach między krajami socjalistycznymi, stanowiąc zaprzeczenie niezależności narodów oraz ich samodzielności w rozwijaniu stosunków socjalistycznych, jako pozycji wyjściowej zbliżenia i ściślejszego powiązania wzajemnego narodów na drodze do socjalizmu.

Wszystko, co nastąpiło w roku 1948 stanowiło brutalne naruszenie zasad socjalistycznych i demokratycznych, które powinny obowiązywać w stosunkach między krajami socjalistycznymi. Doświadczenie ubiegłych lat wskazuje, że rozwój stosunków między krajami socjalistycznymi powinien stanowić przykład i ukazać perspektywę stworzenia lepszych, trwalszych i wszechstronniejszych stosunków między państwami. Stosunki te muszą opierać się na zasadzie niezależności, pełnego równouprawnienia i poszanowania odrębności każdego poszczególnego kraju.

Opór przeciwko niesłusznym praktykom w stosunkach między krajami socjalistycznymi, który przejawiał się niejednokrotnie w przeróżny sposób, stanowi wyraz postępowych dążeń narodów krajów socjalistycznych do tego, aby mogły budować socjalizm zgodnie ze swymi specyficznymi warunkami, uwzględniając interesy socjalizmu jako całości. Nazywanie takiej polityki „komunizmem narodowym” może być tylko skutkiem poglądów dogmatycznych lub mocarstwowych, względnie ideologicznego wpływu lub intryg burżuazji.

Związek Komunistów Jugosławii wychodzi z założenia, że stosunki między krajami socjalistycznymi należy oczyścić z resztek tych negatywnych zjawisk, które kapitalizm wniósł do stosunków między dużymi a małymi, silnymi a słabymi, rozwiniętymi a zacofanymi, białymi a kolorowymi, kulturalnie bardziej i mniej rozwiniętymi krajami i narodami.

Zagadnienia walki o pokój

Współczesny rozwój wskazuje, że można uniknąć katastrofy nowej wojny światowej. Możliwość ta wynika ze zmienionego układu sił społecznych i politycznych na świecie oraz z rozbudzenia i z aktywności politycznej setek milionów ludzi pracy całego świata, którzy świadomie i aktywnie występują przeciwko ogólnej katastrofie jaką byłaby nowa wojna światowa. Potężnie wzrosły siły socjalizmu, będące czynnikiem pokoju. Siły te mogą wywrzeć decydujący wpływ na drogi i formy dalszego rozwoju społecznego. Nastąpiło wyzwolenie wielu narodów i powstało wiele nowych państw, które pragną pokoju i są pozytywną siłą w obecnych stosunkach międzynarodowych. Wzrosła również świadomość konieczności i potrzeby pokojowego współistnienia państw o różnych ustrojach. Istnieją realne możliwości wzmocnienia roli i autorytetu Organizacji Narodów Zjednoczonych w rozstrzygnięciu sporów międzynarodowych i walce o zachowanie pokoju. Organizacja ta mogłaby stać się — mimo wszystkich swych obecnych słabych stron, będących wynikiem wpływów istniejących przeciwieństw międzynarodowych — aktywnym czynnikiem demokratycznego mechanizmu, który służyłby nie tylko sprawie zwalczania wojny, lecz również popierania i rozwijania współpracy między narodami, sprawie zbliżenia narodów, to znaczy sprawie coraz większej jedności wspólnoty ogólnoludzkiej.

Wszystkie te czynniki w ostatnich latach wpłynęły na wzrost świadomości, że nowa wojna światowa nie jest więcej nieunikniona. Wniosek ten nie jest negacją marksistowskiej tezy, że imperializm rodzi kryzysy i wojny; wskazuje on przede wszystkim na fakt, że siła i rola czynników imperialistycznych uległa osłabieniu, zwłaszcza w porównaniu ze wzrostem sił socjalistycznych i anty-imperialistycznych.

Poważną groźbę dla pokoju światowego stanowi obecnie wyjątkowo wysoki stopień uzbrojenia państw i dalszy wyścig

zbrojeń. Niebezpieczeństwo to jest dziś większe niż kiedykolwiek w przeszłości z uwagi na okoliczność, że największe zdobycze nauki i techniki, a przede wszystkim energia nuklearna, służą produkcji broni przeznaczonej do masowego wyniszczenia ludzi i ogólnego wyniszczenia materialnego.

Polityka równowagi sił drogą zbrojeń, względnie polityka zmiany równowagi sił przez wyścig zbrojeń nie tylko uniemożliwia stworzenie istotnej równowagi w sensie pozytywnej stabilizacji stosunków międzynarodowych, lecz również — o ile będzie kontynuowana — pcha ludzkość ku nowej wojnie.

Na ludziach zarządzających największym potencjałem gospodarczym, na mężach stanu, którzy decydują o dalszym zastosowaniu energii nuklearnej, spoczywa dziś odpowiedzialność jakiej nikt nie miał w przeszłości. Obowiązkiem narodów jest dziś bardziej niż kiedykolwiek — w interesie ich własnego losu i losu przyszłych pokoleń — nie dopuścić do tego, aby ktokolwiek igrał z bronią której zastosowanie prowadzi do największej katastrofy ludzkości. Dlatego też dla ludzkości jedynym wyjściem ze współczesnych przeciwieństw jest zakaz stosowania i wstrzymanie produkcji broni nuklearnej, doprowadzenie do rozbrojenia, zachowanie i umocnienie pokoju.

Związek Komunistów Jugosławii stoi na stanowisku, że dziś bardziej niż kiedykolwiek potrzebna jest walka w obronie pokoju, walka o powszechne rozbrojenie. Możliwa jest w tej dziedzinie ścisła współpraca wszystkich partii i organizacji ruchu robotniczego, wszystkich ludzi postępu, najszerszych mas ludowych, przedstawicieli różnych klas i kościołów. A pokój w obecnych warunkach oznacza przede wszystkim pokojowe współistnienie narodów i państw o różnych ustrojach społecznych. To współistnienie nie może być bierne, realizowane w oparciu o ufortyfikowane pozycje poszczególnych bloków, lecz musi być współistnieniem czynnym, zmierzającym do szerszej współpracy między narodami. Oznaczać ono musi w pierwszym rzędzie stworzenie warunków niezbędnych dla stopniowego rozstrzygnięcia międzynarodowych kwestii spornych, kwestii rozbrojenia, przeznaczenia olbrzymich środków, wydawanych na zbrojenia, na cele rozwoju gospodarczego i kulturalnego świata, pomoc dla krajów niedostatecznie rozwiniętych, oznaczać ono musi konstruktywne pokojowe współzawodnictwo gospodarcze, kulturalne, naukowe i inne między państwami o różnych ustrojach społecznych oraz podniesienie sił wytwórczych społeczeństwa na wyższy poziom

przy wykorzystaniu wszystkich najnowszych osiągnięć nauki i techniki.

Zgodnie z tym Związek Komunistów Jugosławii uważa, iż należy skoncentrować wszystkie wysiłki w celu zlikwidowania obecnego podziału na bloki, który utrudnia współpracę między narodami we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Realność pokojowej polityki, dążącej do usunięcia podziału na bloki, polega na świadomości, że na gruncie różnicy systemów społeczno-gospodarczych nie muszą nieuchronnie wyrastać bloki, bez względu na to, że dziś w świecie istnieją siły zainteresowane takim podziałem. Poza granicami bloków znajduje się duża część ludności i obszarów świata. W niezależnej polityce takich państw socjalistyczna Jugosławia widzi wkład do najszerszej współpracy międzynarodowej w celu utrwalenia pokoju światowego. Chociaż polityka krajów nie należących do bloków nie jest identyczna, chociaż istnieją różnice w ich ustosunkowaniu się do poszczególnych bloków państw, niemniej wszystkie te kraje zainteresowane są w rozwiązaniu dzisiejszej sytuacji drogą wszechstronnego rozwijania współpracy między wszystkimi krajami, niezależnie od ich systemu społecznego.

Różna jest istota i rola społeczno-ekonomiczna i polityczna istniejących bloków. Związek Komunistów Jugosławii uważa, że Pakt Warszawski i podobne posunięcia krajów socjalistycznych, to naturalna reakcja obronna na utworzenie Paktu Atlantyckiego, a zwłaszcza na zbrojenie Niemiec i stwarzanie organizacji wojskowo-blokowych w Niemczech Zachodnich. Prócz tego, w ostatnich latach kraje socjalistyczne podjęły szereg kroków i wysunęły szereg propozycji zmierzających do rozładowania napięcia międzynarodowego, a więc również do usunięcia barier blokowych między narodami. Jednakże, potrzebne są tu wysiłki wszystkich narodów i wszystkich czynników politycznych, którym leżą na sercu interesy pokoju. Związek Komunistów Jugosławii walczyć będzie o to, aby socjalistyczna Jugosławia, która nie należy do paktów wojskowo-politycznych, nadal wносиła swój wkład do urzeczywistnienia tego celu.

Aktywne współistnienie

Polityka aktywnego współistnienia powinna się opierać na poszanowaniu niezależności, suwerenności, równouprawnieniu, integralności terytorialnej i zasadzie nie mieszania się w spra-

wy wewnętrzne innych krajów. Aktywne współistnienie da się urzeczywistnić jedynie w stosunkach między państwami i narodami, a nie w stosunkach między blokami. Między blokami nie może być współistnienia, albowiem nie byłoby to współistnienie, lecz tylko tymczasowy rozejm, kryjący niebezpieczeństwo nowych konfliktów.

Polityka aktywnego współistnienia jest wyrazem potrzeby rozwoju sił wytwórczych, który doprowadził do faktycznego powiązania całego świata, do ścisłej współzależności gospodarki różnych krajów; ona to sprawia, że nonsensem staje się wojna jako środek rozwiązywania jakichkolwiek problemów i przeciwieństw między państwami, ponieważ wojna grozi ludzkości nieuchronną katastrofą, jaką byłoby zastosowanie broni nuklearnej. Polityka ta jest wyrazem potrzeby najszerzej współpracy gospodarczej oraz wszechstronnej współpracy kulturalnej, naukowej i innej, a więc potrzeby, która nurtuje cały współczesny świat. Wobec alternatywy wojna lub pokój, polityka aktywnego współistnienia jest jedyną naprawdę pokojową polityką. Ona odpowiada współczesnym potrzebom ekonomicznym gospodarki światowej, której stabilizacji i dalszego rozwoju nie można sobie wyobrazić bez równoprawnej i coraz szerszej, normalnej i swobodnej światowej kooperacji gospodarczej na drodze ogólnego postępu gospodarczego świata. Jednym z celów socjalizmu musi być jedność gospodarcza świata, ale taka jedność, która zmieni kapitalistyczno-imperialistyczne formy międzynarodowego podziału pracy, która będzie się opierać o intensywny rozwój gospodarczy wszystkich krajów świata, o nowe pod względem treści i o wiele intensywniejsze stosunki między gospodarką wszystkich krajów, aniżeli w kapitalizmie.

Tak pojęta polityka aktywnego współistnienia przyczynia się nie tylko do usunięcia groźby wojny — drogą współpracy międzynarodowej i umocnienia pokoju — lecz również stwarza warunki jaknajszybszego rozwoju socjalizmu. Polityka aktywnego współistnienia, w każdym kraju kapitalistycznym prowadzi nieuchronnie do osłabienia sił hamujących postęp i stanowiących zarazem potencjalną groźbę wywołania nowej wojny światowej, stawia walkę z imperializmem i kolonializmem na szerszej platformie, zmniejsza możliwości hegemonistycznej polityki, podważa bazę na której wyrasta biurokracyzm oraz umożliwia szybszy, mniej bolesny rozwój krajów socjalistycznych. A więc polityka ta nie utrwała istniejących formacji społecznych, lecz przeciwnie — działa w kierunku szybszej ich zmiany.

Interesy pokoju, interesy socjalistycznego rozwoju wymagają, aby siły socjalistyczne wraz ze wszystkimi miłującymi pokój siłami walczyły o zwycięstwo polityki pokoju i aktywnego współistnienia. Przede wszystkim konieczne są dziś wysiłki wszystkich sił pokoju oraz wszystkich państw i odpowiedzialnych mężów stanu w kierunku rozwijania współpracy między Wschodem i Zachodem. Istotną rolę w tej dziedzinie odgrywają kraje nie należące do bloków, które właśnie dlatego swą aktywnością mogą przyczynić się do przewyciężenia ekskluzywności bloków. Związek Komunistów Jugosławii również w przyszłości konsekwentnie podejmować będzie wysiłki, aby polityka zagraniczna Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii tym właśnie celom służyła.

Międzynarodowa współpraca gospodarcza i zagadnienia integracji

Współczesna technika produkcji i rozwój sił produkcyjnych wymagają coraz ściślejszego powiązania wzajemnego gospodarki poszczególnych krajów z gospodarką światową. Ogólny postęp poszczególnych krajów zależy od nieskrępowanego międzynarodowego zbliżenia gospodarczego, technicznego i naukowego oraz od współpracy. Zamykanie się w granicach narodowych, autarkia oraz dyskryminacja wynikająca z motywów ideologicznych lub politycznych, sprzeczne są z potrzebami światowego rozwoju gospodarczego i szkodzą nie tylko poszczególnym krajom, lecz również światu — jako całości.

Z tych względów fuzje gospodarcze o charakterze ogólnym i regionalnym, o ile wynikają z obiektywnych potrzeb gospodarczych i jeśli powstały w wyniku rozwoju opartej o zasadę równouprawnienia międzynarodowej współpracy gospodarczej, mogą bezpośrednio lub w perspektywie przyczynić się do rozwoju gospodarki światowej w kierunku jej jednoczenia, wzajemnej pomocy narodów w rozwijaniu sił wytwórczych, jak również odpowiedniego ich zharmonizowania i nastawienia. W takich wypadkach integracja regionalna może być krokiem na drodze do szerszej, światowej jedności gospodarczej.

Poszczególne współczesne konkretne formy fuzji regionalnych zawierają jednak szereg cech ujemnych wynikających z dzisiejszego bezwzględного podziału świata na bloki oraz z wpływu imperializmu i hegemonizmu najsilniejszych państw kapitalis-

tycznych. Takie wpływy przekształcają je często w narzędzie podziału świata, utrzymywania bloków, a nawet utrzymywania poszczególnych krajów w stanie półzależności. Postępowe wysiłki zmierzające do rozwoju ogólnych i regionalnych fuzji gospodarczych muszą, wobec tego, bezwarunkowo łączyć się z walką przeciwko takim i im podobnym ujemnym wpływom na tego rodzaju fuzje.

Pomyślny rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej i integracji opierać się może jedynie na swobodnym i dobrowolnym łączeniu gospodarki różnych krajów, zgodnie z ich wspólnymi interesami gospodarczymi i z zasadą demokratycznych stosunków na bazie równouprawnienia. Ta droga zapewnia szybszy wzrost sił wytwórczych w świecie, wnosi pewne elementy krótkofalowego planowania w dziedzinę międzynarodowej współpracy gospodarczej, umożliwia złagodzenie obecnych przeciwieństw międzynarodowych, stwarza warunki udzielania pomocy krajom zacofanym w sposób zgodny z interesami wszystkich i z interesami całokształtu gospodarki światowej, warunki aktywnego współistnienia i swobodnego rozwoju narodów. Rozwój współpracy gospodarczej na tych zasadach, współpracy bez dyskryminacji i bez ograniczeń wynikających z istnienia bloków oraz bez wysuwania warunków politycznych wynikającego z wąskich interesów poszczególnych krajów, stanowi część składową socjalistycznej drogi rozwoju gospodarki światowej.

Socjalistyczna Jugosławia, uwzględniając istniejącą sytuację światową i różne negatywne wpływy wywierane na istniejące formy fuzji regionalnych, nie przystąpiła do żadnej regionalnej fuzji gospodarczej, ale doceniając perspektywiczne pozytywne znaczenie rozwoju międzynarodowej współpracy gospodarczej oraz rolę dodatnich elementów nowego, którego obecne formy jednoczenia, mimo swego ograniczonego charakteru, w sobie zawierają, uwzględniając swe interesy gospodarcze i polityczne oraz interesy rozwoju gospodarczego i pokoju w Europie — rozwija współpracę z różnymi europejskimi regionalnymi organizacjami gospodarczymi na zasadzie równouprawnienia i kożyści wzajemnych.

Rozwój krajów słabo rozwiniętych i zacofanych

Po drugiej wojnie światowej powstał szereg nowych niepodległych państw. Kraje te zaczynają rozbudowywać swą gospo-

darke w okresie istnienia wysoko rozwiniętego kapitalizmu o wyraźnych tendencjach kapitalizmu państwowego, w okresie rozpadania się kapitalizmu jako ustroju społecznego i coraz większego wzrostu społeczeństwa socjalistycznego. Aby stworzyć podstawy ekonomiczne swej młodej niezależności politycznej, muszą one rozwijać się w tempie przyspieszonym również pod względem gospodarczym, a przy tym są zmuszone w sposób coraz bardziej stanowczy stosować środki o charakterze państwowym w życiu gospodarczym kraju.

Kraje gospodarczo zacofane zamieszkuje dziś większa część ludzkości. Kraje te dysponują olbrzymimi bogactwami naturalnymi i wielkimi potencjalnymi możliwościami rozwoju. Rozwój gospodarczy tych krajów jest podstawą ich niezależności politycznej i materialnym warunkiem prawdziwej równości w międzynarodowych stosunkach gospodarczych i politycznych, co stanowi zarazem jedną z podstaw stabilizacji i rozwoju gospodarki światowej.

Wynika stąd, że udzielanie międzynarodowej pomocy krajom zacofanym w celu rozwinięcia ich gospodarki, leży w interesie całej gospodarki światowej. Pomoc międzynarodowa może służyć sprawie postępu jedynie wówczas, jeśli udziela się jej bez żadnych warunków natury wojskowej lub politycznej, na zasadzie demokratycznych stosunków między krajami. Stąd olbrzymie, postępowe znaczenie międzynarodowej pomocy gospodarczej udzielanej drogą zbiorowej akcji międzynarodowej na zasadzie poszanowania niezależności i suwerennych praw zainteresowanych narodów. Tego rodzaju pomoc stanowiłaby element nowego we współczesnych międzynarodowych stosunkach ekonomicznych. Ponadto jest ona w obecnych warunkach jedną z najważniejszych antytez ekonomicznych imperializmu, hegemonizmu i wojny.

Sily socjalistyczne są zainteresowane w rozszerzeniu i umocnieniu tego rodzaju akcji międzynarodowych.

Socjalistyczna Jugosławia zdecydowanie występuje na rzecz rozwoju akcji pomocy międzynarodowej dla krajów zacofanych, zwłaszcza za pośrednictwem odpowiedniego mechanizmu w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Natomiast występuje ona zdecydowanie przeciwko wszelkim próbom wykorzystania międzynarodowej pomocy ekonomicznej jako narzędzia dla osiągnięcia celów politycznych i wojskowych. Dlatego też socjalistyczna Jugosławia w swej polityce zagranicznej hołduje zasadzie, że międzynarodowej pomocy gospodarczej nie wolno uzależniać określonymi warunkami politycznymi.

Uznając wyższość kolektywnej akcji międzynarodowej, socjalistyczna Jugosławia pozytywnie ocenia również dwustronne programy pomocy gospodarczej, jeśli nie zagrażają one suwerenności krajów otrzymujących pomoc i nie wiążą się z warunkami politycznymi.

Zadania polityki zagranicznej socjalistycznej Jugosławii

Polityka zagraniczna socjalistycznej Jugosławii — opierając się na zasadach socjalistycznych i doświadczeniach historycznych narodów jugosłowiańskich, na ich zdecydowaniu zachowania wszelkimi środkami swej niezależności i suwerenności — służy sprawie zapewnienia niepodległości, interesom nieskrępowanego socjalistycznego rozwoju kraju i przyczynia się do wszechstronnej współpracy między narodami.

W realizacji swych zadań nasza polityka zagraniczna opiera się o zasadę konsekwentnego, jawnego i niezależnego zajmowania stanowisk.

Niezależność jugosłowiańskiej polityki zagranicznej przeciwstawna jest egoizmowi, wąskiemu nacjonalistycznemu spojrzeniu, małostkowości i zamykaniu się we własnych granicach. Jugosławia jest częścią składową wspólnoty europejskiej i światowej, a jako kraj socjalistyczny jest częścią składową świata socjalistycznego, to znaczy socjalistycznych i postępowych sił współczesnej ludzkości.

Zgodnie z ogólnymi zasadami swej polityki zagranicznej, socjalistyczna Jugosławia podejmowała i podejmuje wysiłki w kierunku rozwijania współpracy i dobrosąsiedzkich stosunków ze wszystkimi krajami ościennymi, bez względu na istniejące między Jugosławią a tymi krajami różnice społeczne i polityczne oraz niezależnie od ustosunkowania się tych krajów do istniejących bloków. Tego rodzaju polityka zgodna jest z interesami narodów w tej części świata i stanowi wkład w sprawę bezpieczeństwa i pokoju światowego.

Wszystkie kraje ościenne oraz sama Jugosławia, zamieszkane są przez różne mniejszości narodowe. Wielonarodowej socjalistycznej Jugosławii, zrodzonej w ogniu walki narodowo-wyzwoleńczej i rewolucji socjalistycznej, obce jest jakiegokolwiek ciemnienie jednego narodu przez inny naród. Wszystkie narody i mniejszości narodowe w Jugosławii posiadają i powinny posia-

dać równe prawa i obowiązki. Jugosłowiańskie mniejszości narodowe w krajach ościennych oraz inne mniejszości, gdy prowadzi się w stosunku do nich słuszną politykę, gdy zapewnia im się prawa demokratyczne i umożliwia organizowanie instytucji pozwalających im na swobodny rozwój narodowy, kulturalny i gospodarczy jako wolnym i równouprawnionym obywatelom tych państw — mogą stanowić jedno z mocnych źródeł wzajemnej przyjaźni i współpracy międzypaństwowej. Związkowi Komunistów Jugosławii obca jest wszelka myśl o tym, aby siłą zmienić granice w celu rozwiązania problemów mniejszości narodowych. Występuje on w obronie równych, demokratycznych, kulturalnych i gospodarczych praw mniejszości w swym kraju oraz praw jugosłowiańskich mniejszości w innych krajach.

Występując w swej działalności międzynarodowej na rzecz polityki aktywnego współlistnienia i usunięcia podziału na bloki, kraj nasz rozwija i będzie rozwijać wszechstronną aktywność na terenie Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz walczy i będzie walczył o jej uniwersalność, przyczyniając się w ten sposób do realizacji celów, w imię których organizację tę założono. Nie lekceważąc ujemnego wpływu sytuacji międzynarodowej na tę organizację i często przejawiającej się jej jednostronności, będącej skutkiem tego wpływu, Związek Komunistów Jugosławii sądzi, że wytrwała walka pokój miłujących, demokratycznych i anty-imperialistycznych sił może przyczynić się do tego, iż organizacja ta w większym niż dotychczas stopniu służyć będzie jako wspólne narzędzie dążeń narodów do zbliżenia wzajemnego, do pokoju, do współpracy i pokojowej pomocy wzajemnej.

Związek Komunistów Jugosławii nadal będzie popierał taką politykę zagraniczną Jugosławii i podejmował wszelkie wysiłki, aby rozwijając współpracę z partiami i organizacjami klasy robotniczej oraz ruchami demokratycznymi, anty-imperialistycznymi, i narodowo-wyzwoleńczymi wnieść swój wkład do wysiłków i realizacji pragnień wszystkich narodów świata dążących do uniknięcia i uniemożliwienia wojny, dążących do tego, aby rozpozczęta się era pokojowej pracy twórczej na świecie. Los naszych narodów, przyszłość naszego socjalistycznego rozwoju są dziś ściślej niż kiedykolwiek związane z losem innych narodów, z sukcesami socjalistycznego rozwoju w innych krajach.

R o z d z i a ł I V

SOCJALISTYCZNA REWOLUCJA W JUGOSŁAWII

ZRÓDŁA SPOŁECZNE I POLITYCZNE REWOLUCJI SOCJALISTYCZNEJ W JUGOSŁAWII

Powstanie państwa jugosłowiańskiego i jego ustroj społeczno-polityczny

Jugosławia powstała po pierwszej wojnie światowej w wyniku odwiecznych dążeń i walki narodu serbskiego, chorwackiego, słoweńskiego i czarnogórskiego o zjednoczenie, ale w sposób sprzeczny z zasadami demokratycznymi, pod bezpośrednim ujemnym wpływem wielkich mocarstw imperialistycznych i interesów klasowych rodzimej burżuazji.

W okresie kształtowania się wspólnego państwa, klasa robotnicza i chłopstwo wszystkich ziem jugosłowiańskich ogarnięte było wrzeniem rewolucyjnym, charakterystycznym dla przeważającej części krajów europejskich. Ten ferment rewolucyjny wzmożył się pod potężnym wpływem zwycięstwa Rewolucji Październikowej w Rosji i walk rewolucyjnych w szeregu innych krajów.

Masy pracujące spontanicznie domagały się, aby odradzającemu się nowemu państwu jugosłowiańskiemu nadać cechy, wyrażające ich żywotne interesy. Jednakże, rewolucyjny ruch robotniczy nie posiadał wówczas siły kierowniczej z jasno zakreślonym programem, o świadomej orientacji rewolucyjnej, nie posiadał organizacji, która mogłaby sprostać temu historycznemu zadaniu. W takiej sytuacji, rządzącym siłom reakcyjnym udało

się powoli krwawo rozprawić z rewolucyjnym ruchem robotniczym i chłopskim w kraju i narzucić nowemu państwu jugosłowiańskiemu swój własny klasowy charakter.

Gdy rządząca burżuazja, uchwalając „Obznagę” (ustawa anty-komunistyczna) w grudniu 1920 roku i podejmując inne kroki chwilowo złamała ruch robotniczy i rewolucyjny ruch mas, zapewniając sobie w ten sposób władzę, wówczas przekształciła nowe państwo w narzędzie obrony własnych interesów klasowych. Ruch robotniczy znalazł się poza nawiasem prawa. W czerwcu 1921 roku narzucono krajowi Konstytucję Widowdańską wielko-serbskiej burżuazji. Cios, jaki już uprzednio w 1920 roku zadano ruchowi robotniczemu, był w istocie rzeczy jedynie pierwszym krokiem ku likwidacji wszelkiego demokratycznego oporu przeciwko przywróceniu monarchii, przeciwko panowaniu reakcyjnych sił społecznych i przeciwko systemowi nierówności narodowej i hegemonii.

Obawa przed rewolucyjnym ruchem mas ludowych na pewien czas złagodziła przeciwieństwa pomiędzy burżuazją poszczególnych narodów na korzyść burżuazji wielko-serbskiej, która jedynie dysponowała siłą polityczną i wojskową oraz niezbędnym poparciem sił imperialistycznych z zagranicy, więc mogła z powodzeniem przeciwstawić się ruchowi rewolucyjnemu.

Zależność gospodarcza i polityczna kraju. Sprzeczności wewnętrzne.

W ramach państwa jugosłowiańskiego zostały zjednoczone obszary o różnym poziomie rozwoju gospodarczego i kulturalnego. Różnice te wynikały stąd, że poszczególne dzielnice na przestrzeni wieków rozwijały się w różnych warunkach i pod różnymi wpływami. Jako całość Jugosławia składała się z obszarów ekonomicznie nierozwiniętych, a zniszczenia pierwszej wojny światowej sprowadziły je na jeszcze niższy poziom rozwoju gospodarczego.

Sytuacja klasy robotniczej w nowym państwie była wyjątkowo ciężka, tymbardziej, że kapitał zagraniczny i nierozwinięta burżuazja dążyła do wyciągnięcia z zacofanego kraju maksymalnych zysków.

Również na wsi rozwijały się wyjątkowo bezwzględne formy wyzysku, powodując zubożenie i proletaryzację dużej części chłopstwa pracującego. Wyjątkowe rozdrobnienie gospodarstw, zaco-

fanie ogólne i zupełna bierność burżuazji gdy szło o rozwój rolnictwa, zamknęły przed chłopem wszelką perspektywę bytową.

Akumulowane zyski i zyski nadzwyczajne w bardzo małej części szły na rozwój sił wytwórczych kraju. Dominujący w przemyśle kapitał obcy wywoził przeważającą część swych zysków w różnej postaci, a rodzima burżuazja znaczną część swych dochodów wydawała na cele nieproduktywne i angażowała je poza granicami kraju.

Burżuazja nie była zdolna do poprowadzenia zacofanego kraju drogą szybszego rozwoju ekonomicznego i do stworzenia perspektyw polepszenia sytuacji gospodarczej i postępu.

Stale wzrastała zależność gospodarcza Jugosławii jako kraju o półkolonialnym charakterze gospodarki, kraju wzrastającej emigracji ekonomicznej, będącego terenem ekspansji obcego kapitału na niezwykle korzystnych dla wyzyskiwaczy warunkach. Na tej bazie materialnej i na gruncie tego rodzaju sprzeczności materialnych rozwijały się stosunki polityczne w kraju.

Wielko-serbski hegemonizm i centralizm doprowadziły do tego, iż w okresie istnienia dawnej Jugosławii, coraz bardziej pogłębiała się przepaść między narodami jugosłowiańskimi. W tej dziedzinie istotne wyniki osiągnął jedynie ruch robotniczy, jednocząc poprzez swą walkę klasę robotniczą i siły demokratyczne wszystkich narodów jugosłowiańskich. Poza komunistyczną partią Jugosławii nie mogła rozwinąć się żadna inna partia ogólnojugosłowiańska. Spaliły na panewce wszystkie próby stworzenia nowych ugrupowań politycznych na bazie rzekomej „jugosłowiańskiej jedności narodowej”. Powstawały burżuazyjne separatystyczne ugrupowania typu faszystowskiego, nie posiadające jednak większego wpływu na masy.

Burżuazje narodowe we wzajemnej walce szukały poparcia za granicą. Wewnętrzne tarcia szeroko otworzyły wrota obcej ingerencji i to ingerencji korzystającej z wszelkich możliwych sposobów — od infiltracji gospodarczej i korumpowania przywódców politycznych począwszy, a na bezwzględnym nacisku politycznym i otwartych groźbach skończywszy. W walce o wpływy na politykę państwową poważną rolę odgrywały kliki dynastyczne i wojskowe oraz szczyty głównych kościołów jugosłowiańskich. W aparacie państwowym zapanowała korupcja a poszczególne jego części otwarcie wiązały się z określonymi ugrupowaniami burżuazyjnymi, z obcym kapitałem i jego interesami ekonomicznymi. Na aparat państwowy wpływały nastroje mas i dlatego nie zawsze był on pewnym oparciem dla kół panujących.

Pchało to koła rządzące ku coraz większej administracyjno-politycznej centralizacji, co bardziej jeszcze zaostrzało sprzeczności wewnętrzne.

Stale zaostrzały się przeciwieństwa między ruchem robotniczym a klasą panującą. Bezrobocie, rozwarstwianie wsi, bezwzględny wyzysk, terror policyjny, głód w poszczególnych okręgach, szereg innych nierozstrzygniętych zagadnień społecznych, niezdolność burżuazji do rozwiązania kwestii narodowej — wszystko to stwarzało szerokie podstawy dla działalności ruchu robotniczego, nadając walce mas pracujących miast i wsi rewolucyjną ostrość. Lokalne rozruchy robotnicze i chłopskie burżuazja krwawo tłumiała.

Również ściśle powiązanie między jugosłowiańską burżuazją a czołowymi międzynarodowymi siłami imperialistycznymi określało jugosłowiańską politykę zagraniczną. Związana z polityką prowadzoną pod koniec pierwszej wojny światowej przez państwa sojusznicze, z polityką z której wyniknął system wersalski, żyjąca w obawie przed rewolucyjnym ruchem mas, zaplątana w międzynarodowe antysowieckie plany i intrygi — jugosłowiańska burżuazja nie była zdolna do wypracowania mniej lub bardziej konsekwentnej koncepcji polityki zagranicznej, która broniłaby niezależności i pokoju narodów Jugosławii. Była ona i pozostała przedmiotem politycznej gry wielkich mocarstw, pozbawiona wszelkiej bardziej samodzielnej perspektywy, która by odpowiadała elementarnym interesom niezawisłości narodowej. Polityka zagraniczna burżuazji była konsekwentna tylko pod jednym względem — pod względem opierania się o aktualne wówczas ośrodki reakcji międzynarodowej.

Kryzys gospodarczy i polityczny burżuazyjnej Jugosławii Walka klasy robotniczej i mas ludowych

Burżuazyjna Jugosławia żyła w stanie permanentnego kryzysu gospodarczego i politycznego.

Masy ludowe domagały się demokracji i utworzenia rządu, który dałby wyraz ich wpływowi na władzę, domagały się rozwiązania kwestii narodowościowej przez stworzenie federacji równouprawnionych narodów, zaspokojenia swych podstawowych postulatów społecznych i gospodarczych. Coraz trudniej było utrzymać reakcyjny ustrój społeczno-polityczny, coraz bardziej konieczne stawało się rozwiązanie rewolucyjno-demokratyczne.

Wielko-serbska burżuazja, w sojuszu z najbardziej reakcyjnymi kołami kapitału chorwackiego i słoweńskiego, odpowiedziała na wzmożony nacisk klasy robotniczej i mas ludowych wprowadzeniem w dniu 6 stycznia 1929 roku jawnej dyktatury, sprawowanej przez klikę monarchistyczno-wojskową. Dyktatura rozpoczęła krwawe porachunki nie tylko z ruchem robotniczym, lecz również z demokratycznymi dążeniami mas ludowych w ogóle, a przede wszystkim z dążeniami ciemiężonych narodowości Jugosławii.

Dyktatura styczniowa (6 stycznia) nie mogła doprowadzić do stabilizacji reżymu. Przeciwiństwa miały zbyt głębokie korzenie w jugosłowiańskiej rzeczywistości społecznej i w jej bazie materialnej, aby można było usunąć niezadowolone i stłumić opór ludu. Dyktatura, zamiast rozwiązać kryzys polityczny i gospodarczy, jedynie go pogłębiła.

W latach trzydziestych następuje okres nasilenia walki mas ludowych o rozwiązanie problemów politycznych, gospodarczych, narodowych i innych. Walka ta nabierała coraz większego rozmachu, a równoległe do niej wzrastały wpływy partii komunistycznej, która nadaje coraz silniejsze piętno walce przeciwko pro-faszystowskim siłom w kraju, przeciwko rosnącemu niebezpieczeństwu faszystowskiemu w świecie. Pod naciskiem mas ludowych kończą się fiaskiem próby wprowadzenia faszyzmu, a podstawową siłę rewolucyjnego, demokratycznego ruchu ludowego, stanowi ruch robotniczy i jego awangarda — Komunistyczna Partia Jugosławii.

Kryzys polityczny, z którego burżuazja bezskutecznie szukała wyjścia zgodnego z linią jej interesów, warunkował profaszystowską orientację reżymu w kierunku „osi” Rzym — Berlin i w wyniku tej orientacji zaostrzał się jeszcze bardziej. Pod naciskiem coraz większych przeciwiństw wewnętrznych, burżuazja wielko-serbska szukała „porozumienia” z burżuazją chorwacką w celu podjęcia wspólnej walki przeciwko klasie robotniczej i odciążenia mas chłopskich od rewolucyjnego ruchu robotniczego. Jednakże, to „porozumienie” nie zniwelowało przeciwiństw pomiędzy poszczególnymi burżuazjami narodowymi, nie rozstrzygnęło kwestii narodowościowej i nie złagodziło nacisku niezadowolonych mas ludowych.

Orientacja reżymu na faszystowską „oś” Rzym — Berlin, będącą nowym ośrodkiem reakcji międzynarodowej, stwarzała niebezpieczeństwo dla egzystencji narodowej narodów jugosło-

wiańskich. Stawało się rzeczą coraz bardziej oczywistą, że jedynym wyjściem jest rewolucyjno-demokratyczne rozwiązanie spiętrzonych przeciwieństw, obalenie władzy dawnych grup rządzących i utworzenie nowego rządu na bazie szerokiej, demokratycznej jedności, obejmującej również ruch robotniczy i partię komunistyczną. Takie rozwiązanie partia komunistyczna proponowała. Jednakże, do wkroczenia na tę drogę nie był ani gotów, ani zdolny żaden odłam burżuazji jugosłowiańskiej, gdyż wszystkie te odłamy w obawie przed masami unikały wszelkich posunięć demokratycznych. Takie rozwiązanie mogła jedynie i musiała zrealizować jugosłowiańska klasa robotnicza w oparciu o swe własne siły i o bojowy sojusz z pozostałymi masami pracującymi Jugosławii, zwłaszcza z chłopstwem i inteligencją ludową.

Rozwój i rola Komunistycznej Partii Jugosławii

W miarę takiego rozwoju wewnętrznej sytuacji politycznej, rosła i umacniała się politycznie i ideowo, wiążąc się coraz ściślej z masami ludowymi, Komunistyczna Partia Jugosławii, która powstała w warunkach powszechnego rewolucyjnego ruchu mas w kraju i w świecie po pierwszej wojnie światowej i po Rewolucji Październikowej. Ona powstała z rewolucyjnego ruchu robotniczego, od którego odeszła reformistyczna i oportunistyczna część partii socjal-demokratycznych, które od tej pory reprezentowały jedynie nieznaczną mniejszość jugosłowiańskiej klasy robotniczej i przestały odgrywać jakąkolwiek istotną rolę.

Delegalizacja, prześladowania, aresztowania inne środki terroru, morderstwa „legalne” i z za węgla, jak również własne słabości i błędy ideologiczne — doprowadziły partię komunistyczną w latach po pierwszej wojnie światowej do poważnych klęsk i do czasowego osłabienia jej wpływu na masy. Trwała ona jednak niezłomnie na bojowych pozycjach i mimo wszystkich swych słabości wykazała, że jest najbardziej oddanym obrońcą interesów klasy robotniczej, mas pracujących i uciemżonych narodów. Przystosowując się do ciężkich warunków nielegalnej pracy tworzyła ona nielegalne punkty oparcia w związkach zawodowych i w najprzeróżniejszych organizacjach politycznych i społecznych. Była ona wszędzie tam, gdzie były masy pracujące, wszędzie tam, gdzie mogła wpływać na rozwój społeczny i polityczny.

W toku nieuniknionego procesu likwidacji negatywnego dziedzictwa ideologicznego przeszłości oraz obcych wpływów na ruch

robotniczy, stopniowo usuwano z partii elementy oportunistyczne i sekciarsko-dogmatyczne oraz spiskowo-anarchistyczne. W przeddzień drugiej wojny światowej ostatecznie zlikwidowano walki frakcyjne w kierownictwie, które do tej pory przynosiły wiele szkody partii. Naprawiono najistotniejsze błędy z wcześniejszego okresu działalności partii, dotyczące kwestii narodowościowej, problemów wsi i tak dalej.

Dyktatura styczniowa i fala terroru, która towarzyszyła jej wprowadzeniu, chwilowo rozbiły szereg organizacji partyjnych, ale przeciwstawiając się temu terrorowi komuniści dojrzewiali ideowo i politycznie oczyszczając szeregi z resztek oportunistów i sekciarstwa. Partia szybko uzupełniała swe szeregi młodymi kadrami, które hartowały się w walce i nie były obciążone frakcyjnością. Jedność organizacji partyjnej w kraju stworzyła warunki dla likwidacji pozostałości frakcyjnych również w tej części kierownictwa, które znajdowało się poza krajem.

W roku 1937 na czele partii stanęło nowe kierownictwo z Józefem Broz Tito na czele, które wyrosło z szeregów partyjnych organizacji w kraju, zregenerowanych w procesie ciężkiej walki i dlatego nie obciążonych frakcyjnością. Jedność organizacji partyjnej doprowadziła do skutecznego powiązania partii z klasą robotniczą, do rozszerzenia jej wpływów na istniejące organizacje związkowe, do ożywienia rewolucyjnej walki związków zawodowych, do aktywizacji młodzieży i do wzmocnienia wpływu partii na szereg innych organizacji masowych oraz na chłopstwo.

W ten sposób partia komunistyczna stała się poważnym czynnikiem politycznym w kraju. Mimo ścisłej nielegalności organizacyjnej i pomimo terroru, udało się jej swą akcją polityczną rozbić kleszcze nielegalności i stać się najsilniejszym organizatorem politycznym oraz kierownikiem ruchu i walki nie tylko klasy robotniczej, lecz również mas pracujących i młodzieży w ogóle. Taka rewolucyjna siła polityczna była zdolna do sformułowania w jasnym rewolucyjno-demokratycznym i socjalistycznym programie, dążeń mas ludowych oraz do odegrania roli kierowniczej w organizowaniu mas do nieuniknionego rewolucyjnego rozwiązania nabrzmiałych przeciwieństw w stosunkach społecznych Jugosławii.

WOJNA NARODOWO-WYZWOLEŃCZA I REWOLUCJA SOCJALISTYCZNA

*Dwudziesty siódmy marca 1941 roku
Kwietniowy upadek burżuazyjnej Jugosławii
Okupacja kraju*

Pierwsze rewolucyjne przełamanie starego systemu politycznego nastąpiło 27 marca 1941 roku. Pucz zorganizowany przez pro-zachodnie frakcje burżuazji i kierownictwo wojskowe przeciwko przystąpieniu Jugosławii do bloku hitlerowskiego nabrał odmiennego charakteru pod wpływem nastrojów i ruchu mas ludowych. Wzrastający rewolucyjny nacisk demokratyczny, realizowany pod kierownictwem partii komunistycznej nie pozwolił na to, aby pucz ten pozostał w granicach w jakich usiłowali go utrzymać jego inicjatorzy. Komunistycznej partii udało się rozwinąć go dalej nadając mu charakter głębszego ruchu rewolucyjnego.

Partia komunistyczna stała się siłą kierowniczą tego ruchu. W warunkach najazdu hitlerowskiego na Jugosławię ten ruch rewolucyjno-demokratyczny przybrał nową postać i nowy kierunek.

W warunkach agresji hitlerowskiej i okupacji kraju wojna narodowo-wyzwolenicza oswoodziła i wysunęła na powierzchnię cały zapas energii rewolucyjnej, który gromadził się i kondesował w trakcie rozwoju przeciwieństw wewnętrznych, charakterystycznych dla dawnej Jugosławii. Dlatego też wojna narodowo-wyzwolenicza musiała przekształcić się w rewolucję socjalistyczną.

Wojna obronna w kwietniu 1941 roku, którą narzuciła Jugosławii agresja faszystowska, wykazała całą zgniliznę burżuazyjnego systemu społeczno-politycznego w Jugosławii, jego całkowitą niezdolność do kierowania walką w obronie narodowych interesów ludu. Kierownictwo wojskowe nie było w stanie zorganizować jakiegoś poważniejszego oporu wobec agresji, a proces rozpadu kierownictwa politycznego rozpoczął się już w pierwszym dniu najazdu na kraj.

Partia komunistyczna, która już w okresie poprzedzającym wojnę konsekwentnie występowała jako rzecznik obrony niezależności narodowej przed grożącym najazdem faszystowskim, również w tych ciężkich dniach, wbrew bezhołowiu panującemu w burżuazyjnym kierownictwie politycznym i wojskowym, po-

ruszyła wszystkie swe organizacje i wszystkich swych zwolenników, aby zmobilizować masy, aby zorganizować ośrodki przemysłowe i miejskie do przeciwstawienia się wspólnie z wojskiem nacierającym dywizjom okupacyjnym. Jednakże, kierownicze koła burżuazyjne i wojskowe, które zmierzały do szybkiej kapitulacji, odrzuciły współpracę z partią komunistyczną i rewolucyjno-demokratycznymi masami ludowymi, paraliżując w ten sposób wysiłki patriotów.

Szybka kapitulacja przed okupantem — jak też cała polityka szczytów burżuazyjnych w okresie bezpośrednio poprzedzającym wojnę i w czasie samej wojny — ukazała narodom jugosłowiańskim obraz haniebnego zdrady burżuazji, jej tchórzowstwa, niemocy i wysługiwania się obcym interesom imperialistycznym.

Okupant utworzył z reakcyjnych elementów faszystowskich marionetkowe rządy „narodowe” w Chorwacji (ustasze) i w Serbii (nediciewcy i ljoticiewcy), usiłując poprzez nie rozpalic bezwzględnej nienawiści i wywołać rzezie między narodami Jugosławii. Wpływ tych „rządów” oraz podobnych quislingowskich tworców w innych dzielnicach Jugosławii wśród mas był minimalny i krótkotrwały.

Podczas gdy część burżuazji jugosłowiańskiej związała swój los ze sprawą okupantów faszystowskich, druga część miała nadzieję, że po wojnie znów odzyska władzę przy pomocy sojuszników zachodnich, należących do anty-hitlerowskiej koalicji. Ta część burżuazji, reprezentowana przez emigracyjny rząd jugosłowiański, popierała działające pod wodzą oficerów dawnego wojska jugosłowiańskiego ugrupowanie czetników, którzy usiłowali wywołać wojnę domową w kraju i sparaliżować ruch narodowo-wyzwoleńczy, współpracując przy tym coraz jawniej z okupantami i quislingowskimi „rządami” i korzystając zarazem z poparcia sojuszników zachodnich, którzy łączyli z czetnikami pewne cele polityczne na okres powojenny. Jednakże, wskutek swej łączności politycznej z dawnymi, reakcyjnymi reżymami oraz wskutek podżegania do wojny bratobójczej i współpracy z okupantem, czetnicy i inne podobne ugrupowania utracili wkrótce wszelki wpływ wśród ludu i zostali zlikwidowani w toku wojny narodowo-wyzwoleńczej.

Masy ludowe po wszystkich rozczarowaniach, jakie przeżyły w starej Jugosławii, a zwłaszcza w okresie jej klęski, obecnie pilniej niż kiedykolwiek słuchały głosu Komunistycznej Partii Jugosławii, popierając jej politykę, metody i organizację walki. W dniach kiedy niemieccy, włoscy, węgierscy i bułgarscy na-

jeźdźcy faszystowscy wykreślili burżuazyjną Jugosławię jako państwo z map geograficznych, Jugosławia istniała realniej niż kiedykolwiek we wspólnym oporze wszystkich jej narodów, zorganizowanym i kierowanym przez partię komunistyczną.

Przygotowania Komunistycznej Partii Jugosławii do powstania. Wezwanie do powszechnego powstania zbrojnego

Po klęsce burżuazyjnej Jugosławii partia komunistyczna wezwała wszystkie narody i siły patriotyczne kraju do zjednoczenia się w szeregach jednolitego frontu walki z okupantem i rodzimymi zdrajcami oraz do walki z biernością i wyczekiwaniem na ratunek z zewnątrz. Partia przekonywała masy ludowe Jugosławii, że jedynie przez własną walkę, wzmacniając własne siły będą mogły stać się panem swego losu — jeśli nie chcą po klęsce najeźdźców pozostać pionkiem na szachownicy wielkich mocarstw.

Partia przygotowywała się organizacyjnie do powstania, rozbudowując szeroką sieć nielegalnych komitetów wojskowych z zadaniem tworzenia oddziałów zbrojnych, gromadzenia i magazynowania broni i innego materiału wojennego, jaki pozostał po rozbitym wojsku jugosłowiańskim, z zadaniem organizowania akcji bojówek w miastach i kierowania lokalnymi walkami powstańczymi w terenie, które rozpoczęły się już w maju 1941 roku.

Podstawą tych przygotowań była praca organizacyjno-polityczna w poprzednim okresie, skuteczna działalność w dziedzinie rozwijania i umacniania Związku Komunistycznej Młodzieży Jugosławii, który miał poważny wpływ na młodzież, jak też działalność wśród żołnierzy i oficerów byłego wojska jugosłowiańskiego.

Partia zdawała sobie sprawę, że dalszy bieg wydarzeń stworzy warunki, w których powszechne powstanie zbrojne, będzie nie tylko możliwe, lecz nawet nieuniknione.

Przygotowania polityczne do powstania zbrojnego przeciwko okupantom polegały na kształtowaniu Frontu Narodowo-wyzwoleńczego — szerokiej ogólno-narodowej organizacji politycznej powstania. Na platformie tego frontu coraz bardziej aktywizowały się najszerze masy ludowe oraz demokratyczne i patriotyczne odłamy pewnych mieszczańskich stronnictw politycznych, które w okresie poprzedzającym wojnę lub podczas wojny ostatecznie zerwały ze zdrazieckim, względnie nieudolnym kierow-

nictwem. We Froncie Narodowo-wyzwoleńczym z partią Komunistyczną na czele widziały one jedyną realną siłę polityczną, która była w stanie poprowadzić narody jugosłowiańskie do walki zbrojnej przeciwko okupantowi, wywalczyć wolność i niepodległość i otworzyć świetlane perspektywy na przyszłość.

Już w maju partia kierowała poszczególnymi akcjami powstańczymi w niektórych częściach kraju. Tymczasem hitlerowska agresja przeciwko Związkowi Sowieckiemu przyspieszyła dojrzenie sytuacji, w której powszechne powstanie zbrojne stało się możliwe i konieczne. Trzon sił wojskowych bloku hitlerowskiego był na ogół zaangażowany na głównym froncie drugiej wojny światowej. Przekonanie mas ludowych o nieuniknionej klęsce bloku hitlerowskiego i dążenie do jaknajszybszego wyzwolenia istotnie wpłynęły na gotowość mas, by przez powstanie zbrojne wnieść wkład do walki Związku Sowieckiego i całej koalicji antyhitlerowskiej przeciwko najeźdźcom faszystowskim i aby w ten sposób przyspieszyć chwilę własnego wyzwolenia. Klasa robotnicza i Komunistyczna Partia Jugosławii były świadome, że w decydującej chwili należy powstaniem zbrojnym wesprzeć pierwszy kraj socjalizmu, którego zwycięstwo w drugiej wojnie światowej było nieodzownym warunkiem dalszego umocnienia i rozwoju socjalizmu w świecie, a więc również warunkiem prawdziwego trwałego wyzwolenia narodów jugosłowiańskich i wszystkich innych narodów świata.

Dlatego też partia komunistyczna, stojąc na czele ruchu wyzwoleńczego, wezwała 22 czerwca 1941 roku narody Jugosławii, wszystkie siły patriotyczne, a przede wszystkim klasę robotniczą i masy pracujące, by wzmożoną walką zbrojną odpowiedziały Hitlerowi na jego nową agresję, a 4 lipca 1941 roku ogłosiła apel nawołujący do powszechnego powstania zbrojnego. Apel został wystosowany we właściwym czasie i uzyskał masowe poparcie. Sieć komitetów wojskowych przekształciła się w trzon kierowniczy narodowo-wyzwoleńczych oddziałów partyzanckich, stanowiących główną siłę bojową powstania zbrojnego. W konkretnych warunkach, powstanie musiało przybrać charakter wojny partyzanckiej, która stopniowo objęła wszystkie dzielnice Jugosławii.

Walka narodowo-wyzwoleńcza i jej cele

Pomyślny rozwój walki zbrojnej już pod koniec 1941 roku umożliwił przekształcenie oddziałów partyzanckich — pierwszych

formacji bojowych ogólnonarodowego powstania — w brygady proletariackie i narodowo-wyzwoleńcze, a następnie dywizje i korpusy Wojsk Narodowo-wyzwoleńczych — głównej siły uderzeniowej powstania. W ten sposób powstała siła, która była w stanie stale rozszerzać terytorium wyzwolone i wiązać wielkie siły faszystowskie, dzięki czemu wojna narodowo-wyzwoleńcza w Jugosławii stała się istotną częścią składową walki zbrojnej sojuszników z agresją hitlerowską. Sukcesy w wojnie z okupantem, które w pierwszym rządzie były wynikiem słusznej polityki i ścisłej więzi kierownictwa ruchu narodowo-wyzwoleńczego z masami oraz przejawionej przez kierownictwo wojskowo-polityczne umiejętności stosowania i rozwijania rewolucyjnej sztuki wojennej, względnie swoistej strategii i taktyki naszej wojny, nieustannie wzmacniały i rozszerzały masową bazę powstania oraz zakres wojny wyzwolenczej i rewolucyjnej.

Tego rodzaju polityka umożliwiła wciągnięcie w szeregi armii narodowo-wyzwoleńczej kilkuset tysięcy żołnierzy i przekształcenie jej w istotny i wyjątkowo aktywny czynnik wojskowy koalicji antyhitlerowskiej. Okupant był zmuszony podjąć narzuconą mu walkę na tym froncie i ściągać dywizje z innych frontów i z innych krajów okupowanych, aby stłumić powstanie zbrojne narodów jugosłowiańskich, które jeśli chodzi o rozmiary i siłę wojskową, było jedyne w swoim rodzaju w podbitej Europie i nie tylko zagrażało pozycjom państw osi na terenie Jugosławii, lecz również ukazywało innym podbitym narodom możliwość walki zbrojnej wewnątrz hitlerowskiego „nowego porządku europejskiego”.

Walka narodowo-wyzwoleńcza w Jugosławii nie byłaby tak zaciepła i tak skuteczna, gdyby masy pracujące Jugosławii nie widziały w niej, poza perspektywą zwycięstwa nad faszyzmem, również perspektywy zwycięstwa nad starym i zniechęconym ustrojem burżuazyjnym w Jugosławii, nad systemem wyzysku klasowego i ucisku narodowego. Dążenie mas do nowego socjalistycznego ustroju społecznego wzmagało się coraz bardziej w toku walki zbrojnej.

Te demokratyczne i socjalistyczne dążenia mas pracujących realizowały się stopniowo poprzez sukcesy powstania, i za pośrednictwem organów rewolucyjnej władzy ludowej — rad narodowo-wyzwoleńczych na wyzwolonych terytoriach. Były to nowe organy władzy, poprzez które masy pracujące w sposób bezpośredni urzeczywistniały swą wolę. Stary mechanizm władzy był zlikwidowany i rozbity nie tylko pod względem formy, ale rów-

niez pod względem składu społeczno-politycznego. Podstawą polityczną tych organów władzy był ruch narodowo-wyzwolenieńczy. Fakt, iż trzonem kierowniczym tego ruchu był sojusz robotników i chłopów oraz, że na czele ruchu stała partia komunistyczna, był dla mas pracujących gwarancją, iż ich dążenia społeczne i polityczne zostaną zrealizowane.

W toku powstania, w miarę jego zwycięstw nad okupantem i rodzimymi zdrajcami, mechanizm władzy ludowej — rad narodowo-wyzwolenieńczych, stopniowo umacniał się i rozszerzał. Pod tym względem punktem zwrotnym był rok 1943, gdy ruch narodowo-wyzwolenieńczy również na skalę międzynarodową ostatecznie afirmował się jako jedyna siła oporu narodowego wobec faszystowskiego okupanta, jako jedyny nosiciel realnej władzy ludu w Jugosławii. Nowe organy władzy na wyzwolonych obszarach, które po kapitulacji Włoch obejmowały większą część terytorium jugosłowiańskiego, były powiązane w jednolity, demokratyczny system politycznej władzy ludu zarówno w granicach poszczególnych terytoriów narodowych jak i w granicach Jugosławii jako całości. Ten jednolity system nowej władzy rewolucyjnej zbudowany został na zasadach federacji równouprawnionych narodów z perspektywą realizacji lepszego i szczęśliwszego życia podstawowych mas ludowych.

Dominujący charakter interesów społecznych i materialnych klasy robotniczej i mas pracujących w polityce organów władzy ludowej wpłynął na to, że nowa organizacja państwowa coraz bardziej przekształcała się w potężne narzędzie nie tylko wojny narodowo-wyzwolenieczej, lecz również rewolucji socjalistycznej.

Tego rodzaju orientacja wymagała jednocześnie ostatecznego rozprawienia się przez rewolucyjne organy w kraju z rządem emigracyjnym w Londynie, który reprezentował interesy burżuazji oraz hegemonii wielko-serbskiej i dlatego był nie tylko odizolowany od postawowych mas ludowych Jugosławii, lecz również w świadomości mas stanowił największe niebezpieczeństwo dla demokratycznej i socjalistycznej przyszłości mas pracujących Jugosławii. Wyraźne i definitywne zerwanie przez ruch narodowo-wyzwolenieńczy z takim rządem i z siłami, które on reprezentował, stało się niezbędnym warunkiem dalszego rozwoju powstania narodowo-wyzwolenieczego i rozszerzania możliwości mobilizacji mas ludowych.

Zadanie to zostało zrealizowane na drugiej sesji Antyfaszystowskiej Rady Wyzwolenia Narodowego Jugosławii w miejscowości Jajce 29 listopada 1943 roku. Uchwały tego najwyższego

rewolucyjnego organu władzy ludowej uprawomocniły narodziny nowej Jugosławii jako państwa federacyjnego i demokratycznego, państwa klasy robotniczej i mas ludowych, państwa, które społeczeństwu jugosłowiańskiemu zapewniło drogę socjalistycznego rozwoju.

*Rewolucyjny i socjalistyczny charakter
nowej władzy ludowej*

Władza ludowa jeszcze w toku wojny dokonała szeregu reform społecznych, mimo że pod względem prawnym nie zmieniła stosunków własności. Te reformy o charakterze rewolucyjno-demokratycznym zmierzały częściowo do umocnienia władzy ludu pracującego i usunięcia różnych półfeudalnych pozostałości i najbardziej bezwzględnych form wyzysku, ale z drugiej strony, szczególnie poprzez konsekwentną konfiskatę majątku współpracowników okupanta, wśród których znalazła się przeważająca część wielkiej burżuazji, nowa władza ludowa już w okresie wojny praktycznie przystąpiła do realizacji rewolucyjnych posunięć o charakterze socjalistycznym. Posunięcia te wzmacniały polityczną i ekonomiczną bazę sił socjalistycznych w życiu społecznym nowej, rodzącej się Jugosławii. Chwilowy kompromis między rządem rewolucyjnym w kraju a zrekonstruowanym londyńskim rządem emigracyjnym, kompromis wynikający przede wszystkim z potrzeb polityki zagranicznej nowej Jugosławii, bynajmniej nie był wyrazem stosunków wewnętrznych między siłami klasowymi i nie mógł wpłynąć na rozwój wydarzeń w kraju. Cały dotychczasowy rozwój i rewolucyjne osiągnięcia z okresu wojny narodowo-wyzwoleńczej, same przez się były świadectwem kierowniczej roli klasy robotniczej i jej awangardy oraz jej rewolucyjnego sojuszu z podstawowymi masami ludowymi w Jugosławii.

Dalsze socjalistyczne przemiany rewolucyjne w Jugosławii stały się więc nieuniknione.

Komunistyczna Partia Jugosławii, ściśle związana z klasą robotniczą i cieszącą się poparciem olbrzymiej większości ludzi pracy, świadomie, śmiało i systematycznie przystąpiła do realizacji swego historycznego, rewolucyjnego zadania. W procesie tym wkrótce usunięte zostały z rewolucyjnego rządu elementy, które w taki czy inny sposób były związane ze starym ustrojem, z interesami historycznie przeżytej, skompromitowanej społeczno-politycznie i moralnie i pokonanej burżuazji.

Droga do realizacji wielkich zadań historycznych, droga do przebudowy socjalistycznej kraju została ostatecznie utorzona przez ogłoszenie Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii.

Wojna narodowa-wyzwoleńcza i rewolucja socjalistyczna — pod względem liczby ofiar i ogromu wysiłków w walce z potężnym wrogiem, pod względem poziomu moralnego rewolucyjnego wojska narodowo-wyzwoleńczego i oddziałów partyzantycznych, pod względem zapału rewolucyjnego wszystkich aktywnych uczestników rewolucji, pod względem wzrostu i zahartowania kadr rewolucyjnych w komitetach narodowo-wyzwoleńczych, w ogólnonarodowym Froncie Narodowo-wyzwoleńczym, w politycznych antyfaszystowskich organizacjach kobiet i młodzieży — zapisana zostanie w historii wojen i rewolucji socjalistycznych jako jeden z najbardziej świetlanych przykładów walki o rewolucyjne socjalistyczne przeobrażenie społeczne, o wolność narodową i równouprawnienie, jako istotny wkład do światowej walki o socjalizm.

R o z d z i a ł V

GOSPODARCZE I POLITYCZNE WARUNKI BUDOWNICTWA SOCJALIZMU W JUGOSŁAWII

Władza ludowa i uspołecznianie środków wytwarzania

Kierownicza rola klasy robotniczej we władzy ludowej z partią komunistyczną na czele, tj. specyficzna forma dyktatury proletariatu oraz świadome i konsekwentne dążenie do uspołecznienia podstawowych środków wytwarzania, od samego początku nadawały nowej ludowo-demokratycznej Jugosławii — pomimo poważnych pozostałości dawnych stosunków społecznych i słabemu rozbudowaniu młodych form socjalistycznych — charakter socjalistyczny. Nowa Jugosławia świadomie ruszyła drogą budowy socjalistycznych stosunków społecznych. System polityczny i ekonomiczny Jugosławii zapewniał taki rozwój.

W rozwoju tym Jugosławia przeszła szereg faz, stanowiących organiczną część jednolitego, nieprzerwanego procesu przeobrażeń społeczno-gospodarczych i politycznych na drodze do socjalizmu.

Wywłaszczenie wywłaszczycieli Rola rewolucyjnego aparatu władzy

W wyniku olbrzymich wysiłków i ofiar ludzi pracy Jugosławię wydzwignięto z ruin i w stosunku krótkim czasie odbudowano większą część jej zdolności produkcyjnych. Przeprowadzono

nacjonalizację wszystkich podstawowych środków wytwarzania w przemyśle i transporcie, znacjonalizowano banki i handel oraz przeprowadzono radykalną reformę rolną. Utworzony został aparat państwowy administrujący tymi środkami, który w zarządzaniu produkcją opierał się na głosie doradczym ludzi pracy.

Wprowadzono system planowania socjalistycznego. Proklamowano demokratyczny i socjalistyczny porządek prawny, który odpowiadał konkretnemu stanowi stosunków społecznych i roli społeczno-gospodarczej rewolucyjnych sił socjalistycznych. Zorganizowano polityczny i fachowy aparat władzy. Rozwinięto sieć organizacji społecznych na gruncie socjalistycznej świadomości społecznej. Rewolucyjna rola kierownicza Komunistycznej Partii Jugosławii, ustanowiona i umocniona przez rewolucję, została rozciągnięta na kluczowe pozycje państwowe i społeczne. Równoległe do tego wzrastała rola Frontu Narodowego — politycznego związku ludzi pracy, wszystkich nurtów politycznych i ideowych, które poparły sprawę socjalistycznej przebudowy kraju. Rewolucyjny entuzjazm ludzi pracy, a zwłaszcza młodzieży, był jednym z czynników, które przyczyniły się do osiągnięcia poważnych rezultatów. Nadzwyczajne osiągnięcia w sposób decydujący wpłynęły na stabilizację polityczną nowego społeczeństwa i na dalsze umocnienie jedności wewnętrznej w walce o budownictwo socjalizmu w kraju.

Jednakże, gospodarcze elementy socjalizmu były jeszcze słabe, kraj przemysłowo i rolniczo słabo rozwinięty i zacofany, klasa robotnicza nieliczna, żywiol drobnej własności prywatnej silny, a elementy kapitalistyczne uparte i wytrwałe. W oparciu o tak słabe fundamenty gospodarcze nie można było szybko rozwijać stosunków socjalistycznych i istotnie polepszyć materialnego położenia ludzi pracy.

Warunki te narzucały potrzebę stałej, silnej interwencji państwa środkami politycznymi i środkami rewolucyjnego nacisku, w dziedzinie stosunków gospodarczych. Bezpośrednie kierowanie aparatem władzy przez partię komunistyczną było rzeczą konieczną. Potrzebny był również wysoki stopień koncentracji władzy politycznej w aparacie administracyjnym. Jedynie na tej drodze można było zburzyć fundamenty gospodarcze kapitalizmu w kraju i na nowych podstawach społecznych odbudować gospodarkę zniszczoną w okresie wojny, aby jednocześnie stworzyć materialne fundamenty i warunki przedwstępne dalszego budownictwa socjalizmu.

Tego rodzaju stan rzeczy mógł stanowić jedynie fazę przejściową. Komunistyczna Partia Jugosławii była świadoma, że siły i stabilizacji społeczeństwa socjalistycznego nie da się zapewnić wyłącznie środkami rewolucyjno-administracyjnymi. Siła socjalizmu jest uwarunkowana przede wszystkim jego koniecznością gospodarczą, jego nierozłącznym powiązaniem z interesami społeczno-ekonomicznymi ludzi pracy oraz z trwałym rozwojem świadomości tego w umysłach ludzi pracy. Stałe i nadmierne stosowanie środków rewolucyjno-administracyjnych musiałyby zaostriżyć stosunki wewnętrzne, zdeformowałyby działalność sił socjalistycznych i doprowadziło do afirmacji biurokracyzmu. Dlatego też, gdy tylko przestanie istnieć obiektywna społeczna potrzeba spełniania takiej roli przez państwo, komunisci i wszystkie świadome siły socjalistyczne, będące motorem i nosicielem postępowego rozwoju, zobowiązane są wzmocnić swą akcję polityczną w kierunku stworzenia i rozwinięcia takich form demokracji, które pozwolą klasie robotniczej i ludziom pracy w ogóle ująć bezpośrednio w swe ręce zarządzanie coraz większym zakresem wspólnych spraw w gospodarce i innych dziedzinach.

Jedynie w takim procesie ludzie pracy mogą samodzielnie, każdy na swoim miejscu, świadomie i spontanicznie z powodzeniem przeciwstawiać się naciskowi gospodarczych, politycznych i ideowych pozostałości przeszłości i stopniowo przekształcać się w samodzielną, niepokonaną siłę gospodarczą i polityczną społeczeństwa — co sprawi, że środki przymusu państwowego staną się coraz mniej potrzebne i ostatecznie zostaną zlikwidowane.

Dopóki społeczeństwo socjalistyczne nie osiągnie takiego stopnia rozwoju materialnego i stabilizacji demokratycznej, dopóty możliwe są poważne reakcyjne wypaczenia stosunków socjalistycznych.

*Budowa bazy materialnej —
uprzemysłowienie kraju*

Z tych właśnie przyczyn Komunistyczna Partia Jugosławii i wszystkie siły socjalistyczne kraju bardzo szybko znalazły się w obliczu podstawowego zadania: umocnienia bazy materialnej socjalizmu, przekształcenia elementów socjalistycznych w czo-

łową siłę gospodarczą kraju, umocnienia siły społecznej i roli klasy robotniczej, silniejszego powiązania gospodarczego ludzi pracy na wsi z gospodarką socjalistyczną.

Do realizacji tych zadań przystąpiono w okresie pierwszego pięcioletniego planu rozwoju socjalistycznej Jugosławii.

W fazie tej zakreślono i zrealizowano zadanie istotnego zwiększenia potencjału przemysłowego kraju, plan uprzemysłowienia. Wskutek trudności zewnętrzno-politycznych z jakimi w okresie tym borykała się socjalistyczna Jugosławia, realizacja tego planu wymagała dłuższego czasu i wyjątkowo dużych wysiłków jugosłowiańskich ludzi pracy, a w pierwszym rządzie klasy robotniczej. Wyniki tych wysiłków miały decydujące znaczenie dla dalszego rozwoju socjalizmu w naszym kraju. Został zrealizowany główny cel planu: gospodarka socjalistyczna stała się podstawowym czynnikiem ekonomicznym w kraju. W ten sposób coraz mocniej przejawiała się siła ekonomiczna socjalizmu.

Struktura społeczno-gospodarcza kraju uległa istotnej zmianie idącej w kierunku wzmocnienia klasy robotniczej, a więc również wzmocnienia sił politycznych socjalizmu w ogóle. Powstały pomyślnie warunki materialne dla dalszego rozwoju sił wytwórczych i stopniowego polepszenia warunków życia ludzi pracy oraz znacznego złagodzenia sprzeczności między codziennymi potrzebami materialnymi jednostki z jednej strony, a potrzebą szybszego rozwoju gospodarczego całego społeczeństwa, z drugiej strony. Wzmocniła się niezależność gospodarcza i polityczna kraju. Stworzono mocniejsze podstawy dalszego rozwoju stosunków socjalistycznych.

Słabe strony i negatywne tendencje w pierwszych fazach rozwoju socjalizmu

Obok sukcesów, które otworzyły nowe perspektywy dalszego rozwoju stosunków socjalistycznych w Jugosławii, pierwsza faza budownictwa socjalizmu ujawniła wobec ludzi pracy i sił socjalistycznych wiele ich własnych słabych stron.

Nieunikniona koncentracja wysiłków w kierunku przyśpieszenia procesu industrializacji musiała wpłynąć na stosunkowo słabsze tempo polepszania warunków życia wytwórców, wzmagając jednocześnie nierównomierności w rozwoju poszczególnych gałęzi gospodarczych i zakłócając równowagę stosunków towaro-pięniężnych, a przytym pozostało w tyle rolnictwo, prze-

myst artykułów konsumcyjnych i tak dalej. Zagadnienie deficytu płatniczego w stosunkach gospodarczych z zagranicą zaostrzało się coraz bardziej. Wszystkie te zjawiska miały znaczenie tymczasowe, przejściowe, podczas gdy wysiłki z poprzedniego okresu doprowadziły do stworzenia materialnych podstaw szybszego i bardziej harmonijnego rozwoju w okresie następnym.

W takich warunkach wystąpiły, względnie wzmocniły się pewne negatywne zjawiska w dziedzinie rozwoju społecznego i politycznego, jak na przykład osłabienie inicjatywy i niedostateczna kontrola mas pracujących, schematyzm administracyjny, niebezpieczne tendencje zrastania partii z aparatem państwowym, a przede wszystkim biurokracizm i związane z nim tendencje do technokracji i etatyzmu, do wprowadzenia określonych przywilejów gospodarczych itd. Gdyby nastąpił dalszy rozwój tych tendencji i gdyby stały się one czynnikiem dominującym w naszym życiu społecznym, mogłoby to poważnie zagrożić więzi kierowniczych sił socjalistycznych, a przede wszystkim Komunistycznej Partii Jugosławii z szerokimi masami ludzi pracy.

Nowe inicjatywy Komunistycznej Partii Jugosławii w walce o rozwój socjalistyczny i demokratyczny

Komuniści jugosłowiańscy w porę zrozumieli historyczną konieczność dalszych zmian i aktywnie działali na rzecz usunięcia przeszkód hamujących rozwój socjalistyczny. Przeciwwstawiali się oni nie tylko dążeniom do restauracji burżuazyjnych form politycznych i pozbawionym perspektywy tendencjom drobnomieszczańsko-anarchistycznym, lecz również nie dopuścili do tego, aby państwo rozwijało się drogą wzmocnienia i rozszerzania swych funkcji, drogą coraz szerszego mieszania się do życia społecznego, drogą wzrostu administracji państwowej, wzmocnienia tendencji biurokratycznych i rozszerzania przywilejów ekonomicznych, drogą stopniowego przekształcania państwa w siłę ponad społeczeństwem, pana narodu. W ten sposób komuniści jugosłowiańscy podcięli korzenie tendencji prowadzących do konserwatyizmu i zahamowania socjalistycznego rozwoju.

Komunistyczna Partia Jugosławii w porę podjęła szereg inicjatyw w kierunku konsekwentnego rozwijania socjalistycznych stosunków społecznych w naszym kraju. Dokonano zmian,

przede wszystkim w samym systemie politycznym i gospodarczym oraz w metodach planowania, które zmierzały do stworzenia warunków bardziej sprzyjających samodzielnemu i swobodniejszemu rozwojowi socjalistycznych sił gospodarczych i społecznych w ogóle.

Wzięto stanowczy i jasny kurs na szybsze tempo demokratyzacji i na urzeczywistnienie samorządu społecznego we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Podjęto kroki przeciwko tendencjom zrastania partii z aparatem administracji, przeciwko niebezpieczeństwu jego samozbiurokratyzowania się. Rozpoczęto energiczną walkę ze zjawiskiem poważnych wypaczeń biurokratycznych i etatystycznych w rozwoju stosunków socjalistycznych.

Dużą część tego rodzaju zadań zrealizowano jeszcze w okresie pierwszego planu pięcioletniego. Decydującego kroku dokonano w latach 1949-1950, tworząc rady robotnicze w organizacjach gospodarczych (przedsiębiorstwach). Następnie stopniowo podejmowano szereg innych kroków w dziedzinie dalszego rozwoju całokształtu systemu politycznego i państwowego.

Na VI Zjeździe Komunistycznej Partii Jugosławii zatwierdzono te historyczne zmiany i wytyczono drogi dalszego socjalistycznego rozwoju społecznego.

Rozwój stosunków socjalistycznych i demokracji socjalistycznej nabrał w ten sposób nowych sił i uzyskał perspektywę coraz swobodniejszego rozwoju inicjatywy twórczej jednostki we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

WŁADZA LUDOWA JAKO FORMA DYKTATORY PROLETARIATU

Istota społeczna dyktatury proletariatu

Klasowo polityczna istota władzy ludowej w Jugosławii znalazła swój wyraz w dyktaturze proletariatu, to znaczy w sprawowaniu władzy przez klasę robotniczą jako kierowniczą siłę

społeczną w warunkach jej specyficznego sojuszu z pozostałymi ludźmi pracy. Polityczne formy władzy ludu pracującego wyrosły na gruncie specyficznych warunków i odpowiadają poglądom jugosłowiańskich ludzi pracy. Formy te będą się rozwijać i zmieniać również w przyszłości, zgodnie z wewnętrznym rozwojem sił wytwórczych i socjalistycznej świadomości społecznej.

Mówiąc o dyktaturze proletariatu nie mamy na myśli tej lub innej zewnętrznej formy państwa, ani też określonej metody lub organizacji systemu politycznego w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu, względnie komunizmu, lecz treść społeczną czyli klasowo-polityczną. Formy, metody i organizacja systemu politycznego wyrastają z określonej treści społecznej, a w różnych krajach i w różnych okresach mogą być i muszą być bardzo różnorodne. Dyktatura proletariatu jest treścią społeczną takiej władzy i takiego systemu politycznego, w którym rolę kierowniczą niedwuznacznie odgrywa klasa robotnicza. Za niewątpliwą rolę kierowniczą klasy robotniczej nie można tu uważać po prostu udziału tej czy innej partii robotniczej w rządzie, lecz jedynie taki układ sił klasowych i politycznych w danym kraju, w ramach którego klasa robotnicza i jej kierowniczka siła socjalistyczna, w sojuszu z pozostałymi ludźmi pracy, ma możliwość zmiany stosunków społecznych zgodnie z interesami społeczno-gospodarczymi klasy robotniczej i zmiany takie rzeczywiście przeprowadza.

Nieuchronność i prawidłowość takiego systemu politycznego w okresie przejściowym — przy jednoczesnej obfitości jego form demokratycznych — wynika z historycznej roli klasy robotniczej jako najbardziej postępowego czynnika społecznego w społeczeństwie współczesnym. Rola klasy robotniczej jest jedynie politycznym wyrazem faktu, że interesy społeczno-gospodarcze bezpośrednich wytwórców, ujęte jako całość interesów klasy robotniczej, bez względu na świadomość polityczną każdego poszczególnego wytwórcy, stanowią najbardziej postępowy bodziec materialny rozwoju społecznego, zarówno w warunkach produkcji prywatno-kapitalistycznych, jak i w warunkach produkcji na bazie społecznej własności środków wytwarzania. Postępowa rola klasy robotniczej wynika również z faktu, że klasa robotnicza nie może uwolnić się od wyzysku nie wyzwalając zarazem całego społeczeństwa od systemu kapitalistycznego, który przeżył się historycznie oraz od wszelkiego wyzysku i ciemnienia. Dlatego też klasa robotnicza musi zmieniać nie tylko strukturę

klasową społeczeństwa, lecz także stosunki społeczne, w których istnieje ona jako klasa.

W warunkach dyktatury proletariatu i społecznej własności środków wytwarzania klasa robotnicza nie może urzeczywistnić swych własnych interesów materialnych i swej roli historycznej jeżeli jednocześnie nie walczy o rozwój sił wytwórczych, o wyzwolenie wszystkich twórczych, gospodarczych i politycznych czynników społeczeństwa od nacisku sił anty-socjalistycznych, jakimi są: żywioł drobnej własności prywatnej, biurokracizm, konserwacyzm i różne formy deformacji stosunków socjalistycznych i socjalistycznego rozwoju. W tym sensie dyktaturą proletariatu jest każdy system polityczny okresu przejściowego, w którym bezpośrednio i przyszłe interesy gospodarcze i inne klasy robotniczej — to znaczy wytwórców posługujących się społecznymi środkami wytwarzania — stanowią główną wytyczną całokształtu działalności politycznej, gospodarczej i społecznej. Jest to system polityczny, który stanowi tylko „przejście do zniszczenia wszelkich klas i do społeczeństwa bezklasowego” (Marks).

Konieczność różnorodności form dyktatury proletariatu

Różnorodne formy polityczne dyktatury proletariatu wynikają z różnic w rozwoju historycznym poszczególnych narodów, z różnorodnej struktury społeczno-gospodarczej, różnych warunków gospodarczych, politycznych i kulturalnych, różnych tradycji, zwyczajów, pojęć i innych cech politycznych, a zwłaszcza demokratycznych, jak również z faktu istnienia różnych punktów wyjściowych i różnych dróg przekształceń społecznych.

Tak więc dyktatura proletariatu uzyskała określoną formę również w Jugosławii, gdzie proletariatu środkami rewolucyjnymi zdobył sobie wprawdzie kierownicze pozycje polityczne, ale dopiero wtedy musiał wywalczyć decydujące zwycięstwo nad ogólnym zacofaniem, stanowiącym pożywkę dla sił reakcyjnych. W zasadniczo odmiennych warunkach realizują się formy polityczne dyktatury proletariatu w krajach rozwiniętych, gdzie socjalizm ma mocne podłoże ekonomiczne, a klasa robotnicza posiada już wywalczone zdobycze społeczne. W tych krajach proletariatu wprawdzie będzie miał więcej trudności ze zdobyciem władzy, ale — jeżeli prowadzona będzie odpowiednia polityka powiąza-

nia czołowych sił socjalistycznych na szerokim froncie — będzie on mógł łatwiej utrzymać tę władzę i łatwiej mu przyjdzie pokonać opór sił anty-socjalistycznych. Dyktatura proletariatu nie może mieć takiej samej formy w kraju gdzie klasa robotnicza stała się kierowniczym czynnikiem społecznym w wyniku stopniowego zdobywania i umacniania swych pozycji w systemie władzy, co i w kraju gdzie wskutek niezwykle zaostrzonych przeciwieństw wewnętrznych, proletariatus zdobył władzę przy pomocy rewolucyjnego przewrotu, który do fundamentów niczym huragan zniszczył dawny znieawidzony system polityczny, wprowadzając ustrój jawnej dyktatury rewolucyjnej i monopolistycznej władzy czołowych sił rewolucyjnych.

Stale umacnianie sił socjalizmu w skali światowej i wzrost ich wpływów na ogólny rozwój społeczny w świecie spowoduje, że w przyszłości wystąpi jeszcze większa obfitość form politycznych dyktatury proletariatu — od dyktatury rewolucyjnej do parlamentarnego rządu, w którym decydujący wpływ będzie miała klasa robotnicza i jej interesy społeczno-gospodarcze. Jest rzeczą możliwą, że rozwój walki klasowej w kierunku dyktatury proletariatu jeszcze bardziej zwiększy obfitość form politycznych, różnych przejściowych form politycznych specyficznej dwuwładzy i kompromisu, w ramach których będzie istnieć stale zwiększający się wpływ interesów klasy robotniczej, który z czasem stanie się dominującym czynnikiem ustroju politycznego, który wyrósł na gruncie konkretnych warunków walki klasowej.

ROLA SPOŁECZNA I ZADANIA SOCJALISTYCZNEGO PAŃSTWA

*Państwo jako niezbędne narzędzie sił
socjalistycznych w okresie przejściowym*

Państwo jest nieodzownym produktem istnienia każdego społeczeństwa klasowego, a jako takie stanowi narzędzie klas panujących. Państwo jest również niezbędną formą ogólną władzy klasy robotniczej i ludu pracującego Jugosławii.

Rewolucja socjalistyczna nie może zlikwidować i nie likwiduje państwa, albowiem samo zdobycie władzy politycznej przez siły socjalistyczne nie likwiduje przeciwieństw klasowych i społecznych, a nowe społeczeństwo nie może żyć i rozwijać się bez takiego instrumentu regulowania sprzeczności i przeciwieństw wewnętrznych. Przeciwnie, państwo jest jedną z podstawowych, najpotrzebniejszych dźwigni, którymi posługują się siły socjalistyczne w celu obalenia podstaw gospodarczych ustroju kapitalistycznego i założenia fundamentów pod budownictwo socjalizmu.

Dotychczasowy bieg historii rewolucji socjalistycznych, ostatecznie pogrzebał różne anarchistyczne teorie likwidacji państwa oraz różne drobnomieszczańskie, utopijne iluzje o społeczeństwie opartym na abstrakcyjnych zasadach demokratycznych. „Państwo nie zostaje zlikwidowane; ono obumiera” (Engels). Obumieranie państwa jest procesem, który trwa w całym okresie przejścia od kapitalizmu do komunizmu. Okres, w którym rozwija się ten proces obumierania jest zarazem okresem istnienia państwa i określonych jego elementów oraz odgrywania przez państwo określonej niezbędnej i pozytywnej roli w społeczeństwie, różnej w określonych fazach rozwoju okresu przejściowego.

Celem rewolucji i socjalistycznego państwa nie jest stworzenie nowego społeczeństwa zgodnie ze z góry określonymi schematami i konstrukcjami dogmatycznymi. Zadaniem ich jest tylko wyzwolenie socjalistycznych czynników gospodarczych i społecznych, które rozwinęły się już w łonie starego społeczeństwa i które powinny być nosicielem dalszego socjalistycznego rozwoju, zgodnego z rozwojem bazy materialnej społeczeństwa i postępem świadomości socjalistycznej. Wobec tego, państwo okresu przejściowego powinno być: narzędziem wyzwolenia sił socjalistycznych spod nacisku kapitalizmu, narzędziem obrony ich swobodnego rozwoju w warunkach ekonomicznych, kształtujących się na gruncie uspołecznienia środków wytwarzania oraz instrumentem demokratycznego organizowania i wzmacniania ich siły gospodarczej i politycznej.

Proces obumierania państwa

Poza tymi ramami, w sferze samego budownictwa socjalizmu, państwo musi przekształcać się w coraz większym stopniu

w formę mechanizmu społeczno-ekonomicznego, sprawującego określone wspólne funkcje społeczne. W coraz mniejszym stopniu będzie ono narzędziem siły, a w coraz większym instrumentem samorządu społecznego, działającego na gruncie świadomości wspólnoty interesów materialnych ludzi pracy i konkretnych potrzeb ich organizacji wytwórczych.

Wobec tego, państwo socjalistyczne jest i musi być państwem szczególnego typu, państwem które obumiera. Jego rola społeczna i organizacja musi być taka, aby proces ten mógł przebiegać w sposób jak najbardziej niezależny od subiektywnej woli konkretnych nosicieli jego funkcji, zgodnie z ekonomicznym wzmocnieniem socjalizmu i afirmacją stosunków socjalistycznych.

Formą organiczną, w ramach której sprzeczności rozwoju socjalistycznego mogą i muszą być roztrygane stopniowo, w drodze ewolucji — jest rozwój demokracji i samorządu społecznego we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Dotychczasowa praktyka i doświadczenia rozwoju socjalistycznego w innych krajach i w samej Jugosławii potwierdzają nie tylko to, że proces ten jest możliwy i pomyślny, lecz również, że prowadzi on — niezależnie od formy w jakiej się przejawia — do stabilizacji socjalistycznych stosunków społecznych i wzmocnienia ich siły wewnętrznej. Wraz z rozwojem socjalistycznego demokratycznego ustroju następuje zwężenie roli administracji państwowej w dziedzinie bezpośredniego zarządzania gospodarką, w dziedzinie działalności kulturalno-oświatowej, służby zdrowia, polityki socjalnej itd. Funkcje zarządzania tymi sprawami są w coraz większym stopniu przejmowane przez różne społeczne organy samorządu, działające samodzielnie lub w postaci odpowiedniego demokratycznego mechanizmu organizacyjnego. Organy państwowe nadal sprawują szereg funkcji, takich jak planowanie gospodarcze, zarządzanie określonymi funduszami społecznymi, ustalanie ogólnych proporcji i stosunków w rozdziale; ale przy sprawowaniu tych funkcji w coraz mniejszym stopniu działają one jako organa władzy politycznej a w coraz większym jako wspólne społeczne organy załóg robotniczych przedsiębiorstw i terytorialnych wspólnot wytwórców i konsumentów.

Niezależnie od przenoszenia funkcji zarządzania sprawami społecznymi na różne organy społeczne, od wewnętrznego przekształcania charakteru organów państwowych, zwłaszcza przedstawicielskich — niektóre funkcje jak na przykład : system polityczny, ogólne i specjalne funkcje regulacyjne w dziedzinie gos-

podarki, dbałość o utrzymanie porządku publicznego, inspekcja, bezpieczeństwo, wymiar sprawiedliwości, obrona narodowa itp., zachowują charakter spraw państwowych, ale również one — jedne szybciej inne wolniej — ulegają zmianom pod względem formy i metody, w miarę łagodzenia wewnętrznych przeciwieństw klasowych i trudności w budownictwie nowego ekonomicznego systemu socjalizmu.

Dwie szkodliwe tendencje w budownictwie państwa

Proces obumierania państwa nie zależy więc tylko od subiektywnej woli czołowych sił socjalistycznych. Proces ten może być wyłącznie organicznym wynikiem powstania, rozwoju i dojrzewania stosunków socjalistycznych oraz wzrastającej siły społeczno-gospodarczej socjalizmu w ogóle, wynikiem socjalistycznego rozwiązania całego szeregu sprzeczności okresu przejściowego. Dlatego też wybieganie naprzód ku wykoncypowanym konstrukcjom, może być również szkodliwe jak konserwatyzm, trzymać się przeżytych form.

Mając na uwadze te fakty, Związek Komunistów Jugosławii kontynuując budownictwo i rozwój systemu społecznego będzie wytrwale walczył z dwiema — obecnie jednakowo niebezpiecznymi i szkodliwymi — tendencjami w rozwoju społecznym Jugosławii: po pierwsze, z tendencją anarchistycznego lekceważenia roli państwa, z pseudo-liberalnymi napadami na jego socjalistyczny charakter i z wszelkim podważaniem jego sił politycznych w walce z burżuazyjną kontr-rewolucją i demoralizacją społeczną i po drugie, z tendencjami przekształcenia państwa we wszechobejmującą siłę społeczną, znajdującą się ponad społeczeństwem, siłę która w gruncie rzeczy zlikwidowałaby bezpośredni wpływ społeczny ludzi pracy na politykę kierownictwa państwowego, tj. z wszelkim etatystycznym bałwochwalstwem.

Pierwsza tendencja zmierza do politycznego rozbrojenia klasy robotniczej i socjalizmu w obliczu wrogów socjalizmu i zacołanej świadomości, które wciąż jeszcze stanowią poważną siłę w naszym życiu społecznym. Wyzwolenie tej siły spowodowałoby powstanie w naszym społeczeństwie socjalistycznym wielu nowych trudności i poważnie zwolniłoby tempo rozwoju socjalizmu i sił wytwórczych. W ten sposób przedłużyłby się okres istnienia wszystkich przeciwieństw społecznych i został zaha-

mowany rozwój socjalistycznego demokratyzmu. Komuniści jugosłowiańscy nie obawiają się ani siły kontr-rewolucji, ani też destruktywnych, anarchistycznych i pseudo-liberalnych frazesów. Niemniej jednak będą oni walczyli wytrwale o to, aby tym elementom społecznym i politycznym, które wraz ze swymi interesami klasowymi, gospodarczymi i politycznymi należą do przeszłości, to znaczy do ustroju społecznego zniszczonego przez rewolucję, nie dano możliwości przeszkadzania jugosłowiańskim ludziom pracy w ich socjalistycznych wysiłkach i zwiększenia trudności, które i tak są dość duże w stosunkowo słabo rozwiniętym kraju jakim jest Jugosławia.

Druga tendencja prowadzi do biurokratyzmu, do odseparowania kierowniczych sił politycznych od mas pracujących, do deformacji rozwoju socjalistycznego, do zaostrzenia przeciwieństw wewnętrznych.

Obiektywne źródła tego zjawiska społecznego tkwią przede wszystkim w słabości sił socjalistycznych, to znaczy w gospodarczym i politycznym zacofaniu kraju i związanej z tym potrzebie znacznej koncentracji władzy, w bazie ekonomicznej pozostałości kapitalizmu i nacisku żywiołu drobnej własności prywatnej; są one również wyrazem zaostrzenia przeciwieństw wewnętrznych i międzynarodowego reakcyjnego nacisku itd. Natomiast źródła subiektywne tkwią w ideologicznym zacofaniu i konserwatyźmie panującym w szeregach sił socjalistycznych, w nawykach przeszłości, we wpływie technokracji biurokratycznej i etatyizmu, w zacofaniu świadomości społecznej klasy robotniczej, a także są wyrazem stopnia koncentracji władzy i przywilejów ekonomicznych państwowego i gospodarczego aparatu administracyjnego itd.

Biurokratyzm w okresie przejściowym stanowi groźbę dla socjalizmu. Biurokratyczny etatyzm — dopóki jest tylko tendencją i występuje sporadycznie — hamuje rozwój demokracji socjalistycznej i aktywność sił socjalistycznych, zniekształca niektóre socjalistyczne stosunki społeczne, pozbawiając klasę robotniczą wielu praw i wielu atrybutów jej kierowniczej roli. Maksymalnie rozwinięty biurokratyzm stałby się specyficzną postacią restauracji form państwowo-kapitalistycznych.

Taki proces nieuchronnie prowadziłby ku coraz większemu zaostrzaniu sprzeczności między społecznym charakterem produkcji przy pomocy społecznych środków wytwarzania a monopolem państwa jako samodzielną siłą ekonomiczną w dziedzinie zarządzania produkcją społeczną i rozdziałem. W takim

wypadku powstałyby antagonistyczne sprzeczności pomiędzy ludźmi pracy, którzy chcą być gospodarzem społecznych środków wytwarzania a państwem jako wszechpotężnym monopolistą, pomiędzy płacą według pracy a biurokratycznymi przywilejami gospodarczymi — nieuchronnie nastąpiłyby zaburzenia społeczne i polityczne.

Postęp socjalistyczny jest więc w równej mierze niemożliwy bez opanowania biurokratycznego etatyzmu jako ostatniego wykwitu dawnego systemu klasowego i największego hamulca postępu socjalistycznego, jak i bez opanowania anarchistycznych i pseudo-liberalnych, świadomych lub nieświadomych, destruktywnych prób zmierzających do podważenia — przez osłabienie państwa — kierowniczej roli społecznej sił socjalistycznych, aby w ten sposób utorować drogę siłom anty-socjalistycznym.

GŁÓWNI SPOŁECZNO-POLITYCZNI NOSICIELE SOCJALISTYCZNEGO ROZWOJU

*Miejsce i rola komunistów i innych
świadomych sił socjalistycznych
w systemie władzy ludowej*

Uznając konieczną i istotną rolę państwa w pierwszych fazach budownictwa socjalizmu, świadomi niebezpieczeństwa wypaczeń etatystycznych, jakie ta rola może spowodować w rozwoju stosunków socjalistycznych — komuniści jugosłowiańscy uważają, że państwo, względnie jego aparat administracyjny i środki nie są w żadnym wypadku podstawowym narzędziem budownictwa socjalizmu i rozwiązywania wewnętrznych sprzeczności socjalistycznego rozwoju. Aparat państwowy nie może być decydującym, trwałym i wszechobejmującym czynnikiem rozwoju nowych stosunków społecznych. Komuniści jugosłowiańscy nie mogą i nie chcą stać się — w oparciu o aparat państwowy — władzą zamiast klasy robotniczej i mas pracujących. Jedyne interesy społeczno-ekonomiczne klasy robotniczej, ludzi pracy posługujących się społecznymi środkami wytwarzania i wy-

rastająca na gruncie tych interesów świadomość socjalistyczna, mogą stanowić podstawową trwałą siłę napędową postępu społecznego.

Komuniści nie rezygnują ze swej kierowniczej roli społecznej. Świadomość socjalistyczna odgrywa decydującą rolę w rozwiązywaniu przeciwieństw socjalistycznego rozwoju. Ale kierownicze siły socjalistyczne mogą zwyciężać jedynie wówczas, gdy działają zgodnie z obiektywnymi prawami rozwoju i potrzebami społeczeństwa w ogóle, a zwłaszcza gdy działają zgodnie z ogólnymi interesami społeczno-gospodarczymi klasy robotniczej, względnie ludzi pracy posługujących się społecznymi środkami wytwarzania. W walce o dalszy rozwój socjalizmu, komuniści muszą stale sprawdzać swą linię polityczną zwiększając zarazem swą odpowiedzialność wobec szerokich mas ludu pracującego. Czerpiąc doświadczenie z praktyki i sprzeczności rozwoju socjalistycznego, powinni oni wychowywać ludzi pracy tak, aby mogli oni w coraz większym stopniu, coraz bardziej bezpośrednio i samodzielnie kierować społeczeństwem, myśleć kategoriami socjalistycznymi i działać w praktyce w sposób socjalistyczny, dopóki ostatni obywatel nie nauczy się zarządzać sprawami wspólnoty społecznej.

Stosunek komunistów do ludzi nie może być, wobec tego, ani stosunkiem partii rządzącej do rządzonych, ani stosunkiem nauczyciela do ucznia, lecz musi w coraz większym stopniu występować jako stosunek między równouprawnionymi. Najbardziej wykwalifikowani i najzdolniejsi do realizacji wspólnych interesów cieszą się, więc, największym zaufaniem. Komuniści i czołowe siły socjalistyczne muszą rozwijać swą działalność w walce o postęp socjalizmu we wszystkich dziedzinach życia społecznego, przede wszystkim poprzez życie, pracę i aktywność społeczną samych ludzi pracy. Innymi słowy powinni oni dążyć do tego, aby w walce o postęp socjalizmu realizować swą rolę kierowniczą w coraz mniejszym stopniu w oparciu o s w o j ą w ł a d z ę, a w coraz większym — poprzez bezpośrednią władzę l u d z i p r a c y, wytwórców posługujących się społecznymi środkami wytwarzania, poprzez najróżnorodniejsze organy samorządu społecznego. Komuniści muszą przy tym walczyć o wzmożenie aktywności wszystkich czynników rozwoju socjalistycznego, walczyć o to, aby ta aktywność miała charakter socjalistyczny, uświadamiający i przygotowujący coraz szersze masy wytwórców do socjalistycznego zarządzania. W ten sposób komuniści i czołowe siły socjalistyczne zabezpieczają się przed

biurokratyzacją a jednocześnie stale podnoszą świadomość społeczną ludzi pracy, dążąc do stopniowego zmniejszenia i usunięcia przeciwieństw między władzą a „tymi którymi się rządzi”, między rządzącymi a „rządzonymi”, między państwem a obywatelami.

Jednocześnie komuniści będą nadal walczyć o to, aby kluczowe pozycje władzy państwowej — od których uzależniony jest dalszy rozwój społeczeństwa socjalistycznego i obrona tego społeczeństwa przed atakami przeróżnych wewnętrznych i zewnętrznych sił anty-socjalistycznych — znajdowały się w mocnych rewolucyjnych rękach. Wielkie socjalistyczne, demokratyczne, humanitarne i pokojowe cele, jakie zakresliło sobie jugosłowiańskie społeczeństwo socjalistyczne można urzeczywistnić najszybciej i najbezboleśniej jeżeli nie pozwoli się wrogom socjalizmu wnosić zamęt i zakłócać wewnętrzznego życia społecznego.

Główni nosiciele socjalistycznego rozwoju społecznego

Wychodząc z tak określonych założeń politycznych, Związki Komunistów Jugosławii uważa, że z punktu widzenia rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu — kluczowym problemem i podstawowym zadaniem świadomych sił socjalistycznych jest znalezienie form, poprzez które nowe socjalistyczne stosunki społeczno-gospodarcze znajdą swój wyraz w bazie społecznej, to znaczy określą konkretne położenie społeczno-gospodarcze i polityczne podstawowych komórek społeczeństwa socjalistycznego, podstawowych czynników rozwoju socjalistycznego w mechanizmie zarządzania produkcją społeczną i rozdziałem oraz w ustalaniu polityki gospodarczej całego społeczeństwa.

W warunkach budowy socjalistycznych stosunków społecznych, gdy władza należy już do ludu pracującego, głównymi nosicielami rozwoju socjalistycznego w społeczeństwie są :

w y t w ó r c a, posługujący się społecznymi środkami wytwarzania, który w rezultacie swej pracy i zgodnie ze swymi interesami społeczno-gospodarczymi, wynikającymi z tej pracy, musi stać się główną ostopją socjalizmu; który w rezultacie swego materialnego powiązania z przedsiębiorstwem jest najbardziej

zainteresowany w jego maksymalnym sukcesie, sprawnej działalności i stałym postępie technicznym; który wskutek swego uzależnienia od ogólnego stanu materialnego wspólnoty społecznej, w której żyje, jest istotnie zainteresowany w rozwoju sił wytwórczych, w zwiększeniu wydajności pracy, a więc również w ogólnym wzroście bogactw materialnych oraz jednolitym i planowym scharmonizowaniu stosunków, w rozdziale dóbr; który zarówno w produkcji jak i konsumpcji, w swej pracy i w życiu, na podstawie własnego doświadczenia sprawdza wyniki ogólnej polityki ekonomicznej, społecznej i innej organów społecznych i dlatego jest istotnie zainteresowany w socjalistycznej, demokratycznej kontroli nad działalnością państwowego i gospodarczego aparatu administracyjnego oraz w walce z biurokracją.

z a ł o g a r o b o t n i c z a, która jako nosiciel działalności gospodarczej jest zainteresowana uzgodnieniem indywidualnych i zespołowych interesów w ramach przedsiębiorstwa, stałym zwiększeniem indywidualnej i zespołowej wydajności pracy, ponieważ umożliwia to podniesienie stopy życiowej jednostki i dalszy postęp techniczny przedsiębiorstwa; która z tych samych powodów zainteresowana jest kooperacją przedsiębiorstw i **z r z e s z a n i e m g o s p o d a r c z y m** w interesie maksymalnego wykorzystania własnych możliwości produkcyjnych i innych możliwości ekonomicznych oraz możliwości wspólnoty społecznej; która tego rodzaju zrzeszanie przekształca nie tylko w organy i środki pomagające poszczególnym załogom robotniczym w tworzeniu najpomyślniejszych warunków pracy i gospodarowania, lecz również w narzędzie wspólnoty społecznej służące do demokratycznej centralizacji określonych społecznych funkcji gospodarczych i do nadawania odpowiedniego kierunku określonej działalności gospodarczej załóg robotniczych.

k o m u n a, podstawowa polityczno-terytorialna i społeczno-gospodarcza samorządowa wspólnota ludzi pracy, która — jako praktyczny nosiciel i organizator wysiłków zmierzających do rozwoju ogólnych warunków życia i do zaspokojenia potrzeb społecznych ludności pracującej — staje się jednocześnie podstawowym czynnikiem koordynującym interesy indywidualne i zespołowe; która w wyniku swej zależności materialnej od dochodów mieszkańców musi być zainteresowana zarówno w podnoszeniu wydajności pracy, jak i w dalszym rozwoju sił wytwórczych; w której wytwórca występuje jednocześnie jako konsument i użytkownik instytucji społecznych, kulturalnych, służby

zdrowia itd., dzięki czemu staje się zainteresowany w ogólnym rozwoju sił wytwórczych i urządzeń socjalnych; w której człowiek pracy ma możliwość wglądu do funkcji wspólnoty społecznej w dziedzinie koordynacji interesów indywidualnych i zespolonych, w której sam przestaje się czuć najemnym pracownikiem państwa, podczas gdy komuna w ten sposób — w miarę łagodzenia różnic i antagonizmów klasowych — w coraz większym stopniu przekształca się w podstawową komórkę wspólnoty społecznej — wspólnoty wytwórców i sama staje się podstawową wspólnotą wytwórców.

s o c j a l i s t y c z n e o r g a n i z a c j e s p o ł e c z n e, organizacje polityczne, społeczno-gospodarcze i inne, które powstają na gruncie określonych zainteresowań socjalistycznego obywatela i które jako takie z jednej strony zaspokajają różnorodne potrzeby obywateli, a z drugiej strony — stają się instrumentem całej wspólnoty społecznej, jej najbardziej postępowych sił socjalistycznych w realizacji konsekwentnej polityki socjalistycznej, w socjalistycznym, społecznym wychowywaniu mas i podnoszeniu ich poziomu kulturalnego oraz w nastawieniu świadomych wysiłków całego narodu na wykonanie decydujących zadań socjalistycznych; które w ten sposób — dotyczy to przede wszystkim organizacji takich jak, Związek Komunistów, Socjalistyczny Związek Ludu Pracującego, Związki Zawodowe itd. — spełniają rolę nosicieli myśli socjalistycznej i jej stałego rozwoju, bez czego nie ma praktyki socjalistycznej.

Jeżeli wszystkie te czynniki działają swobodnie w ramach wspólnych interesów, wówczas i p a ń s t w o, będące ich wspólnym narzędziem — stanowić będzie istotny czynnik rozwoju socjalizmu. I na odwrót, jeżeli nadmierna koncentracja władzy w rękach aparatu państwowego i biurokratyczny etatyzm zahamują lub utrudnią akcję podstawowych czynników socjalistycznego rozwoju, wówczas państwo staje się samodzielną siłą ekonomiczną, a biurokratyzm zaczyna tłumić inicjatywę podstawowych czynników socjalizmu i staje się źródłem wypaczeń w socjalistycznych stosunkach społecznych. Innymi słowy, tego rodzaju system polityczny zaczyna hamować normalny rozwój socjalistyczny. Dlatego też położenie i stosunki wzajemne wytwórców, załogi robotniczej i komuny, jako podstawowych czynników społecznych, są odbiciem ogólnego charakteru stosunków społeczno-gospodarczych, a w szczególności stopnia rozwoju systemu socjalistycznego.

Wobec tego, państwo socjalistyczne — pod względem swej formy — wyrasta organicznie z potrzeb tych czynników socjalistycznych, to znaczy musi być ono zorganizowane tak, aby po pierwsze, umożliwiała im nieskrępowaną akcję w ramach ogólnego planu społecznego (gospodarczego) i jednolitego systemu i po drugie, aby zapewniało stopniowe przekształcanie całego społeczeństwa — drogą takiej właśnie swobodnej akcji podstawowych czynników socjalistycznych — w socjalistyczną wspólnotę wytwórców. Wspólnota wytwórców nie jest bynajmniej nazwą określonej formy organizacyjnej względnie terytorialno-politycznej wspólnoty ludzi. Termin ten określa takie stosunki społeczno-gospodarcze, w których zanika antagonizm klasowy oraz przeciwieństwa między miastem a wsią, między pracą fizyczną a umysłową, między organizatorami produkcji a jej praktycznymi wykonawcami, między zarządzaniem a wykonawstwem. Przy takich stosunkach społeczeństwo w coraz większym stopniu przekształca się w organizację równouprawnionych ludzi pracy, w ramach której każdy z nich — bądź to w przedsiębiorstwie, bądź poza nim — zajmuje swoje miejsce jako aktywny czynnik walki o dalszy rozwój sił wytwórczych i zaspokojenie potrzeb życiowych człowieka. Zatraca się tu również różnica między bezpośrednim wytwórcą a człowiekiem pracy znajdującym się poza bezpośrednim materialnym procesem produkcji, a cała wspólnota społeczna staje się wspólnotą wytwórców. Taki proces przekształceń społecznych stanowić będzie podstawową cechę charakterystyczną rozwoju społecznego całej epoki socjalizmu w kierunku realizacji podstawowych celów społecznych i ekonomicznych ludzi pracy — w kierunku komunizmu.

R o z d z i a ł V I

USTRÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY

SPOŁECZNA WŁASNOŚĆ ŚRODKÓW PRODUKCJI I INNE FORMY WŁASNOŚCI

Społeczna i ekonomiczna istota socjalizmu

Każdą formę historyczną społeczeństwa charakteryzują określone stosunki społeczne, wśród których znaczenie zasadnicze mają stosunki między ludźmi w produkcji i w procesie rozdziału produktu społecznego. Socjalizm wprowadza nowe stosunki społeczne zasadniczo różniące się od stosunków kapitalistycznych. Socjalizm to nie tylko „polityka na korzyść mas” i walka „o większy kawałek chleba”, chociaż podnoszenie dobrobytu obywateli jest jedną z cech gospodarki socjalistycznej. Socjalizm nie jest równoznaczny z realizacją zasad równości i wolności, chociaż dążenie do równości i wolności jest istotnym elementem jego ideologii. Istotą socjalizmu nie jest tylko materialne i gospodarcze wzmocnienie społeczeństwa, chociaż rozwój materialnych sił wytwórczych jest jedną z głównych przesłanek socjalizmu, albowiem tego rodzaju silnie rozwinięty ustrój społeczny nie może być realizowany w warunkach zacoferania gospodarczego.

Socjalizm jest ustrojem społecznym, rozwijającym się na gruncie uspołecznienia środków wytwarzania, ustrojem, w którym produkcją społeczną zarządzają zrzeszeni bezpośredni wytwórcy, w którym dokonuje się rozdziału na zasadzie: „każdemu według jego pracy” i w którym pod kierownictwem klasy robotniczej — która również ulega przemianom jako klasa — wszystkie

stosunki społeczne stopniowo wyzbywają się przeciwieństw klasowych i wszelkich elementów wyzysku człowieka przez człowieka.

Wprowadzenie społecznej własności podstawowych środków wytwarzania i zarządzanie produkcją społeczną przez zrzeszonych ludzi pracy jako wytwórców i konsumentów, stwarza warunki umożliwiające likwidację anarchii w produkcji i cyklicznych kryzysów ekonomicznych — zjawisk w kapitalizmie nieuniknionych. Zanikają podstawowe sprzeczności wewnętrzne właściwe kapitalizmowi, które uniemożliwiały planowanie w kapitalizmie. Przede wszystkim zanika podstawowy cel kapitalistycznego sposobu produkcji: zdobywanie zysków i akumulacja kapitału, a całość produkcji organizuje się bezpośrednio zgodnie z potrzebami ludzi.

Formy i rola własności społecznej

Forma uspołecznienia środków wytwarzania może być różna — począwszy od pośrednio społecznej lub państwowej własności charakterystycznej dla pierwszej fazy rozwoju socjalizmu, a skończywszy na maksymalnie bezpośredniej i istotnie społecznej własności, którą coraz bezpośrednio zarządzają wyzwoleni i zrzeszeni ludzie pracy. Własność społeczna środków produkcji rozwija się zgodnie z wymogami materialnego, społecznego i politycznego wzmocnienia społeczeństwa socjalistycznego. Toteż w każdej formie własności prywatnej tkwi mniej lub więcej pozostałości własności państwowej, tak długo dopóty przyswajanie społeczne dokonuje się poprzez lub przy istnieniu siły społecznej przybierającej postać państwa lub władzy politycznej.

Z ekonomicznego punktu widzenia, własność społeczna umożliwia przystosowanie produkcji do potrzeb ludzi w celu ich maksymalnego zaspokojenia. Własność społeczna nie dopuszcza do odebrania wytwórcy pracy dodatkowej, wytwarzając sytuację, w której również on decyduje o przeznaczeniu i rozdziale produktu społecznego, przyswajając zarazem bezpośrednio część produktu społecznego, który on stwarza w produkcji zorganizowanej na zasadach społecznych.

Własność społeczna środków wytwarzania w Jugosławii została zrealizowana w drodze przemian rewolucyjnych. Obejmuje ona wszystkie środki wytwarzania prócz środków służących do osobistej pracy chłopu i rzemieślnikowi. Własność społeczna środków wytwarzania w Jugosławii nie tylko całkowicie zlikwidowała

prywatną własność kapitalistyczną, lecz również stała się mocną podstawą i gwarancją takich stosunków produkcji, w których stopniowo zanikają możliwości wprowadzenia jakiegokolwiek własnościowego, a więc także ekonomicznego i politycznego monopolu tj. nie tylko monopolu jednostki, lecz także monopolu socjalistycznego państwa.

Istotną treścią społeczną tego procesu jest rozwój samorządu wytwórców w produkcji, samorządu ludu pracującego w gminie, powiecie, republice i federacji oraz wyraźne rozgraniczenie uprawnień i obowiązków wszystkich tych organów. Takie powiązanie pozwala zarówno wspólnocie społecznej jak i poszczególnym wytwórcom wywierać określony wpływ na produkcję i rozdział oraz na dysponowanie produktem społecznym. Stosunki te nie mają charakteru absolutnego; są one nawet sprzeczne, ale stopniowo muszą się one rozwijać w kierunku zwiększenia bezpośredniego wpływu człowieka pracy i coraz większego szarmonizowania z potrzebami całego społeczeństwa. W ramach tego rodzaju stosunków, które w coraz większym stopniu przeistaczają społeczeństwo w prawdziwą wspólnotę wytwórców, swobodny i świadomy rozwój jednostki staje się warunkiem swobodnego rozwoju wszystkich.

Związek Komunistów Jugosławii uważa własność społeczną środków wytwarzania za nienaruszalną podstawę ustroju socjalistycznego w Jugosławii. Tylko poprzez dalszy rozwój własności społecznej można stworzyć warunki stałego umacniania gospodarczego wspólnoty socjalistycznej, a więc także warunki lepszego życia i coraz większej swobody człowieka pracy. Praca w takich warunkach nie jest więc tylko walką o byt, bo staje się również przyjemnością dla człowieka, świadomego twórcy.

Stosunki własnościowe w rolnictwie i ich przebudowa

Stosunki własnościowe w rolnictwie mają szczególne znaczenie dla ustroju społeczno-gospodarczego Jugosławii.

Problem własności ziemi i form tej własności występuje różnie w poszczególnych krajach budujących socjalizm. Rzeczą istotną jest to, że proces uspołecznienia ziemi stanowi część składową rozwoju socjalizmu. Proces ten może się rozwijać różnymi drogami, co zależy od konkretnych stosunków społeczno-gospodarczych i politycznych w każdym poszczególnym kraju.

W Jugosławii przeprowadzono radykalną reformę rolną, która została uwieńczona ograniczeniem prywatnej własności ziemi do 10 hektarów ziemi uprawnej, co w sposób istotny zwięża możliwość afirmacji tendencji kapitalistycznych w dziedzinie prywatnej produkcji rolnej.

Uwzględniając fakt, że własność ziemi w Jugosławii jest niemal wyłącznie typu małorolnego lub średniackiego, Związek Komunistów w Jugosławii uważa, że proces uspołecznienia ziemi nie będzie się rozwijać drogą przymusowej, powszechnej nacjonalizacji, lub przy zastosowaniu innych podobnych środków, lecz przede wszystkim drogą uspołecznienia produkcji rolnej w oparciu o wzrastające socjalistyczne siły wytwórcze w gospodarce, a zwłaszcza w rolnictwie, drogą stopniowej, socjalistycznej przebudowy wsi, drogą zrzeszania poprzez rozwój spółdzielczości, względnie drogą kooperacji chłopów z sektorem uspołecznionym w rolnictwie. Kooperacja ta polega przede wszystkim na zastosowaniu środków nowoczesnej produkcji wielkorolnej, które powinny pozostać wyłącznie własnością społeczną.

Proces uspołeczniania ziemi rozwijać się będzie również poprzez rozwój i umacnianie społecznych przedsiębiorstw rolnych oraz poprzez oddziaływanie przemysłu i handlu socjalistycznego na stosunki gospodarcze w rolnictwie.

Pomimo istnienia prywatnej własności ziemi, ziemia jest dobrem ogólnym. Jej należytą uprawą zainteresowana jest cała ludność i właśnie dlatego uprawa ziemi powinna znajdować się pod ogólną kontrolą społeczną. Pozwala to wspólnocie społecznej, poprzez odpowiednią ogólną politykę ekonomiczną, a zwłaszcza inwestycyjną i kredytową oraz przy pomocy przeróżnych środków planowych o charakterze państwowo-regulacyjnym i fachowo-organizacyjnym, systematycznie stwarzać, popierać i umacniać elementy produkcji wielko-rolnej, co nieustannie stymuluje i posuwa naprzód socjalistyczną przebudowę wsi.

Jednocześnie Związek Komunistów Jugosławii uważa za rzecz konieczną, aby chłop czuł się pewnie na swojej ziemi, to znaczy, aby jego stan posiadania był pod ochroną prawną i aby żadne posunięcia wywłaszczeniowe — poza wypadkami przewidzianymi ustawowo i wynikającymi z potrzeb ogólnospołecznych — nie mogły go pozbawić ziemi, dopóki ją normalnie uprawia. Chłop powinien samodzielnie i dobrowolnie — zgodnie ze swymi własnymi interesami i interesami wspólnoty społecznej, nabierając przekonania na podstawie własnego doświadczenia — zdecydować się na przystąpienie do kooperacji socjalistycznej

i produkcji wielko-rolnej, która jedynie jest w stanie wydobyc go z zacołania i nędzy.

Własność prywatna w rzemiośle i jej przekształcenie

Istnienie prywatnej własności narzędzi produkcji indywidualnego rzemieślnika odpowiada konkretnym warunkom i potrzebom społecznym. Praca rzemieślnicza na zasadzie posiadania osobistych narzędzi pracy, które nie mogą stać się źródłem wyzysku innych, może znaleźć swe miejsce w ramach gospodarki socjalistycznej jeżeli tylko rzemieślnik produkuje i ofiarowuje usługi w oparciu o pracę osobistą.

Jednakże, zarówno w rzemiośle prywatnym, jak i rolnictwie prywatnym wciąż jeszcze istnieją pozostałości pracy najemnej i kapitalistycznego wyzysku cudzej siły roboczej.

Związek Komunistów Jugosławii uważa, że wszystkie te pozostałości starego systemu należy stopniowo usuwać z naszych stosunków społecznych. Przede wszystkim należy podjąć wszelkie niezbędne wysiłki w kierunku socjalistycznego przekształcenia produkcji towarowej poprzez dalszy rozwój sił wytwórczych w tej dziedzinie. W związku z tym będą skuteczne również administracyjne posunięcia państwa socjalistycznego w kierunku ostatecznej likwidacji prawa do korzystania z cudzej siły roboczej w dziedzinie produkcji drobnotowarowej.

Państwo socjalistyczne powinno przy zastosowaniu najenergiczniejszych posunięć administracyjnych przeciwstawić się wszelkim próbom przekształcenia produkcji drobnotowarowej w oparciu dla tendencji kapitalistycznych. W obecnych warunkach, zdaniem Związku Komunistów Jugosławii, w tej dziedzinie szczególnie potrzebne jest wzmocnienie uprawnień załóg robotniczych w zarządzaniu większymi prywatnymi warsztatami rzemieślniczymi, dopóki będą one istnieć.

Własność osobista obywateli

Związek Komunistów Jugosławii uważa, że istotnym prawem osobistym i zachętą do osobistej inicjatywy twórczej jest osobista własność różnych przedmiotów użytkowych, od których zależy bardziej urozmaicone i wygodniejsze życie obywateli.

Jednakże, prawa te nie mogą stać się źródłem bogacenia się kosztem innych, nie mogą opierać się o jakieś specjalne przywileje społeczne, ograniczać korzystanie z tych praw przez innych — jednym słowem prawa te zwracają jednostkę społeczeństwu nie zamykając jej w wyższych sferach egoizmu i odosobnienia — to właśnie jest warunkiem socjalistycznego charakteru i ram prawa do własności osobistej.

Źródłem własności osobistej powinna być praca. W socjalizmie nie znosi się takiej własności społecznej, lecz musi ona znajdować się pod ochroną i rozszerzać się coraz bardziej, albowiem cały socjalizm dąży nie tylko do ogólnego postępu społecznego lecz również do osiągnięcia szczęścia osobistego przez człowieka. W tym sensie, dla socjalizmu charakterystyczne jest stałe wewnętrzne dążenie do maksymalnego zaspokojenia potrzeb, upodobań, życzeń itd. ludzi.

POŁOŻENIE WYTWÓRCÓW I ROLA PAŃSTWA

Państwo i produkcja

Społeczna własność środków wytwarzania pozwala wykluczyć nie tylko przedsiębiorcę prywatnego, lecz w konsekwencji również państwo jako pośrednika między wytwórcą a środkami wytwarzania. Wytwórca staje się nosicielem społecznej funkcji zarządzania produkcją, a zarazem czynnym uczestnikiem funkcji rozdziału produktu społecznego. Państwo jako władza polityczna coraz rzadziej miesza się do spraw bezpośredniej produkcji.

Jednakże, organy państwowe są nadal ważnym i koniecznym czynnikiem sprawowania szeregu funkcji społecznych w gospodarce i innych dziedzinach działalności społecznej. Rola państwa w dziedzinie stosunków społecznych nie wynika z władzy politycznej, którą ono posiada, ani z monopolu gospodarczego, lecz z faktu, że państwo samo ulega przemianom, to znaczy staje się i musi przeistaczać się w coraz większym stopniu w system terytorialno-polityczny samorządowej organizacji wytwórców-konsumentów oraz ich wspólnotę społeczno-ekonomiczną na różnych

szczeblać, od gminy do federacji. Wskazuje to równocześnie na fakt, że komuna jako podstawowa organizacja terytorialna wytwórców konsumentów jest niezbędnym czynnikiem społecznego regulowania produkcji i rozdziału oraz przemiany roli organizacji państwowej w socjalizmie. Do funkcji tak przekształconego państwa należy decydowanie o sprawach posiadających znaczenie zarówno dla wytwórców i obywateli w ogólności, jak i dla ich wspólnot polityczno-terytorialnych. Z uwagi na tego rodzaju charakter tych funkcji — jakkolwiek występują one naogół w postaci aktów władzy politycznej — nie dotyczą one już więcej bezpośredniego zarządzania produkcją oraz wszystkich spraw, które są w stanie załatwić we własnym zakresie wytwórcy i obywatele i ich bezpośrednie organy, lecz w istocie mają charakter planowy i kontrolny, koordynacyjny i regulacyjny.

Bezpośredni wytwórca w produkcji i rozdziale

Taka rola państwa jest określona przede wszystkim nową sytuacją wytwórcy w ramach zakładu pracy i poza nim. Nowe położenie społeczne wytwórcy w warunkach budownictwa socjalizmu i zmiana jego stosunku do produkcji wynika z faktu, że wytwórcy przekształcili się z robotników najemnych w bezpośrednich kierowników produkcji i rozdziału, z faktu, że w ten sposób realizują oni codziennie swoje interesy osobiste: większy zarobek, wzrost osobistej i ogólnej stopy życiowej. W warunkach produkcji towarowej, wytwórcy — zrzeszeni w ramach załóg robotniczych — muszą zakładać samodzielne organizacje gospodarcze i realizować swe prawa i obowiązki społeczne w dziedzinie zarządzania produkcją, nawiązując stosunki wzajemne. Ponieważ w takich warunkach osobiste interesy wytwórcy zależą nie tylko od wyników osiągniętych w pracy na indywidualnym stanowisku roboczym, lecz również od pracy całej załogi, od gospodarki przedsiębiorstwa, jego funduszy, od stopnia rozwoju gospodarczego komuny, w której mieszka, od ogólnych warunków ekonomicznych i stanu na rynku, od wspólnoty społecznej jako całości, od jej polityki gospodarczej i tak dalej — interesy osobiste są równocześnie stałym bodźcem pobudzającym zarówno do pracy osobistej, jak i do świadomego i czynnego udziału wytwórców w organach samorządu, a przede wszystkim w radach robotniczych, komunach i izbach wytwórców, a więc także w całości mechanizmu władzy i samorządu społecznego.

Wychodząc z takiego założenia, Związek Komunistów Jugosławii uważa, że wytwórca i załoga robotnicza muszą posiadać — w ramach ogólnych interesów społecznych wyrażających się w planie społecznym koordynującym rozwój gospodarczy oraz w innych decyzjach organów społecznych — maksymalną samodzielność w swej pracy i gospodarowaniu, to znaczy w produkcji i w dysponowaniu określonymi funduszami przedsiębiorstwa. A więc wytwórcy i załogi robotnicze mogą — w ramach określonych planem i ustawami — bezpośrednio i samodzielnie zarządzać produkcją, jednoczyć się, powiązywać i kooperować z innymi przedsiębiorstwami zgodnie z potrzebami produkcji oraz samodzielnie i niezależnie rozwijać inicjatywę twórczą w kierunku zwiększenia wydajności pracy i całej produkcji. W warunkach socjalistycznego samorządu społecznego, ludziom pracy trzeba dać realną możliwość decydowania o stwarzaniu i ogólnym rozdziale produktu społecznego. Jedynie w takich warunkach człowiek pracy uzyskuje pełny wgląd do nieodzownego rozwoju materialnego i sam się przez to wyzwala, tj. przystosowując swą działalność produkcyjną i społeczną do nieodzownych ram materialnych społeczeństwa, staje się sam panem swego losu.

Zniesienie pracy najemnej — wyzwolenie pracy

Indywidualny wytwórca i załoga bezpośrednio wpływają na swe własne położenie materialne. Praca staje się pracą wolną, a stosunki pracy tracą postać najemnego stosunku roboczego. Tego rodzaju wolna praca twórcza jest jednocześnie czynnikiem postępu materialnego społeczeństwa i nieustannego rozwijania stosunków socjalistycznych wśród ludzi. Powstają warunki stopniowej likwidacji przeciwieństw między pracą umysłową i fizyczną. Całe społeczeństwo coraz wyraźniej konstytuuje się jako wspólnota wytwórców zainteresowanych w jak najbardziej racjonalnym zarządzaniu rzeczami i w jak najbardziej wydajnej pracy każdego z osobna i wszystkich razem. Wyniki uzyskane w dziedzinie stosunków materialnych i społecznych określają nie tylko stopień dobrobytu materialnego, lecz również stopień rzeczywistej wolności jednostki.

W warunkach, gdy każdy pracuje według swoich możliwości i gdy dochód osobisty jednostki i warunki rozwoju przedsiębiorstw są uzależnione od natężenia i jakości ich pracy i osiągnięć — wszelki wysiłek poszczególnego wytwórcy i całej załogi robotni-

czej zmierzający do pełniejszego zaspokojenia własnych potrzeb materialnych poprzez bardziej wydajną pracę i lepsze gospodarowanie w przedsiębiorstwie, to zarazem wysiłek na rzecz ogólnych interesów społecznych oraz szybszego ogólnego postępu społeczeństwa. Jedynie jeżeli rozbudzone zostały zainteresowania bezpośrednich wytwórców i przekształcone w podstawowy czynnik materialny postępu gospodarczego, mogą być maksymalnie skuteczne środki planowania i regulacji stosowane przez całą wspólnotę zupełnie świadomie w celu określenia kierunku rozwoju gospodarczego, podniesienia produkcji, rozwinięcia sił wytwórczych i dalszego rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych. Socjalizm nie może podporządkowywać osobistego szczęścia ludzkiego jakimkolwiek „wyższym celem”, gdyż celem najwyższym socjalizmu jest właśnie szczęście osobiste człowieka. Z drugiej zaś strony, nikt nie ma prawa urzeczywistniać swych interesów osobistych ze szkodą dla wspólnego interesu wszystkich.

Wskazując, że osobiste i materialne interesy człowieka pracy są siłą napędową jego działalności twórczej jako wytwórcy i istoty społecznej, Związek Komunistów Jugosławii nie uważa, aby czynnik ten automatycznie rozwiązywał zagadnienie postępu społecznego i wyczerpywał treść życia osobistego. Przeciwnie, człowiek jako świadoma istota społeczna, w warunkach socjalizmu w coraz większym stopniu wyzwalać się będzie ze ślepego podporządkowania procesom materialnym, stając się w coraz większym stopniu panem przyrody i własnego położenia materialnego. Dlatego, coraz większego znaczenia w ruchu społecznym nabierają czynniki ideowe i moralne, twórczość duchowa i gotowość do ponoszenia ofiar materialnych dla osiągnięcia określonych celów ideowych, moralnych i kulturalno-politycznych. Te właśnie czynniki wyrażają świadomość społeczną, stając się duchową siłą napędową i czynnikiem orientacji w praktyce.

Związek Komunistów Jugosławii będzie walczył o wychowanie człowieka właśnie w duchu tych dążeń.

W warunkach społecznej własności środków wytwarzania, wyzwolona praca jest jedynym czynnikiem reprodukcji wolnej osobowości ludzkiej oraz stosunków socjalistycznych i socjalistycznego społeczeństwa. Dlatego właśnie, ograniczenie wolności pracy musi doprowadzić do wypaczenia stosunków socjalistycznych.

Praca stała się jedynym realnym źródłem materialnego istnienia człowieka, który jest w stanie pracować. Społeczeństwo nie

odpowiada za skutki ponoszone przez człowieka, który nie chce pracować.

Oczywiście, nie zwalnia to społeczeństwa od konieczności regulowania rozmieszczenia siły roboczej i kadr, przy pomocy odpowiedniej polityki społecznej i zastosowania środków regulacji w dziedzinie stosunków materialnych i innych, od konieczności otoczenia opieką ludzi, którzy nie są w stanie pracować oraz od konieczności walki przeciwko różnego rodzaju pasożytom, którzy choć są zdolni do pracy, usiłują żyć cudzym kosztem.

Częścią składową praw osobistych człowieka pracy posługującego się społecznymi środkami wytwarzania, stają się jego prawa do : pracy, dochodu osobistego zgodnego z jego wkładem pracy i z wynikami gospodarczymi całej załogi, do ubezpieczenia na wypadek okaleczenia przy pracy, na wypadek choroby oraz ubezpieczenia rodziny w wypadku jego śmierci, do ochrony w stosunkach pracy, jak również inne społeczno-ekonomiczne i polityczne prawa rozwijane na gruncie własności społecznej i stałego rozszerzania i wzbogacania bazy ekonomicznej socjalistycznego społeczeństwa.

STRUKTURA SPOŁECZEŃSTWA I JEGO SPRZECZNOŚCI WEWNĘTRZNE

Podstawowymi siłami społeczno-gospodarczymi w Jugosławii są : klasa robotnicza, chłopstwo i inne warstwy społeczne, które zapewniają sobie miejsce w społeczeństwie przede wszystkim dzięki swej pracy. Silny rozwój społeczno-gospodarczy i polityczny Jugosławii przejawiał się nie tylko w likwidacji klas wyzyskiwaczy jako siły społeczno-gospodarczej, lecz również w zmianie położenia i składu klasy robotniczej, chłopstwa i innych warstw społecznych, a także w zmianie ich stosunków wzajemnych.

Klasa robotnicza

Decydująca zmiana zaszła przede wszystkim w położeniu roli klasy robotniczej. Klasa robotnicza tak nieliczna i wyży-

skiwana w dawnej Jugosławii, obecnie w nowych warunkach rozrosła się na gruncie przemian gospodarczych i politycznych w kraju i zajęła kierownicze miejsce w systemie samorządu oraz w życiu społecznym i politycznym w ogóle. W oparciu o nowe pozycje wytwórców w produkcji i rozdziale, wierna programowi socjalistycznej przebudowy kraju, klasa robotnicza staje się coraz bardziej świadoma samej siebie, swej odpowiedzialności politycznej i swych zadań społecznych.

Klasa robotnicza Jugosławii jest jeszcze młoda a poszczególne jej oddziały nowe. W większości rekrutuje się ona ze wsi i stąd właśnie w szeregach klasy robotniczej znajdujemy wiele zacofanych poglądów. Jej wiedza ekonomiczna, techniczna i inna nie jest rozłożona równomiernie i nie zawsze jest dostateczna, aby kierować nowoczesną gospodarką, jaką jest i musi być gospodarka kraju socjalistycznego. Stąd też zjawisko, że poszczególne oddziały klasy robotniczej często nie mogą zrozumieć konieczności takich lub innych posunięć gospodarczych lub społecznych, pewnych trudności oraz metod stosowanych przy rozwiązywaniu konkretnych zagadnień. Ponadto stosunki wewnętrzne wraz z istniejącymi pozostałościami nierówności gospodarczej, biurokratyzmu, przeciwieństw między pracą umysłową i fizyczną itd., jak również cały mechanizm rozdziału na zasadzie „każdemu według jego pracy”, który w obecnej fazie jest konieczny z gospodarczego punktu widzenia choć doprowadza do tego, że poszczególne oddziały klasy robotniczej znajdują się w różnej sytuacji materialnej — stwarzają warunki w których powstają określone sprzeczności w łonie samej klasy robotniczej; znajdują one swój wyraz również w stanowisku poszczególnych jej części przy rozwiązywaniu określonych problemów społecznych.

Z tego względu nawet w naszych warunkach nie są bynajmniej niemożliwe spory pomiędzy poszczególnymi robotnikami a organami zarządzającymi przedsiębiorstwem, albo też między załogą robotniczą a nadrzędnymi organami społecznymi. Przeciwnie, tego rodzaju spory są nawet nieuniknione w długim jeszcze okresie socjalistycznego rozwoju. Charakter tych sporów ulega zmianie. Nie są to więcej konflikty klasowe między sprzedającym a kupującym siłą roboczą, nie jest to konflikt między robotnikiem a państwem, które zastąpiło kapitalistę zachowując stosunki wewnętrzne podobne do dawnych. Obecnie spory te występują przede wszystkim wówczas, gdy w określonych społecznych instrumentach regulacyjnych, poszczególne załogi ro-

botnicze nie mogą więcej doszukać się potwierdzenia swego równorzędnego położenia z innymi.

Związek Komunistów Jugosławii uważa, że spory wynikające z tego rodzaju sprzeczności nie stanowią same przez się niebezpieczeństwa dla stosunków socjalistycznych. Tego rodzaju spory są wyrazem sprzeczności w rozwoju stosunków gospodarczych w społeczeństwie socjalistycznym a dadzą się rozwiązać przy pomocy mechanizmu demokracji socjalistycznej, cierpliwą pracą polityczną i ideową komunistów i wszystkich świadomych czynników socjalistycznych. Jednakże, mogą one doprowadzić do poważnych zakłóceń jeśli staną się szczeliną, poprzez którą wdzierać się będą obce wpływy lub jeśli są wyrazem chwilowej dezorientacji w szeregach klasy robotniczej. Tu leży jedna z głównych dziedzin działalności kierowniczych sił politycznych klasy robotniczej i socjalizmu.

W miarę rozwoju sił wytwórczych i postępu socjalizmu zmienia się położenie i rola pracowników umysłowych w społeczeństwie. W kapitalizmie, część inteligencji, która była związana z burżuazją uczestniczyła w rozdziale kapitalistycznego zysku, podczas gdy druga część i to większa znajdowała się na progu proletaryzacji a nawet uległa sproletaryzowaniu. W warunkach budownictwa socjalizmu oraz stopniowego łagodzenia i zanikania przeciwieństw między pracą umysłową a fizyczną, pracownicy umysłowi — w systemie samorządu społecznego — coraz ściślej łączą się i powinni się łączyć z klasą robotniczą, względnie stają się częścią składową nowej struktury społeczeństwa socjalistycznego, powstającej na gruncie nowych stosunków społeczno-gospodarczych.

Proces ten stanowi podstawę coraz ściślejszego powiązywania się pracowników umysłowych ze świadomymi siłami socjalistycznymi oraz ich aktywnych wysiłków w budownictwie socjalizmu.

Część pracowników umysłowych wciąż jeszcze w swej świadomości hołduje przeżyтым stosunkom społecznym i odpowiadającym im ideologiom. Komuniści będą uporczywie walczyć o ściśle powiązanie pracowników umysłowych z pozostałymi warstwami ludu pracującego, o wzmocnienie i wzmózenie ich doniosłej roli w budownictwie socjalizmu i kształtowaniu kultury epoki socjalistycznej, o stałe polepszanie warunków ich życia, o usuwanie sprzeczności codziennych przy pomocy mechanizmu demokracji socjalistycznej. Niemniej jednak, komuniści zarazem stanowczo przeciwstawią się każdej świadomej lub nieświadomej próbie wprowadzenia — w imię frazesów o „wyjątkowej roli”

inteligencji w społeczeństwie — przywilejów materialnych, które nie dadzą się pogodzić ze stosunkami socjalistycznymi, lub podważenia — w imię abstrakcyjnych formułek o wolności i demokracji — konkretnych wysiłków sił socjalistycznych, zmierzających do stworzenia, poprzez budownictwo socjalizmu, warunków stałego rozwoju prawdziwej demokracji i stałego rozszerzania prawdziwej wolności człowieka i jego pracy twórczej.

Chłopstwo

Również wśród chłopstwa dokonują się, w miarę wzmocnienia ekonomicznych czynników socjalizmu, istotne zmiany. Przeważająca część ziemi uprawnej w Jugosławii stanowi własność indywidualnego wytwórcy. Ta forma własności ziemi zawiera w sobie w zasadzie określone możliwości występowania tendencji i stosunków kapitalistycznych. Praktycznie jednak, ze względu na rozdrobnienie ziemi, na istnienie stosunkowo niskiego maksimum posiadania i na brak możliwości prywatnego posiadania środków maszynowych do produkcji wielkorolnej — prywatna własność ziemi w Jugosławii opiera się na ogół na osobistej pracy właściciela i jego rodziny. Prywatna własność ziemi — choć występuje jako poważna przeszkoda na drodze rozwoju sił wytwórczych — dzięki coraz ściślejszemu powiązaniu z socjalistycznym sektorem gospodarki, a zwłaszcza coraz większemu uzależnieniu od społecznych środków wytwarzania, będzie stopniowo zmieniać swój charakter stając się częścią składową socjalistycznej produkcji wielkorolnej. Stwarza to również, z jednej strony, warunki pozwalające na uspołecznienie tej własności w formie odpowiadającej zarówno interesom wspólnoty społecznej, jak i interesom chłopca pracującego a z drugiej strony, prowadzi do zbliżenia i zjednoczenia chłopstwa pracującego z klasą robotniczą i innymi warstwami ludu pracującego.

Komuniści będą przeciwstawiać się zarówno tendencjom kapitalistycznym na wsi, jak i tym negatywnym przejawom świadomości drobnych posiadaczy, które powodują egoistycznymi a nawet anty-socjalistycznymi postępkami i które jako takie mogą osłabić jedność polityczną ludu pracującego i stać się ostoją reakcyjnych sił politycznych. Komunistom nie wolno lekceważyć tych tendencji i zjawisk. Są one poważnym czynnikiem społecznym, hamującym i utrudniającym rozwój, stwarzającym

dysproporcje i trudności gospodarcze, powodującym chwiejność polityczną itd.

Chociaż tendencje te istnieją, nie są one dostatecznie silne, aby mogły bezwzględnie zagrozić sojuszowi między ludem pracującym miast i wsi, który powstał w czasie rewolucji i w dotychczasowym okresie budownictwa socjalizmu. Fakt, że większość chłopów należy do kategorii małorolnych, którzy żyją jedynie z własnej pracy i którym mały stan posiadania umożliwia jedynie pracę osobistą, wskutek czego są oni głęboko zainteresowani zniesieniem wszelkiego wyzysku i umocnieniem władzy robotników i chłopów — stwarza wszelkie warunki dla dalszego wzmocnienia jedności interesów ludzi pracy miast i wsi, a więc również ich sojuszu politycznego. Sprzeczności, jakie występować będą jeszcze w tych stosunkach, zostaną rozwiązane przez mechanizm demokracji socjalistycznej oraz poprzez systematyczną akcję społeczeństwa socjalistycznego w dziedzinie walki o nowoczesne rolnictwo i socjalistyczne przeobrażenie wsi.

Właśnie dlatego, w systemie politycznym i gospodarczym naszego społeczeństwa, chłopstwo musi być równouprawnione z pozostałymi ludźmi pracy i posiadać odpowiednią swobodę działalności gospodarczej i społecznej. Taka sytuacja polityczna chłopstwa jest konieczna, aby w konkretnych warunkach był on zainteresowany w podejmowaniu jak największych wysiłków w kierunku podniesienia wydajności pracy, a przez to samo również w kierunku jeszcze ściślejszego powiązania się z rolnictwem socjalistycznym, gdyż tylko ono otwiera przed nim perspektywy wyrwania się z zacofania, prymitywnych warunków pracy i biedy.

Inni drobni posiadacze

Z klasą robotniczą z chłopstwem pracującym w warunkach budownictwa socjalizmu łączą się również inni drobni posiadacze — zwłaszcza rzemieślnicy, właściciele małych zakładów gastronomicznych, punktów usługowych itd. — którzy żyją z pracy rąk własnych. W trakcie dalszego rozwoju społecznego, ta warstwa ludu pracującego, poprzez różne formy, łączyć się będzie z wielką gospodarką socjalistyczną i klasą robotniczą, względnie z całokształtem struktury socjalistycznej naszego społeczeństwa.

W tej dziedzinie istnieją jeszcze pozostałości stosunków kapitalistycznych oraz tendencja ku bogaceniu się drogą wyzysku

najemnej siły roboczej i ku unikaniu kontroli społeczeństwa. Związek Komunistów Jugosławii będzie walczyć o stopniową likwidację takich stosunków, zarówno przy pomocy środków ekonomicznych, jak i przy pomocy odpowiednich państwowych środków administracyjnych.

Związek Komunistów Jugosławii uważa, że praca osobista przy użyciu osobistych środków wytwarzania — w granicach planu społecznego — musi pozostać swobodna i uwolniona od wszelkiej ingerencji administracyjnej, poza konieczną ingerencją o charakterze regulacyjnym, która ma ogólne znaczenie dla realizacji planu społecznego, dla zapewnienia prawidłowych stosunków pracy i jednakowych warunków, praw i obowiązków w dziedzinie gospodarczej. Państwo środkami administracyjnymi musi hamować tendencje do rozciągnięcia działalności drobnych posiadaczy opartej o pracę osobistą, na zatrudnianie najemnej siły roboczej, albowiem w przeciwnym wypadku otwartoby drzwi stosunkom i tendencjom kapitalistycznym.

Resztki burżuazji i jej wpływów

Burżuazja w Jugosławii została zlikwidowana jako klasa nie tylko pod względem politycznym lecz również — poprzez nacjonalizację — pod względem społeczno-gospodarczym. W strukturze społeczno-gospodarczej nie ma miejsca dla burżuazji, ponieważ stosunki społeczne, jakie obecnie panują, nie stwarzają warunków dla jakiegokolwiek jej restauracji jako klasy. Niemniej jednak pozostałości wpływów burżuazji w stosunkach społecznych i w świadomości ludzi jeszcze nie znikły. W tym sensie, pozostałości burżuazji wciąż jeszcze istnieją i działają politycznie, starając się wykorzystać wszystkie sprzeczności wewnętrzne społeczeństwa w swym dążeniu do restauracji starego.

Ponieważ burżuazja została zlikwidowana jako klasa, jej resztki usiłują utrzymać się i odrestaurować na gruncie stosunków drobnej własności prywatnej w dziedzinie rolnictwa i rzemiosła oraz poprzez określone stosunki i zjawiska w nowym społeczeństwie, takie jak : biurokracyzm, usterki w systemie rozdziału pozwalające tu i ówdzie na zdobywanie przywilejów materialnych, resztki kapitalistycznych metod w handlu oraz różne inne pozostałości wywodzące się ze stosunków towarowo-pieniężnych. Pozostałości burżuazji i jej mentalności działają jeszcze

w kierunku wywoływania określonych sprzeczności i konfliktów oraz różnych form deformacji stosunków socjalistycznych.

Z tego punktu widzenia należy spojrzeć na tendencje zmierzające do przywrócenia nieuzasadnionych gospodarczo przywilejów materialnych aparatu administracji gospodarczej i państwowej, jako na próbę przeniknięcia elementów i poglądów burżuazyjnych do nowych stosunków gospodarczych, próbę odtworzenia resztek klasy burżuazyjnej i umocnienia ich w nowej postaci społecznej. Istnienie resztek przeszłości, nacisk mentalności drobnych posiadaczy oraz niedorozwój sił wytwórczych wnosi do struktury społeczno-gospodarczej kraju elementy pasożytnictwa społecznego, które stanowią w istocie jedynie szczególną formę wyzysku mas pracujących i równają się przywróceniu przywilejów społecznych. Nieróbstwo, życie na cudzy koszt, szkodliwa działalność dla korzyści osobistej, spekulacja itd. — to nie tylko negatywne zjawiska anty-socjalistyczne, lecz również czynniki popierające wszystko to, co zacofane i co ciągnie wstecz.

Związek Komunistów Jugosławii będzie również w przyszłości prowadzić energiczną walkę ze wszystkimi takimi zjawiskami i tendencjami oraz ze wszystkimi próbami afirmacji politycznej resztek burżuazji. Środkom politycznym, administracyjnym i gospodarczym stosowanym w tym właśnie celu, musi towarzyszyć dalszy rozwój demokracji w systemie politycznym i gospodarczym, demokracji który zapobiegnie stopniowej afirmacji wszystkich tych tendencji w naszych stosunkach gospodarczych, z którymi mogą się wiązać pozostałości starego społeczeństwa.

Biurokracyzm

W okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu tendencje biurokratyczne występują jako poważny czynnik społeczny, a walka z biurokracyzmem ma znaczenie decydujące. Biurokracyzm w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu występuje przede wszystkim jako tendencja ku przekształceniu władzy w punkt wyjściowy procesu, w toku którego aparat państwowy zdobywałby stopniowo rolę decydującą w stosunkach produkcji i stosunkach społecznych w ogóle, procesu zmierzającego ku temu, aby aparat państwowy jako zarządca monopoli-

listyczny zastąpił funkcje dawniejszego kapitalisty w produkcji, stając się w ten sposób samodzielnym i decydującym czynnikiem ekonomicznym w społeczeństwie, czynnikiem coraz bardziej ograniczającym wolność pracy bezpośredniego wytwórcy, aby w końcu wypaczyć rozwój stosunków socjalistycznych.

Związek Komunistów Jugosławii, korzystając z poparcia całego ludu pracującego, radykalnie podciął korzenie tego procesu. Nie oznacza to jednak, że tendencje te zostały całkowicie zlikwidowane i że mniej lub bardziej silne pozostałości biurokratyzmu nie będą nadal występować jako poważna przeszkoda w budowie stosunków socjalistycznych. W chwili obecnej, tendencje te w naszym kraju występują w formie samowoli niektórych organów, w formie lekceważenia konieczności uzgadniania ogólnych interesów społecznych z interesami osobistymi, przeciwstawiania jakichś „wyższych celów socjalizmu” trosce o codzienne potrzeby człowieka pracy, zaniedbywania rozwoju instytucji demokracji socjalistycznej, w formie biurokratycznego centralizmu, egoistycznego partykularyzmu i nacjonalizmu, prób podważenia i zdeorganizowania samorządu robotniczego itd. W praktyce codziennej, tendencje te występują również w postaci nieodpowiedzialnego wykorzystywania funduszy społecznych, nadmiernej rozpiętości płac i premii, walki o przywileje materialne związane z określonymi stanowiskami, organizowania wąskich klik w kierownictwach przedsiębiorstw oraz instytucji gospodarczych i administracyjnych, samowoli kierowników itd. Ponadto w praktyce codziennej, tendencje te występują najbardziej masowo jako znane zjawiska formalistycznego ustosunkowania się do zagadnień społecznych, jak : gabinetowe załatwianie spraw, bezduszny stosunek do ludzi, brak poczucia odpowiedzialności w obliczu palących problemów, formalistyczne ustosunkowanie się do pracy itd. Zjawiska te są najbardziej charakterystycznym przejawem zewnętrznym biurokratyzmu, a jako takie stanowią często drogę prowadzącą poszczególne jednostki, stopniowo i nieświadomie, ku całkowitej biurokratyzacji. Ze względu na to należy stale konkretnie występować przeciwko tym zjawiskom.

Z uwagi na to, że biurokratyzm jest produktem koniecznej choć przejściowej roli państwa w stosunkach gospodarczych, występować on będzie jako tendencja dopóty, dopóki będzie niezbędna taka rola państwa, słabnąc w miarę jak stosunki gospodarcze stawać się będą sprawą samych wytwórców i ich samorządnych organów społecznych.

Biurokracyzm występuje więc jako tendencja w stosunkach społecznych okresu przejściowego. Młode społeczeństwo socjalistyczne nie może w mgnieniu oka zlikwidować wszystkich resztek kapitalizmu lub zjawisk biurokracyzmu. Społeczeństwo, w okresie przejścia od kapitalizmu do socjalizmu, może usunąć te zjawiska tylko w długotrwałym procesie rozwoju społecznego. Dlatego też komuniści jugosłowiańscy przeciwstawiają się wszelkim próbom rzeczników reakcji i destruktywnego anarchizmu, wykorzystania tych nieuchronnych choć czasowych zjawisk do ataku na sam socjalizm. Zadanie nie polega na wrzasku przeciwko biurokracyzmowi, ani też na demagogicznym lub anarchistycznym krytykowaniu roli państwa, lub ukrywaniu faktu istnienia biurokracyzmu, lecz na tym, aby świadome siły socjalistyczne z uporem nieustannie walczyły o stopniowe wyparcie resztek społeczeństwa klasowego, a przez to również elementów biurokracycznych z organizmu społecznego.

Konieczna jest nieustanna czujność i wytrwała walka komunistów ze wszystkimi tego rodzaju zjawiskami, tym bardziej, że niektórzy komuniści sami stają się nosicielami tych tendencji. Podstawowym narzędziem tej walki powinien być rozwój demokracji socjalistycznej i samorządu społecznego, to znaczy rozwijanie najrozmaitszych form kontroli społecznej sprawowanej przez ludzi pracy, jak również kontroli sprawowanej przez określone instytucje społeczne, kontroli która uniemożliwi samowolę administracji, zapobiegnie nieodpowiedzialnemu trwonieniu funduszy społecznych przez jakikolwiek organ społeczny lub państwowy. Równocześnie komuniści powinni konsekwentnie walczyć przeciwko przywilejom materialnym, przeciwko niczym nie uzasadnionej nierówności ekonomicznej, przeciwko nadużyciom władzy i stanowisk kierowniczych, przeciwko klikowości, protekcji, brakowi odpowiedzialności wobec organów przedstawicielskich itd. Powinni oni również skierować na to czujność mas ludowych, zwalczając wszelkie próby tłumienia koniecznej i słusznej krytyki. Rozwijanie demokracji socjalistycznej oraz jawnej i odpowiedzialnej krytyki we wszystkich demokratycznych organach zarządzania i organizacjach społecznych jest jednym z najważniejszych instrumentów walki z biurokracyzmem.

WEWNĘTRZNE SPRZECZNOŚCI SOCJALIZMU I ICH POKONYWANIE

Ustrój społeczno-gospodarczy Jugosławii nie jest ani harmonijną „symbiozą społeczną”, ani idyllicznym porządkiem pełnym samozadowolenia ze swej „ostatecznej doskonałości”. Podstawowa siła społeczna społeczeństwa socjalistycznego, klasa robotnicza jest nosicielem i gwarantem socjalistycznego rozwoju. Ale w samej strukturze społeczno-gospodarczej kraju istnieje również szereg sprzeczności klasowych, ekonomicznych, społecznych i ideowych, które w określonych warunkach mogą przybrać charakter antagonistyczny. W takiej sytuacji, niepowstrzymany, nieunikniony i planowy rozwój socjalizmu jest — obiektywnie rzecz biorąc — hamowany i ograniczany, napotyka na trudności i problemy, które trzeba wciąż rozwiązywać poprzez nowe ideowe, polityczne i materialne sukcesy socjalistycznych sił społecznych. Na tym właśnie polega dialektyka rozwoju i postępu społecznego.

Socjalizm w Jugosławii jako nowe społeczeństwo, jeszcze nierozwinięte i jeszcze klasowe, rozwija się w warunkach istnienia i odgrywania przez państwo określonej, istotnej roli również w dziedzinie produkcji towarowej. Rozdziału dokonuje się za pośrednictwem pieniądza, zgodnie z zasadą wynagradzania według pracy. W takich warunkach, występują, rozwijają się, znikają i ponownie wypływają na powierzchnię sprzeczności między zespołowymi a indywidualnymi interesami wytwórcy, między państwem a samorządem społecznym, komuną a wspólnotami nadrzędnymi, przymusem a wolnością, ogólną polityką a osobistym samookreśleniem człowieka itd.

Istota socjalizmu nie polega na przymusowej i pozornej likwidacji tych sprzeczności przez wszechpotężne państwo. W społeczeństwie socjalistycznym sprzeczności wewnętrzne są w coraz mniejszym stopniu rozwiązywane przez reakcje antagonistyczne, właściwe społeczeństwu klasowemu, a w coraz większym drogą świadomych akcji czołowych sił społecznych i nieustannej ewolucji.

Związek Komunistów Jugosławii, świadomy że dopóki istnieje państwo, istnieje również niebezpieczeństwo zdobycia przez nie samodzielnej potęgi i zaostrenia w ten sposób określonych sprzeczności rozwoju socjalistycznego oraz przekształcenia ich w sprzeczności antagonistyczne, uważa że w obecnej socjalistycznej fazie rozwoju Jugosławii, państwo odgrywać będzie

rolę pozytywną jeżeli samo będzie się przekształcać w mechanizm demokratyczny, w którym będą mogły znaleźć swój wyraz i który będzie uzgadniać interesy podstawowych elementów socjalistycznych: wytwórcy, załogi robotniczej, komuny i społeczeństwa jako wspólnoty wytwórców. Rola państwa będzie postępową jeżeli sprzeczności wynikające z istnienia państwa dadzą się rozwiązać w sposób demokratyczny, nie hamujący z jednej strony samodzielności socjalistycznej wytwórcy oraz jego inicjatywy ekonomicznej i społecznej, a z drugiej strony nie zezwalający na przekształcenie nieuniknionych przeciwieństw w żywioł anarchistyczny i konflikty antagonistyczne prowadzące do zburzenia podstaw socjalizmu.

Z tego rodzaju sprzeczności wynika konieczność ujęcia samodzielności wytwórcy w produkcji w ramy określonych scentralizowanych instytucji gospodarczych oraz funkcji społeczeństwa i państwa i ograniczenia władzy i funkcji gospodarczej centralnych organów społecznych i państwowych, samodzielnością i samorządnością wytwórców i zasadniczych czynników socjalistycznego rozwoju materialnego.

W realizacji osobistych i zespołowych interesów wytwórców-konsumentów w Jugosławii, szczególną rolę odgrywają i zajmują szczególne miejsce, poza organizacjami gospodarczymi zarządzanymi przez rady robotnicze, również wspólnoty terytorialno-polityczne, wśród których główne miejsce zajmuje samorządowa komuna. W tego rodzaju wspólnotach socjalistycznych, sprawy społeczne, gospodarka i kultura stają się wspólną sprawą polityczną, a polityka przekształca się w działalność społeczną, która nie kieruje człowieka ku górze partyjnej — jak to ma miejsce w warunkach demokracji burżuazyjnej — lecz ku sprawom ogólnym, będącym również jego sprawami, to znaczy bezpośrednio ku sprawom społecznym. W ten sposób załogi robotnicze wraz z radami robotniczymi i komuną stają się podstawą i punktem wyjścia dalszego rozwoju całokształtu struktury politycznej i socjalizmu i ostatecznej hegemonii wspólnych interesów wolnych obywateli nad elementami żywiołu, anarchii i biurokratyzmu. W tym sensie, tego rodzaju system polityczny państwa socjalistycznego, oparty o samorząd społeczny i rozwijający się na jego bazie, zastępuje polityczny system burżuazyjnego państwa wielopartyjnego, przy czym jest on nieporównanie bardziej zdolny do rozwiązywania sprzeczności społecznych w procesie stopniowego rozwoju wewnątrz samej bazy społecznej, drogą pokojowej ewolucji społecznej i demokratycznej walki poglądów.

Dalszy rozwój socjalizmu wpłynie na zmianę struktury społecznej w Jugosławii, przy czym będzie ona stopniowo zatracać cechy klasowe i antagonistyczne. Charakterystyką tego procesu będzie coraz swobodniejsze i coraz ściślejsze jednoczenie społeczno-gospodarcze, którego wymaga rozwinięty podział pracy i które jest zgodne zarówno ze wspólnymi interesami społeczeństwa jak i z osobistymi interesami obywateli. Na takim gruncie wyrastają elementy nowej cywilizacji, budowanej świadomie przez miliony ludzi, zgodnie ze swoimi potrzebami.

Na gruncie takich stosunków społecznych i politycznych muszą stopniowo wyrastać nowe walory humanistyczne stosunków między ludźmi. Nowa zasadniczo-społeczna rola fabryki, spółdzielni, komuny, szkoły, organizacji społecznych oraz rodziny — polega na rozwijaniu stosunków szczerości, zaufania, miłości człowieka, zrozumienia, tolerancji, współpracy i pomocy wzajemnej, jednym słowem — sympatii ludzkich i przyjaźni między ludźmi. W warunkach socjalizmu w tym duchu i w taki sposób powinna rozwijać się również walka poglądów, krytyka, metody akcji politycznej itd. Nie chodzi tu o dokonanie wyboru pomiędzy kilkoma szczytami partyjnymi, jak to dzieje się w państwie burżuazyjno-demokratycznym, lecz o ustosunkowanie się do konkretnych problemów społecznych, które mają być rozwiązane. Człowiek w socjalizmie musi czuć się swojsko, ale nie jako egoistyczna i odosobniona jednostka. Człowiek staje się coraz bardziej wolny jeżeli bierze coraz większy udział w różnorodnych formach wspólnej walki, współpracy i pomocy, wyrastających na gruncie poczucia i przeświadczenia wspólnoty, że człowiek stanowi najwyższą wartość.

SYSTEM GOSPODARCZY

Stosunki społeczne tego typu stanowią punkt wyjścia systemu gospodarczego, podobnie jak sam system gospodarczy i system polityczny, ze swej strony, wpływają na odpowiednie kształ-

towanie się i rozwój stosunków społecznych; tak istotnych w budownictwie socjalizmu.

System gospodarczy w naszym kraju opiera się i rozwija na gruncie społecznej własności środków produkcji, świadomego, planowego kierowania rozwojem gospodarczym i towarowego charakteru produkcji, który znamionuje obecny stopień rozwoju sił wytwórczych.

W miarę rozwoju sił wytwórczych i socjalistycznych stosunków społecznych, społeczeństwo będzie przewyżczać towarowy charakter produkcji.

Istota świadomego, planowego kierowania

Spółeczna własność środków wytwarzania umożliwia i wymaga, aby gospodarka społeczeństwa — w interesie każdego poszczególnego wytwórcy i człowieka pracy — stanowiła świadomie zorganizowaną, jednolitą całość, opierającą się o wysoko rozwinięty podział pracy. Taka jedność gospodarcza wymaga istnienia określonej harmonii pomiędzy działalnością różnych gałęzi produkcyjnych i innych gałęzi i jednostek gospodarczych, pomiędzy produkcją a potrzebami ludzi. Taka harmonia da się osiągnąć drogą świadomego, planowego kierowania i rozwijania całej gospodarki, w oparciu o naukową analizę materialnych czynników rozwoju gospodarczego. Wobec tego, ekonomiczna treść planowania polega na świadomie zorganizowanym podziale pracy społecznej, regulowanym według celów polityki ekonomicznej socjalistycznego społeczeństwa. Planowanie gospodarcze jest niezbędnym czynnikiem rozwoju socjalistycznego społeczeństwa.

Doświadczenia Jugosławii oraz szeregu innych krajów wskazują, że plan gospodarczy choćby nie wiem jak „doskonały”, nie może wyczerpać niezliczonych możliwości, form i inicjatyw, powstających na gruncie spontanicznego rozwoju sił ekonomicznych. Dlatego też system gospodarczy i plan nie mogą likwidować tego nieodzownego stopnia samodzielności człowieka pracy, przedsiębiorstwa i innych jednostek społeczno-gospodarczych, bez którego nie jest możliwa żadna świadoma inicjatywa, a człowiek przestaje być jednostką twórczą. Nie wolno im tłumić indywidualnego lub zespołowego zainteresowania materialnego wytwórców produkcją i pracą, to znaczy ciągłego dążenia do

podniesienia dobrobytu materialnego, które jest istotną siłą napędową ich działalności.

Świadome, planowe kierowanie przez ośrodek centralny dopiero w takich warunkach zostaje potwierdzone i skorygowane przez praktykę i na odwrót — działalność nosicieli praktyki socjalistycznej rozwija się w zbadanym już kierunku. Konkretnych stosunków ilościowych między tymi dwoma czynnikami socjalistycznego rozwoju niesposób ustalić przy pomocy jakiejś wieczystej reguły. Muszą je określać żywi socjalistyczni ludzie na podstawie swej praktyki, poprzez walkę poglądów i krytykę społeczną, przy czym powinni się oni kierować obiektywnymi możliwościami, własnym odczuciem i swą socjalistyczną świadomością społeczną.

Opanowanie obiektywnych praw ekonomicznych i wykorzystywanie ich działania przez społeczeństwo powinno na ogół wyrażać się w określaniu zasadniczych proporcji produkcji i rozdziału społecznego, co stanowi podstawę dla nadawania kierunku rozwojowi sił wytwórczych a zarazem ramy swobodnej działalności jednostek, załóg robotniczych i komun.

Nie wyczerpuje to całej świadomej, planowej działalności wytwórców : każdy z nich, każda jednostka w życiu społecznym i ekonomicznym — zgodnie ze swym miejscem i charakterem swoich funkcji oraz zgodnie ze swymi możliwościami materialnymi — planuje i stara się osiągnąć jak najbardziej celowe i jak najlepsze wyniki. W ten sposób powstaje nowa społeczna organizacja pracy, która w specyficzny sposób łączy planowanie i nieskrępowaną inicjatywę socjalistyczną, czynnik świadomości i żywiołowość wyrażającą się w swobodnym oddziaływaniu — kierowanych planowo i ograniczonych środkami materialnymi — socjalistycznych czynników gospodarczych.

Spoleczne plany gospodarcze

Spoleczny plan gospodarczy w Jugosławii posiada znaczenie gospodarcze i polityczne. Gospodarcze, ponieważ wyraża i konkretyzuje cele polityki gospodarczej społeczeństwa, a polityczne, ponieważ określając ramy materialne i ekonomiczno-polityczne działalności wytwórców i samorządowych organów społecznych zapewnia jak najbardziej swobodny rozwój sił socjalistycznych, stały postęp stosunków socjalistycznych, dając po-

szczególnemu człowiekowi pracy coraz więcej możliwości afirmowania swej pozycji świadomego twórcy.

Planowanie gospodarcze w Jugosławii — z punktu widzenia jego charakteru i metod — zawsze stanowiło odbicie stopnia rozwoju gospodarki, stosunków społecznych i gospodarczych, form organizacyjnych i metod kierowania gospodarką w ramach przedsiębiorstwa, poszczególnych organów i całokształtu gospodarki narodowej.

W pierwszym okresie, gdy państwo czyli jego aparat, bezpośrednio kierowało gospodarką, zasadniczą cechą planu było to, że w procesie reprodukcji społecznej więź między produkcją a konsumpcją realizowana była przede wszystkim poprzez bezpośrednią dystrybucję oraz szczegółowe określanie zadań każdej jednostki produkcyjnej. Akumulacja społeczna była scentralizowana a dysponował nią bezpośrednio jeden ośrodek. Taki sposób kierowania gospodarką i odpowiadający mu system planowania, potrzebne w warunkach walki o likwidację zacofania gospodarczego, w trakcie rozwoju wywołały cały szereg negatywnych skutków.

Obecny plan społeczny Jugosławii ustala podstawowe proporcje produkcji społecznej i rozdziału, pozostawiając w tych ramach swobodną inicjatywę przedsiębiorstwom gospodarczym, przy uwzględnieniu warunków rynku i podejmowaniu przez państwo poszczególnych posunięć o charakterze regulacyjnym. System finansowy i kredytowy wraz z pozostałymi środkami interwencji ekonomicznej stanowi część składową mechanizmu planowego kierowania gospodarką; zapewnia on realizację zadań określonych przez plan. Plan społeczny jako taki określa również ramy konkretnych interwencji o charakterze regulacyjnym, podejmowanych przez organy społeczne w gospodarce.

Punkt ciężkości bezpośredniej interwencji centralnych organów społecznych i państwowych powinien znajdować się w rozwiązywaniu podstawowych problemów rozwoju gospodarczego i zapewnieniu ogólnych warunków stabilizacji gospodarczej, utrzymaniu jedności systemu, jednakowych warunków gospodarowania i niezmienności praw. Poprzez plan społeczny organy centralne powinny kierować nakładami inwestycyjnymi przedsiębiorstw gospodarczych i innych czynników społecznych. Ponadto przy pomocy odpowiednich środków powinny one zapewnić stałą pomoc społeczeństwa dla bardziej zacofanych pod względem gospodarczym dzielnic kraju.

Plany społeczne poszczególnych republik ludowych, powiatów i gmin są w pierwszym rzędzie programami rozwoju sił wytwórczych i realizacji konkretnych zadań gospodarczo-politycznych i społecznych na danych obszarach. Podstawę materialną tych planów stanowią i powinny stanowić dochody, które w jednakowych warunkach dla wszystkich obywateli i dla wszystkich przedsiębiorstw gospodarczych, są realizowane na tych obszarach. Republikańskie, powiatowe i gimne plany społeczne jako takie są istotnym warunkiem samorządu na tych obszarach.

Z takiego systemu planowania i rozdziału wyrasta nowa społeczna organizacja pracy. Ona jednoczy w sobie społeczne planowe kierowanie socjalistyczną swobodną inicjatywą wytwórców. Interes społeczny znajduje swój wyraz w kierowaniu rozwojem w oparciu o minimum wskaźników planowych i regulacyjnych, które są go w stanie zapewnić; interesy osobiste wymagają odpowiedniego udziału wytwórcy w realizowanym dochodzie i dostatecznej swobody inicjatywy osobistej w akcjach gospodarczych.

Gospodarka planowa, a wraz z nią również socjalizm, nie powinna oznaczać przekształcenia całego społeczeństwa w mechanizm, który szczegółowo i konkretnie określa co każdy ma robić. Wręcz przeciwnie, ona zapewnia maksymalną możliwą swobodę człowieka i wytwarzaniu i korzystaniu z dóbr. W tym sensie, nieskrępowana inicjatywa socjalistycznego wytwórcy i obywatela stanowi nieporównanie większą siłę gospodarczą i jest wyrazem większej świadomości ludzkiej aniżeli kapitalistyczna inicjatywa prywatna, zamknięta w ograniczonym kręgu właścicieli kapitału i ich aparatu. Właśnie dlatego socjalizm musi wyjść zwycięsko ze współzawodnictwa gospodarczego z kapitalizmem.

Samodzielność przedsiębiorstwa i zrzeszanie gospodarcze

Poza planami społecznymi ważnym instrumentem systemu gospodarczego są plany przedsiębiorstw, ustalane w ramach proporcji oraz norm i środków regulacyjnych przewidzianych w planie społecznym. Przedsiębiorstwa w swych planach powinny samodzielnie podejmować podstawowe decyzje dotyczące produkcji i obrotu, funduszków, inwestycji, wykorzystania zdolności

produkcyjnych, rekonstrukcji, dochodów osobistych robotnika, zrzeszania się z innymi przedsiębiorstwami oraz pozostałych istotnych zagadnień z zakresu swej działalności.

Tego rodzaju planowanie powinno opierać się również na wyraźnie określonych stosunkach między przedsiębiorstwem a społeczeństwem, względnie różnymi organami społeczeństwa poczynając od komuny a skończywszy na federacji, w celu umocnienia samodzielności przedsiębiorstwa, aby w ramach określonych społecznych środków regulacyjnych dysponowało ono samodzielnie funduszami jakie mu pozostają po wywiązaniu się z obowiązków wobec wspólnoty. Takie planowanie powinno działać w kierunku zwiększenia materialnego zainteresowania załogi robotniczej, a więc ma być bodźcem do zwiększenia wydajności pracy i maksymalnie racjonalnego wykorzystania społecznych środków wytwarzania, którymi zarządza załoga robotnicza.

Odpowiednia samodzielność przedsiębiorstwa umożliwia i zachęca do różnorodnych form współpracy i zrzeszania się przedsiębiorstw gospodarczych. Współczesne warunki rozwoju technicznego w produkcji i społeczny podział pracy wymagają wszechstronnego wzmocnienia kooperacji przedsiębiorstw. Zrzeszenia przedsiębiorstw są bezpośrednim przedłużeniem działalności gospodarczej i planowania, z czego wynika, że w tego rodzaju zrzeszeniach znajduje swój pełny wyraz bezpośredni wpływ przedsiębiorstw i ich potrzeb oraz że zrzeszenia te powstają przede wszystkim w oparciu o zasadę dobrowolnej współpracy przedsiębiorstw. Plany tych zrzeszeń wynikają z planów przedsiębiorstw i uzupełniają je. Bazę materialną zrzeszeń stanowią przede wszystkim środki finansowe przedsiębiorstw.

Przedsiębiorstwa socjalistyczne zrzeszają się tworząc izby i zrzeszenia gospodarcze w celu nawiązania współpracy wzajemnej, rozwiązywania wspólnych problemów, zastosowania nowoczesnej technologii itd.

Stymulując i popierając wszystkie formy zrzeszania, wspólnota społeczna powinna jednocześnie odpowiednimi środkami zapobiegać powstawaniu tendencji w kierunku monopolizmu i biurokratyzmu w tych organizacjach. Musi być również zapewniony pełny wpływ rad robotniczych na organy kierownicze zrzeszeń.

W jugosłowiańskim systemie gospodarczym, zgodnie z nowymi stosunkami produkcji i rozdziału, wszystkie elementy socjalistyczne — od jednostki i załogi robotniczej począwszy, a na społeczeństwie jako całości skończywszy — uczestniczą bezpośrednio w rozdziale, dysponując samodzielnie tą częścią produktu, która należy do nich na podstawie wyników pracy i gospodarowania przedsiębiorstw, zgodnie z przepisami prawnymi i planami wspólnoty społecznej. Samorząd robotniczy działający na bazie społecznej własności środków wytwarzania, oznacza — w warunkach produkcji towarowej w Jugosławii — takie stosunki w produkcji i społeczeństwie, które umożliwiają realizację zasady „każdemu według jego pracy” w formach odpowiadających poziomowi rozwoju sił wytwórczych. W ten sposób, przy rozdziale i wymianie dóbr zapewnia się lepsze wynagrodzenie za bardziej wydajną pracę w przedsiębiorstwie, a z drugiej strony załogi robotnicze, które lepiej zaspokajają potrzeby społeczne i dają większy wkład do rozwiązania zasadniczych problemów rozwoju gospodarczego, uzyskują szerszą bazę dla podniesienia dochodów osobistych, co jest zarazem bodźcem materialnym do wzmożenia inicjatywy i rozszerzenia ich działalności.

Dalszy rozwój spółdzielczości i kooperacji indywidualnych wytwórców z sektorem społecznym oraz rozwój produkcji wielokorolnej przyczynia się do tego, że również w tej dziedzinie wysokość dochodów osobistych w coraz większym stopniu uzależniona jest od wyników produkcji i od stopnia zaspokojenia potrzeb społecznych.

W ramach takich stosunków i systemu rozdziału, człowiek pracy posiada i powinien posiadać coraz szersze możliwości, aby zawsze bezpośrednio i praktycznie poprzez pracę na swym stanowisku roboczym i poprzez aktywny udział w zarządzaniu przedsiębiorstwem, komuną i społeczeństwem jako całością, decydować o swym położeniu osobistym, o swych dochodach, o ogólnym rozdziale produktu społecznego, uwzględniając i świadomie uznając potrzeby rozwoju ogólnospołecznego, a zwłaszcza potrzeby dalszego rozwoju sił wytwórczych. Wyzwolony robotnik staje się samodzielnym twórcą i zarządcą, zgodnie z własnymi interesami materialnymi i politycznymi oraz interesami społeczeństwa. Nie patrzy on więcej na społeczeństwo przez pryzmat dniówki, której wysokość określana jest przez pewną

siłę znajdującą się poza produkcją. Jego dochody zależą w pierwszym rzędzie od własnych wysiłków i od osiągnięć całego przedsiębiorstwa. Dlatego też w swym dochodzie osobistym widzi on coraz wyraźniej funkcję ogólnego rozwoju społeczeństwa i kolektywnych potrzeb.

Kształtujący się w ten sposób dochód osobisty obywatela powinien stanowić podstawę dochodów komuny, które służą wspólnym potrzebom obywateli. Nie tylko indywidualna, lecz również społeczna konsumpcja każdej wspólnoty polityczno-terytorialnej, powinna być uzależniona od wydajności pracy i od wysiłków w kierunku rozwijania sił wytwórczych. Zagadnienie pomocy dla komun słabiej rozwiniętych powinno być przedmiotem stałej i to szczególnej troski powiatów i wyższych organów wspólnoty socjalistycznej.

Charakter i rola rynku

Na obecnym poziomie rozwoju sił materialnych, w systemie gospodarczym Jugosławii działają prawa produkcji towarowej. Dopóki produkcja towarowa jest obiektywnie uwarunkowana, nie uznawanie prawa wartości i innych praw rynku nie wzmacnia, lecz właśnie osłabia socjalistyczne elementy w gospodarce, krępuje inicjatywę jednostki i przedsiębiorstwa, hamuje rozwój sił wytwórczych i stwarza poza produkcją siły, które dopuszczają się na niej gwałtu. Jednakże, w systemie społecznym, w którym planuje się rozszerzoną reprodukcję społeczną, planowo przeprowadza rozdział produktu społecznego i prowadzi politykę kredytową — na rynku w zasadzie nie powinna panować anarchia. Społeczeństwo musi, przy pomocy odpowiednich zarządzeń ekonomicznych i instrumentów o charakterze regulacyjnym, określać stosunki materialne w ekonomice w celu umożliwienia prawidłowego przebiegu reprodukcji, aby w ten sposób decydująco wpływać na kształtowanie się cen.

Zgodnie z tym, tego rodzaju stosunkowo nieskrępowany a jednocześnie kontrolowany rynek, powinien być jednym z instrumentów planu społecznego i polityki gospodarczej.

Pobudzając inicjatywę wszystkich nosicieli działalności gospodarczej, tego rodzaju rynek wywiera dodatni wpływ na wzrost produkcji, na jej strukturę, a przede wszystkim jest bodźcem dla rozwoju sił wytwórczych. Jednakże, pełne powodzenie w tej dziedzinie może być osiągnięte jedynie wówczas, jeśli będą po-

dejmowane wszelkie konieczne środki społeczne w celu zapobieżenia niekontrolowanemu występowaniu elementów żywiolowych i tendencji niesocjalistycznych, które wciąż jeszcze przejawiają się na rynku.

Stosunek między kierowaniem planowym a swobodnym oddziaływaniem rynku, nie ma charakteru absolutnego i niezmiennego. Jest on określony przez konkretne stosunki materialne w gospodarce w poszczególnych fazach jej rozwoju i właśnie dlatego praktyka codzienna musi stale rozwiązywać to zagadnienie w sposób zgodny z konkretnymi potrzebami społeczeństwa.

R o z d z i a ł V I I

POLITYCZNY SYSTEM WŁADZY LUDU PRACUJĄCEGO

TREŚĆ SPOŁECZNA DEMOKRACJI SOCJALISTYCZNEJ W JUGOSŁAWII

*Formą polityczną władzy ludowej w Jugosławii
jest system demokracji socjalistycznej*

Związek Komunistów Jugosławii wychodzi z założenia, że stały rozwój demokracji socjalistycznej, jako specyficznej formy stosunków społecznych i politycznych w warunkach budownictwa socjalizmu, to nieodzowny proces historyczny okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu, względnie komunizmu.

Demokracja socjalistyczna istotnie różni się od demokracji burżuazyjnej. Ona przejmując od niej wszelkie pozytywne zdobycze w dziedzinie praw osobistych, zrealizowanych przez ludzkość w swym dotychczasowym rozwoju oraz formy organizacyjno-polityczne posiadające wartość również w warunkach socjalizmu. Podczas gdy demokracja burżuazyjna stanowiła ramy polityczne stosunków społecznych opierających się na kapitalistycznej własności prywatnej i wyzysku tj. na prawach, interesach i potrzebach nieskrępowanej działalności kapitalistycznego właściciela, a wszystkie jej formy były przystosowane do tych stosunków, to demokracja socjalistyczna stanowi ramy polityczne takich stosunków społecznych, które powstają i rozwijają się na gruncie społecznej własności środków produkcji, więc również jej formy dostosowują się do praw, interesów i potrzeb

nieskrępowanej działalności nosicieli i czynników socjalistycznego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Istotna demokracja dla mas ludowych w systemie demokracji socjalistycznej ulega dużemu rozszerzeniu i musi się rozszerzać we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Prawdziwa demokracja dla mas ludowych istnieje wówczas, gdy mogą one na codzień uczestniczyć w kierowaniu gospodarką, życiem państwowym i politycznym oraz w decydowaniu o innych sprawach publicznych i gdy mogą swobodnie i możliwie jak najbezpośredniej z pełnym poczuciem odpowiedzialności za wspólne interesy społeczne wyrażać i bronić swych interesów i potrzeb oraz swych poglądów na ogólne interesy wspólnoty. Dlatego też demokracja socjalistyczna musi — pod względem swej treści i swych form — w coraz większej mierze stawać się demokracją bezpośrednią, opartą o najróżnorodniejsze formy samorządu społecznego.

Demokracja socjalistyczna musi być demokracją masową i bezpośrednią, w odróżnieniu od demokracji burżuazyjnej, która zarówno w swej teorii jak i w swej praktyce jest i pozostaje demokracją pośrednią i pośredniczącą — prawdziwą władzą „elity” góry partyjnej. Demokracja socjalistyczna, w odróżnieniu od demokracji burżuazyjnej, która pozostaje relatywnie zamknięta, dąży do tego, by rozwijać się jako „demokracja wszystkich i dla wszystkich”, jako system całkowicie swobodnego samorządu społecznego.

Socjalizm i demokracja burżuazyjna

Związek Komunistów Jugosławii odrzuca „teorię”, według której klasa robotnicza musi przyjąć system demokracji burżuazyjnej jako własny system polityczny. Tego rodzaju dogmat jest nie tylko wsteczny, nie naukowy i dementowany przez praktykę, lecz również stanowi poważny hamulec rozwoju myśli socjalistycznej. System demokracji burżuazyjnej, mimo przewagi nad innymi formami dyktatury burżuazyjnej, jest tylko specyficzną formą monopolu politycznego podzielonego między wierzchołki partii politycznych. Poprzez ostre rozgraniczenie władzy ustawodawczej i wykonawczej, która tkwi mocno w rękach urzędników ściśle związanych z klasą panującą, polityczne siły burżuazji zapewniają sobie władzę.

Taki system w zasadzie wyklucza wszelki bezpośredni wpływ mas ludowych na sprawowanie władzy, a ustawiony jest w taki sposób, że zamiast ludu rządzą góry partyjne. Dlatego system ten musi dążyć do maksymalnej koncentracji funkcji społecznych w rękach centralnych organów państwowych i do coraz większego ograniczenia wszelkich form samorządu.

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, dzięki rozwojowi kapitalizmu monopolistycznego i tendencji państwowo-kapitalistycznych — wszystkie te cechy demokracji burżuazyjnej unaocznily się jeszcze silniej. Stałe zwiększanie roli i coraz ściślejsze zrasztanie się aparatu państwowego ze szczytami partii politycznych, doprowadziło do jeszcze większego oderwania mas od wszelkiego bezpośredniego wpływu na instytucje państwowe i do coraz wyraźniejszej degeneracji systemu wielopartyjnego, do zmniejszenia istotnej roli Parlamentu — co jest dowodem głębokiego i nieuleczalnego kryzysu całego systemu demokracji burżuazyjnej.

Dlatego właśnie system demokracji burżuazyjnej jest nie do przyjęcia jako trwałe instrument sił socjalistycznych nawet w wypadku gdyby opanowały go one w całości. Socjalizm wymaga aktywizacji mas, ich bezpośredniego wpływu na rządzenie, stopniowego przeistaczania państwa w specyficzny organ samorządu społecznego. System biurokracji burżuazyjnej sam przez się zamyka drogę rozwoju tych procesów. Dlatego też w miarę rozwoju socjalizmu będzie on musiał ulec zmianie również w tych krajach, gdzie stanowiąc będzie prawne i polityczne ramy początkowych faz rozwoju socjalizmu. Również tu, przy określonym stopniu postępu społecznego, istniejące formy demokracji burżuazyjnej nieuchronnie staną się zbyt wąskie a jako takie stanowiąc będą przeszkodę w dalszym rozwoju społecznym. Jeżeli kierownicze siły społeczne nie będą w stanie w porę dostosować tych form do nowych stosunków i potrzeb, wówczas przestarzałe formy polityczne systemu burżuazyjno-demokratycznego nieuchronnie staną się źródłem deformacji biurokratyczno-etastycznych socjalistycznego rozwoju.

Tym mniej można by uważać taki system za perspektywę rozwojową demokracji w krajach, gdzie siły socjalistyczne zwyciężyły poprzez rewolucyjny przewrót polityczny i ogólną nacjonalizację środków wytwarzania. Każda próba narzucenia — w takich warunkach — starych form politycznych, które musiałyby zawierać dawną treść społeczną, jest reakcyjna i kontrrewolucyjna.

Demokracja burżuazyjna nie może w żadnym wypadku zastąpić demokracji socjalistycznej. Całkowicie nieuzasadniona jest próba przedstawienia i obrony tej przejściowej i ograniczonej formy demokracji jako „najdemokratyczniejszej” formy politycznej wszystkich systemów społecznych. Wysiłki zmierzające do przedstawienia systemu demokracji burżuazyjnej w niezminionej formie jako „najdemokratyczniejszej” formy politycznej, stanowią — obiektywnie rzecz biorąc — jedynie wyraz dążenia do zachowania kierowniczej roli burżuazji i biurokracji państwo-kapitalistycznej. Dogmat ten przyczynia się do zachowania sił kapitalizmu, przesłania klasie robotniczej perspektywy socjalizmu, perspektywy postępu społecznego w ogólności.

Wszelka krytyka systemu politycznego w krajach socjalistycznych, której celem jest restauracja systemu politycznego demokracji burżuazyjnej, a nie dalszy rozwój demokracji socjalistycznej, własnymi drogami zgodnie ze specyfiką każdego kraju — stanowi hamulec rozwoju społecznego i obiektywnie rzecz biorąc, spełnia rolę kontr-rewolucyjną.

Demokracja socjalistyczna jako demokracja bezpośrednia

Związek Komunistów Jugosławii uważa, że niemożliwym do utrzymania dogmatem jest proklamowanie absolutnego monopolu partii komunistycznej w dziedzinie władzy politycznej, jako uniwersalnej i „wieczystej” zasady dyktatury proletariatu i budownictwa socjalizmu.

W pełnym toku walki rewolucyjnej o władzę i jej umocnienie, rola kierownicza partii komunistycznej w ruchu robotniczym może przejściowo przybrać i przybiera charakter maksymalnego skoncentrowania władzy w rękach partii w celu ustanowienia nowej władzy i stworzenia podstawowych warunków politycznych budownictwa socjalizmu. Niemniej jednak władza partii nie może zastąpić całej inicjatywy mas i bogactwa akcji społecznych, w których znajduje swój wyraz działalność twórcza nowego społeczeństwa. Dlatego też zadanie dalszej demokratyzacji rewolucyjnego systemu władzy i bezpośredniego oparcia kierowniczych sił socjalistycznych o aktywność mas — występuje jako jedno z pierwszych zadań po zwycięstwie rewolucji. W Jugosławii proces ten przebiegał w formie aktywizacji mas o różnych poglądach ideowych i politycznych, związanych jednak z ideą

socjalizmu, poprzez Front Narodowy i Socjalistyczny Związek Ludu pracującego. W innych krajach może się to przejawiać w innych formach jak na przykład związki i koalicje z innymi ruchami socjalistycznymi i postępowymi, z partiami ludowymi itp.

Najważniejszy w tym wszystkim jest fakt, że klasa robotnicza nie może stać się panem własnego losu, a przez to i głównym motorem postępu społecznego, o ile nie zabezpieczy sobie bezpośredniej kontroli w kierowaniu produkcją i rozdziałem. Nie może jej w sprawowaniu tej funkcji zastąpić żaden reżim kontroli państwowej nad prywatnym właścicielem, żaden aparat państwowy i żaden państwowy dyrektor. Dalszy rozwój istniejących form demokracji ku formom stanowiącym organiczną część nowych socjalistycznych stosunków gospodarczych, jest nieodzownym warunkiem i częścią składową socjalistycznego postępu.

Przed komunistami nie zarysowuje się więc problem : system wielopartyjny albo jednopartyjny; zarówno jeden jak i drugi są możliwą przejściową rzeczywistością określonego okresu rozwoju socjalizmu w rozmaitych krajach. Przed nimi staje problem : jakie nowe formy demokracji powinien przynieść rozwój socjalizmu, jakich nowych form wymagają te stosunki społeczne, które opierają się na społecznej własności środków produkcji ? Gdy mowa o systemie wielopartyjnym czy jednopartyjnym jako o początkowej formie socjalistycznej demokracji nie wolno zapominać o fakcie, że socjalistyczna demokracja nie wyklucza — lecz zakłada : różnaitość i różnorodność konkretnych form demokratyzmu w różnych krajach, a także w jednym i tym samym kraju w różnych okresach rozwoju socjalizmu.

Rola socjalistycznych organizacji politycznych

Socjalistyczna demokracja nie oznacza zniesienia organizacji politycznych w ogóle, a w szczególności nie oznacza zlikwidowania kierowniczej roli społecznej świadomych sił socjalistycznych, które w Jugosławii reprezentuje Związek Komunistów, Socjalistyczny Związek Ludu Pracującego Jugosławii, związki zawodowe itd. Organizacje te są siłą napędową rozwoju społecznego jako niezbędny czynnik organizacyjny świadomości społecznej, jako wyraz walki poglądów stanowiącej odbicie obiek-

tywnych sprzeczności społecznych. Nie ulega wątpliwości, że w przyszłości, w miarę zanikania antagonizmów klasowych i nacisku zewnętrznego, struktura organizacji politycznych oraz przejawy aktywności politycznej w ogóle będą coraz różnorodniejsze i coraz mniej ograniczone. Jednakże, takie organizacje będą w coraz mniejszym stopniu stanowić część składową i instrument władzy, a w coraz większym stawać się będą organizacjami społecznymi zajmującymi się naukowym badaniem oraz kierowaniem rozwojem społecznym, wychowaniem społecznym mas, niesieniem pomocy ideowej, politycznej i fachowej dla obywateli w ich aktywności społecznej. Ten właśnie proces stanowi drogę do urzeczywistnienia bezpartyjnej, bezpośredniej demokracji socjalistycznej, która zarazem stanowi formę stopniowego obumierania poszczególnych funkcji państwa, względnie ich przekształcenia w funkcje samorządu społecznego.

Postęp w stosunkach politycznych ściśle wiąże się z postępowaniem w stosunkach gospodarczych społeczeństwa. Na tej drodze społeczeństwo nie może przeskakiwać poszczególnych etapów. Wszelkie wybieganie naprzód w kierunku jakichś konstrukcji abstrakcyjnych, podobnie zresztą jak i pozostawanie w tyle, nieuchronnie prowadzi do zaburzeń społecznych. Potwierdzeniem postępowości historycznej kierowniczych świadomych sił socjalizmu jest właśnie ich zdolność wysunięcia się na czoło nieustającego procesu uzgadniania form demokracji socjalistycznej z osiągnięciami w budowie socjalistycznej bazy ekonomicznej, w rozwijaniu socjalistycznych stosunków gospodarczych.

Kierując się tymi zasadami, Komunistyczna Partia Jugosławii, którą wojna narodowo-wyzwoleńcza i rewolucja socjalistyczna wysunęły na kierownicze miejsce również w budowie socjalizmu, poczyniła — zarówno w okresie wojny narodowo-wyzwoleńczej i rewolucji, jak i po jej zwycięstwie — praktyczne kroki celem utworzenia drogi do stworzenia i rozwinięcia takiego demokratycznego mechanizmu, dzięki któremu szerokie masy ludowe byłyby zawsze aktywnym i decydującym czynnikiem politycznym, uczestniczącym na co dzień, bezpośrednio w kierowaniu gospodarką, w pracach państwowych i innych wspólnych pracach społeczeństwa.

Na tej drodze zrealizowano już szereg zadań. W dalszym kształtowaniu systemu politycznego socjalistycznej Jugosławii, komuniści będą wytrwale walczyć o konsekwentne zapewnienie takiego właśnie kierunku rozwoju.

SAMORZĄD SPOŁECZNY

Podstawę społeczno-polityczną demokracji socjalistycznej w Jugosławii stanowi samorząd robotniczy, występujący w postaci rad robotniczych i innych organów samorządowych wytwórców, samorząd ludu pracującego w głównych komórkach ustroju społecznego, w komunach oraz najróżnorodniejsze formy samorządu społecznego, w którym uczestniczą zainteresowani obywatele i organizacje.

Proces rozwoju i rozbudowy demokracji socjalistycznej w Jugosławii zależy w pierwszym rzędzie od umocnienia, udoskonalenia i dalszego rozwoju podstawowych elementów organizacyjno-politycznych systemu społeczno-politycznego oraz od uzgodnienia całokształtu systemu politycznego i ekonomicznego z potrzebami jak najswobodniejszej, harmonijnej działalności sił twórczych socjalizmu. Proces ten musi jednocześnie oznaczać dalsze uwolnienie systemu politycznego od różnego rodzaju pozostałości państwa burżuazyjnego, które wciąż jeszcze tkwią w naszym społeczeństwie tj. dalsze organiczne przeobrażenie całokształtu systemu społeczno-politycznego, zgodnie z socjalistycznymi stosunkami gospodarczymi, które wyrastają, rozwijają się i doskonalą w warunkach społecznej własności środków wytwarzania.

Na gruncie samorządu robotniczego i komun, rozwija się w Jugosławii ogólny proces kształtowania nowej politycznej struktury społecznej, proces którego cechą charakterystyczną jest system samorządu społecznego.

Ten ogólny proces występuje w dziedzinie stosunków gospodarczych i politycznych między ludźmi i w dziedzinie zarządzania rzeczami; obydwie procesy stanowią jedną całość są ściśle ze sobą związane i wzajemnie się przeplatają.

Stosunki ekonomiczne i polityczne między ludźmi

Proces przebiegający w dziedzinie stosunków między ludźmi wyraża się w rozwoju stosunków gospodarczych i demokratycznych praw samorządowych w ramach samego przedsiębiorstwa, tj. w stosunkach między wytwórcami, między poszczególnymi

wytwórcami a załogą robotniczą, między załogą robotniczą a społeczeństwem, względnie jego głównymi organami, a zwłaszcza między załogą robotniczą a jednostką pracującą i komuną — podstawową wspólnotą ludu pracującego. Proces ten wyraża się również w rozwoju stosunków gospodarczych i politycznych w samej komunie, w stosunkach między jednostką a wspólnotą, w stosunkach między poszczególnymi organami, jak na przykład: izby wytwórców, wspólnoty mieszkaniowe, różnorodne organy samorządu społecznego itd., w rozwoju stosunków między komunami a powiatami, które coraz wyraźniej stają się wspólnotą komun oraz w stosunkach między komunami a republikami. Ten sam proces przejawia się w rozwoju stosunków równości między narodami Jugosławii, a także w rozwoju stosunków między republikami a federacją, a więc pomiędzy przedstawicielami wspólnych interesów społeczno-gospodarczych i politycznych ludu pracującego i narodów Jugosławii. I wreszcie, przejawia się on również w rozwoju struktury republikańskich i związkowych organów kierowniczych i ich stosunków wzajemnych w sensie coraz szerszych form demokratycznych i coraz ściślejszego powiązania z mechanizmem samorządu społecznego w ogóle a komun w szczególności.

Walka o udoskonalenie tych stosunków w sensie coraz to szerszej demokratyzacji i szerszego samorządu, zgodnie ze wzmacnianiem społecznej bazy materialnej i łagodzeniem resztek wewnętrznych antagonizmów klasowych, to zarazem walka o coraz szersze i bardziej ustabilizowane stosunki socjalistyczne między ludźmi.

Zarządzanie rzeczami

Proces rozwoju najodpowiedniejszego społecznego mechanizmu zarządzania rzeczami w warunkach społecznej własności środków wytwarzania, przejawia się przede wszystkim w rozgraniczeniu między kierowaniem procesem technologicznym i ogólno-ekonomicznym a kierownictwem politycznym w przedsiębiorstwie, a także w rozwoju produkcji i kooperacji oraz w rozwoju różnych form zrzeszania poszczególnych gałęzi gospodarczych.

Powiązywanie podstawowych instytucji samorządu społecznego poprzez wyższe formy zrzeszania (izby, zrzeszenia gospodarcze, różnego rodzaju wspólnoty komercyjne a także koope-

racja, zakłady ubezpieczeń społecznych itd.) to demokratyczna forma jednoczenia tych funkcji fachowych, technicznych i koordynacyjnych, którymi współczesne społeczeństwo powinno zarządzać w sposób scentralizowany. Społeczny i demokratyczny charakter takiego jednoczenia wyraża się w tym, że ono nie przebiega w sposób mechaniczny, przy zastosowaniu środków administracyjnych z zewnątrz, lecz zgodnie z interesami zjednoczonych wytwórców i samych obywateli w formie ich dobrowolnej współpracy, bez pozbawiania instytucji i organów ludu pracującego istotnych funkcji samorządowych.

Ten sam proces rozwija się także w dziedzinie oświaty, nauki, kultury, zdrowia publicznego, ubezpieczeń społecznych, opieki społecznej i we wszystkich innych dziedzinach, gdzie rozmaite instytucje sprawują funkcje publiczne. Funkcje zarządzania zostały przekazane wraz z odpowiednimi uprawnieniami i obowiązkiem współpracy, przedstawicielom samych załóg robotniczych oraz przedstawicielom wspólnoty społecznej. Organy te są wybierane i odwoływane przez obywateli, zainteresowanych w sprawowaniu odpowiednich funkcji publicznych w drodze szerokiego udziału i kontroli w organach samorządowych. Równolegle do tego, państwowe organy zarządzania w dziedzinie oświaty, kultury, zdrowia publicznego, socjalno-bytowej itp. w coraz większej mierze stają się — zarówno pod względem swego składu jak i pod względem swych funkcji — organami samorządu społecznego.

I wreszcie, proces ten przejawia się również w rozwoju rozmaitych form kontroli społecznej i współpracy zainteresowanych obywateli przedsiębiorstwami i instytucjami. W dziedzinie handlu i w niektórych innych dziedzinach, samorząd ludzi pracy jest uzupełniany przez organy samorządu społecznego takie jak np. rady spóżywców, spółdzielnie spóżywców itp., a samorząd w przedsiębiorstwach zajmujących się działalnością oświatową, wychowawczo-kulturalną in. (przedsiębiorstwa wydawnicze, prasowe, filmowe), przez takie organy jak rady obejmujące działaczy kulturalnych i oświatowych i przedstawicieli opinii publicznej w ogóle, nie zmieniając statusu samorządu robotniczego. Takie formy samorządu społecznego przyczyniają się do tego, aby funkcje publiczne pełnione przez te organizacje, były realizowane zgodnie z potrzebami i interesami socjalistycznego społeczeństwa.

System samorządu społecznego obejmuje również budynki

mieszkalne oraz szereg innych obiektów i punktów usługowych o wspólnym znaczeniu dla poszczególnych osiedli.

Wszystkie te stosunki i instytucje wyrastają z bezpośrednich potrzeb poszczególnych przedsiębiorstw i organizacji oraz z bezpośrednich potrzeb życiowych obywateli w dziedzinie gospodarstwa domowego, spożycia, kultury, rozrywki, potrzeb socjalnych itd. Dlatego też siłą rzeczy muszą być one urozmaicone zarówno pod względem form organizacyjnych jak i sposobu działania.

Walka o stały rozwój tych stosunków i instytucji jest zarazem walką o usprawnienie działalności i gospodarowania przedsiębiorstw i organizacji, o lepsze zaopatrzenie materialne ludności, o szybszy rozwój techniczny i kulturalny, o zapobieżenie biurokracji i konserwatyzmowi, o szybsze i słuszniejsze roztrzyganie zagadnień socjalnych itd., a równocześnie o stały postęp socjalistycznych i demokratycznych stosunków między ludźmi.

Odpowiedzialność społeczna i dyscyplina w realizacji planu

Samorząd nie oznacza absolutnego dysponowania rzeczami. On wymaga zapewnienia planowej dyscypliny i to zarówno wewnątrz przedsiębiorstw gospodarczych jak i na odcinku rozdziału i użytkowania środków społecznych w ogóle. Wspólnota społeczna musi dysponować odpowiednimi instrumentami administracyjnymi i społecznymi, które zapewniają niezbędną dyscyplinę społeczną i odpowiedzialność. Bez istnienia takich stosunków, samorząd społeczny mógłby ulec zniekształceniu przez takie zjawiska, jak samowola i nieodpowiedzialne dysponowanie mieniem społecznym, co w konsekwencji mogłoby poważnie zakłócić rozwój stosunków socjalistycznych.

Jednym z podstawowych warunków prawidłowego funkcjonowania całego systemu samorządu, jest wysoce rozwinięte poczucie odpowiedzialności wśród wszystkich tych, którzy zostali wybrani do organów samorządu, odpowiedzialności przed ludźmi pracy, którzy dokonali wyboru i przed wspólnotą społeczną jako całością. Jedynie takie poczucie odpowiedzialności i rozwinięta jednolita kontrola społeczna stanowią gwarancję, że w ramach systemu samorządu każdy będzie przestrzegał granic wytyczonych przez wspólne interesy, interesy każdego człowieka pracy i postępu całego społeczeństwa.

Komuniści poświęcą szczególną uwagę rozwojowi rad robotniczych. Rady robotnicze są demokratycznymi, ekonomiczno-politycznymi organami samorządu społecznego, za pośrednictwem których bezpośredni wytwórcy — w ramach jednolitego społecznego planu gospodarczego, zgodnie z ogólnymi interesami społeczeństwa, wyrażającymi się w jednolitym systemie gospodarczym — samodzielnie zarządzają przedsiębiorstwami, wywierając decydujący wpływ na rozwój sił wytwórczych. Siłą motorową aktywności bezpośrednich wytwórców w radzie robotniczej, zmierzającą w kierunku coraz wydatniejszej pracy, coraz szybszego rozwoju sił wytwórczych, jest ich dążenie, by przez lepszą pracę jednostki i lepsze funkcjonowanie przedsiębiorstwa jako całości oraz szybszy ogólny rozwój gospodarczy wspólnoty społecznej, nieustannie polepszać swoje warunki życia i podnosić ogólną stopę życiową ludności, jak również, by swobodnie rozwijać swoje zdolności twórcze i zamiłowania, zgodnie z ogólnymi zainteresowaniami ludzi pracy.

Rady robotnicze nie są przedstawicielstwem właścicieli, ani też kolektywnym właścicielem środków wytwarzania. One zarządzają środkami wytwarzania w imieniu wspólnoty społecznej, a do pracy pobudzają je ich własne dążenia materialne i moralno-polityczne. Właśnie dlatego rady robotnicze to najdogodniejszy społeczno-gospodarczy oręż do walki z biurokracją i egoistycznym indywidualizmem.

Samorząd robotniczy jest wyrazem i potwierdzeniem społecznego charakteru własności środków wytwarzania i podstawową formą bezpośredniego angażowania i udziału ludzi pracy w zarządzaniu gospodarką. Na tej podstawie produkcja społeczna w sposób jak najbardziej bezpośredni wiąże się z istotnymi potrzebami ludzi, a produkty pracy ludzkiej przechodzą równocześnie na społeczną i osobistą własność ludzi pracy. Stosunki społeczne w produkcji i rozdziale oraz stopniowo we wszystkich innych głównych dziedzinach ustroju społecznego, nabierają coraz głębszej treści socjalistycznej.

Wytwórca, który był dawniej w społeczeństwie klasowym oderwany od środków wytwarzania, obecnie zarządzając nimi zdobywa sobie aktywne pozycje. Staje się on coraz bardziej świadom tego, że realizacja jego własnych i społecznych interesów ekonomicznych zależy bezpośrednio od podniesienia wy-

dajności jego własnej pracy, zwiększenia produkcji, załogi robotniczej i dalszego rozwoju sił wytwórczych w komunie i w całym kraju. Właśnie dlatego rady robotnicze dostarczają i będą dostarczać produkcji wciąż nowych bodźców, umożliwiających przyspieszony rozwój sił wytwórczych. W takich warunkach sam wytwórca podobnie jak i każdy człowiek pracy, stopniowo wytacza dalszy proces wyzwania człowieka i humanizacji stosunków społecznych.

W swym dalszym rozwoju, rady robotnicze powinny dołożyć szczególnych wysiłków w kierunku podniesienia wydajności pracy przez zastosowanie nowoczesnej techniki i współczesnych procesów technologicznych w produkcji, przez zmniejszenie kosztów produkcji, lepszą organizację przedsiębiorstwa i organizację pracy, przez wprowadzenie nowoczesnych metod kierowania i kontroli wewnętrznej oraz przez wzmocnienie dyscypliny pracy. W tym celu powinny one doskonalić wewnętrzny system rozdziału, rozbudowując zarazem system odpowiednich indywidualnych i grupowych bodźców na zasadzie : każdego według jego pracy. Rady robotnicze powinny również zapewnić racjonalne wykorzystanie funduszy przedsiębiorstwa przeznaczonych na rozwój i doskonalenie produkcji, na wzmocnienie i rozszerzenie zdolności produkcyjnych oraz wzmocnienie sił wytwórczych w ogóle, powinny zapobiec marnotrawstwu i niecelowemu użytkowaniu tych funduszy. W celu dalszego podniesienia zdolności klasy robotniczej do kierowania gospodarką a także podniesienia wydajności pracy, rady robotnicze powinny systematycznie pracować nad kształceniem nowych i doskonaleniem istniejących kadr fachowych. Rady robotnicze powinny również konsekwentnie dążyć do zagwarantowania bezpieczeństwa i higieny pracy. Powinny one w ogóle pracować nad polepszeniem warunków życia i pracy robotnika, powinny same a także wspólnie z komunami rozwiązywać problemy dotyczące lepszego zaopatrzenia, warunków mieszkaniowych i zdrowotnych oraz inne problemy dotyczące warunków życiowych społeczeństwa.

Komuna

Komuna jest podstawową organizacją polityczno-terytorialną samorządu ludu pracującego i podstawową wspólnotą społeczno-gospodarczą mieszkańców na danym terytorium. Komuniści powinni poświęcić szczególną uwagę rozwojowi komun.

Komuna, jako podstawowa wspólnota społeczno-gospodarcza, jest komórką organizmu społecznego, w ramach której określane są stosunki w dziedzinie produkcji, rozdziału i konsumpcji, jak też inne podstawowe i powszechne stosunki społeczne między ludźmi pracy. Samorząd ludu pracującego w różnych dziedzinach życia społecznego daje komunie strukturę demokratyczną i charakter podstawowej i najbardziej typowej organizacji samorządowej na zasadzie terytorialnej.

Z uwagi na to, że ludzie pracy w komunie występują równocześnie jako wytwórcy i jako spożywcy a także realizatorzy rozwoju sił wytwórczych i wzrostu ogólnego poziomu materialnego, komuna jest również podstawową jednostką, w ramach której dokonuje się proces uzgadniania interesów indywidualnych i zespołowych.

W ramach jednolitego jugosłowiańskiego terytorium gospodarczego, na bazie jednolitego planu gospodarczego i w ramach jednolitego systemu rozdziału, komuny powinny mieć pełną możliwość rozwijania produkcji i sił wytwórczych w określonych warunkach, przy pomocy stojących do ich dyspozycji środków materialnych. W dziedzinie rozdziału dysponowanych środków, komuny — zgodnie ze specyficznymi warunkami — mogą określić odpowiednie optymalne stosunki między dalszym rozwojem sił wytwórczych a wzrostem bazy materialnej, zwiększeniem konsumpcji indywidualnej, a wkładami inwestycyjnymi w obiekty posiadające znaczenie dla stopy życiowej całego społeczeństwa i rozwojem innego rodzaju działalności gospodarczej.

Komuna jako polityczna forma zarządzania — realizowanego za pośrednictwem rad narodowych, zgromadzeń wyborców, referendum, rad miejscowych, wspólnot mieszkaniowych i innych form bezpośredniego zarządzania — jest typową instytucją bezpośredniej demokracji socjalistycznej, urzeczywistniającą panowanie mas pracujących poprzez nie i dla nich samych. Przejmując w coraz większym stopniu w swoje ręce zarządzanie sprawami społecznymi i dysponując odpowiednimi środkami, komuna nie jest jedynie, ani nawet w pierwszym rzędzie, szkołą demokracji, lecz właśnie ta demokracja jest podstawową komórką samorządu obywateli w zakresie wspólnych spraw.

Perspektywy dalszego rozwoju komuny

Dalszy rozwój komun powinien postępować przede wszystkim drogą coraz intensywniejszego rozwijania sił wytwórczych i ciągłego zwiększania wydajności pracy, a przez to również dochodu na jednego mieszkańca w obrębie komuny. Stanowi to warunek wszelkich akcji komuny w kierunku podniesienia ogólnego i indywidualnego poziomu materialnego i kulturalnego. Przy tym coraz szerzej powinny się rozwijać również te organizmy komuny, które niosą codzienną i bezpośrednią pomoc obywatelom i ich rodzinom na odcinku potrzeb materialnych, kulturalnych i innych i które na gruncie pełnego udziału materialnego i politycznego obywateli, w sposób bezpośredni będą przyczyniać się do podniesienia stopy życiowej ludności. Jest to droga wiodąca do stworzenia społecznej bazy technicznej gospodarstwa domowego.

W tym kierunku powinien posuwać się rozwój wspólnot mieszkaniowych, które będą musiały połączyć ogólne wysiłki komuny w tej dziedzinie z akcją i inicjatywą bezpośrednio zainteresowanych obywateli. Celem tego jest wspólne zarządzanie, rozwiązywanie problemów życia powszedniego rodzin, zwłaszcza w dziedzinie opieki nad dzieckiem, gospodarstwa domowego, zaopatrzenia, różnych usług, zarządzania mieszkaniem, w dziedzinie budownictwa mieszkaniowego, w dziedzinie bezpośredniej opieki społecznej i zdrowotnej itp. Istotną częścią składową sieci zaopatrzenia i zaspokojenia potrzeb ludności powinny stać się stopniowo punkty usługowe, którymi będą zarządzać różnorodne organy samorządowe obywateli.

Posuwając się po drodze tak określonego rozwoju, komuna w coraz mniejszym stopniu będzie jednostką administracyjną na swoim obszarze, stając się w coraz większym stopniu specyficzną społeczno-polityczną formą organizowania się ludzi w celu zarządzania wspólnymi sprawami społeczeństwa; z takiej formy wyrasta i rozwija się cały demokratyczny mechanizm socjalistyczny, łączący klasę robotniczą, względnie wytwórców, z resztą ludu pracującego, który swą pracą istotnie przyczynia się do rozwoju sił wytwórczych i podniesienia ogólnej wydajności pracy.

Posuwając się w tym kierunku, komuna wraz z radami robotniczymi i całym mechanizmem samorządu społecznego, zdobędzie sobie coraz większą afirmację jako podstawowa forma wspólnoty wytwórców.

Mechanizm komuny, w całej swej działalności, powinien nadal rozwijać się jako organizacja odpowiedzialna zarówno przed zgromadzeniami wyborców, jak i przed całym społeczeństwem, organizacja stale podlegająca krytyce publicznej ze strony obywateli i organizacji społecznych oraz nadzorowi wyższych organów w sensie zabezpieczenia praworządności. W statucie komuny każdy obywatel powinien odnajdywać swoje prawa i obowiązki oraz swoje możliwości zarządzania komuną, a poprzez nią i poprzez inne organy samorządu społecznego — społeczeństwem w ogóle.

Izba wytwórców

W obecnych warunkach poważną rolę w rozwoju demokracji socjalistycznej odgrywają izby wytwórców istniejące we wszystkich organach przedstawicielskich, od komuny do federacji.

Izby wytwórców powstały w naszym systemie samorządu społecznego jako specyficzna forma demokratyczna, zabezpieczająca kierowniczą rolę klasy robotniczej i jej ścisły związek z resztą mas pracujących, w danych warunkach i w danym okresie rozwoju socjalizmu w naszym kraju.

Izby wytwórców walczą przeciwko ujemnym wpływom zacofanych stosunków społecznych na demokratyczne organy samorządu społecznego, a przez to coraz bardziej ograniczają potrzebę bezpośredniej ingerencji administracyjnej, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej.

Izby wytwórców poprzez swój aktywny kontakt z praktyką i potrzebami organizacji produkcyjnych i innych przedsiębiorstw, spółdzielni, instytucji gospodarczych i socjalnych, odgrywają ważną rolę ekonomiczną. Izby wytwórców istotnie przyczyniają się do powiązania centrum z bazą, do podejmowania słuszniejszych i pożyteczniejszych posunięć społeczno-gospodarczych, do usunięcia metody administrowania i biurokracji w stosunkach gospodarczych oraz do ogólnego wychowania i podniesienia wiedzy ekonomicznej bezpośrednich wytwórców, względnie ludzi pracy w gospodarce.

W miarę dalszego rozwoju, izby wytwórców a właściwie ich funkcje gospodarcze będą mieć coraz większe znaczenie, podczas gdy stopniowo zanikną ich funkcje zapewnienia kierowniczej roli klasy robotniczej.

Centralne organy społeczne i państwowe

Z uwagi na to, że wszystkie społeczne środki wytwarzania stanowią własność wszystkich ludzi pracy naszego kraju a produkt społeczny jest ich osobistym i wspólnym produktem — nawet federacja nie stanowi zwykłego zjednoczenia narodów i republik ludowych, lecz przestacza się ona w coraz większym stopniu we wspólnotę nowego typu, nosiciela określonych wspólnych funkcji społecznych, wspólnotę wytwórców na najwyższym szczeblu.

W tym samym kierunku — ale w ramach narodowościowych — rozwijają się poszczególne republiki ludowe, zabezpieczając zarazem specyficzne potrzeby i prawa narodowe, polityczne, ekonomiczne i kulturalne.

Centralne organy władzy (związkowe i republikańskie) oraz dzielnicowe, okręgowe i powiatowe, powinny wyrastać organicznie z bazy ekonomicznej i politycznej naszego społeczeństwa, z samorządowej komuny, z samorządu robotniczego i z podstawowych instytucji samorządu społecznego w ogólności. Na tym właśnie polega i powinna polegać istota centralizmu demokratycznego w tych dziedzinach, gdzie centralizm taki jest konieczny.

W kompetencji wyższych organów, zarówno republikańskich jak i związkowych, pozostają te zadania i funkcje, które dotyczą wspólnych interesów całego społeczeństwa : zabezpieczenie ustroju socjalistycznego w ogólności, zapewnienie realizacji planu społecznego w gospodarce, zabezpieczenie jednolitego systemu, który stanowi podstawę jednakowych warunków, praw i obowiązków wszystkich obywateli, zabezpieczenie wolności pracy i jednakowych warunków politycznych dla każdego obywatela.

Tego rodzaju demokratyczne zjednoczenie podstawowych instytucji samorządowych, od rad robotniczych do federacji, i taki rozwój stosunków między organami przedstawicielskimi a organami samorządu społecznego, wykazuje, że samorząd socjalistyczny nie oznacza bynajmniej „rozbijania jedności narodowej” lecz przeciwnie, stanowi formę prawdziwie demokratycznego jednoczenia i przez to samo w dużej mierze przyczynia się do coraz większej stabilizacji wewnętrznej społeczeństwa.

W dalszym rozwoju, proces ten nieuchronnie będzie tworzyć i wymagać nowych form i metod. Komuniści jugosłowiańscy nadal będą wytrwale dążyć do takiego stopniowego rozwoju

całokształtu systemu państwowego i społecznego, który będzie zgodny z obiektywnymi warunkami i z subiektywnymi możliwościami sił socjalistycznych. W dążeniu tym komuniści szczególnie uwagę poświęcą dalszemu rozwojowi i wzmocnieniu roli wszystkich organów przedstawicielskich, coraz bardziej przystosowując ich organizację, strukturę i metody pracy do potrzeb możliwie jak najbardziej swobodnego i bezpośredniego wpływu socjalistycznej bazy społecznej na kierownicze organy społeczne.

PRAWA OSOBISTE OBYWATELI I ROLA PRAWORZĄDNOŚCI

Społeczno-ekonomiczny system demokracji socjalistycznej może być kształtowany i rozwijany tylko przez aktywną, zainteresowaną materialnie i moralnie jednostkę, człowieka i obywatela. Prawa osobiste, polityczne, społeczne, ekonomiczne, kulturalne i inne obywatela stanowią jedną z podstaw organizacji politycznej w Jugosławii.

Komuniści będą również w przyszłości popierać taki rozwój demokracji socjalistycznej, który coraz silniej gwarantować będzie jednostce niezależność i wolność wyrażania myśli, przekonań religijnych i innych, tworzenia stowarzyszeń w celu zaspokojenia rozmaitych interesów ekonomicznych, politycznych, społecznych, kulturalnych, zawodowych, naukowych, sportowych i in., wolność i niezależność w obronie nietykalności i integralności godności ludzkiej i indywidualności ludzkiej. Ludzie pracy w Jugosławii zaczęli w pełni korzystać z tych praw dopiero w nowym ustroju politycznym, zdobywając zarazem szereg nowych praw demokratycznych, wynikających z socjalistycznych stosunków ekonomicznych i szerokiego systemu samorządu społecznego. W oparciu o osiągnięcia i zasady tego ustroju, obywatelom zagwarantowano pełną równość wobec prawa i sprawiedliwości, bez jakichkolwiek jawnych lub ukrytych form dyskryminacji pod względem narodowościowym, religijnym, rasowym lub jakimkolwiek innym.

Spółeczno-ekonomiczna podstawa praw osobistych

Podkreślając znaczenie tych i innych praw osobistych człowieka i obywatela i akcentując fakt, że realizacja ich nie może być odłożona do czasu jakichś „faz wyższych” rozwoju socjalizmu, gdyż prawa te stanowią nieodzowną część składową socjalistycznego rozwoju demokratycznego i warunków dalszego rozwoju socjalizmu w ogóle, Związek Komunistów zawsze był zdania, że dla pełnego urzeczywistnienia praw człowieka nieodzowna jest odpowiednia baza społeczna, materialna i polityczna tj. że przede wszystkim należy znieść takie stosunki społeczne, z których może się zrodzić: nierówność, niesprawiedliwość, przywileje i podporządkowanie.

Warunki konieczne dla ustanowienia wolności dla wszystkich można stworzyć tylko przez zniesienie wolności dla ciemiężców, tj. tych sił, które dążą do restauracji ucisku. Wolności nie da się osiągnąć poprzez abstrakcyjne formułki. Ona wyrasta z określonych stosunków społecznych. Właśnie dlatego wszyscy postępowi ludzie, a zwłaszcza komuniści, łączą walkę o prawa i wolność człowieka z przemianami społecznymi, politycznymi, kulturalnymi i ideowymi oraz z walką o ustanowienie takiego ustroju społecznego i politycznego, który przeistoczyłby te prawa w środek twórczej i świadomej afirmacji człowieka a więc także jego wolności osobistej i społecznej oraz jego godności ludzkiej.

Zrzeszanie się obywateli

System polityczny naszego kraju wzbogacają coraz bardziej, nowe formy swobodnego zrzeszania się obywateli. System ten jest wytworem nowej struktury społeczno-politycznej, kształtującej się na gruncie społeczno-ekonomicznych i innych materialnych i moralnych interesów socjalistycznych ludzi pracy, służąc w pierwszym rzędzie celom samorządu.

Wolne zrzeszenia są samodzielnym i autonomicznym tworem demokracji socjalistycznej. Za ich pośrednictwem obywatele w sposób bezpośredni i decydujący wywierają wpływ na politykę i zużytkowanie środków materialnych w poszczególnych dziedzinach życia społecznego. Za ich pośrednictwem, do codziennej praktyki życia społecznego, gospodarczego i politycznego

milionów ludzi przenika wiedza, pomoc fachowa, analiza naukowa, kierunek ideowy.

Znaczenie wszystkich tych nowych demokratycznych form i praw ludzi pracy — bez względu na ich stosunkowo niski stopień rozwoju — tkwi, w ostatecznym rachunku, przede wszystkim w tym, że stanowią one nie tylko uznany, lecz także przyjęty wreszcie naturalny środek indywidualnej działalności wytwórcy, twórcy, człowieka. W oparciu o jego własną działalność i afirmację społeczną, obywatelowi socjalistycznego kraju zostaje przywrócona jego wyobcowana indywidualność, którą wszystkie dotychczasowe systemy klasowe przeistaczały w prywatną własność chlebobdawcy lub państwa, a on będąc istotą społeczną staje się coraz bardziej sobą, zaś będąc sobą staje się w coraz większym stopniu istotą społeczną.

Praworządność

Konsekwentna realizacja zasady praworządności ma ogromne znaczenie polityczne dla zagwarantowania osobistych praw obywatela i umocnienia demokracji socjalistycznej i socjalistycznego ustroju społeczno-gospodarczego.

Porządek prawny w Jugosławii chroni i powinien chronić obywatela przed wszelką samowolą jakiegokolwiek czynnika społecznego i jakiegokolwiek organu państwowego. On zapewnia i powinien zapewnić pełną odpowiedzialność wszystkich wykonawców funkcji społecznych — od najwyższych do najniższych — za ich postępowanie w stosunku do obywateli. Nikomu nie wolno narzucać obywatelowi Jugosławii jakichkolwiek obowiązków poza tymi, które zostały ustalone ustawowo. Jedyne prawo może określać odpowiedzialność i sankcje a tylko organy sądowe w drodze postępowania prawnego winny zabezpieczyć stosowanie prawa i praworządność. Działalność naszych sądów powinna opierać się na zasadach ścisłego poszanowania porządku prawnego i niezawisłości w wydawaniu wyroków sądowych.

Wszystko to sprawia, że praworządność, poza ochroną przed nadużyciem, biurokracją i samowolą jednostek, stanowi część składową i nieodłączny warunek demokracji socjalistycznej.

Praworządność nie może być zagwarantowana jedynie, ani też przede wszystkim faktem istnienia obiektywnego porządku prawnego i organów sądownictwa, mimo że czynniki te miały zawsze, a więc mają również dziś swe odrębne miejsce w rozwo-

ju społeczno-politycznym Jugosławii. Praworządność musi coraz mocniej opierać się na solidarności społecznej, na socjalistycznym uzgadnianiu interesów wspólnych i prywatnych oraz na świadomości socjalistycznego człowieka, wyrastającej nieuchronnie na gruncie takich stosunków społecznych. Praworządność powinna w coraz większym stopniu stawać się wewnętrzną potrzebą kolektywu i jednostki, wyczuciem odpowiedniego postępowania osobistego, które powstaje jedynie w procesie likwidowania sprzeczności społecznych i subiektywnego egoizmu.

ADMINISTRACJA PAŃSTWOWA I JUGOSŁOWIAŃSKA ARMIA LUDOWA

Położenie i rola państwowego aparatu administracyjnego

W ramach i pod wpływem rozwoju demokracji socjalistycznej, ulega zmianie również organizacja władzy państwowej i to zarówno pod względem swej struktury jak i miejsca i roli w społeczeństwie.

Szereg funkcji, sprawowanych dawniej przez aparat państwowy przeniesiono na organy samorządowe, przekazano obywatelom, ludziom pracy i ich organom. Aparat państwowy w coraz większej mierze staje się bezpośrednim narzędziem ich woli. Władza staje się coraz bardziej jednolita, a przez to — w perspektywie — w coraz mniejszym stopniu występuje jako siła państwowa, przeistaczając się coraz bardziej w jednolity system samorządu społecznego.

Działając w oparciu o Konstytucję i ustawy, oraz o funkcje organów samorządu społecznego, państwowy aparat administracji powinien stanowić w pełnym znaczeniu tego słowa narzędzie socjalistycznego społeczeństwa, a nie władzę nad nim.

Na państwowym aparacie administracyjnym spoczywają bardzo ważne zadania społeczne. Bez całego szeregu funkcji kontrolnych, regulacyjnych i ochronnych administracji państwowej nie można dziś sobie wyobrazić normalnego życia społeczeństwa

i nieskrępowanego rozwoju naszego systemu politycznego i gospodarczego. Wykonując te zadania państwowe organy administracji powinny korzystać z pełnego autorytetu i posiadać odpowiednią określoną przez prawo samodzielność w przeprowadzaniu nieodzownych posunięć o charakterze regulacyjnym oraz w walce z naruszaniem praworządności, w walce przeciwko wyrażaniu szkód i niebezpieczeństw zagrażającym ustrojowi socjalistycznemu i niezawisłości narodów Jugosławii.

W dziedzinie ochrony budownictwa socjalizmu i bezpieczeństwa obywateli, doniosłą rolę odegrały organy bezpieczeństwa wewnętrznego, działające zgodnie z prawem i odpowiedzialne przed organami przedstawicielskimi i ich radami wykonawczymi. Dopóki społeczeństwo nasze będzie narażone na nacisk sił anty-socjalistycznych, dopóty organy bezpieczeństwa stanowiąc będą ważny i nieodzowny oręż socjalizmu.

Komuniści nadal będą udzielać wszelkiego niezbędnego poparcia politycznego organom administracji państwowej w wykonywaniu ich zadań, dbając o to, aby aparat państwowy posiadał odpowiednie kwalifikacje fachowe, aby był wierny sprawie socjalizmu i w pełni odpowiedzialny wobec prawa i narodu.

*Jugosłowiańska Armia Ludowa —
strażnikiem niepodległości
i suwerenności socjalistycznej Jugosławii*

Jugosłowiańska Armia Ludowa — siła zbrojna narodów Jugosławii wyrosła w toku wojny narodowo-wyzwoleńczej i rewolucji socjalistycznej. W okresie powojennym kształtowano ją i wychowywano tak, aby była wiernym strażnikiem niepodległości, integralności i suwerenności Jugosławii jako kraju socjalistycznego. Właśnie dlatego Jugosłowiańska Armia Ludowa jest siłą pokoju pozbawioną wszelkich cech agresywnych.

Współczesne stosunki międzynarodowe charakteryzują ostre przeciwieństwa i tendencje do roztrzygania sporów w drodze zbrojnej, więc koniecznością jest, by siły zbrojne były potężne i aby cały naród miał możliwość stać niezachwianie na straży naszego socjalistycznego kraju. Nasi ludzie pracy rozumieją, że obrona socjalistycznej ojczyzny jest najwyższym obowiązkiem i honorem każdego obywatela. Dlatego oni świadomie przyjmują ten obowiązek, przeświadczeni, że tylko organizując opór ogólnonarodowy mogą skutecznie bronić swej wolności i niepodległości.

Związek Komunistów Jugosławii pracować będzie nad wychowywaniem obywateli Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii a zwłaszcza młodzieży, w duchu wierności i oddania interesom swego socjalistycznego kraju, w duchu gotowości do walki w obronie wolności i niepodległości socjalistycznej Jugosławii.

Jugosłowiańska Armia Ludowa jest armią o charakterze ludowym, socjalistycznym. Warunkiem dalszego wzmocnienia Jugosłowiańskiej Armii Ludowej jest wzmocnianie wszystkich czynników wpływających na jej gotowość bojową i jej socjalistyczny charakter, a przede wszystkim gwarantujących jej nierozłączną więź z interesami i życiem ludu. Dlatego członkowie Związku Komunistów Jugosławii w szeregach Jugosłowiańskiej Armii Ludowej powinni również w przyszłości podejmować maksymalne wysiłki w celu opanowania wiedzy i sztuki wojennej oraz techniki wojskowej; w celu podniesienia świadomości politycznej i poziomu ideologicznego; w celu wzmocnienia koleżeńskich stosunków i zaufania wzajemnego; w celu wzmocnienia świadomej dyscypliny żołnierskiej i zapewnienia — przez swą działalność — niezłomnej jedności moralno-politycznej każdej jednostki wojskowej.

Jugosłowiańska Armia Ludowa również w przyszłości będzie brać aktywny udział w budownictwie socjalizmu, czego wyrazem powinno być właściwe i intensywne wychowywanie tysięcy młodych żołnierzy w duchu braterstwa i jedności narodów Jugosławii i jugosłowiańskiego patriotyzmu socjalistycznego, aktywność jej członków na terenie organizacji społecznych i politycznych oraz ich udział w różnych akcjach budownictwa socjalizmu.

Doskonalenie form demokracji socjalistycznej

Komunistyczna Partia, względnie Związek Komunistów Jugosławii w swej pracy nad przygotowaniem rewolucji, w czasie rewolucji i w budownictwie socjalizmu, wychodził z założenia, że socjalizmu nie buduje się dla jakichś celów abstrakcyjnych, lecz dla żywego człowieka. Dlatego też starał się on i również dziś stara o to, aby budownictwo socjalizmu było bliskie człowiekowi pracy nie tylko z punktu widzenia jego treści i korzyści materialnych, lecz również z punktu widzenia form oraz przystoso-

wania do sposobu życia i kultury narodu. Związek Komunistów Jugosławii uważa, że taka orientacja była jedną z najważniejszych przyczyn dotychczasowego powodzenia, że jest ona nieodzowna również w przyszłości.

Dotychczasowe wysiłki komunistów i wszystkich sił socjalizmu w Jugosławii, zmierzające do zbudowania politycznego systemu socjalistycznej demokracji, były owocne i potwierdziły słusność drogi, na którą wprowadził masy pracujące Jugosławii Związek Komunistów. Poszukiwaniu nowych dróg postępu społecznego poprzez rozwój szerokiego mechanizmu samorządu społecznego, towarzyszyły, rzecz jasna, nieudane próby, błędy i słabości. Takie błędy i takie słabości wykrywała i w przyszłości bardzo szybko będzie wykrywać praktyka. Komuniści powinni stale, wytrwale walczyć o to, aby ich doświadczenia posłużyły jako bodziec do dalszego doskonalenia całości systemu politycznego, do naprawienia błędów i przeoczeń, do przewyciężenia tego co przestarzałe i przeżyte.

R o z d z i a ł V I I I

FEDERACJA I STOSUNKI MIĘDZY NARODAMI JUGOSŁAWII

SAMOOKREŚLENIE I RÓWNOUPRAWNIENIE NARODÓW

Jednym z podstawowych przeciwieństw, jakie nadgryzały życie społeczno-polityczne w Jugosławii burżuazyjnej, była nierozstrzygnięta kwestia narodowościowa.

Komunistyczna Partia Jugosławii kierowała się następującymi zasadami w swej polityce narodowościowej: uznanie indywidualności równouprawnienia i samookreślenia wszystkich narodów Jugosławii — Serbów, Chorwatów, Słoweńców, Macedończyków i Czarnogórców — w ramach jedności państwowej opartej o ustrój federacyjny. Ta polityka i konsekwentna walka o jej realizację stanowiły jedną z głównych przyczyn, że partia komunistyczna zdobyła zaufanie szerokich mas i wszystkich narodów Jugosławii, zdołała skupić je wokół swego programu i poprowadzić do wspólnej walki o wyzwolenie i stworzenie nowej Jugosławii.

W okresie wojny narodowo-wyzwoleńczej, we wspólnej walce o wyzwolenie, wzmoгло się dążenie narodów Jugosławii do zjednoczenia we wspólnym państwie równouprawnionych narodów, w nowej ludowo-demokratycznej i socjalistycznej Jugosławii, w oparciu o pełne zastosowanie prawa do samookreślenia.

Jedność Jugosławii jest możliwa jedynie w oparciu o swobodny rozwój narodowy, o pełne równouprawnienie Serbów, Chorwatów, Słoweńców, Macedończyków i Czarnogórców oraz

mniejszości narodowych. Z tych właśnie przyczyn socjalistyczna Jugosławia powstała i mogła powstać jedynie jako federacyjne państwo równouprawnionych i suwerennych narodów.

Prawa, które wszystkim narodom Jugosławii gwarantują swobodę rozwoju gospodarczego i kulturalnego oraz pełne równouprawnienie, zawarte są w Konstytucji i zabezpieczone statusem poszczególnych republik ludowych oraz innymi instytucjami federacyjnego państwa. Prawa te są przestrzegane i realizowane w pełni w stosunkach wewnętrznych wspólnoty jugosłowiańskiej, nie wyłączając stosunków między obywatelami oraz kontaktów międzynarodowych.

Związek Komunistów Jugosławii będzie również w przyszłości czuwać nad tym, aby te zdobycze rewolucji socjalistycznej i budownictwa socjalizmu były szanowane, wzmacniane i rozwijane w dalszym ciągu.

Materialne podstawy równouprawnienia narodów

Samodzielność i równouprawnienie narodów Jugosławii znajdują swój wyraz nie tylko w jednakowych prawach politycznych i kulturalnych. Siłą rzeczy muszą one opierać się również o określoną bazę materialną.

Bazę tę stanowi przede wszystkim jedność socjalistycznych stosunków społeczno-gospodarczych, opartych o własność społeczną środków produkcji oraz jedność systemu gospodarczego, jednolity rynek jugosłowiański, jednakowe uprawnienia i obowiązki podstawowych jednostek gospodarczych (przedsiębiorstw i komun). Na gruncie tego rodzaju stosunków socjalistycznych wyrasta system szerokiego samorządu ludzi pracy w dziedzinie produkcji i stosunków materialnych. W tym sensie bazę materialną równouprawnienia narodów Jugosławii stanowi w szczególności zarządzanie środkami wytwarzania przez załogi robotnicze oraz ich udział w rozdziale produktu społecznego, samorządność komun, społeczne zarządzanie funduszami społecznymi zarówno w komunach jak i w powiatach i republikach ludowych. Tym celom naszej polityki narodowej służą też: równoprawny udział (zagwarantowany przez mechanizm polityczny federacji) przedstawicieli wszystkich narodów Jugosławii w zarządzaniu i dysponowaniu funduszami federacji poprzez plan społeczny

i budżet lub też drogą bezpośredniego zarządzania różnymi funduszami gospodarczymi i budżetowymi.

Republiki ludowe uczestniczą, na jednakowych warunkach, w rozdziale dochodu uzyskanego z produkcji i gospodarki na ich terytorium oraz korzystają ze środków finansowych funduszy centralnych dostępnych dla wszystkich na jednakowych warunkach. Na tych podstawach, republiki samodzielnie uchwalają plany rozwoju swej gospodarki w ramach proporcji planu gospodarczego federacji.

*Nieustanna troska o przyśpieszenie
rozwoju gospodarczego rejonów
gospodarczo zacofanych*

Jednakże, równouprawnienie byłoby dla niektórych dzielnic Jugosławii tylko formalne, gdyby wspólnota socjalistyczna nie uwzględniła faktu, że wskutek specyficznych warunków historycznych są one zacofane w swym rozwoju gospodarczym. Koniecznym warunkiem równomiernego rozwoju gospodarczego całego kraju oraz zachowania braterstwa i jedności narodów Jugosławii jest stopniowe uzupełnianie politycznego i prawnego równouprawnienia narodów Jugosławii równouprawnieniem gospodarczym.

Dlatego właśnie istotnym elementem polityki gospodarczej musi być nieustanna troska o przyśpieszenie rozwoju gospodarczego rejonów zacofanych. Nakłady materialne w tej dziedzinie powinny przede wszystkim mieć na uwadze rozwój sił wytwórczych, aby dać tym rejonom samodzielną bazę materialną, a dopiero w drugiej kolejności i to wyłącznie w wypadku konieczności, mogą to być dotacje budżetowe dla zapewnienia jednolitego poziomu instytucji opieki społecznej i polityki socjalnej.

Dobrobyt gospodarczy Jugosławii i zdrowy rozwój gospodarki możliwy jest jedynie przez zwiększenie bogactwa całego kraju drogą podniesienia wydajności pracy każdego człowieka pracy. Szybszy rozwój ekonomiczny obszarów gospodarczo zacofanych stanowi zarazem o zwiększonym wkładzie do wspólnoty jugosłowiańskiej i podniesieniu stopy życiowej wszystkich narodów i wszystkich ludzi pracy. Dlatego też troska wspólnoty o wykonanie tego zadania nie jest celem sama w sobie, lecz leży w interesie rozwoju gospodarczego całego kraju i jest potrzebą ekonomiczną wszystkich narodów Jugosławii.

Zadania związane z przyspieszeniem rozwoju gospodarczego obszarów gospodarczo zacofanych, są rozwiązywane w ramach jednolitej ogólnopństwowej polityki gospodarczej, zgodnie z interesami całej gospodarki jugosłowiańskiej. Realizacja tych zadań nie może więc wpływać ujemnie na normalny, nieodzowny rozwój sił wytwórczych oraz pozostałych obszarów kraju, a także na optymalne możliwości rozwoju całej gospodarki jugosłowiańskiej.

Odmierna polityka, w konsekwencji zmniejszyłaby również materialne możliwości rozwiązania problemów rejonów gospodarczo zacofanych. Jedyne harmonijny rozwój gospodarczy wszystkich republik ludowych i wszystkich obszarów Jugosławii, który znajdzie swój wyraz w możliwie jak najlepszych wynikach i osiągnięciach całej gospodarki jugosłowiańskiej, może zapewnić mocne podstawy dla realizacji prawdziwie socjalistycznej polityki w kwestii narodowościowej.

BRATERSTWO I JEDNOŚĆ NARODÓW JUGOSŁAWII

Podobnie jak równouprawnienie naszych narodów nie opiera się wyłącznie na podstawach formalnych, lecz jest zabezpieczone przede wszystkim bazą materialną, stosunkami społeczno-gospodarczymi i samym systemem socjalistycznym — tak samo jedność narodów Jugosławii nie leży wyłącznie w interesie politycznym każdego narodu z osobna, lecz stała się sprawą interesów społecznych i gospodarczych każdego człowieka pracy. Podstawą tej jedności jest fakt, że środki wytwarzania stanowią własność społeczną i mogą być maksymalnie wykorzystane dla dobra wszystkich narodów Jugosławii tylko wspólnym wysiłkiem i współpracą. W takim rozumieniu jedność narodów Jugosławii dopiero w warunkach socjalizmu nabiera pełnego sensu i uzyskuje potężne fundamenty społeczno-gospodarcze.

Na gruncie społecznej własności środków produkcji oraz realizacji zasad samorządu robotniczego i społecznego, wyrasta taki system stosunków społecznych, który przed każdym wytwórcą

jako jednostką oraz przed każdą organizacją i przed każdym przedsięwzięciem gospodarczym i komuną otwiera szerokie możliwości wszechstronnego zaspokojenia własnych bezpośrednich potrzeb materialnych i moralnych oraz innych interesów, realizując zarazem interesy ogólne wspólnoty socjalistycznej. Wytwórca jako jednostka gdziekolwiek by się nie zatrudnił, wstępuje w stosunki z innymi wytwórcami; posiada prawo do równoprawnego udziału w pracy wszelkich organów samorządu robotniczego i społecznego. To właśnie jest tą nową spójnią łączącą wszystkich obywateli Jugosławii w oparciu o mocne socjalistyczne podstawy społeczno-gospodarcze.

Elementarne interesy rozwoju społecznego i wzrostu dobrobytu klasy robotniczej i mas pracujących wszystkich narodów Jugosławii wymagają więc jaknajściślejszego i wszechstronnego powiązania tych narodów. Koniecznością staje się wspólne zarządzanie szeregiem funkcji gospodarczych i społecznych. Związek Komunistów Jugosławii stymuluje i popiera procesy socjalistycznego jednoczenia, ponieważ one nie tylko wzmacniają niezależność i siłę jugosłowiańskiej wspólnoty socjalistycznej, lecz również odpowiadają postępowym dążeniom współczesnej ludzkości do zbliżenia narodów.

Jugosłowiański patriotyzm socjalistyczny

Wspólne interesy znalazły już swój wyraz i przejawiają się coraz silniej w świadomości społecznej i kulturalnej mas pracujących. Na tej podstawie rozwija się socjalistyczna świadomość jugosłowiańska, jugosłowiański patriotyzm socjalistyczny, który nie jest przeciwieństwem demokratycznej świadomości narodowej, lecz stanowi jej niezbędne internacjonalistyczne uzupełnienie w warunkach istnienia socjalistycznej wspólnoty narodów. Nie chodzi tu więc o utworzenie jakiegoś nowego „narodu jugosłowiańskiego” w miejsce istniejących narodowości, lecz o rozwój organiczny i wzmocnienie w socjalistycznej wspólnotie wytwórców, względnie mas pracujących wszystkich narodów Jugosławii, o afirmację ich wspólnych interesów na bazie stosunków socjalistycznych. Tak zrozumiana jugosłowiańskość nie hamuje swobodnego rozwoju języków i kultury narodowej, lecz przeciwnie, zakłada nawet taki rozwój.

W tym rozumieniu jugosłowiańskość socjalistyczna — jako forma socjalistycznego internacjonalizmu — oraz demokratyczna

świadomość narodowa przeniknięta duchem internacjonalizmu, nie stanowi dwóch odrębnych zjawisk, lecz dwie strony jednego procesu. Wszelka absolutyzacja jednej lub drugiej strony musiałaby doprowadzić do skierowania się ku reakcyjnemu nacjonalizmowi i szowinizmowi, bądź też równie reakcyjnemu mocarstwowemu hegemonizmowi i negacji zasad samookreślenia i równouprawnienia narodów.

Prawa mniejszości narodowych

W ramach wspólnoty narodów jugosłowiańskich znalazły swe miejsce również mniejszości narodowe. Mniejszości narodowe w państwie socjalistycznym i demokratycznym powinny korzystać ze wszystkich praw gospodarczych i politycznych, jakie wspólnota socjalistyczna daje swym obywatelom i na tych właśnie podstawach powinien być zapewniony swobodny rozwój ich kultury i odrębności narodowych.

Stosunek mniejszości narodowej do wspólnoty państwowej zmieniał się wraz ze zmianą struktury społecznej Jugosławii. Rewolucja doprowadziła do zasadniczej zmiany położenia mniejszości narodowych, oraz ich miejsca i roli w budowie socjalizmu. Liczba robotników i inteligencji pracującej spośród mniejszości narodowych gwałtownie wzrosła; duży jest ich udział we wszystkich organach samorządu społecznego; wzrosła ich świadomość socjalistyczna, świadomość wspólnoty interesów ze wszystkimi narodami Jugosławii w walce o socjalizm. Wszystko to zapewnia równoprawny udział mniejszości narodowych w budowie socjalizmu w Jugosławii oraz dalszy rozwój ich narodowej kultury socjalistycznej.

W powojennej Jugosławii socjalistycznej, stosunek do mniejszości narodowych na żadnym z etapów rozwoju nie był uzależniony od stanu między państwowych stosunków Jugosławii z krajami ościennymi. Znalazło to swój wyraz zwłaszcza po 1948 roku, wykazując jakie wyniki daje konsekwentna realizacja założeń socjalistycznych. Na gruncie takiej polityki jeszcze bardziej wzmocnił się sojusz i jedność mniejszości narodowych z narodami Jugosławii.

ZADANIA KOMUNISTÓW W DZIEDZINIE POLITYKI NARODOWOŚCIOWEJ

W Jugosławii nie istnieje dziś kwestia narodowościowa jako problem ucisku narodów i hegemonii nacjonalistycznej. Rękomią tego jest cały system polityczny i społeczny, który zapewnia wszystkim narodom i mniejszościom narodowym w Jugosławii równouprawnienie oraz prawo do samostanowienia o swym losie.

Ujemne zjawiska w stosunkach narodowościowych

Wszystko to jednak nie oznacza, że zanikły wszystkie czynniki, które mogą ujemnie wpływać na stosunki wzajemne między narodami Jugosławii.

Przede wszystkim działają tu zarówno polityczne jak i ideologiczne przeżytki burżuazyjnego nacjonalizmu; w obecnych warunkach sprzyja im biurokratyzm, który jako taki jest w stosunku do centrum zawsze partykularny, a w stosunku do dołów centralistyczny. W naszych warunkach nacjonalizm przybiera formy maskujące tendencje anty-socjalistyczne oraz interesy egoistyczne i partykularne, lub występuje jako spontaniczna forma ujemnej reakcji na ewentualne tendencje biurokratycznego centralizmu i hegemonizmu, a także jako wyraz nierównomiernego rozwoju poszczególnych obszarów naszego kraju.

Nacjonalizm burżuazyjny w naszych warunkach ciągnie wstecz, jest reakcyjny i w najwyższym stopniu szkodliwy dla rozwoju stosunków socjalistycznych. On może podkopać liczne osiągnięcia walki narodowo-wyzwoleńczej i rewolucji, on zaciemnia perspektywę socjalistyczną, osłabia niezbędną jedność działania w budowie socjalizmu, staje się oparciem dla wszelkich przejawów anty-socjalistycznych i w ten sposób szkodzi dalszemu rozwojowi socjalizmu.

Tendencje biurokratycznego centralizmu i jego wyraz ideowo-polityczny — hegemonizm wielkomocarstwowy, to drugi czynnik, który może ujemnie oddziaływać na stosunki między narodami Jugosławii.

Ustalenie się takich tendencji mogłoby podkopać demokratyczne zdobycze rewolucji socjalistycznej, wypaczyć stosunki między narodami, zagrozić ich równouprawnieniu i otworzyć drzwi

tendencjom nacjonalistycznego hegemonizmu, a więc poważnie zahamować i zdeformować rozwój stosunków socjalistycznych.

Różnice w rozwoju gospodarczym poszczególnych obszarów Jugosławii wpływają również na rozwój stosunków między narodami Jugosławii. Z różnic tych wyrastają sprzeczności, które w określonych warunkach mogą znaleźć swój wyraz w określonej formie nacjonalizmu, względnie w osłabieniu jedności narodów Jugosławii, a nawet w zahamowaniu rozwoju socjalizmu. Toteż ustawiczny wysiłek w kierunku stopniowej likwidacji materialnych źródeł tych sprzeczności jest nakazem i zadaniem wszystkich sił socjalistycznych w kraju nie tylko w celu zapewnienia prawdziwego równouprawnienia narodów Jugosławii, lecz również w celu zapewnienia dalszego nieskrępowanego rozwoju stosunków socjalistycznych w kraju.

Umacnianie ducha socjalistycznego internacjonalizmu

Komuniści jugosłowiańscy będą walczyć w praktyce codziennej wszelkimi, zarówno ideowymi, jak i politycznymi środkami przeciwko wszelkim źródłom i przejawom tendencji nacjonalistycznych, szowinistycznych i partykularno-egoistycznych oraz przeciwko tendencjom biurokratycznego centralizmu i wielkomo-carstwowego hegemonizmu. Komuniści jugosłowiańscy będą się pilnie przeciwstawiać wszelkim próbom wykorzystywania sprzeczności materialnych — będących dziedzictwem przeszłości — w celu krzewienia nacjonalizmu, szowinizmu i partykularystycznego egoizmu. Będą oni propagować wśród szerokich mas ludowych ideę zbliżenia, zrozumienia i pomocy wzajemnej między narodami Jugosławii, ideę braterstwa i jedności oraz ideę proletariackiego internacjonalizmu, zbliżenia i przyjaźni między narodami w ogóle, przeciwstawiając się wszystkiemu, co stwarza nienawiść między narodami, uprzedzenia narodowe i rasowe lub tendencje ku przywilejom narodowym.

Kierując się znaną zasadą leninowską, komuniści będą w ramach poszczególnych republik ludowych popierać przede wszystkim ideę jedności i braterstwa narodów Jugosławii oraz socjalistycznego internacjonalizmu, a w centrum będą przede wszystkim czujnie strzec wszelkich elementów konstytucyjnych, politycznych, ideowych i ekonomicznych, które zapewniają wszystkim

narodom federacyjnej wspólnoty socjalistycznej równouprawienie i swobodny rozwój oraz przeciwstawiać się wszelkiej tendencji do hegemonizmu, która mogłaby zagrozić jedności narodów Jugosławii. Komuniści będą nieustannie walczyć ideologicznie przeciwko ciasnemu nacjonalizmowi i przeciwko wszystkiemu, co zagraża nieskrępowanemu rozwojowi każdej narodowości.

R o z d z i a ł I X

POLITYKA GOSPODARCZA, SPOŁECZNA I OŚWIATOWA

Ogólne zagadnienia polityki gospodarczej

Istotą socjalistycznej polityki gospodarczej jest troska o potrzeby człowieka, stałe polepszanie materialnych i kulturalnych warunków życia i pracy ludzi pracy. W tym właśnie tkwi zasadnicza różnica pomiędzy społeczeństwem socjalistycznym, a wszystkimi poprzednimi formacjami społecznymi.

Stałe polepszanie materialnych warunków życia ludzi nakłada konieczność nieustannego rozwoju sił wytwórczych społeczeństwa i podnoszenia wydajności pracy. Tylko w drodze stałego wzrostu produkcji dóbr materialnych można zapewnić trwały wzrost stopy życiowej ludzi pracy, co zarazem stanowi istotny element i warunek stymulowania wzrostu wydajności pracy i dalszego rozwoju sił wytwórczych.

Rozwój sił wytwórczych społeczeństwa ma dla naszego kraju tym większe znaczenie, że odziedziczyliśmy po kapitalizmie gospodarkę słabo rozwiniętą.

Rozwój gospodarczy Jugosławii po wojnie wyrwał gospodarkę ze stanu stagnacji, poważnie zwiększył siły wytwórcze i stworzył materialne warunki dalszego rozwoju i wzrostu stopy życiowej. W okresie powojennym w Jugosławii wzrósł prawie dwukrotnie dochód narodowy na głowę ludności, zostały zbudowane mocne fundamenty przemysłu, została rozbudowana baza energetyczna i surowcowa, poważnej zmianie uległa struktura gospodarcza społeczeństwa. Osiągnięto poważne wyniki, a największe trudności zostały przezwyciężone; niemniej jednak obecny

stopień rozwoju wymaga ogromnych wysiłków i poważnych inwestycji w celu dalszego rozwinięcia sił wytwórczych. Czy rozwój ten w przyszłości będzie szybszy czy też powolniejszy — to będzie zależało od wszystkich i od każdego obywatela z osobna. Bez względu na to jak duże powinny być inwestycje, muszą być one ustalane w taki sposób, aby nie były negacją celu, jakiemu służą, ponieważ w zasadzie znaczna część produktu społecznego, jest wydzielona z funduszu bezpośredniego spożycia ludności. Bo przecież wzrost produkcji stanowi tylko warunek przedwstępny stałego, wszechstronnego polepszania warunków życia i pracy ludności.

Dlatego przed naszą polityką gospodarczą stają przede wszystkim następujące dwa zadania :

po pierwsze, przy podstawowym rozdziale produktu społecznego na fundusz spożycia i fundusz akumulacji należy uwzględnić potrzebę przyspieszenia rozwoju gospodarczego i zwiększenia spożycia ludności, zgodnie z tempem tego rozwoju;

po drugie, przy kształtowaniu systemów, instytucji i środków planowego regulowania procesów gospodarczych, należy opracować odpowiedni system rozdziału, w którym nie będzie żywiołowego zakłócania raz ustalonych założeń polityki gospodarczej.

Polityka inwestycyjna

Aby rozwój sił wytwórczych był proporcjonalny do podejmowanych wysiłków, przeznaczone nań środki powinny być racjonalnie wykorzystywane, tym bardziej że dysponowane środki są ograniczone, a przytym istnieje konieczność szybkiego rozwoju sił wytwórczych. W takich warunkach zagadnienie struktury inwestycji nabiera szczególnego znaczenia. Dla polityki gospodarczej istotne jest ustalenie i wprowadzenie w życie odpowiednich kryteriów najskuteczniejszych nakładów inwestycyjnych oraz takich instrumentów kierowania nimi, które zapewnią realizację zamierzonych zadań.

System samorządu w przedsiębiorstwach, komunach itd. wraz z systemem rynkowym i systemem regulowania rynku, muszą być stale doskonalone w sensie jak najbardziej racjonalnego i ekonomicznego inwestowania funduszy społecznych oraz wypracowania systemu ewidencji i kontroli społecznej inwestowania, który działałby samodzielnie niezależnie od czynników subiektywnych.

Ogólna polityka gospodarcza poprzez swe funkcje regulacyjne i kierownicze powinna koordynować rozwój poszczególnych gałęzi gospodarki i poszczególnych obszarów naszego kraju, rozwój gospodarki jako całości i rozwój innych dziedzin życia społecznego. Harmonijny rozwój jest przecież podstawowym warunkiem, bez którego ekonomiczne kryteria gospodarowania i inwestowania nie mogą znaleźć właściwego wyrazu. Tylko taki rozwój może stanowić podstawę maksymalnego zwiększenia produkcji i wydajności pracy, rozszerzenia materialnej bazy pracy i zapewnienia dalszego nieskrępowanego rozwoju stosunków socjalistycznych. Należy rozwijać wszystkie gałęzie gospodarcze, posiadające warunki dla racjonalnej produkcji oraz gałęzie od których rozwoju zależy rozwój gospodarczy całego kraju. Potrzeba intensywnego inwestowania wypływa również z konieczności stopniowego usuwania dużych różnic pomiędzy rozwojem gospodarczo rozwiniętych i gospodarczo zacofanych obszarów naszego kraju.

Bezpośrednie zadania

Dotychczasowy rozwój określił kilka wytycznych polityki gospodarczej w następnym okresie. Przede wszystkim należy kontynuować politykę industrializacji w sensie stosowania nowoczesnych środków i metod pracy we wszystkich dziedzinach gospodarki narodowej, zapewniając w ten sposób harmonijny rozwój poszczególnych gałęzi i dziedzin gospodarczych. Z taką polityką rozwoju gospodarczego wiąże się dalsze intensywne przesuwanie siły roboczej z rolnictwa do innych gałęzi gospodarki, gdzie wydajność pracy jest dziś o wiele wyższa oraz dążenie do podniesienia wydajności pracy w samym rolnictwie.

Nasz kraj musi kontynuować wysiłki w kierunku rozwoju bazy energetycznej i surowcowej. W okresie powojennym Jugosławia znacznie rozwinęła bazę energetyczną, ale to jeszcze nie wystarcza; dalszy postęp gospodarczy i społeczny wymaga dalszego intensywnego rozwoju tej bazy. Istnieją dobre warunki po temu.

Szczególną uwagę należy poświęcić rozwojowi produkcji rolniczej jako bazy surowcowej i żywnościowej. Rozwój ten powinien posuwać się naprzód równolegle do socjalistycznego przekształcania warunków panujących na wsi.

Koniecznością jest rozszerzenie i udoskonalenie komunikacji, aby w ten sposób zapewnić regularną i szybką wymianę towarów

w celu zaspokojenia rosnących potrzeb produkcji przemysłowej i rolniczej i polepszenia funkcjonowania jednolitego rynku jugosłowiańskiego.

W celu lepszego wykorzystania zdolności produkcyjnych w przemyśle, budownictwie i rolnictwie oraz podniesienia stopy życiowej, należy rozwinąć rzemiosło i stworzyć sieć nowoczesnych zmechanizowanych punktów usługowych i uzupełniających warsztatów typu rzemieślniczego pracujących dla potrzeb przedsiębiorstw i obywateli. W tym celu komuny powinny zapewnić niezbędne środki na rozbudowę istniejących i budowę nowych zakładów, które stanowiąc będą własność społeczną.

W celu usunięcia dysproporcji pomiędzy produkcją środków spożycia i środków wytwarzania, w przyszłości należy dążyć do starań, aby produkcja wpływająca na zwiększenie funduszu spożycia ludności wzrastała zgodnie z ogólnym rozwojem gospodarki i ogólnymi potrzebami kraju.

Konieczne jest również udoskonalenie systemu planowego regulowania i kierowania gospodarką. Metody takiego regulowania powinny być nieustannie doskonalone i dostosowywane do postępowych tendencji rozwoju stosunków socjalistycznych. Mechanizm centralnego planowego regulowania musi być dostosowany do samorządu w przedsiębiorstwie, komunie itd., a jednocześnie dostatecznie sprawny, by kierować rozwojem gospodarki. Ustalając stosunek przy rozdziale produktów na część którą samodzielnie zarządzają załogi robotnicze i wspólnoty komunalne oraz część, która w postaci funduszy centralnych służy koordynacji i regulowaniu — polityka gospodarcza powinna dążyć do tego, aby stosunek ten zapewnił warunki ogólnego rozwoju gospodarczego, stwarzając zarazem wystarczające warunki materialne dla rozwoju przedsiębiorstw, komun i gospodarki komunalnej.

Podnoszenie wydajności pracy

Stałe podnoszenie wydajności pracy, stałe zwiększanie produkcji na jednego robotnika i jednego mieszkańca powinno opierać się przede wszystkim na rozwijaniu materialnych sił wytwórczych. Jugosławia w swym przyszłym rozwoju powinna podnosić wydajność pracy wprowadzając w możliwie największej mierze mechanizację, wprowadzając automatyzację i w ogóle wykorzystując najnowsze osiągnięcia nauki i techniki w procesie i orga-

nizacji produkcji. Niemniej jednak, w naszych warunkach poważne rezerwy wewnętrzne wzrostu wydajności pracy tkwią również w organizacji pracy, kształceniu zawodowym ludzi pracy, racjonalnym wykorzystaniu czasu pracy, rozwijaniu dyscypliny pracy.

Szczegółowe wypracowanie i zastosowanie systemu wynagradzania według pracy, ma szczególne znaczenie dla stałego rozwoju wydajności pracy. Chodzi tu nie tylko o zastosowanie właściwych i odpowiednich norm wynagradzania dla każdego stanowiska roboczego w przedsiębiorstwie, lecz również o słuszne nagradzanie społecznego efektu pracy załóg robotniczych oraz poszczególnych dziedzin i gałęzi, co należy osiągnąć drogą koordynacji i stabilizacji stosunków na rynku i przy podstawowym rozdziale produktu społecznego. Zasada wynagradzania według pracy zakłada w istocie wynagradzanie proporcjonalne do efektu pracy, co znaczy że wysokość dochodu osobistego człowieka pracy powinna być uzależniona wydajnością jego pracy, a więc ogólne dochody osobiste robotników w ramach całej gospodarki wzrastać będą proporcjonalnie do wzrostu wydajności pracy.

Wzrost zarobków osobistych powinien więc zależeć przede wszystkim od trzech czynników: od ogólnego podniesienia wydajności pracy w kraju, od wyników osiągniętych przez poszczególne załogi robotnicze w tej dziedzinie i od wydajności pracy każdego człowieka pracującego. Polityka gospodarcza społeczeństwa powinna zapewnić proporcjonalny wpływ tych czynników na stopę życiową ludności, umożliwiając wytwórcy świadome i planowe dążenie — poprzez pracę na swym stanowisku roboczym i udział w organach samorządu społecznego — do osiągnięcia określonych efektów materialnych, osobistych i wspólnych — społecznych. Dzięki takiej zasadzie podstawowym zadaniem socjalistycznej polityki gospodarczej jest stałe polepszanie materialnych i kulturalnych warunków życia i pracy ludzi pracy. Tylko taki system wynagradzania może zapewnić stałe zainteresowanie załóg robotniczych i poszczególnych ludzi pracy nieustannym doskonaleniem metod pracy. Nadmierne wydzielanie do funduszu akumulacji środków stworzonych zwiększoną wydajnością pracy, musi doprowadzić do tarć między interesami indywidualnymi i społecznymi, a przez to również do trudności politycznych i społecznych.

Przy takim systemie wynagradzania rzeczą niezbędną — ze względu na obecny stopień rozwoju gospodarczego — jest zróżnicowanie dochodów osobistych według kwalifikacji i efektów

pracy oraz według stopnia odpowiedzialności, ale społeczeństwo powinno przy tym zwalczać skrajności, jakie niekiedy może wywołać zastosowanie tej, skądinąd słusznej zasady. A więc, również szkodliwą rolę może odegrać dążenie do absolutnego zrównania dochodów osobistych, prowadzące do obniżenia wydajności pracy wskutek zaniku bodźców do podnoszenia kwalifikacji i wydajności tak samo jak nadmierna rozpiętość dochodów osobistych, przeistaczająca się w uprzywilejowanie materialne określonej warstwy społecznej, prowadzi do zaburzeń politycznych i socjalnych w społeczeństwie i do deformacji stosunków socjalistycznych.

Polepszenie warunków życia

Stałe polepszanie warunków życia i pracy robotników, lepsze warunki mieszkaniowe, zdrowotne i kulturalne, podnoszenie poziomu kwalifikacji, podnoszenie poziomu politycznego i kulturalnego — wszystko to bezpośrednio wpływa na podniesienie wydajności pracy. Polityka gospodarcza powinna dążyć do podniesienia wydajności pracy nie tylko drogą zainteresowania materialnego, lecz również przez polepszenie warunków życia i pracy.

W celu podniesienia wydajności pracy i utrzymania stałego postępu gospodarki i społeczeństwa, wynagradzanie ludzi pracy, warunki życiowe i warunki ogólnospołeczne powinny ulegać stałej poprawie proporcjonalnie do wzrostu siły wytwórczej pracy społecznej. Musi to przejawiać się coraz silniej w rozwoju gospodarczym i ogólnospołecznym naszego kraju, ponieważ stanowi to nieodzowny element stosunków socjalistycznych. Od poziomu wydajności pracy zależy również tempo polepszania warunków życia, tempo realizacji zasadniczego celu gospodarki socjalistycznej. Wobec tego, podniesienie wydajności pracy jest warunkiem przyspieszenia tego tempa.

Związek Komunistów Jugosławii w swym dążeniu do podniesienia świadomości socjalistycznej ludzi pracy, a zwłaszcza w wyjaśnianiu istoty systemu socjalistycznego — musi wychodzić od współzależności i uwarunkowania wzajemnego istniejącego pomiędzy rozwojem sił wytwórczych i podnoszeniem wydajności pracy z jednej strony a warunkami żywotnymi mas pracujących z drugiej, traktując to jako jedną z podstawowych prawidłowości rozwoju gospodarki socjalistycznej. Ta prawidłowość leży u podstaw naszego systemu socjalistycznych stosunków produkcji i po-

winna zarazem stanowić główną zasadę naszej polityki gospodarczej.

W celu polepszenia warunków życia ludzi pracy, w polityce gospodarczej należy uwzględniać w szczególności te problemy, od których bezpośrednio zależy to polepszenie.

Na pierwsze miejsce wysuwa się potrzeba rozwiązania problemu mieszkaniowego. Warunki mieszkaniowe, zwłaszcza w miastach, osiedlach przemysłowych i górniczych, wciąż jeszcze są bardzo trudne. Odziedziczony fundusz mieszkaniowy był niski, a przy tym zredukowany jeszcze bardziej przez zniszczenia wojenne. Wskutek nagłego rozwoju ośrodków przemysłowych i miast oraz wzrostu potrzeb ogólnych ludności, problem ten zaostrzał się z roku na rok pomimo znacznych nakładów inwestycyjnych na ten cel.

Problem budownictwa mieszkaniowego i racjonalnej konserwacji mieszkań został złagodzony przez wprowadzenie wkładu mieszkaniowego i utworzenia funduszy mieszkaniowych oraz przez nadanie samorządności wspólnotom mieszkaniowym. Niemniej jednak jednym z zadań polityki gospodarczej w przyszłości musi być energiczniejsze podejście do rozwiązania tego problemu.

Należy wszechstronnie przestudiować ten problem i opracować odpowiednie plany budownictwa, usuwając czynniki, które budowę podrażają i hamują, a zwłaszcza znaleźć metody angażowania w większym niż dotychczas stopniu w budownictwie mieszkaniowym inicjatywy i środków ludności.

Stopa życiowa mas pracujących ściśle się wiąże z polepszeniem i rozszerzeniem działalności instytucji i urzędów socjalnych. Służba zdrowia, ubezpieczenie społeczne, szkolnictwo, działalność instytucji kulturalnych itd. — wszystko to bezpośrednio wpływa na polepszenie warunków życia mas pracujących, na podniesienie ich stopy życiowej.

Działalność wspólnot komunalnych w kierunku podniesienia stopy życiowej ludności

Poziom życiowy mas pracujących zależy w dużym stopniu od działalności wspólnot komunalnych. Nie tylko warunki mieszkaniowe, lecz także usługi komunalne — komunikacja, rzemiosło, kultura, higiena itd. — stanowią bardzo istotny element, decydujący o poziomie materialnych i kulturalnych warunków życia mas pracujących. W miarę wzrostu liczby mieszkańców miast wspomniane usługi komunalne nabierają coraz większego

znaczenia. Z drugiej zaś strony, rozwój systemu komunalnego, pozostawianie do dyspozycji komun większych środków materialnych na rozwój gospodarki i zatrudnienia, zwiększenie funduszu mieszkaniowego, na działalność usługową itd. — stanowi silny bodziec dla rozwoju komunalnych instytucji gospodarczych i społecznych oraz przyczynia się do polepszenia warunków życia w miastach. Prócz tego, system finansowania działalności komunalnej proporcjonalnie do dochodów osobistych obywateli powinien umożliwić sprawniejszy rozwój działalności komunalnej w oparciu o ogólny rozwój gospodarki jugosłowiańskiej, równoległe z rozwojem struktury społeczno-gospodarczej mieszkańców komuny oraz wzrostem ich wydajności pracy i potrzeb życiowych. Na tych podstawach, ogólna polityka gospodarcza — a zwłaszcza świadome siły polityczne w komunach — powinna stymulować politykę gospodarczą komuny i dalszy rozwój działalności komunalnej.

Na polepszenie warunków życia obywateli wpływają również różne instytucje usługowe. W tej dziedzinie trzeba będzie podjąć jeszcze dużo wysiłków, aby szeroko rozbudować sieć placówek usługowych dla gospodarstw domowych, sieć tanich restauracji i społecznych instytucji opieki nad dziećmi rodziców pracujących, nad starymi i niezdolnymi do pracy itp. Należy również stale polepszać organizację i warunki zaopatrzenia w komunie w ogóle. Organy komun powinny dążyć do jak najszerszego zaangażowania zainteresowanych obywateli w rozwiązywaniu tych i podobnych problemów. Należy więc zapewnić i zorganizować różne formy współpracy i samopomocy, jak na przykład wspólnoty mieszkaniowe i inne formy zrzeszania się obywateli.

Rozwój działalności komunalnej pozostaje w ścisłym związku nie tylko z poziomem życiowym ludności pracującej, lecz często również z rozwojem poszczególnych gałęzi gospodarki narodowej. Zacołanie gospodarki komunalnej było często przyczyną niedostatecznego wykorzystania istniejących sił wytwórczych. I wreszcie gospodarka komunalna ma również duże znaczenie dla rozwoju wspólnoty komunalnej jako podstawowej komórki naszego socjalistycznego społeczeństwa.

Zaopatrzenie ludności

Handel osiągnął duży postęp, zwłaszcza w okresie samorządu robotniczego. Pomimo to, można wciąż jeszcze mówić, że handel

nie nadaża za ogólnym rozwojem gospodarki i potrzebą lepszego zaopatrzenia spożywców. Dotyczy to zwłaszcza handlu produktami rolnymi. Wyrazem takiego stanu rzeczy są przede wszystkim materialno-techniczne warunki handlu, a zwłaszcza słaba sieć punktów sprzedaży. Prócz tego, wskutek braku koordynacji w produkcji, wskutek nie ukończenia budowy systemu gospodarczego, wskutek braków subiektywnych w handlu — w pewnych dziedzinach wymiany towarowej dochodzi do nie kontrolowanych zjawisk żywołości i różnych przejawów niesocjalistycznych. Odbija się to niekorzystnie zarówno na strukturze spożycia, jak i na równowadze stosunków i cen rynkowych.

Warunki zaopatrzenia spożywców oraz pomyślny rozwój produkcji, wymagają poświęcenia w przyszłości większej niż dotychczas uwagi rozwojowi handlu. Należy więc rozszerzyć sieć punktów sprzedaży, domów towarowych itp., podnosić kwalifikacje zawodowe pracowników handlu, a także budując magazyny, chłodnie i inne urządzenia polepszyć bazę techniczną usług handlowych i podnieść ją do odpowiedniego poziomu.

Dalszy rozwój i doskonalenie handlu oraz kontrola i stabilizacja cen, wymagają podjęcia — zwłaszcza przez rady narodowe — przede wszystkim różnych posunięć organizacyjnych w celu zabezpieczenia zaopatrzenia ludności, a następnie przeprowadzenia odpowiednich posunięć regulacyjnych i wzmożenia kontroli społecznej w handlu za pośrednictwem odpowiednich form organizacji spożywców.

Międzynarodowa polityka gospodarcza Jugosławii

W walce o postęp gospodarczy Jugosławia powinna przede wszystkim polegać na własnych siłach i prowadzić taką politykę, która zapewni jej niezależność gospodarczą.

Jednakże, nie znaczy to, aby powinna się ona odizolować od innych krajów, względnie od gospodarki światowej i prowadzić politykę autarkii. Przeciwnie, polityka autarkii zwiększyłaby jedynie obciążenia gospodarcze mas pracujących Jugosławii i zahamowała rozwój sił wytwórczych. Socjalistyczna Jugosławia powinna włączyć się do międzynarodowego podziału pracy i do wszystkich tych form międzynarodowej współpracy gospodarczej, które wywierają pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy i przy-

śpieszają rozwój sił wytwórczych, nie zagrażając w żadnym wypadku jej niezależności lub ustrojowi socjalistycznemu. Jugosławia powinna podejmować taką współpracę na jednakowych równoprawnych warunkach ze wszystkimi krajami — bez względu na ich ustrój polityczny — które pragną i są zainteresowane we współpracy z naszym krajem w dziedzinie wymiany gospodarczej.

Zgodnie z polityką gospodarczego usamodzielniania, a więc również silniejszego powiązania z rynkiem światowym, należy możliwie jaknajprędzej osiągnąć i utrzymać równowagę bilansu płatniczego z zagranicą. W tym celu należy popierać rozwój tych dziedzin gospodarczych i podejmować takie kroki gospodarcze i inne, które zabezpieczą realizację tego zadania.

Polityka rolna

Znajdujemy się na takim poziomie wzrostu gospodarczego, iż obecnie nieodzowny jest przyśpieszony rozwój rolnictwa w celu zapewnienia bardziej równomiernego rozwoju sił wytwórczych i zaspokojenia wzrastających potrzeb ludzi pracy, a także w celu stworzenia warunków bardziej sprzyjających socjalistycznej przebudowie wsi i rozwojowi społecznemu w ogólności. Przyśpieszony rozwój jest możliwy tylko na bazie wielkiej nowoczesnej techniki i naukowej organizacji produkcji. To zaś wymaga odpowiednich nakładów środków społecznych w tych dziedzinach rozwoju rolnictwa, gdzie można szybciej i gruntowniej opanować żywiol i osiągnąć wysoką produkcję, realizując zarazem cele socjalistycznej przebudowy wsi.

Dotychczasowy rozwój gospodarczy w naszym kraju, prócz warunków społeczno-politycznych stworzył również podstawowe warunki materialno-ekonomiczne dla powstania nowoczesnej socjalistycznej gospodarki rolnej. Ogólny rozwój sił gospodarczych Jugosławii i wzrost ogólnego dochodu narodowego, będący przede wszystkim wynikiem uprzemysłowienia kraju — stopniowo zapewniają rolnictwu nowoczesne środki wytwarzania.

Założono również sieć socjalistycznych organizacj rolniczych, które stanowią już solidną podstawę wyjściową dla szybszego i pomyślniejszego rozwoju socjalistycznych form produkcj w rolnictwie.

Kształtowanie socjalistycznej gospodarki wielkorolnej — jedyną drogą unowocześnienia produkcji rolnej

Ogólny wzrost gospodarczy i poziom rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych w pozostałych gałęziach produkcji — wymagają, aby również rolnictwo we wszystkich swych dziedzinach w szybkim tempie przekształciło swą zacofaną produkcję w produkcję zorganizowaną na zasadach naukowych i wysoko wydajną. Jedynie nowoczesna gospodarka rolna z wysoką wydajnością produkcji na jednego robotnika i jednostkę powierzchni, może zapewnić pełne wykorzystanie sprzyjających warunków glebowych i klimatycznych, aby stale polepszać zaopatrzenie ludności zaopatrywać przemysł przetwórczy w surowce rolnicze i przyczynić się do zwiększenia eksportu produktów rolnych.

Osiągnięcie wysokich plonów wymaga wszechstronnej naukowo-technicznej organizacji produkcji w rolnictwie, odrzucenia zacofanej technologii, stosowania nowoczesnych środków i metod mechanizacji, środków chemicznych, wysoko-wydajnych gatunków nasion, wysoko-wydajnych ras bydła, melioracji gruntów itp.

Wobec tego, podniesienie produkcji rolnej na wyższy poziom da się osiągnąć jedynie przez zaangażowanie socjalistycznych sił społecznych i budowę nowoczesnej, socjalistycznej gospodarki wielkorolnej.

Podniesienie produkcji rolnej i socjalistyczna przebudowa rolnictwa — to tylko dwie strony tego samego procesu. Wszelka perspektywa ulepszenia gospodarki rolnej drogą kapitalistycznego rozwoju i bogacenia się jednej części wytwórców rolnych kosztem innych — w naszych warunkach jest nierealna zarówno z punktu widzenia ekonomicznego, jak i politycznego.

Socjalistyczna przebudowa wsi

Polityka Związku Komunistów Jugosławii w dziedzinie rolnictwa polega na stopniowym uspołecznianiu procesów produkcji rolnej drogą rozwijania podstawowych środków wytwarzania w ramach obecnych socjalistycznych organizacji rolniczych i innych form socjalistycznych jakie powstaną w tym procesie, nie uciekając się przy tym do likwidacji prywatnej własności ziemi przy użyciu przemocy. Socjalistyczna przebudowa rolnictwa jest koniecznym warunkiem jego jakościowego rozwoju oraz tworzenia lepszych warunków bytu wytwórców rolnych. Stopniowa realiza-

cja tego celu należy do najważniejszych zadań komunistów i wszystkich sił socjalistycznych w następnym okresie budownictwa socjalizmu.

Wzmacnianie stosunków socjalistycznych na wsi wiąże się ze wzmacnianiem socjalistycznych organizacji rolniczych, z nowoczesnymi środkami wytwarzania, z kadrami fachowymi z coraz większym wpływem tych organizacji na sposób uprawy i wykorzystania ziemi, ze wzrastającym wpływem na chłopą, aby przystępował do różnych form kooperacji socjalistycznej — w interesie własnym i interesie rozwoju socjalistycznych organizacji rolniczych.

Socjalistyczne organizacje rolnicze są głównymi realizatorami rozszerzonej reprodukcji i organizatorami nowoczesnej produkcji. Są to przede wszystkim : gospodarstwa rolne, chłopskie spółdzielnie pracy, ogólne spółdzielnie rolne i ekonomie spółdzielni rolnych. W dalszym rozwoju pierwszeństwo mieć będą te formy, które wykażą się największymi osiągnięciami w szybkim rozwoju produkcji i w socjalistycznej przebudowie wsi, tj. te formy które będą przodować w zwiększaniu plonów, w dziedzinie opłacalności gospodarki, w dziedzinie zdolności do stosowania nowoczesnych środków i metod produkcji, w dziedzinie wpływów na rozwój stosunków socjalistycznych na wsi, w opanowywaniu żywności własności prywatnej, a w przestawianiu chłopą pracującego na socjalistyczną gospodarkę wielkorolną.

Wobec tego, komuniści jugosłowiańscy popierać będą takie socjalistyczne organizacje rolne i takie formy zrzeszania wytwórców indywidualnych, które prowadzą do maksymalnego rozwoju produkcji rolnej i które mogą być dobrowolnie przyjęte przez chłopów pracujących w ich własnym interesie.

Rola ogólnej spółdzielni rolnej

Ogólna spółdzielnia rolna to jedna z form sprzyjających stopniowemu przewyżczeniu drobno-kapitalistycznego żywności i rozwojowi socjalistycznej produkcji wielkorolnej. Spółdzielnia rolnicza typu ogólnego powinna rozwijać te formy kooperacji produkcyjnej, które wpływają na istotne zwiększenie produkcji, wzrost funduszy spółdzielni, stwarzając w ten sposób warunki dla rozwoju nowoczesnej socjalistycznej produkcji wielkorolnej. Jedynie takie formy prowadzą do podniesienia wydajności pracy

i zmniejszenia kosztów produkcji. Decydującym bodźcem materialno-ekonomicznym dla różnych form ogniw wiążących indywidualnego rolnika ze spółdzielnią powinny być zarówno interesy materialne indywidualnego wytwórcy — rolnika, jak i interesy ekonomiczne wspólnoty społecznej, która inwestuje środki społeczne w rozwój rolnictwa. Te indywidualne interesy ekonomiczne będą przekonywać chłopa o przewadze socjalistycznych gospodarstw wielkorolnych nad gospodarstwami zacofanymi, drobnymi i niezorganizowanymi.

Podstawę i cel takiej kooperacji stanowi baza techniczna zupełnie inna niż baza, na której rozwija się dzisiejsza produkcja chłopska. Dzięki temu można osiągnąć o wiele wyższe zbiory, zmobilizować żywą siłę roboczą i stworzyć przeróżne formy jednoczenia ziemi. Spółdzielnie powinny uspołecznić proces pracy, przeistaczać stopniowo jedną czynność za drugą w społeczny proces pracy, wywierając w ten sposób wpływ na strukturę produkcji, planowanie i stopniową zmianę struktury całego rolnictwa.

W miarę wzrostu udziału społecznych środków wytwarzania w działalności spółdzielni — taka socjalistyczna organizacja rolno staje się w coraz większym stopniu realizatorem reprodukcji rozszerzonej i organizatorem socjalistycznej produkcji wielkorolnej, wymiany i przetwórstwa. Musi temu towarzyszyć również świadoma aktywność polityczna sił socjalistycznych oraz odpowiednia ogólna polityka ekonomiczna wspólnoty społecznej (plan, zarządzanie, społeczna kontrola uprawy ziemi, kredyty, ceny, podatki itd.).

Poważny problem dysponowania ziemią w takich warunkach sprowadza się do kwestii stopnia rozwoju i zdolności spółdzielni do opanowania procesów wytwórczych, zaś kwestia renty grunтовой, która w coraz to większym stopniu stawać się będzie ostatnim przejawem istnienia prywatnej własności ziemi, będzie rozwijana w miarę rozwoju sił wytwórczych w rolnictwie, zgodnie z ogólnym rozwojem ekonomicznym gospodarki socjalistycznej.

Istotne jest to, że wszystkie te procesy rozwijają się jedynie w oparciu o dobrowolną decyzję samego chłopa. Praktyka unacoczni chłopa prawdę, na którą Związek Komunistów Jugosławii stale wskazuje: że chłop pracujący może stworzyć sobie lepsze życie jedynie w warunkach rozwoju nowoczesnej socjalistycznej produkcji wielkorolnej.

Rola socjalistycznych gospodarstw rolnych

W obecnym okresie budownictwa nowoczesnego rolnictwa socjalistycznego, społeczne gospodarstwa rolne oraz spółdzielnie pracy i ekonomie spółdzielcze odgrywają niezwykle ważną rolę. Gospodarstwa te weszły już w fazę intensywnych wysiłków w kierunku osiągnięcia takich plonów aby stworzyć nowy stan jakościowy wyrażający się w wysokiej wydajności pracy i opłacalności produkcji.

Swym przykładem i zdolnością produkcyjną wpływają one na dalsze procesy modernizacji i intensyfikacji rolnictwa. Obecnie przede wszystkim od ich osiągnięć zależy ostateczna przewaga socjalistycznej gospodarki wielkorolnej — we wszystkich jej dziedzinach — nad małym i rozdrobnionym gospodarstwem indywidualnym.

Polityczny i kulturalny postęp wsi

Proces budowy nowoczesnej socjalistycznej gospodarki rolnej wywrze istotny wpływ na całokształt rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych oraz na warunki bytowe i kulturalne mieszkańców wsi. Produkcja oparta o naukową organizację pracy i nowoczesne środki wytwarzania, będzie stopniowo niwelować różnice pomiędzy pracą w przemyśle a pracą w rolnictwie, ponieważ w ten sposób coraz bardziej uprzemysławiają się poszczególne procesy produkcji rolnej. W takich warunkach przeciętna wydajność pracy w rolnictwie będzie się stopniowo zbliżać do wydajności pracy w przemyśle.

Również ogólny postęp techniczny i kulturalny — jak na przykład : elektryfikacja, nowoczesny transport, prasa, radio, telewizja itd. — wprowadza rolnika na drogę wydajniejszej pracy i kulturalniejszego życia. Samorząd wytwórców w gospodarstwach wielkorolnych, spółdzielniach i przedsiębiorstwach spółdzielczych, staje się coraz większą siłą w budowie nowoczesnego rolnictwa. W miarę ogólnego rozwoju rolnictwa zanikać będą różnice w sposobie życia ludzi w mieście i na wsi oraz przeciwieństwa i różnice w interesach miasta i wsi. A więc chłop pracujący coraz bardziej włącza się do nowych stosunków produkcji, zmienia swą naturę społeczną, styl życia i zapatrywania.

W walce o taki rozwój niezmiernie ważną rolę odgrywają komuniści i wszystkie świadome siły socjalistyczne. Zwłaszcza

organizacje polityczne i społeczne na wsi i w komunach rolniczych powinny kierować bardzo skomplikowanym procesem kształtowania nowoczesnego rolnictwa, procesem przebudowy socjalistycznej i kulturalnego postępu wsi.

POLITYKA SOCJALNA

W okresie międzywojennym Jugosławia należała do krajów europejskich najbardziej zacofanych pod względem stosunku do człowieka i jego prawa do ubezpieczenia na wypadek choroby, starości i niezdolności do pracy oraz pod względem opieki nad matką i dzieckiem. Zniszczenia wojenne, milion 700 tysięcy zabitych podczas wojny, ogromna liczba inwalidów i sierot wojennych — wszystko to jeszcze bardziej komplikowało problemy opieki społecznej i stawiało przed władzą ludową niezwykle trudne zadania.

Związek Komunistów Jugosławii jeszcze w czasie działań wojennych, a w szczególności w okresie powojennym, starał się rozwiązać problemy socjalne będące bezpośrednim następstwem wojny i pozostałości systemu wyzysku. Opieka nad inwalidami wojennymi, rodzinami i dziećmi poległych żołnierzy i ofiar faszyzmu jest stała i systematyczna. Przeznaczając wielkie sumy na rozszerzenie podstaw materialnych ochrony zdrowia i różnych form ubezpieczenia materialnego obywateli, kształtując nowoczesne ustawodawstwo i pobudzając szeroką aktywność społeczną obywateli w organach samorządu społecznego, osiągnięto również inne poważne sukcesy w dziedzinie polityki socjalnej. Jednakże pomimo tych sukcesów przed polityką socjalną wciąż jeszcze stoją poważne zadania.

Dalsze zadania w dziedzinie polityki socjalnej

Przed polityką socjalną stoją przede wszystkim następujące zadania :

troska o człowieka pracy, o rodzinę, o ich codzienne potrzeby i zaopatrzenie, o ich wypoczynek, rozrywkę itd., w tym sensie cała polityka mieszkaniowa i komunalna powinna być przeniknięta duchem socjalistycznej polityki socjalnej;

zapewnienie każdemu członkowi wspólnoty takich warunków życia i pracy, które wpłyną dodatnio na jego zdrowie fizyczne i psychiczne;

ochrona zdrowia i pomoc w celu zapobieżenia chorobie, a także leczenie chorych;

umożliwienie każdemu człowiekowi pracy udziału w życiu i pracy społecznej, w rozwiązywaniu problemów socjalnych, które wciąż jeszcze istnieją jako spadek przeszłości, lub problemów nowopowstałych;

pomoc dla określonych kategorii osób a również dla jednostek, które znalazły się w wyjątkowo trudnym położeniu z powodu jakiegoś nieszczęścia, choroby, okaleczenia, niedorozwoju, starości lub małości, a także z przyczyn zewnętrznych i niekiedy wewnętrznych; ochrona społeczna takich osób — prócz pomocy materialnej — powinna przede wszystkim umożliwić im włączenie się do życia społecznego i pracy twórczej, drogą kształcenia i przyuczania fachowego, systematycznej rehabilitacji i zmiany kwalifikacji, dążąc do tego, aby w coraz większym stopniu usuwać trudności i zaspokajać potrzeby każdej jednostki, czy to wynikające z obiektywnych warunków życia, czy też z konstytucji psychicznej lub fizycznej jednostki.

W tworzeniu różnych form opieki społecznej oprzemy się przede wszystkim o działalność komun, wspólnot mieszkaniowych i szeregu organizacji społecznych, które w swym programie i swej pracy codziennej na terenie komuny uwzględniają zadania socjalne.

Fundusze, znajdujące się pod kontrolą społeczną, stanowią w naszych warunkach najodpowiedniejszą podstawę materialną dla różnych form opieki społecznej. Społeczne zarządzanie tymi funduszami i poszczególnymi instytucjami zdrowia publicznego i instytucjami socjalnymi, zapewnia najracjonalniejsze wykorzystanie dysponowanych środków.

Ubezpieczenie społeczne

Ubezpieczenie społeczne osób pozostających w stosunku pracy jest wielkim osiągnięciem jugosłowiańskiej klasy robotniczej.

Ubezpieczenie społeczne na wypadek choroby, nieszczęśliwego wypadku przy pracy, okaleczenia, starości — jest prawem wynikającym na obecnym etapie ze stosunku pracy i składek ubezpieczonych. Ubezpieczenie społeczne powinno być dalej rozwijane, aby objęło wszystkich mieszkańców, przy czym należy wprowadzać nowe formy ubezpieczenia. Pod tym względem szczególnie ważnym zadaniem jest stopniowe wprowadzanie ubezpieczenia społecznego na wsi.

Ubezpieczenie chorobowe całej ludności, jako pierwsza faza rozciągnięcia ubezpieczenia społecznego na dotychczas nieubezpieczonych, powinno brać za podstawę ich składki i rozwijać się zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami, w miarę wzrostu możliwości materialnych.

Zadania w dziedzinie zdrowia publicznego

Działalność w dziedzinie zdrowia publicznego powinna — prócz leczenia chorób, rehabilitacji chorych i akcji zapobiegania chorobom — w jeszcze większym stopniu dążyć do utrzymania i polepszenia stanu zdrowia fizycznego i psychicznego wszystkich ludzi pracy.

Wysiłki w dziedzinie zdrowia publicznego zmierzać będą przede wszystkim do : udoskonalenia służby zdrowia publicznego i jej organizacji; rozszerzenia i rozbudowy instytucji zdrowia publicznego, a zwłaszcza tych które zajmują się stosowaniem środków prewencyjnych, uwzględniając przy tym zwiększone potrzeby poszczególnych obszarów, będące wynikiem rozwoju gospodarczego i zmian w strukturze ludności; maksymalnego rozwoju pracy naukowo-badawczej w dziedzinie zdrowia publicznego; zwiększenia produkcji lekarstw, szkolenia kadr fachowych w ogóle, a zwłaszcza kadr o średnim wykształceniu medycznym i personelu pomocniczego. Szczególną uwagę należy poświęcić oświeceniu szerokich mas ludowych w dziedzinie higieny i zdrowia publicznego.

Położenie rodziny

Dzięki zniesieniu patriarchalnego ustawodawstwa małżeńskiego i rodzinnego, wprowadzeniu ochrony społecznej rodziny,

stworzeniu warunków materialnych i innych warunków ekonomicznego usamodzielnienia się kobiety, dzięki powstaniu różnych instytucji śpieszących z pomocą rodzinie w pielęgnowaniu i wychowywaniu dzieci, stworzeniu społecznej bazy technicznej gospodarstwa domowego i uwolnieniu w ten sposób rodziny od nacisku zacofania w gospodarstwie domowym — w społeczeństwie socjalistycznym powstają nowe podstawy stosunków małżeńskich i rodzinnych, podstawy nowej moralności w stosunkach wzajemnych, przywrócenia człowiekowi jego prawdziwej natury ludzkiej, bez wyzyskiwania i poniżania innych.

Uwalniając się z niewolniczego przywiązania do gospodarstwa domowego, rodzina pogłębia zarazem, wzbogaca i wzmacnia swe wewnętrzne stosunki ludzkie, przeistaczając się w źródło szczęścia osobistego swych członków. Ludzie pracy — bez przymusu społeczeństwa kapitalistycznego i wynikających stąd przesądów społecznych — opierają swe życie małżeńskie i rodzinne na miłości wzajemnej, przyjaźni i poszanowaniu oraz na miłości do swych dzieci.

Zmiana stosunków małżeńskich i rodzinnych to proces historyczny, w którym należy opanowywać obiektywne przeszkody materialne oraz zacofane nawyki, przesady i poglądy, szczególnie mocno zakorzenione właśnie w dziedzinie tych stosunków.

Szybkie tempo industrializacji i zmiana struktury ludności, nagły rozwój miast, przyływ ludności wiejskiej a zwłaszcza młodzieży do miast, brak i przepełnienie mieszkań oraz niski poziom rozwoju instytucji komunalnych i zmiana stosunków rodzinnych — wszystko to stwarza nowe problemy osobiste i rodzinne, problemy przystosowania się do nowych warunków i nowego sposobu życia, ujemne zjawiska socjalne itp.

Związek Komunistów Jugosławii dostrzega głębokie procesy przemian zachodzących w rodzinie, jej potrzeby i jej możliwości, mając stale na uwadze, że siłami subiektywnymi, stwarzając warunki materialne — w szczególności w ramach komun i wspólnot mieszkaniowych — należy przyspieszać proces uwalniania się rodziny od ciężaru technicznie zacofanego gospodarstwa domowego, w miarę ogólnego rozwoju materialnego kraju.

Jednym z najważniejszych problemów jest tu rozwój opieki społecznej nad dzieckiem. Nie zmieniając roli rodziny w wychowywaniu dzieci, ponieważ rola ta jest niezastąpiona, Związek Komunistów starać się będzie o to, by również w przyszłości rozwijały się najszersze formy opieki społecznej nad dzieckiem, które dadzą dzieciom to czego nie może im dać w dziedzinie

wychowania rodzina, zwłaszcza jeżeli matka pracuje. Zarówno w interesie rodziny jak i społeczeństwa leży zakładanie różnych instytucji opieki nad dzieckiem i sieci punktów zabawy i rozrywki, terenów sportowych itp., gdzie dzieci spędzą część dnia, ucząc się życia zbiorowego i otrzymując wychowanie społeczne. Bezpośrednie zaangażowanie rodziców w rozwijaniu opieki społecznej nad dzieckiem, ich udział w organach samorządowych wszystkich instytucji dla dzieci, pozwoli najlepiej zorientować się w możliwościach i potrzebach rodziny, przyczyniając się zarazem do urzeczywistnienia jedności wychowania społecznego i wychowania w rodzinie.

W obecnym procesie głębokich przemian zachodzących w stosunkach rodzinnych, nieuniknione są konflikty wewnętrzne. Na ich gruncie powstają indywidualne problemy i trudności, przybierające niekiedy charakter zjawisk społecznych (rozwoły, dzieci nieślubne itp.). Opieka społeczna powinna uciekać się do interwencji i pomocy indywidualnej w każdym poszczególnym wypadku gdzie zakłócenie stosunków rodzinnych doprowadza do powstania problemów społecznych.

Samorząd społeczny w dziedzinie opieki społecznej

Rozwiązanie wszystkich wspomnianych problemów wymaga dalszego rozszerzenia sieci społecznych instytucji samorządowych, a zwłaszcza sieci różnych poradni. Szczególną uwagę należy poświęcić kształtowaniu fachowych kadr działaczy społecznych.

Krzewicielem takiej polityki socjalnej nadal będą komuny, w ramach których realizowana jest bezpośrednia opieka i ochrona człowieka, a także rozwijają się wspólnoty mieszkaniowe i przedsiębiorstwa gospodarcze. W realizacji wszystkich posunięć socjalistycznej polityki socjalnej wielką rolę powinny odgrywać również w przyszłości organizacje społeczne, a jeżeli chodzi o bezpośrednią opiekę nad człowiekiem pracy i jego rodziną — w pierwszym rzędzie związki zawodowe jako najbardziej masowa organizacja polityczna klasy robotniczej. Działalność organizacji politycznych i społecznych, organów samorządowych i wszystkich obywateli umożliwia stały rozwój inicjatywy, bezpośrednie rozwiązywanie zadań, lepsze wykorzystanie środków materialnych, nieustanne doskonalenie działalności istniejących

organizacji, które już teraz pomyślnie pracują na zasadach samorządu społecznego. W ten sposób powstał mechanizm i warunki, w których działalność obywateli — obok nakładów materialnych — zdobywa sobie pierwszorzędną rolę w dalszym rozwoju instytucji polityki socjalnej i ich działalności.

OŚWIATA, NAUKA I KULTURA

Przemiany rewolucyjne w strukturze społecznej i ekonomicznej Jugosławii wywołały liczne i różnorodne zmiany w nadbudowie społecznej. Przemiany te otworzyły szerokie możliwości swobodnego rozwoju oświaty, nauki i kultury na ideowych podstawach socjalistycznego humanizmu.

Walka o ideowe przeobrażenie socjalistyczne wymaga zorganizowanego, systematycznego działania Związku Komunistów i wszystkich postępowych sił w kraju. Aby to ideowe przeobrażenie socjalistyczne naszego kraju mogło stać się rzeczywistością również w dziedzinie umysłowości ludzkiej, należy poświęcić pełną wagę rozszerzeniu materialno-technicznych podstaw wszystkich gałęzi kultury, dając najszerszym warstwom ludowym obiektywne warunki zdobycia wiedzy ogólnej i zawodowej.

Główne cechy charakterystyczne rozwoju zdolności kulturowo-twórczych, to :

swobodny rozwój kultur narodowych na gruncie równouprawnienia i współpracy twórczej między nimi;

socjalistyczna demokratyzacja systemu szkolnictwa oraz systemu edukacji i wychowania w ogóle, jak również instytucji naukowych, artystycznych itp.

uwolnienie życia naukowego, artystycznego i kulturalnego od administracyjnej ingerencji organów władzy, od etatystycznych i pragmatycznych koncepcji twórczości kulturalnej; budowa i doskonalenie systemu samorządu społecznego w instytucjach i organizacjach oświatowych, naukowych itp.;

marksistowskie stanowisko krytyczne wobec twórczości kulturalnej wszystkich narodów, wobec spuścizny kulturalnej narodów jugosłowiańskich, walka z klasowo-burżuazyjną mistyfikacją historii kultury i wartości kulturalnych, walka z igno-

rancyjnym, prymitywnym i sekciarskim lekceważeniem dorobku kulturalnego z przeszłości, który społeczeństwo socjalistyczne, będące naturalnym i historycznym spadkobiercą pozytywnego dziedzictwa kulturalnego, przyjmuje i kultywuje jako jeden z elementów budownictwa cywilizacji bezklasowej.

W rewolucyjnym rozwoju społecznym ogromnie wzrosło oświecenie ogólne ludu. Walka o nowe stosunki społeczne uwalnia świadomość ludzką od naiwnej ciemnej wiary w przeżyte mity religijne, od mistycyzmu, od gnuśności umysłowej, od różnych złudzeń fetyszycacji, ona rozszerza wiedzę ogólną i wprowadza nowe nawyki społeczne na gruncie bogatego doświadczenia naukowego i technicznego, dążąc do osiągnięcia wyższej stopy życiowej jako głównej i najważniejszej przesłanki bardziej treściwego życia człowieka.

W procesie tym przejawia się w pełni również progresywne nastawienie większej części inteligencji jugosłowiańskiej oraz jej aktywizm społeczno-rewolucyjny, który rozwijał się — pod wpływem ideowym komunistów — w walce z burżuazyjnymi reżimami przedwojennej Jugosławii, przeciwko okupacji faszystowskiej i kontrrewolucji, a dziś na gruncie budownictwa socjalizmu posiada pełne możliwości rozwoju swych zdolności twórczych.

Związek Komunistów Jugosławii będzie nadal walczyć o stworzenie jak najlepszych warunków materialnych i społecznych dla intensywnego rozwoju kultury poszczególnych narodów jugosłowiańskich, rozwoju twórczości naukowej i artystycznej i dla podniesienia ogólnego poziomu kulturalnego i wiedzy jak najszerszych mas ludzi pracy.

Podnosząc poziom współczesnego podstawowego wykształcenia Związek Komunistów Jugosławii poświęci szczególną uwagę :

podniesieniu poziomu podstawowego współczesnego wykształcenia wszystkich mieszkańców w celu zmiany struktury kwalifikacyjnej ludności, przygotowania obywateli do pełnienia odpowiedzialnych funkcji w mechanizmie samorządu społecznego i w ogóle w celu stworzenia warunków sprzyjających bardziej kulturalnemu i bogatszemu życiu osobistemu obywateli;

zapewnieniu każdemu młodemu człowiekowi jednakowych możliwości wyboru zawodu oraz kontynuowania — zgodnie ze swymi zdolnościami i zainteresowaniami — nauki i uzupełnienia swej wiedzy aż do maksimum.

Stopniowe niwelowanie przepaści między pracą umysłową a fizyczną, likwidacja degradacji moralnej i społecznej pracy

fizycznej, odziedziczonej po społeczeństwie klasowym — to jedna z podstawowych zasad, o które opiera się socjalistyczny system edukacji i szkolnictwa. Dlatego system kształcenia dorosłych stanowi niezbędne uzupełnienie i część składową normalnego systemu kształcenia, a jego zadaniem jest umożliwienie ludziom pracy zwiększenia zasobu swej wiedzy ogólnej i fachowej. Na takich podstawach należy rozbudowywać system kształcenia ogólnego ludu, przystępny dla każdego.

System edukacji i szkolnictwa

System edukacji i szkolnictwa w Jugosławii będzie nadal kształtowany tak, aby służył celom ogólnym naszej wspólnoty socjalistycznej i przyczyniał się do stwarzania dóbr materialnych i kulturalnych oraz do formowania socjalistycznych stosunków społecznych.

Zasadnicze cele edukacji w naszych warunkach społecznych są następujące : wpływanie na twórcze ustosunkowanie się młodzieży do przyszłego zawodu i do pracy w ogóle; rozwijanie socjalistycznej świadomości społecznej i przysposobienie młodzieży do udziału w życiu społecznym kraju i w działalności organów samorządu społecznego; poznanie osiągnięć naszych narodów i całej ludzkości w różnych dziedzinach twórczości społecznej, naukowej, technicznej, artystycznej i kulturalnej w ogóle; rozwijanie ducha braterstwa i jedności narodów jugosłowiańskich; rozwijanie internacjonalizmu, ducha międzynarodowej solidarności ludzi pracy oraz idei równouprawnienia i zbliżenia wszystkich narodów w interesie pokoju i postępu na świecie; przyswojenie podstaw naukowego światopoglądu materialistycznego; kształtowanie wszechstronnej aktywnej osobowości o intelektualnych i moralnych cechach obywatela wspólnoty socjalistycznej; polepszenie stanu fizycznego obywateli, zwłaszcza w drodze wychowania fizycznego i sportu — co jest warunkiem normalnej pracy twórczej.

Jeżeli szkolnictwo ma być zdolne do spełnienia takiej roli, jego organizacja, metody pracy i całokształt jego działalności muszą być stale doskonałe, muszą mieć możliwość nadążania za rozwojem społeczeństwa, zaspakajania stale rosnących potrzeb. Szczególnej wagi nabiera więź szkoły z rzeczywistością społeczno-ekonomiczną, zdolność szkoły do uwzględniania w swoich

programach konkretnych potrzeb młodzieży, do koordynowania ich z potrzebami społeczeństwa; zdolność rozbudzenia w młodym człowieku zainteresowania dla wiedzy oraz wszelkich umiejętności jakich wymaga jego obecny i przyszły rozwój materialny, kulturalny i moralno-społeczny. Nauczanie w naszych szkołach powinno dotrzymywać kroku współczesnemu rozwojowi i wynikom współczesnej wiedzy, praktyki społecznej i sztuki, wykorzystując je w swej pracy wychowawczej.

Szczególną rolę w dziedzinie powiązywania pracy szkolnej z potrzebami społeczeństwa i umacniania roli społecznej szkoły, odgrywają rady szkolne przy instytucjach wychowawczych. W powiązaniu z komuną i organizacjami społecznymi i gospodarczymi, organy te w coraz większym stopniu stają się terenem porozumienia i współpracy wszystkich czynników zainteresowanych: wychowawców, rodziców, młodzieży oraz odpowiednich organizacji społecznych i organów państwowych.

Aktywność oświatowa wśród mas

Odziedziczony niski poziom oświaty i kultury na wielu obszarach naszego kraju, wśród większości wytwórców, a zwłaszcza rolników, poważnie hamuje szybki rozwój sił wytwórczych społeczeństwa i całości przeobrażeń socjalistycznych. Stan taki wpływa bezpośrednio również na rozwój kultury, albowiem wciąż jeszcze nie została uaktywniona ogromna energia twórcza ludu.

Związek Komunistów Jugosławii będzie usilnie popierać rozwój sieci instytucji, których zadaniem jest podnoszenie poziomu kulturalnego najszerzych mas, jak: prasa, przedsiębiorstwa wydawnicze, radio i telewizja, film, teatr, biblioteki publiczne, kina, domy kultury, uniwersytety ludowe i robotnicze organizacje kulturalno-oświatowe pobudzające aktywność mas, ruch amatorski itp. Komuniści będą popierać bardziej celowe i racjonalne inwestowanie środków materialnych wspólnoty, stosując politykę forsowania takich instytucji i takich form działalności kulturalnej, które najskuteczniej i najpowszechniej wpłyną na podniesienie poziomu kulturalnego ludu.

Walka z prymitywizmem i w ogóle walka o bardziej nowoczesną organizację edukacji i szkolnictwa oraz upowszechnienie potrzeb kulturalnych — jest niemożliwa bez zastosowania nowoczesnych środków technicznych i kulturalnych. Dlatego też rzeczą szczególnie ważną jest wyposażenie naszych szkół oraz innych

placówek oświaty i kultury w środki techniczne, które ułatwiają naukę i rozszerzenie wiedzy. Prócz tego, rozwój filmu, radia i telewizji stwarza nowe ogromne możliwości zdobycia wiedzy, upowszechnienia potrzeb kulturalnych i poznania innych narodów. Wszystko to wymaga wzmoczenia wysiłków w celu podniesienia konsumpcji ogólnej i indywidualnej społeczeństwa w następnym okresie, podniesienia poziomu ogólnego, technicznego i kulturalnego, stworzenia lepszych warunków dla szerszego wykorzystania technicznych środków kulturalnych, zarówno w życiu osobistym jak i publicznym.

Nauka i sztuka

Rola nauki w społeczeństwie współczesnym ogromnie wzrosła. Nauka stała się jednym z podstawowych czynników decydujących o potencjale ogólnym i sile poszczególnych krajów. Rozwój nauki, techniki i produkcji przemysłowej stanowi obecnie jeden jednolity proces, tak że nauka stała się jedną z najpotężniejszych dźwigni rozwoju sił materialnych społeczeństwa. W takich warunkach dalszy rozwój sił wytwórczych i innych sił narodu w dużym stopniu zależy od zdolności wspólnoty, do maksymalnego udostępnienia ogółowi wyników naukowego myślenia i praktyki. Nieustanne doskonalenie warunków dla postępu nauki we wszystkich dziedzinach — to jedno z najważniejszych zadań Związku Komunistów Jugosławii.

Spółeczeństwo socjalistyczne musi — i tylko ono potrafi — wyzwolić do maksimum siły twórcze w nauce a pracownikom naukowym umożliwić swobodny rozwój swych zdolności w odkrywaniu prawidłowości i form rozwoju natury i społeczeństwa, w celu skoordynowania subiektywnego działania sił społecznych z obiektywnym rozwojem. Droga do nauki powinna stać otworem przed każdym naszym obywatelem, który przejawia zdolności i zamiłowanie w tym kierunku.

Spółeczeństwo socjalistyczne przywiązuje szczególną wagę do rozwoju nauk społecznych i politycznych. Nauki społeczne i polityczne, które odkrywają i ustalają prawa rządzące współczesnym rozwojem społeczeństwa i jego świadomości — stanowią ważny czynnik postępowego rozwoju społecznego i rozwoju człowieka jako istoty społecznej.

W koordynowaniu nauki z potrzebami społeczeństwa ważną rolę odgrywa społeczne zarządzanie instytucjami naukowymi po-

przez które ogólny interes społeczeństwa łączy się z konkretnymi interesami pracy naukowej. Powiązanie to gwarantuje swobodę twórczości naukowej, a badania naukowe maksymalnie chroni przed administracyjną i niecelową ingerencją.

Związek Komunistów Jugosławii zawsze przywiązywał wielką wagę do rozwoju kultury i sztuki naszych narodów, popierał i wspomagał środkami materialnymi i politycznymi szeroki i wszechstronny rozwój wszystkich form twórczości kulturalnej i artystycznej.

W systemie demokracji socjalistycznej twórczość umysłowa staje się wolna od klasowej determinacji i ograniczeń: następuje jakościowa zmiana społecznego znaczenia człowieka, powstają realne warunki jego rzeczywistego wyzwolenia. Maksymalny rozwój twórczości ludzkiej staje się jednocześnie celem i środkiem całego rozwoju społecznego, przez co realizuje się jedność interesu społecznego jednostki z interesem społecznym ogółu. Socjalistyczne stosunki społeczne wyzwalają i kształtują świadomość ludzką, osobowość ideową i twórczą człowieka.

Związek Komunistów Jugosławii również w przyszłości będzie dążyć do tego, aby sztuka i kultura w ogóle stały się naprawdę własnością ludu, aby twórczość kulturalna uzyskała masową bazę, tak pod względem przyswajania dorobku kulturalnego, jak i — przede wszystkim — pod względem pobudzania działalności kulturalno-artystycznej i inicjatywy najszerszych mas ludowych.

Związek Komunistów Jugosławii będzie popierał rozwój podstaw materialnych takiej aktywności, rozbudowę i budowę wszelkich instytucji kulturalnych, jak na przykład: teatry, kina, radio i telewizja, galerie, muzea, biblioteki, czytelnie ludowe itd. Związek Komunistów Jugosławii będzie pobudzał aktywność organizacji społecznych działających na polu kulturalno-oświatowym i wpływał na to, aby w ich pracy znalazła swój wyraz specyfika wszystkich narodów Jugosławii oraz — poprzez ściśle powiązanie współpracę i wymianę doświadczeń — jedność wspólnoty socjalistycznej.

Samorząd społeczny w dziedzinie oświaty, nauki i kultury

Organy samorządu społecznego w instytucjach i organizacjach oświatowych, naukowych i kulturalnych są dla komunis-

tów niezwykle ważnym terenem wpływów i pracy nad afirmacją poglądów socjalistycznych w dziedzinie oświaty, nauki i sztuki, nad pogłębianiem ich roli społecznej, nad stwarzaniem coraz dogodniejszych materialnych i społeczno-politycznych warunków ich szybszego rozwoju, nad organizowaniem i mobilizacją najszerszych warstw narodu do walki o wszechstronne odrodzenie kulturalne.

R o z d z i a ł X

ROLA SPOŁECZNA I PODSTAWY IDEOWE ZWIĄZKU KOMUNISTÓW JUGOSŁAWII

Związek Komunistów Jugosławii wyrósł z Komunistycznej Partii Jugosławii opierając się i nawiązując do jej rewolucyjnych i marksistowskich tradycji.

Komunistyczna Partia Jugosławii była zawsze wiernym rzecznikiem interesów i dążeń klasy robotniczej, odpowiadających również obiektywnym interesom wszystkich warstw pracujących Jugosławii. Związek Komunistów Jugosławii był i w obecnych warunkach jest nadal rzecznikiem interesów i dążeń klasy robotniczej i mas pracujących Jugosławii.

Kierownicza rola społeczna klasy robotniczej wynikała i wynika z faktu, że jej interes klasowy jest równoznaczny z interesem postępu ogólnoludzkiego, a dzięki temu stanowi główną siłę napędową najbardziej postępowego rozwoju społecznego.

Jedność poglądów na zasadnicze problemy polityki wewnętrznej i zagranicznej, na ważne zagadnienia walki o socjalizm stanowi niezbędny warunek jedności woli i działania komunistów. Zasady centralizmu demokratycznego są wyrazem i najodpowiedniejszym warunkiem organizacyjnym jedności ideologicznej i jedności działania Związku Komunistów Jugosławii. Centralizm demokratyczny zakłada walkę poglądów w łonie poszczególnych organizacji komunistów przy równoczesnym obowiązkowym akceptowaniu wniosków i podejmowaniu akcji w oparciu o wszechstronną wymianę zdań i decyzję większości. Konsekwentna realizacja zasad centralizmu demokratycznego przyczynia się do jak najlepszego doboru kadr partyjnych, mobilizuje komunistów do walki z tendencjami biurokratycznymi i przejawami drobnomieszczańskiego anarchizmu.

Komuniści jugosłowiańscy opierają się w swej działalności o konkretne warunki historyczne i społeczno-polityczne. Walka o budowę socjalizmu — to świadome przekształcanie i wytyczanie rozwoju rzeczywistości społecznej.

Rzeczywistość społeczno-ekonomiczna dzisiejszej Jugosławii, ogólnie rzecz biorąc, jest konsekwencją długotrwałego rozwoju historycznego w warunkach ucisku klasowego i narodowościowego oraz wynikiem potężnych przeobrażeń rewolucyjnych dokonanych pod kierownictwem ideowym i politycznym Komunistycznej Partii Jugosławii w toku wojny wyzwoleniczej i w toku budownictwa socjalizmu po wojnie.

Obecną naszą rzeczywistość społeczną charakteryzują przede wszystkim głębokie przemiany w strukturze gospodarczo-materialnej i politycznej społeczeństwa, wzrost liczebny i większa rola społeczna klasy robotniczej, wzrost socjalistycznej świadomości społecznej najszerzych warstw pracujących, przemiany w stylu życia, ideologii i etyce.

W społeczeństwie naszym istnieją i działają w dalszym ciągu elementy starego ustroju, przeżytki starego społeczeństwa, stanowiące bazę i pożywkę dla negatywnych zjawisk ideologicznych. Fakt, że masy pracujące w przeszłości nie miały żadnego wpływu na kierowanie życiem społecznym, gospodarczym i politycznym, wskutek czego wciąż jeszcze nie posiadają dostatecznego doświadczenia i przygotowania kulturalnego — sprzyja takim zjawiskom jak nawrót do indywidualizmu, partykularyzmu i egoizmu burżuazyjnego, nieodpowiedzialnego stosunku wobec dobra społecznego, bezdusznego stosunku do ludzi, biurokratyzmu itp.

Każda obiektywnie istniejąca rzeczywistość działa w sposób żywiołowy siłą swoich prawidłowości. Może tu być mowa o dwóch rodzajach żywiołów działających w naszym społeczeństwie : o żywiole drobnej własności prywatnej i żywiole biurokratycznym, — które jednoczą w sobie elementy tego co odziedziczone, zacfane i przeżyte i które wobec tego ciągną wstecz — oraz o żywiole socjalistycznym, który wyrasta na gruncie socjalistycznych stosunków społecznych i siłą obiektywnych prawidłowości oddziałuje na istotę społeczną i na świadomość ludzi w kierunku ich postępowego przekształcania.

Komuniści — awangardową siłą socjalistycznego rozwoju

Komuniści jugosłowiańscy kierowali rewolucyjną działalnością mas pracujących rozwijając ich społeczną świadomość socjalistyczną, mobilizując i organizując je do postępowej walki o zmianę istniejącego porządku społecznego. Komuniści pozostaną nadal awangardową siłą rozwoju socjalistycznego w naszym kraju, sprawdzając słuszność swojej polityki i swoich akcji w praktyce i wyciągając wnioski z wyników swej działalności praktycznej, które muszą zawierać również elementy nieprzewidziane, a więc żywiołowe. Osiągnięcia komunistów w opanowywaniu negatywnej żywiołowości będą tym większe, im mocniej — w swej działalności praktycznej — opierać się oni będą o socjalistyczną teorię i praktykę we wszystkich dziedzinach walki o socjalizm, im ściślej będą przestrzegać całości dorobku społecznej myśli naukowej i postępowej, im bardziej będą sami myśleć i rozwijać.

O dalszy rozwój marksizmu

Podstawą naukowo-teoretyczną działalności praktycznej komunistów jest marksizm, nauka o podstawowych prawach rozwoju przyrody, społeczeństwa i myśli, o nieuchronności zwycięstwa socjalizmu, której twórcami są Marks i Engels, którą w nowych warunkach — w praktyce walki rewolucyjnej — rozwinął Lenin i inni marksiści. Nauka ta była sprawdzana i dalej rozwijana w teorii i praktyce całego ruchu robotniczego i budownictwa socjalizmu.

Marksizm nie jest raz na zawsze ustaloną nauką i systemem dogmatów, lecz teorią procesu społecznego, który rozwija się poprzez następujące kolejno po sobie fazy historyczne, a więc oznacza zarówno twórcze stosowanie teorii, jak i dalsze jej rozwijanie przede wszystkim drogą uogólniania praktyki socjalistycznego rozwoju i osiągnięć myśli naukowej ludzkości. „My w żadnym wypadku nie traktujemy teorii Marksa jako czegoś całkowicie ukończonego i nietykalnego. Przeciwnie, jesteśmy przeświadczeni, że teoria ta stanowi kamień węgielny nauki, którą socjaliści muszą rozwijać dalej we wszystkich dziedzinach jeżeli nie chcą by życie ich wyprzedziło... Nie uważamy, aby Marks, względnie marksiści poznali drogę do socjalizmu we wszystkich

jej konkretach. To jest nonsens. Znamy kierunek tej drogi i wiemy jakie siły klasowe po niej prowadzą, a konkretnie, praktycznie wykaże to tylko doświadczenie milionów ludzi gdy zabiorą się oni do pracy" (Lenin).

Stojąc na stanowisku, że rozwój myśli naukowej o tyle bardziej odpowiada rzeczywistym interesom i dążeniom klasy robotniczej i mas pracujących — o ile bardziej śmiało i bezstronnie będzie poszukiwać ona prawdy, komuniści jugosłowiańscy nie roszczą sobie pretensji do żadnego monopolu w tej dziedzinie, lecz dążą jedynie do dalszego nieprzerwanego rozwoju marksizmu, wzbogacania go drogą coraz głębszego poznawania obiektywnej rzeczywistości społecznej. Związek Komunistów Jugosławii jako całość, a także poszczególne jego ogniwa — nie uważa siebie za wyrocznieść w dziedzinie marksizmu-leninizmu ani też w dziedzinie odrębnych nauk społecznych. Komuniści korzystają z wyników nauki albo też stosują je zgodnie z interesem społecznym i ze stopniem świadomości najbardziej postępowej części klasy robotniczej i mas pracujących w ogóle, zgodnie z materialnymi możliwościami społeczeństwa. Nauka ta jest sama dla siebie sędzią, a kryterium ostatecznym obiektywnej prawdy w dziedzinie nauk społecznych może być tylko fakt, że ich osiągnięcia odpowiadają, bądź nie odpowiadają rzeczywistości — co ostatecznie sprawdza się w samej praktyce społecznej i naukowej.

*Rola kierownicza i stała
świadoma działalność Związku
Komunistów Jugosławii*

Dzięki specyficze rozwojowi procesów rewolucyjnych w naszym kraju, w których Komunistyczna Partia Jugosławii, względnie Związek Komunistów Jugosławii okazał się jedyną realną siłą skupiającą szerokie masy w walce o wolność i postęp społeczny — Związek Komunistów Jugosławii zdobył i zachował specyficzną rolę kierowniczą w systemie władzy ludowej w Jugosławii.

W miarę jak słabną antagonizmy społeczne, a stabilizują się i rozwijają socjalistyczne stosunki społeczne w warunkach naszego kraju, Związek Komunistów Jugosławii występuje w coraz mniejszym stopniu jako czynnik władzy, a w coraz większym

jako czynnik kształtowania i rozwijania świadomości socjalistycznej mas pracujących, które biorą bezpośredni udział w rządzeniu i działają zgodnie ze swymi interesami materialnymi, duchowymi i społecznymi. VI Zjazd Komunistycznej Partii Jugosławii określił rolę kierowniczą i miejsce partii klasy robotniczej w życiu społecznym — właśnie w myśl tych zasad. Dokonano również poważnych, postępowych, przemian w metodach pracy partyjnej. Decyzje VI Zjazdu oznaczają przystosowanie działalności komunistów do przemian jakie zaszły w obiektywnych warunkach naszego życia społecznego. Zgodnie z tymi przemianami oraz w celu podkreślenia ich historycznego znaczenia, na Zjeździe tym Komunistyczna Partia Jugosławii zmieniła nazwę na — Związek Komunistów Jugosławii.

Kierownicza rola polityczna Związku Komunistów Jugosławii w perspektywie będzie stopniowo zanikać w miarę jak będą się rozwijać i umacniać coraz to szersze formy bezpośredniej demokracji socjalistycznej. Zanik ten postępować będzie równoległe do obiektywnego procesu zamierania antagonizmów społecznych i wszystkich form przymusu, jakie w ciągu historii z antagonizmów tych wyrosły.

Osiągnięcie tych celów wymaga stałej świadomej działalności komunistów poprzez wszelkie formy demokracji socjalistycznej i organizacji ludu pracującego. Siły antagonistyczne wciąż jeszcze nie są osłabione do tego stopnia, aby przestały stanowić niebezpieczeństwo dla egzystencji socjalizmu. Dlatego klasa robotnicza nie może wyrzec się oręża swej walki klasowej, dyktatury proletariatu i kierowniczej roli Związku Komunistów Jugosławii w walce o przewyżczenie tych czynników socjalnych i materialnych, które w różnej formie wpływają jeszcze na stosunki panujące w naszym ustroju w kierunku restauracji kapitalizmu, bądź też tendencji biurokratyczno-państwowo-kapitalistycznych.

Rozwój inicjatywy mas i twórcza walka poglądów na pozycjach socjalistycznych

W organach władzy i organach samorządu społecznego na szczeblu gminy, powiatu, republiki lub federacji — Związek Komunistów Jugosławii nie wymaga dla siebie praw monopolistycznych, lecz walczy o urzeczywistnienie zasad socjalizmu w polityce i praktyce organów władzy i organów samorządu. Decyzje

organów samorządowych, przedsiębiorstw i komun, jak też powiatowych, republikańskich i związkowych organów społecznych i państwowych, powinny być rezultatem aktywnej socjalistycznej walki poglądów zarówno w samych organach władzy i organach samorządu społecznego, jak i w organizacjach Związku Komunistów Jugosławii i Socjalistycznego Związku Ludu pracującego Jugosławii.

Poprzez mobilizację polityczną mas do walki o rozwiązanie zasadniczych problemów rozwoju socjalistycznego i położenia ludzi pracy, Związek Komunistów Jugosławii aktywnie oddziałuje na rozwój socjalistycznej świadomości mas, na rozwój i umocnienie jedności polityczno-ideologicznej ludu pracującego, wychowując i przygotowując obywateli do samorządu społecznego. W ten sposób Związek Komunistów Jugosławii nieustannie wzmacnia wpływ sił socjalistycznych na system społeczno-polityczny, stwarzając warunki dla coraz pełniejszej kontroli obywateli nad działalnością organów władzy i organów samorządu społecznego.

Podstawową zasadą, jaką kieruje się Związek Komunistów Jugosławii w swej pracy — w stosunku do organów władzy i organów samorządu społecznego — nie jest komenderowanie, lecz rozwijanie aktywności i inicjatywy obywateli, przyczym członkowie Związku Komunistów powinni świecić przykładem w realizacji zadań budownictwa socjalizmu, w walce o ochronę interesów wspólnoty, o rozwój nowych stosunków socjalistycznych między ludźmi.

Rola społeczna komunistów Jugosławii nie jest rolą wywyższonej i odosobnionej od narodu elity, lecz rolą równoprawnej części mas pracujących; komuniści „teoretycznie przewodzą pozostałej masie proletariatu zrozumieniem warunków przebiegu i ogólnych rezultatów ruchu proletariackiego”. (Marks) Każde nienadążanie za świadomością mas oraz niezdolność widzenia i wykorzystania warunków materialnych, krępuje organizację komunistów w jej roli świadomego subiektywnego czynnika socjalistycznego rozwoju. Taką samą przeszkodę stanowi wybieganie przed możliwościami materialnymi i świadomością mas, bądź też zajmowanie takich stanowisk i pozycji, które nie odpowiadają realnym warunkom produkcji materialnej i stanowi moralno-psychologicznemu mas. Związek Komunistów Jugosławii wytrwale dążył do tego, aby usunąć te dwie krańcowości i słabości. Taką politykę będzie kontynuował również w przyszłości. Tylko realistyczna polityka może być postępową i służyć socjalizmowi; więz

ona teorię z praktyką, słowo z czynem, dążenie z możliwościami. Taka polityka posuwa naprzód rozwój socjalizmu, gdyż realizuje go przy coraz szerszym i pełniejszym udziale ludzi pracy, harmonizując interesy ogółu i jednostek.

Poprzez taką politykę i w takich warunkach społecznych — jakie są u nas realizowane pod kierownictwem Związku Komunistów — wyzwała się i rozwija osobowość człowieka, obywatela socjalistycznej Jugosławii, kształtuje się humanistyczny stosunek do człowieka i między ludźmi, realizuje się humanizm socjalistyczny; pojęcie wolności nabiera konkretnej treści i konkretnie urzeczywistnia się w odróżnieniu od abstrakcyjnej, uwarunkowanej stosunkami kapitalistycznymi i przez to ograniczonej, wolności w społeczeństwie burżuazyjnym; powstają warunki, aby z większą uwagą traktować różne poglądy, gdyż poglądy jednostek w miarę wzmacniania się materialnych podstaw socjalizmu będą wyrastać na gruncie coraz większego szarmonizowania interesów osobistych i ogólnych obywateli, przyczyniając się do dalszego rozwoju i wzmacniania stosunków socjalistycznych we wszystkich dziedzinach życia społecznego. W ten sposób kształtuje się nowy stosunek do różnych poglądów, a jego treść jest bardziej twórcza i bardziej demokratyczna od burżuazyjnej zasady tolerancji, ograniczonej klasowymi ramami interesów klasy kapitalistycznej i jej państwa. W naszym systemie społecznym i politycznym coraz bardziej rozwija się pozytywna, twórcza walka poglądów na pozycjach socjalistycznych, a jej celem jest usuwanie przeciwieństw społecznych oraz ułatwianie i przyśpieszanie wszechstronnego rozwoju społecznego zgodnie z rzeczywistymi możliwościami.

Formy tej walki poglądów i krytyki społecznej zmieniają się i przystosowują do rzeczywistości, która również ulega przemianom. W konflikcie antagonizmów klasowych, w czasie wojny i rewolucji krytyka społeczna musiała przybrać najostrzejsze formy. Dzisiejsze formy krytyki społecznej wyrastają z rzeczywistości, w której zwyciężyła idea socjalizmu, wyrastają z mechanizmu gospodarczego i społecznego, który nie może rozwijać się pomyślnie bez nieustannej walki poglądów.

Przerastanie władzy w imieniu ludu we władzę ludu pracującego

Rola komunistów w kształtowaniu socjalistycznych stosunków społecznych wymagała, by punktem ciężkości ich pracy nie

była administracja państwowa, lecz wzmacnianie przedstawicielskich i samorządowych organów władzy. Działalność komunistów w organizowaniu i funkcjonowaniu organów władzy na określonym etapie historycznym była konieczna. Zachowanie starych form pracy, pomimo wzmocnienia i rozwoju socjalistycznych stosunków społecznych, doprowadziłoby do zrośnięcia organizacji komunistów z aparatem państwowym oraz do ich zbiurokratyzowania.

Wiara w moc dekretu wypacza komunistów, osłabia ich poczucie odpowiedzialności wobec mas, prowadzi ich do stagnacji i regresu moralnego i ideologicznego, gdyż w takich warunkach komuniści odzwyczajają się od walki o swoje przekonania, a więc również od codziennego sprawdzania słuszności tych przekonań w praktyce i walce poglądów. Administracja państwowa powinna przekształcać się w aparat fachowy podlegający społecznym, wybieralnym organom samorządowym, a komuniści powinni walczyć o to, by działalność i decyzje tych demokratycznych organów były zgodne z potrzebami rozwoju socjalizmu i jego obrony przed tendencjami anty-socjalistycznymi.

Stworzony w naszym kraju mechanizm systemu politycznego i gospodarczego stanowi główną przeszkodę dla biurokratyzacji Związku Komunistów Jugosławii. Przekazując świadomie społeczeństwu i jego organom — zgodnie z potrzebami i wymogami wzmocnienia socjalistycznej bazy społecznej — szereg funkcji politycznych, które przez pewien czas wskutek konieczności historycznej sprawował a w pewnym stopniu nadal sprawuje, wytyczając drogę rozwoju systemu społecznego w kierunku demokracji socjalistycznej, Związek Komunistów Jugosławii nie tylko stwarza warunki dla wszechstronniejszego rozwoju socjalizmu, lecz również chroni samego siebie przed możliwością zbiurokratyzowania i izolacji politycznej, przed metodami komenderowania, przed możliwością przeistoczenia się ze świadomej rewolucyjnej siły społeczeństwa w hamulec dalszego postępu społecznego. Poważną rolę odegrały tu konkretne posunięcia, jak : rozwijanie demokracji socjalistycznej w życiu gospodarczym i politycznym, demokracji umożliwiającej maksymalny rozwój samorządu ludzi pracy poprzez odpowiednie organy samorządowe oraz urzeczywistnienie ich prawa do pełnej kontroli nad aparatem państwowym; kroki o charakterze organizacyjnym, które doprowadziły do przerzucenia punktu ciężkości pracy komunistów na przedstawicielskie i samorządowe społeczne organy i organizacje; zniesienie paralelizmu partyjno-państwowego; przystosowanie zasad

organizacyjnych Związku Komunistów Jugosławii do nowych warunków i nowych zadań.

Komuniści jugosłowiańscy również w przyszłości stanowiąc będą siłą dynamiczną w pracy przedstawicielskich i innych społecznych organów władzy jeżeli ich działalność będzie się rozwijała tam gdzie żyją i pracują ludzie pracy, pod ich bezpośrednią kontrolą — w dążeniu do urzeczywistnienia leninowskiej zasady „przemiany władzy w imieniu ludu pracującego we władzę ludu pracującego”.

Komuniści w organach samorządu robotniczego i społecznego

Dla rozwoju i wzmocnienia samorządu robotniczego bardzo ważną jest praca komunistów w przedsiębiorstwach, a zwłaszcza w radach robotniczych. Organizacje Związku Komunistów Jugosławii w przedsiębiorstwach walczą o to, aby coraz szersze warstwy robotników zrozumiały znaczenie dalszego umacniania i rozwoju sił wytwórczych, podniesienia wydajności pracy jako warunku opanowania zasadniczych trudności budownictwa socjalizmu, walczą o podniesienie stopy życiowej ludzi pracy oraz o ciągły rozwój i wzmocnienie socjalistycznych stosunków społecznych.

Rozwijając wszechstronną aktywność w organach samorządu robotniczego i społecznego, w radach robotniczych i izbach wytwórców, w przedsiębiorstwach gospodarczych i w różnych dziedzinach samorządu społecznego — komuniści powinni dążyć do tego, aby organy te w coraz to pełniejszym znaczeniu tego słowa stawały się masową szkołą socjalizmu, która ludziom pracy da nie tylko bogate doświadczenie praktyczne w zarządzaniu i pracach publicznych, lecz zarazem pomoże im głębiej wniknąć w napotymane problemy, podnosząc zarazem ich poziom ideowy i kulturalny w ogóle.

Rola komunistów w Socjalistycznym Związku Ludu Pracującego Jugosławii

Socjalistyczny Związek Ludu Pracującego Jugosławii to kontynuacja — w warunkach budownictwa socjalizmu — tych form ogólnonarodowego jednoczenia się, które pod kierownictwem Komunistycznej Partii Jugosławii wyrastały w toku walk

z antyludowymi reżimami Jugosławii burżuazyjnej, aby umocnić się i rozwinąć w walce zbrojnej przeciwko okupantom faszystowskim i ich współpracownikom spośród rodzimej reakcji i odegrać następnie wyjątkowo ważną rolę w powojennym okresie odbudowy kraju i w pierwszej fazie budownictwa socjalizmu. Bezpośrednim poprzednikiem Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii był Front Narodowy Jugosławii — pierwsza polityczno-organizacyjna forma klasowego sojuszu najszerszych warstw ludu pracującego, zjednoczonych wspólnymi interesami w likwidowaniu przeżytych i budowie nowych socjalistycznych stosunków społecznych.

Socjalistyczny Związek Ludu Pracującego Jugosławii rozwija się — w warunkach budownictwa socjalizmu — w ogólnonarodowy parlament socjalistyczny stanowiący najbardziej adekwatną formę politycznego zrzeszenia się rzeczywistych nosicieli społecznych demokracji socjalistycznej w Jugosławii. Założenia ideowo-polityczne Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii wyrażają się w koncepcji konieczności budowy socjalizmu, w obronie zdobyczy rewolucji i społecznej własności środków wytwarzania gwarantując najszerszą swobodną wymianę i walkę poglądów we wszystkich dziedzinach życia społeczno-politycznego kraju, w tych granicach. Socjalistyczny Związek Ludu Pracującego Jugosławii gwarantując pryncypialną jedność sił socjalistycznych stwarza takie warunki, że każdy obywatel, który jest w zasadzie zwolennikiem socjalizmu, może być aktywny politycznie i społecznie a walka poglądów może się rozwijać na najszerszych podstawach. Taki typ organizacji życia politycznego mas w istocie — w obecnych warunkach — najbardziej odpowiada systemowi politycznemu, który charakteryzuje się coraz szerszym stosowaniem metod i form bezpośredniej demokracji, tj. coraz bardziej bezpośrednim udziałem obywateli w kierowaniu społeczeństwem. Właśnie dlatego Socjalistyczny Związek Ludu Pracującego Jugosławii stanowi polityczne podłoże systemu demokracji socjalistycznej w Jugosławii.

Związek Komunistów Jugosławii jest częścią Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii. Aktywność członków Związku Komunistów Jugosławii nieustannie podlega ocenie ludzi pracy. Członkowie Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii przejmują od komunistów siłę przekonań socjalistycznych, przeistaczając je w szeroką świadomość socjalistyczną ludu pracującego.

Komuniści zapewniają sobie kierowniczą rolę w szeregach Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii nie narzucaniem swych poglądów ideowo-politycznych, lecz siłą swego przekonania, opartego na naukowym poznaniu dzisiejszej rzeczywistości społecznej i jej podstawowych tendencji; łącząc nieustannie teorię rewolucyjną z działalnością praktyczną nad przeobrażeniem stosunków społecznych, pomagając ludziom pracy w pełnej realizacji swych demokratycznych praw; wzbogacając podstawę ideowo-moralną komunistów, dla których socjalizm to ostateczne wyzwolenie człowieka, to najwyższe dążenie w życiu publicznym i osobistym.

*Związki Zawodowe Jugosławii —
częścią składową systemu bezpośredniej
demokracji socjalistycznej*

Związek Komunistów Jugosławii jako czołowy oddział klasy robotniczej naszego kraju szczególną wagę przywiązuje do działalności komunistów w Związkach Zawodowych Jugosławii. Związki Zawodowe Jugosławii — dobrowolna organizacja społeczno-polityczna klasy robotniczej — z punktu widzenia ich miejsca i funkcji w społeczeństwie odgrywają bardzo ważną rolę w systemie samorządu robotniczego i społecznego i stanowią część składową bezpośredniej demokracji socjalistycznej. Nawiązując do najlepszych tradycji postępowego ruchu zawodowego w okresie międzywojennym, Związki Zawodowe Jugosławii jako jednolita organizacja robotników i pracowników umysłowych służą jednocześnie interesom osobistym swych członków i interesom ogólnym wspólnoty. Urzeczywistnienie praw klasy robotniczej do samorządu i jej bezpośredni udział w rozdziale produktu społecznego powoduje zasadniczą zmianę w jej położeniu społecznym a w szczególności przyczynia się do usunięcia resztek pracy najemnej, a przez to samo istotnie wpływa na zmianę charakteru, roli i zadań związków. Mimo tych przemian związki zawodowe zachowują swe podstawowe funkcje: ekonomiczną, ochronną i wychowawczą.

Budowa systemu samorządu, zwłaszcza w przedsiębiorstwach i komunach, umożliwiała i wymaga, aby związki zawodowe w daleko większym stopniu niż dawniej uczestniczyły w życiu gospodarczym kraju i poszczególnych przedsiębiorstw, aby były maksymalnie aktywne w rozpatrywaniu i podejmowaniu decyzji

o wszystkich zasadniczych problemach gospodarczych i społecznych.

W ramach tych funkcji związki zawodowe troszczą się o aktywizację robotników i pracowników umysłowych w pracy organów samorządowych; pomagają klasie robotniczej, by poprzez rady robotnicze, komuny i inne organy społeczne decydowała bezpośrednio o swoich sprawach; walczą o pełniejszą realizację demokracji w zarządzaniu i zwalczają przejawy biurokratyzmu. W ten sposób związki zawodowe biorą udział nie tylko w budowie systemu społecznego — poprzez który urzeczywistnia się pełny rozmach sił wytwórczych oraz wyzwolenie klasy robotniczej i człowieka w ogóle — lecz również w bezpośrednim załatwianiu żądań i potrzeb robotników i pracowników umysłowych.

Ponieważ interesy klasy robotniczej w Jugosławii nie są więcej zagrożone, ani przez prywatnych właścicieli i potentatów kapitalistycznych, ani przez zarządców administracyjnych, klasa robotnicza nie jest zainteresowana tym, aby związki zawodowe stanowiły klasyczną organizację ochronną. Związki zawodowe wraz z całym szeregiem innych organizacji i organów politycznych i społecznych są reprezentantem konkretnych codziennych wspólnych interesów klasy robotniczej w odniesieniu do poszczególnych załóg lub jednostek, a także interesów poszczególnych robotników i załóg robotniczych w odniesieniu do całości, do komuny i innych poszczególnych organów społecznych. Związki zawodowe pełnią ważną funkcję koordynacji interesów w samej klasie robotniczej, a zwłaszcza funkcję wprowadzania jednolitych zasad do polityki płac, do kształtowania stosunków wewnętrznych w przedsiębiorstwie i rozwiązywania problemów stopy życiowej ludzi pracy w ogólności. Dlatego związki zawodowe powinny być aktywnym czynnikiem nie tylko w przedsiębiorstwie, lecz także w kształtowaniu polityki zrzeszeń gospodarczych, izb i komun.

Związki zawodowe działają jako organizacja o społecznych funkcjach ochronnych i kontrolnych. One swobodnie występują w obronie jednostek i załóg, dbają o przestrzeganie praworządności, o prostowanie i usuwanie ewentualnych błędów i wyrządzonych krzywd. Rola związków zawodowych przejawia się również w inicjowaniu uchwał i posunięć organów państwowych i ciał samorządowych w komunach i przedsiębiorstwach, a także w bezpośrednim udziale w opracowywaniu postanowień i przepisów dotyczących klasy robotniczej oraz w ich realizacji. W ten

sposób związki zawodowe spełnią także funkcję kontroli społecznej nad organami samorządowymi.

W ramach powszechnej troski o warunki bytowe i warunki pracy wszystkich zatrudnionych, związki zawodowe biorą na siebie rolę inicjatora i organizatora określonych czynności w celu zaspokojenia potrzeb robotników i pracowników umysłowych — potrzeb aprowizacyjnych, socjalnych, mieszkaniowych, zdrowotnych, kulturalnych, komunalnych i innych jak : wypoczynek dzienny i tygodniowy, urlop roczny, sport, rozrywki itd.

Dla wszystkich tych przyczyn podstawową bazą pracy związków zawodowych jest nie tylko przedsiębiorstwo gospodarcze, lecz w takich samym stopniu również komuna — w której mieszka robotnik — z jej wszystkimi organami i organizacjami pomocniczymi od komitetów blokowych i wspólnot mieszkaniowych do komisji w radach narodowych i komitetów zarządzających rozmaitych instytucji społecznych, których praca ma bezpośredni wpływ na życie człowieka pracy oraz zrzeszenia i izby gospodarcze. Oznacza to, że zadaniem związków zawodowych jest nie tylko ochrona ogólnych i konkretnych codziennych interesów ludzi pracy, lecz również praktyczna działalność organizacyjna i wpływy we wszystkich dziedzinach, gdzie roztrzygane są zagadnienia dotyczące codziennych interesów i życia ludzi pracy, lub gdzie ustalana jest polityka wywierająca wpływ na położenie ludzi pracy i ich stosunki wzajemne.

Chociaż wychowanie klasy robotniczej jest zadaniem całej wspólnoty socjalistycznej, jej instytucji i organizacji, związki zawodowe odgrywają tu ważną rolę. Społeczno-ekonomiczne kształcenie klasy robotniczej, przygotowanie jej do zarządzania oraz ogólne podnoszenie poziomu jej świadomości socjalistycznej jest jednym z czołowych zadań związków zawodowych. Oświecenie i szkolenie zawodowe robotników i urzędników, przygotowanie ich do pracy wydajniejszej i lepszej jakościowo, coraz większy udział klasy robotniczej w życiu kulturalnym i jej wpływ na politykę kulturalno-oświatową — to także podstawowe zadania związków zawodowych.

O wszechstronny udział młodzieży we wszystkich dziedzinach życia społecznego

W porównaniu z pokoleniem przedwojennym i wojennym młodzież dzisiejsza wyrasta i dojrzewa w zupełnie odmiennych

warunkach społecznych, kształtujących jej poglądy i dążenia. Młode pokolenia wychowują się pod codziennym potężnym wpływem przemian rewolucyjnych we wszystkich dziedzinach życia, zapewniających młodzieży coraz szersze możliwości pracy, systematycznej nauki, swobodnego wyboru zawodu, wszechstronnego udziału we wszystkich dziedzinach działalności społecznej. Dzisiejsze warunki społeczne i materialne stanowią dla młodzieży punkt wyjścia w jej dalszym marszu naprzód. Jest ona żywotnie zainteresowana w stałym, coraz pomyślniejszym rozwoju socjalizmu, zapewniającym jej pełniejsze urzeczywistnienie żywotnych interesów i dążeń. Dlatego też młodzież odgrywa wybitną rolę jako siła postępową w walce o dalsze socjalistyczne przeobrażenie naszego społeczeństwa.

Dzisiejsze młode pokolenia żyją w środowisku, które wciąż jeszcze nie jest jednolicie socjalistyczne, w czasach nacechowanych sprzecznościami okresu przejściowego, w warunkach stałego oddziaływania najrozmaitszych niesocjalistycznych wpływów wychowawczych i ideologicznych. Należy więc odrzucić fałszywe mniemanie, że młodzież automatycznie staje się socjalistyczna już przez sam fakt zamieszkiwania w kraju socjalistycznym i że w związku z tym możemy ją pozostawić spontanicznemu procesowi wychowawczemu. Obowiązkiem komunistów i wszystkich socjalistycznych czynników społecznych jest oddziaływać w sposób przemyślany i zorganizowany na socjalistyczne wychowanie młodego pokolenia.

Podstawą wychowania społecznego młodzieży jest jej praca i mobilizacja do walki o cele i zadania budownictwa socjalizmu, odpowiedzialny udział młodych ludzi już od najmłodszych lat w pracy organizacji społecznych i organów samorządu społecznego, a więc bezpośrednie powiązanie młodzieży z problemami społeczeństwa i konkretna praca wynikająca z praktycznych warunków społecznych, w jakich żyje dzisiejsza młodzież. Akstrakcyjne udzielanie pouczeń bez związku z życiem, nie może mieć wpływu na kształtowanie się świadomości młodzieży. Wychowanie oparte o odpowiedzialną pracę w społeczeństwie uczyni młodzież zdolną do tej pracy, kształtując zarazem jej świadomość. Z uwagi na to, że młodzież wychowują przede wszystkim stosunki panujące w społeczeństwie, metody wychowawcze należy oprzeć właśnie o nie i o miejsce młodzieży w ich ramach.

Związek Komunistów Jugosławii popiera takie formy pracy wychowawczej, które odpowiadają żywotnym interesom i pragnieniom samej młodzieży oraz celom socjalistycznego rozwoju.

W dalszym rozwoju należy doskonalić stworzone już warunki, w których młodzież — jako aktywny czynnik naszego społeczeństwa — będzie masowo brała udział i walczyła o umocnienie socjalistycznych stosunków społecznych, działając jako jeden z poważniejszych czynników socjalistycznego rozwoju.

Ludowa Młodzież Jugosławii — kontynuator rewolucyjnych tradycji Związku Komunistycznej Młodzieży Jugosławii — jako jedyną organizacją młodzieżową o charakterze politycznym i wychowawczym, odgrywa wybitną rolę w wychowaniu socjalistycznym i przygotowaniu młodzieży do szerokiego udziału w życiu społeczno-politycznym kraju. To ona rozwija aktywność twórczą, poczucie odpowiedzialności społecznej i dyscyplinę pracy wśród młodych obywateli, którzy poprzez swą organizację angażują się w wychowywaniu polityczno-ideologicznym samych siebie, przyspasabiając się w ten sposób do kierowania sprawami społecznymi. Ludowa Młodzież Jugosławii dba o podniesienie ogólnego poziomu kulturalnego, o rozrywki kulturalne młodzieży, o przyswojenie dorobku nauki i cywilizacji, o wszechstronne przygotowanie młodzieży do udziału w produkcji i życiu publicznym w ogóle. Różne organizacje społeczne, skupiające znaczną część młodzieży i dzieci (sportowe, naukowo-techniczne, kulturalno-oświatowe, krajoznawcze, harcerskie i inne) mają wielkie znaczenie nie tylko dlatego, że zaspokajają potrzeby i zainteresowania swoich członków, lecz również dlatego, że przyczyniają się do ukształtowania socjalistycznej postaci młodego człowieka.

Problem równouprawnienia kobiet

Walka o wszechstronną afirmację i rozwój indywidualności ludzkiej, o najszerszy aktywny udział ludzi pracy w kierowaniu życiem społecznym, wymaga dalszego zaawansowania pracy ideowo-politycznej i ogólno-wychowawczej nad usuwaniem pozostałości nierównoprawnych stosunków między ludźmi, zwłaszcza między mężczyzną a kobietą. Problem równouprawnienia kobiet w Jugosławii przestał być problemem politycznym i problemem położenia prawnego kobiety w społeczeństwie; pozostał on na ogół jako problem zacofania gospodarczego, prymitywizmu, wierzeń religijnych i innych konserwatywnych przesądów oraz stosunków prywatno-własnościowych wywierających wpływ na życie rodziny. Zacofane gospodarstwo domowe i kłopoty materialne w rodzinie krępują aktywność kobiety w życiu gospodarczym

i społecznym kraju, wywołują konflikt między jej rolą w społeczeństwie i w domu. Zacołane gospodarstwo domowe krępuje również aktywność społeczną wszystkich pozostałych członków rodziny.

Problemy te szczególnie się zaostrzają wskutek szybkiej industrializacji kraju i zmian zachodzących w strukturze społecznej ludności. Rozwój materialny kraju pozwala jednak stworzyć techniczną bazę uspołecznienia działalności usługowej na potrzeby gospodarstwa domowego, aby w ten sposób usunąć sprzeczność pomiędzy udziałem kobiety w życiu społecznym a jej położeniem w rodzinie i podnieść stopę życiową wszystkich członków rodziny.

Organy samorządu społecznego w komunach, a w szczególności wspólnoty mieszkaniowe i organizacje społeczne odgrywają doniosłą rolę w konkretnej realizacji tych zadań.

Komuniści powinni walczyć w ramach tych organów i organizacji o stworzenie warunków pomyślnego rozwoju rodziny — warunków jakie dadzą się stworzyć już obecnie — zwłaszcza w dziedzinie budownictwa mieszkaniowego, rozbudowy sieci różnorodnych instytucji dziecięcych przy przedsiębiorstwach i wspólnotach mieszkaniowych, zakładając komunalne instytucje usługowe itp. Wszystko to niewątpliwie przyczyni się do ustanowienia prawdziwego równouprawnienia kobiety i mężczyzny oraz do ich udziału w życiu społecznym jako równouprawnionych obywateli. W dziedzinie ideowo-politycznej komuniści walczyli i walczą przeciwko wszelkim wstecznym pojęciom w stosunkach pomiędzy mężczyzną a kobietą, jakie wciąż jeszcze istnieją w naszym społeczeństwie jako dziedzictwo przeszłości oraz przeciwko wszelkim wypaczonym pojęciom ideowym i moralnym, które posługując się pseudo-rewolucyjnym frazesem „likwidacji moralności klasowej” w rzeczywistości propagują amoralność w stosunkach między mężczyzną a kobietą.

Praca i rola stowarzyszeń artystycznych, zawodowych i innych

Liczne organizacje społeczne jugosłowiańskich ludzi pracy — stowarzyszenia zawodowe, naukowe, artystyczne itd. — należące do Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii nie są mechaniczną transmisją i automatycznymi wykonawcami gotowych decyzji Związku Komunistów i Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii. Działalność tych organizacji zależy

przede wszystkim od świadomej pracy ich członków. Przynależność do Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego Jugosławii w niczym nie narusza samodzielności, ani samorządności tych organizacji, lecz przeciwnie pomaga im wiązać swoją aktywność z aktywnością i celami większości ludzi pracy. Formy zrzeszania i organizowania obywateli będą się stale rozwijać i doskonalić przy czym rozwój demokracji socjalistycznej będzie bodźcem do tego. Ich socjalistyczny charakter i aktywność w realizacji ogólnej linii Związku Komunistów zależy w wielkiej mierze od wpływu świadomej działalności komunistów i innych obywateli działających na terenie tych organizacji.

Stanowcza walka komunistów z tendencjami i zjawiskami anty-socjalistycznymi

Obok jedności i współpracy najszerszych warstw ludu pracującego, które są społecznymi nosicielami demokracji socjalistycznej w Jugosławii, istnieją w naszej rzeczywistości społecznej również siły anty-socjalistyczne. Są one pozostałością dawnych stosunków społeczno-politycznych w naszym kraju, albo też występują jako wyraz niedostatecznie rozwiniętej bazy materialnej i społeczno-ekonomicznej.

Nosicielami tendencji anty-socjalistycznych są :

ludzie rekrutujący się spośród wywłaszczonych klas wyzyskiwaczy, rzecznicy tendencji kapitalistycznych na wsi, niski stan liczebny klasy robotniczej i tendencje żywiołu drobnych właścicieli prywatnych, reakcyjne elementy klerykalne, obce agentury i wpływy reakcji zagranicznej;

zacołanie ideologiczne i polityczne określonych warstw społeczeństwa, przejawiające się i odradzające w warunkach zacołania materialnego, prymitywizmu i reakcyjnego ideologicznego dziedzictwa przeszłości;

różny poziom rozwoju ekonomicznego i kulturalnego poszczególnych części Jugosławii, wywołujący określone przeciwieństwa, które zdradzają i podsycają szowinizm, partykularyzm, egoizm i inne tendencje wsteczne;

biurokracyzm będący zjawiskiem społecznym i tendencją zachowawczą, która wpływa negatywnie na rozwój socjalistycznych stosunków społecznych prowadząc do zdeformowania ich w sensie państwowo-kapitalistycznym; pewne formy przeciwdziałania rozwojowi demokracji socjalistycznej; odizolowanie się od mas

pracujących, karierowiczostwo, żywiłowa dążność do zachowania i zdobycia specjalnych przywilejów;

pozbawiony perspektyw indywidualizm i destruktywny anarchizm w określonych warstwach drobnomieszczaństwa i inteligencji drobnomieszczańskiej, często strojący się w piórka pseudo-liberalizmu i „postępowości”, które w rzeczywistości proklamują bierny i pogardliwy stosunek do problemów życia i społeczeństwa, staczając się często na pozycje sił reakcyjnych.

Zjawiska anty-socjalistyczne w naszym życiu społecznym wywodzące się z dziedzictwa przeszłości, bądź wyrosłe na własnym gruncie, będą nieustannie oddziaływać również na poszczególnych komunistów i występować w mniejszym lub większym stopniu w działalności Związku Komunistów.

Dlatego Związek Komunistów musi być zdolny do wykrycia w porę i przeanalizowania przyczyn i źródeł braków we własnej pracy, walcząc nieustannie z błędami, uchybieniami i niedociągnięciami w działalności poszczególnych organizacji, poszczególnych organów i całego Związku Komunistów Jugosławii.

Błędy i niedociągnięcia wyrastają w środowisku, które staje się nieczułe na codzienne problemy życia i pracy obywateli, gdy problemy rozwiązuje się w sposób zrutynizowany zamiast na podstawie wszechstronnej analizy i znajomości rzeczy, gdy wciąż jeszcze za bardzo wierzy się w moc dekretów, zarządzeń i przepisów, gdy problemy społeczne usiłuje się rozwiązywać metodami technokratycznymi, gdy poszczególne osoby będą usiłowały przesłaniać błędy swej obecnej pracy zasługami z przeszłości, gdy ludzi tych opanuje samozadowolenie, egoizm i przeświadczenie, że w pracy są niezastąpieni.

Jeżeli komunista nie chce pozostać w tyle, musi stale uważać, aby nie nadgryzła go rdza biurokratyzmu, aby nie dał się unosić prądom drobnomieszczańskich pragnień i pojęć, by zawsze był bojownikiem zdającym sobie sprawę z własnych słabości, wyczulonym na każde kolidujące z socjalizmem zjawisko w swym środowisku.

Sily i zjawiska anty-socjalistyczne, w większym lub mniejszym stopniu będą przejawiać się w naszym rozwoju jeszcze przez czas dłuższy. Przeświadczenie, że obecne i przyszłe trudności w porównaniu z poprzednimi są, względnie będą daleko lżejsze, to najgroźniejsze niebezpieczeństwo dla aktywności komunistów. Wiele dotychczasowych trudności przewyciężyliśmy dzięki wytrwałej walce, dzięki zwartości naszych szeregów, nieustannej aktywności, dynamice pracy, dzięki nieustannemu zwal-

czaniu przeżytków, w dążeniu do coraz lepszego bardziej postępowego jutra, dzięki wzmożeniu czujności wobec zjawisk negatywnych, dzięki krytyce własnych słabości oraz stałej walce z konserwatyzmem i stagnacją poglądów. Cechy te należy rozwijać również w przyszłości, zaszczepiając je młodym pokoleniom. Osłabienie krytycznego stosunku do wyników własnej pracy, do negatywnych zjawisk jakie występują w naszym rozwoju, do zjawisk hamujących ten rozwój — stwarza dogodne warunki dla działalności i rozwoju sił i tendencji anty-socjalistycznych.

Obecna sytuacja międzynarodowa, trudności na jakie napotyka rozwój socjalizmu w całym świecie, trudności naszego własnego rozwoju, wszystko to stwarza podłoże dla tendencji anty-socjalistycznych. Teraźniejszość i najbliższa przyszłość nie rokują komunistom wypoczynku, ani samozadowolenia, lecz wskazują na fakt, że żyjemy w okresie bezustannej twardej walki i ciągłych wysiłków w celu usunięcia przeszkód i opanowania trudności stojących na drodze bezbolesnego i szybszego rozwoju socjalizmu.

Prowadząc zdecydowaną walkę z siłami i wpływami anty-socjalistycznymi, komuniści muszą przeciwdziałać przekształcaniu nacisku na siły anty-socjalistyczne w nacisk administracyjny i formę biurokratycznego komenderowania w dziedzinie stosunków socjalistycznych, nad rozwojem których świadomie pracują siły społeczne skupione w Socjalistycznym Związku Ludu Pracującego Jugosławii. W naszych warunkach walka ze zjawiskami i tendencjami anty-socjalistycznymi coraz wyraźniej przenosi się na sam mechanizm demokracji socjalistycznej, na zgromadzenia wyborców, na organy samorządu społecznego, na organizacje społeczne i polityczne. Poza tym mechanizmem teren przejawiania się tendencji anty-socjalistycznych jest bardzo ograniczony, ponieważ rozwój demokracji socjalistycznej aktywizuje w praktyce coraz szersze kręgi obywateli. Stąd też znaczenie skutecznej działalności komunistów we wszystkich tych licznych komórkach naszego systemu demokracji. Istnienie Socjalistycznego Związku Ludu Pracującego i innych form organizacji ludzi pracy naszego kraju zapewnia szeroką swobodę wymiany i walki poglądów na problemy socjalistycznych stosunków społecznych i budownictwa socjalizmu w ogóle. Broniąc tej swobody, komuniści muszą przeciwstawić się wszelkim próbom sił anty-socjalistycznych wygrania istniejących jeszcze wśród różnych warstw społecznych różnic w zapatrywaniach na sprawy

socjalno-ekonomiczne i ideowo-polityczne, a także reakcyjnym wpływom ideowym tych sił na najbardziej chwiejnych zwolenników socjalizmu w organach samorządu społecznego i w całym systemie naszej demokracji. Związek Komunistów Jugosławii będzie zwyciężał w walce ideologicznej dopóki będzie ściśle związany z klasą robotniczą, dopóki będzie dotrzymywał jej kroku i realizował jej rolę historyczną, akceptował i stosował osiągnięcia współczesnej wiedzy ludzkiej, dopóki cała jego aktywność będzie żywa i dynamiczna, nacechowana dążeniem do tego, aby zarówno pod względem ideologiczno-politycznym jak i ogólnokulturalnym pozostać awangardowym oddziałem społeczeństwa na drodze socjalistycznego rozwoju.

*Polityka Związku Komunistów Jugosławii
w dziedzinie nauki, kultury i sztuki*

Walka ideowa Związku Komunistów Jugosławii przyspiesza rozwój nadbudowy ideologicznej i przyczynia się do rozwoju zdolności twórczych w nauce i sztuce. Stojąc na stanowisku, że nauka i sztuka bardziej odpowiadają rzeczywistym interesom postępu społecznego jeżeli — każda w swoisty sposób i swoimi drogami — śmiało postępują naprzód w poszukiwaniu i odkrywaniu prawdy o przyrodzie i społeczeństwie, o człowieku jako istocie społecznej, o stosunku człowieka do złożonych zagadnień przyrody, społeczeństwa ludzkiego i struktury duchowej samego człowieka — Związek Komunistów Jugosławii broni rzeczywistej wolności, nauki i sztuki. Zakładając społeczne uwarunkowanie oraz wybitną rolę nauki i sztuki w społeczeństwie, Związek Komunistów Jugosławii odrzuca zarazem wszelkie pragmatyczne wypaczanie marksistowskich poglądów na rolę nauki i sztuki w społeczeństwie oraz wszelkie przeistaczanie ich w instrument chwilowych interesów politycznych. Związek Komunistów Jugosławii przeciwstawia się zarazem „teoriom”, które w imię abstrakcyjnych koncepcji wolności, likwidują w istocie prawdziwą wolność twórczości naukowej i artystycznej, podporządkowując je w praktyce reakcyjnym tendencjom politycznym. Rozwój konsekwentnie socjalistycznych stosunków społecznych i demokracji socjalistycznej w naszym kraju wymaga, aby rola ideowa Związku Komunistów nie była rolą dogmatycznego arbitra wyrokującego o kierunkach, szkołach i stylach naukowych i artystycznych.

Politykę Związku Komunistów Jugosławii w dziedzinie nauki, filozofii i sztuki inspirują dążenia i wysiłki, aby upowszechnić światopogląd marksistowski i jeszcze bardziej wzmóc działalność naukową i artystyczną rozwijając walkę poglądów i współzawodnictwo w dziedzinie kulturalno-artystycznej zgodnie z założeniami postępowej ideowości socjalistycznej — co uwalnia naukę i sztukę od wszelkich więzów, które mogłyby hamować ich postęp.

Rozwój ideowości socjalistycznej jest pod wieloma względami uwarunkowany rozwojem naukowej myśli socjalistycznej. Dlatego też — w interesie nowego człowieka i swobodnej twórczości — komuniści powinni stale pracować nad rozwojem i teoretycznym wzbogacaniem myśli marksistowskiej w dziedzinie twórczości i kultury.

Związek Komunistów, którego zasadniczym celem jest walka o socjalizm, prowadzi walkę ideologiczną z wszelkimi zjawiskami, które zmniejszają wiarę w człowieka, w jego siły twórcze oraz zdolność do przekształcenia świata tak, aby życie człowieka stało się rozumne, treściwe i ludzkie dla wszystkich, występując przeciwko wszelkim próbom przemycenia pod firmą wolności nauki i sztuki reakcyjnych i anty-socjalistycznych pojęć i podważenia podstaw moralno-politycznych socjalistycznego społeczeństwa.

Walka ideologiczna komunistów z przesądami religijnymi i innymi

Konsekwentnie reprezentując marksistowski materialistyczny pogląd na świat, komuniści jugosłowiańscy wiedzą, że religia zradza się i utrzymuje w określonych historycznych warunkach zacofania materialnego i duchowego ludzi i nie może być zwalczana środkami administracyjnymi, lecz poprzez stałe rozwijanie socjalistycznych stosunków społecznych, poprzez rozszerzanie naukowego poglądu na świat i ogólne podnoszenie poziomu świadomości ludzkiej — co stopniowo daje człowiekowi prawdziwą wolność, usuwając materialne i duchowe warunki powstawania różnych złudzeń i iluzji.

Marksizm jako światopogląd i podstawa ideologiczna działalności praktycznej komunistów nie da się pogodzić z żadnymi przekonaniem religijnymi. Dlatego przynależność do Związku Komunistów Jugosławii wyklucza jakkolwiek wiarę religijną.

Walcząc środkami ideologicznymi przeciwko wszelkim przesądom, w oparciu o dorobek nauk przyrodniczych i społecznych — komuniści szanują zarazem prawa obywateli Jugosławii gwarantujące swobodę przynależności do którejkolwiek z uznanych przez Konstytucję i prawo wspólnot religijnych i wykonywania praktyk religijnych, co nie pociąga za sobą żadnych konsekwencji w sensie ograniczenia ich praw społecznych i politycznych. Komuniści będą zdecydowanie przeciwstawiać się wszelkim próbom wykorzystania uczuć religijnych dla celów politycznych, albo też przeistoczenia kościoła w oparciu dla sił anty-socjalistycznych.

Uważając uczucia religijne za czysto prywatną i osobistą sprawę obywatela, komuniści stoją na stanowisku konsekwentnego stosowania zasady swobody wyznań oraz konsekwentnej realizacji zasady oddzielenia kościoła od państwa a szkoły od kościoła.

Ścisła więź komunistów z najszerszymi masami — niezbędnym warunkiem rozwoju socjalistycznego

W tej wspaniałej walce o utworzenie nowych dróg, są możliwe a nawet nieuniknione błędy i wahania w łonie samego ruchu socjalistycznego. Związek Komunistów Jugosławii uważa, że różne negatywne tendencje społeczne, których źródłem są sprzeczności w łonie społeczeństwa oraz błędy i wahania w szeregach samego ruchu socjalistycznego, dadzą się opanować poprzez : kontrolę w oparciu o wyniki praktyki codziennej; poprzez ścisłą więź z rozwojem mas pracujących; poprzez energiczne, nieustanne wysiłki twórcze i walkę ideologiczną najbardziej świadomych sił socjalistycznych o przemianę wszystkiego co się przeżyło i co hamuje postęp.

Związek Komunistów Jugosławii zawsze starał się krytycznie oceniać wyniki osiągnięte w rozwoju społecznym kraju, dążąc do osiągnięcia jak najbardziej rozwiniętych stosunków socjalistycznych. Dlatego też konkretne formy systemu politycznego i gospodarczego socjalistycznej Jugosławii będą nadal nieprzerwanie rozwijać się i doskonalić zgodnie z osiągniętym stopniem rozwoju materialnego, zgodnie z doświadczeniami codziennej walki o budowę socjalizmu.

Socjalistyczna orientacja kierowniczych sił rewolucyjnych socjalistycznego kraju w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu sama przez się nie zabezpiecza jeszcze społeczeństwa przed zjawiskami deformacji stosunków społecznych w sensie biurokratyzmu i etatyzmu, przed stagnacją form przejściowych w rozwoju stosunków socjalistycznych i przed innymi zjawiskami, które mogą krępować i deformować rozwój sił socjalistycznych.

Ta orientacja sama przez się nie wystarcza do poskromienia żywiołowych tendencji w kierunku restauracji określonych stosunków kapitalistycznych, względnie państwowo-kapitalistycznych wyrastających z niedostatecznie rozwiniętej bazy materialno-produkcyjnej. Związek Komunistów Jugosławii uważa, że najpewniejszą zaporą chroniącą przed tymi niebezpieczeństwami jest stałe rozszerzanie udziału ludzi pracy w bezpośrednim zarządzaniu środkami wytwarzania i rozdziale produktu społecznego oraz konsekwentna zmiana przestarzałych form politycznego ładu socjalistycznego na formy bardziej rozwinięte i bardziej demokratyczne.

Komuniści jugosłowiańscy uważają, że szybszy lub powolniejszy rozwój demokracji socjalistycznej zależy nie tylko od subiektywnych zdolności kierowniczych sił socjalistycznych, lecz również od stałego wzmocnienia materialnych czynników socjalizmu oraz od obiektywnych warunków i historycznych okoliczności, w których odbywa się rozwój socjalizmu w danym kraju. Dlatego Związek Komunistów Jugosławii zawsze dbać będzie o to, aby w stosowaniu nowych bardziej rozwiniętych form, nasze społeczeństwo nie pozostawało w tyle, ani też nie wybiegało naprzód poza ramy określone przez konkretne stosunki materialne i społeczne i rozwój świadomości socjalistycznej. U nas komuniści są świadomi, że zarówno jedna jak i druga tendencja mogą tylko zahamować postęp socjalizmu. Dlatego właśnie komuniści będą wytrwale walczyć zarówno z konserwatyzmem, jak i frazeologią i anarchistycznymi zapędami w dziedziny abstrakcji.

Stała i ścisła więź kierowniczych czynników politycznych i społecznych z szerokimi masami wytwórców jest niedzwołym warunkiem zdrowego, socjalistycznego rozwoju. Wiąż ta zabezpiecza wzajemny wpływ interesów społeczno-ekonomicznych klasy robotniczej, które występują w produkcji społecznej, a także świadomych sił kierowniczych klasy robotniczej.

Dlatego zdaniem Związku Komunistów Jugosławii ta ścisła więź zawsze była i nadal będzie koniecznym warunkiem rozwoju socjalizmu.

Społeczeństwo socjalistyczne w żadnej fazie swojego rozwoju — bez względu na osiągnięte sukcesy — nie może spocząć na laurach. Socjalizm bardziej niż którekolwiek inne społeczeństwo powinien oznaczać stały postęp, stały rozwój, stałą walkę z konserwatyzmem ideowym i z tendencjami stagnacji.

*Człowiek socjalistyczny —
to swobodna twórcza
indywidualność*

Zadaniem historycznym i celem ostatecznym świadomej działalności komunisty jest przekształcenie współczesnej rzeczywistości społecznej, noszącej wszelkie cechy charakterystyczne okresu przejściowego, w taką rzeczywistość, w której znikną klasy oraz wszelkie ślady eksploatacji i ucisku człowieka przez człowieka, w której człowiek, swobodny twórca stanie oko w oko z przyrodą i coraz głębiej wnikając w jej prawa, będzie ją podporządkowywać sobie, swojej nieskrępowanej, celowej działalności, w rzeczywistość, w której stosunki społeczne w coraz większej mierze stanowić będą wynik świadomej działalności człowieka, a obiektywne siły rządzące dotąd historią znajdą się pod kontrolą ludzi, w której „ludzi sami w pełni swej świadomości będą kształtować swą historię” a „przyczyny społeczne, którymi oni będą kierować, mieć będą na ogół i to w coraz większym stopniu takie skutki, jakich oni pragną” (Engels).

*Prawidłowość rozwoju społecznego
i cel rewolucyjnej działalności komunistów —
stworzenie społeczeństwa komunistycznego*

Prawidłowością rozwoju społecznego i celem działalności rewolucyjnej komunistów jest stworzenie wolnego społeczeństwa komunistycznego i wolnego człowieka, społeczeństwa bez państwa, klas i partii. „Królestwo wolności zaczyna się w istocie tam, gdzie kończy się praca nakazana potrzebą i celowością zewnętrzną; a więc, z natury rzeczy, znajduje się ono z tamtej strony dziedziny produkcji materialnej”. Tam „zaczyna się

rozwój siły ludzkiej, będący celem samym w sobie, prawdziwe królestwo wolności" (Marks).

Komunizm, jako społeczeństwo dające początek prawdziwej historii ludzkości, można osiągnąć — przy zapewnieniu kierowniczej roli klasy robotniczej w rozwoju społecznym — przede wszystkim :

poprzez stały rozwój sił wytwórczych, przed którym otwierają się niebywałe perspektywy, zwłaszcza dzięki możliwości zastosowania najnowszych wynalazków w dziedzinie nauki i techniki;

poprzez stałe podnoszenie stopy życiowej ludzi i ostatecznie przez wyprodukowanie obfitości dóbr materialnych, dzięki czemu społeczeństwo będzie mogło wypisać na swych sztandarach hasło : każdy według swych możliwości, każdemu według jego potrzeb;

poprzez samorząd bezpośrednich wytwórców i ich swobodną inicjatywę twórczą, odpowiadającą zarówno ich interesom ogólnym jak i indywidualnym, a realizowaną na bazie społecznej własności środków wytwarzania;

poprzez stały rozwój demokracji socjalistycznej, która zapewni coraz swobodniejszy i wszechstronniejszy rozwój istoty społecznej.

W następnym okresie przed Związkiem Komunistów Jugosławii i przed każdym komunistą z osobna stoją wielkie i odpowiedzialne zadania.

Zyjemy w najwspanialszych czasach dotychczasowej historii ludzkości, w czasach kiedy ważą się jej losy. Obecnie, wytwory umysłu i rąk ludzkich przechodzą najśmielsze nawet wizje marzycieli; człowiek zdobywa wszechświat; on praktycznie staje się panem nieprzebranych źródeł energii, wystarczających aby całą ludzkość uwolnić od wszelkiego poniżenia, biedy i niedostatku, wszelkich dotychczasowych ograniczeń materialno-technicznych.

Nieustanny proces podnoszenia wydajności pracy i niwelowania różnic między pracą umysłową a fizyczną dokonuje dziś nowego skoku jakościowego. Skierowanie osiągnięć fizyki nuklearnej, elektroniki i automatyzacji na doskonalenie produkcji otwiera przed każdą jednostką perspektywę maksymalnego rozwinięcia swych zdolności twórczych. W takich warunkach jeszcze większym nonsensem staje się degradowanie człowieka do roli najemnego robotnika mechanicznie obsługującego maszyny. Siły

człowieka i jego moc twórcza rozwinęły się do tego stopnia, że kapitalistyczne stosunki społeczne stały się okowami nie do zniesienia. Dotychczasowe stosunki międzypaństwowe stają się coraz bardziej sprzeczne z rozwojem sił wytwórczych. Potęga gospodarcza, techniczna i naukowa stwarza — we wszelkich formach — coraz większe możliwości i kategorycznie domaga się urzeczywistnienia jedności świata. Cały ten ogromny postęp materialny i techniczny stwarza coraz szybciej i w coraz większym zakresie materialne przesłanki komunizmu. Tylko zacofane stosunki społeczno-polityczne w świecie winne są temu, że potęga energii nuklearnej budzi strach przed przyszłością, że widmo wojny i zniszczenia unosi się nad dzisiejszą ludzkością.

Żyjemy w czasach kiedy wolność lub niewola, nędza lub bogactwo, regres lub postęp, wojna lub pokój w którymś z krajów lub na którejś z granic, bezpośrednio warunkują życie i przyszłość wszystkich ludzi i narodów, całej ludzkości.

Żyjemy w czasach najgłębszych, najbardziej wszechstronnych przemian w społeczeństwie ludzkim. Socjalizm w najprzeróżniejszych formach, pod wpływem obiektywnych praw rozwoju społeczeństwa i rewolucyjnych akcji klasy robotniczej, staje się systemem światowym. Urzeczywistnienie socjalizmu, narodziny nowego świata i nowych form życia nie następują i nie mogą nastąpić bez bólów i dramatów, cierpień i wyczerpania, ponieważ tak było z każdą wielką sprawą rodzącą się i rozwijającą w życiu i społeczeństwie. Ale ludzkość głęboko wkroczyła w nową epokę.

Żyjemy w czasach wymagających od ludzi maksymalnej i zorganizowanej akcji społecznej, politycznej i twórczej w celu opanowania antagonistycznych przeciwieństw współczesnego świata, w celu pchnięcia rozwoju społecznego w kierunku postępu i pokoju, wolności i szczęśliwszego życia dla wszystkich.

Należymy do klasy robotniczej i narodów, które poprzez rewolucję i ustanowienie socjalistycznych stosunków społecznych weszły w nową epokę swej historii. Należymy do narodów, które w walce o wolność i postęp na przestrzeni ostatnich dwóch dziesięcioleci wzniosły się do szczytów osiągnięć moralno-politycznych współczesnej ludzkości.

W dotychczasowym rozwoju, w świadomych akcjach socjalistycznych, w doli i niedoli ludzkości, my, komuniści jugosłowiańscy zawsze w każdej sytuacji patrzyliśmy każdemu prosto w oczy, śmiało, z wysoko podniesioną głową.

Zawsze walczyliśmy o to, aby stanowić równoprawną część międzynarodowego ruchu robotniczego, socjalistycznych i wszystkich postępowych, pokojowych i demokratycznych sił świata; solidaryzowaliśmy się ideowo i zawsze w miarę swych sił i możliwości popierali każdą akcję na rzecz pokoju, wolności i socjalizmu; cieszyliśmy się ze wszystkich zwycięstw wolności, demokracji i socjalizmu, czerpiąc z nich siłę moralną i doświadczenie dla dalszej pracy. Gdy nasze przyszłe pokolenia będą czytały historię walki o socjalizm, nie będą się za nas wstydzili. Nadal pozostaniemy tym czym byliśmy dotychczas — wiernymi zwolennikami internacjonalizmu, przyjaźni i braterstwa między narodami.

W walce o taką przyszłość, jakiej pragniemy, wygraliśmy już decydujące bitwy. Jednakże nie poprzestajemy na tym cośmy osiągnęli; stawiamy sobie jeszcze bardziej skomplikowane i jeszcze trudniejsze zadania. Warunkiem ich urzeczywistnienia jest jedność naszych szeregów. Cele i idee, któreśmy wpisali do naszego Programu stają się gwiazdą przewodnią naszej walki, obowiązkiem i honorem rewolucyjnego życia każdego jugosłowiańskiego komunisty.

Abyśmy z powodzeniem mogli spełnić swą historyczną rolę w budowie socjalistycznego społeczeństwa w naszym kraju, musimy poświęcić temu celowi wszystkie swe siły, musimy być krytyczni w stosunku do siebie i swego dzieła, musimy być nieprzejednanymi wrogami wszelkiego dogmatyzmu, musimy być wierni rewolucyjnemu duchowi twórczemu marksizmu. Nic, co dotychczas zostało stworzone nie śmie być dla nas tak święte, aby nie mogło stać się przeżytkiem i ustąpić miejsca temu, co jeszcze bardziej postępowe, bardziej wolne, bardziej ludzkie.

„KOMUNIST” O PROGRAMIE LIGI KOMUNISTÓW JUGOSŁAWII

Na kilka tygodni przed siódmym Zjazdem Jugosłowiańskiej Ligi *) Komunistów, który odbył się w dniach 22 — 26 kwietnia 1958. — Komitet Centralny Ligi rozesłał partiom komunistycznym obozu państw socjalistycznych projekt programu Jugosłowiańskiej Ligi Komunistów. W kwietniowym numerze z 1958 r. „Komunista”, teoretycznego organu KPZR — ukazał się obszerny artykuł potępiający w całości program jugosłowiański. Cytowany artykuł „Komunista” — który poniżej zamieszczamy w polskim przekładzie — został również nadany w językach francuskim i angielskim przez radio Moskwa w dniu 20 kwietnia 1958 roku.

Projekt programu Jugosłowiańskiej Ligi Komunistów został zredagowany przez specjalnie w tym celu powołaną komisję Centralnego Komitetu Ligi. Program ten, który będzie przedmiotem obrad siódmego zjazdu — ogłoszono w Jugosławii już w marcu i dyskusja nad nim znajduje się w pełnym toku. Wedle doniesień prasy jugosłowiańskiej — w dyskusji bierze udział wielu komunistów, którzy wysuwają liczne sugestie w celu nadania projektowi możliwie najlepszej formy. Dyskusja a następnie uchwalenie programu jest wielkim wydarzeniem w życiu każdej partii komunistycznej. Jest to wydarzenie wewnętrzne partyjne — niemniej trudno się dziwić, że fakt tak doniosły budzi również zainteresowanie w partiach komunistycznych innych krajów.

Projekt programu Ligi Komunistów budzi zainteresowanie również i z tej racji, że zasięg poruszonych w nim zagadnień wybiega daleko poza ramy ściśle wewnętrznych jugosłowiańskich spraw i problemów. Ten fakt znajduje jasne potwierdzenie w

*) W tłumaczeniu artykułu „Komunista” użyto słowa „Liga” zamiast „Związek”. Różnica nomenklatury wynika stąd, że tekst „Programu” tłumaczony był bezpośrednio z języka serbskiego.

uwagach wstępnych poprzedzających właściwy program. Projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich stanowi analizę sprzeczności obserwowanych we współczesnym świecie i zarazem wyraża opinię komunistów jugosłowiańskich w sprawach społecznych, gospodarczych, ideologicznych i politycznych.

Problem zasad

Omawiany program Ligi Komunistów Jugosłowiańskich zawiera szereg prawidłowych wniosków i uogólnień dokonanych w oparciu o zasady marksizmu-leninizmu. Niestety jednak znajdujemy w tym programie również wiele tez, które stoją w oczywistej sprzeczności zarówno z teorią jak i praktyką marksizmu-leninizmu. Dotyczy to przede wszystkim zagadnień tego typu jak współzycie i rozwój dwóch światowych systemów tj. komunistycznego i kapitalistycznego, ocen budownictwa socjalizmu w różnych krajach a w szczególności w Związku Sowieckim, zagadnień państwa socjalistycznego, pojęcia i definicji proletariackiego internacjonalizmu oraz koncepcji dotyczących rewizjonizmu i dogmatyzmu.

Nie można przeoczyć faktu, że oceny międzynarodowej sytuacji politycznej jak również oceny rozwoju sytuacji w obozie państw socjalistycznych wyrażone w cytowanym projekcie programu w wielu ważnych punktach są sprzeczne z ocenami zawartymi w deklaracji i manifestie pokoju uchwalonym przez delegatów partii komunistycznych w listopadzie 1957 r. W chwili gdy w Jugosławii dyskutuje się program Ligi Komunistów chcielibyśmy przedłożyć nasze przyjacielskie uwagi i komentarze dotyczące kwestii zasadniczych i równocześnie wyrażamy nadzieję, że sugestie nasze zostaną przyjęte życzliwie przez autorów projektu.

Kapitalizm i Państwo

Poczesne miejsce w omawianym projekcie programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich zajmuje zagadnienie nowoczesnego kapitalizmu oraz problem ewolucji ku socjalizmowi. Myślą przewodnią tych rozważań jest założenie, że równolegle do rewolucyjnych przemian socjalistycznych odbywa się ewolucyjny proces transformacji kapitalizmu w socjalizm. Próby udowodnienia,

że społeczeństwo i ustrój socjalistyczny mogą powstać również na drodze ewolucyjnej stały się z kolei źródłem całego szeregu nie-naukowych, nie-marksistowskich i nie-leninowskich stwierdzeń dotyczących przemian współczesnego kapitalizmu.

W projekcie programu Ligi obok poprawnych tez dotyczących monopolistycznego kapitalizmu — znajdujemy również szereg mylnych opinii zwłaszcza w ustępach poświęconych analizie monopolistycznego kapitalizmu państwowego, który obserwujemy w wysoko rozwiniętych współczesnych państwach kapitalistycznych. Autorzy omawianego dokumentu przypisują wielką wagę politycznym momentom charakteryzującym rozwój nowoczesnego kapitalizmu państwowego. O ile jednak słusznie podkreślają fakt stale wzrastającej roli państwa w kierowaniu burżuazyjną gospodarką — o tyle przedstawiają fałszywie stosunki zachodzące pomiędzy monopolistycznym kapitałem a burżuazyjnym państwem.

Państwo burżuazyjne — twierdzą autorzy programu projektu — coraz bardziej zwiększa swą kontrolę nad kapitałem ograniczając uprawnienia prywatnych właścicieli tak w sferze politycznej jak i gospodarczej. Proces funkcjonalnego uzależniania się monopolu od państwa postępuje stale naprzód. Charakter kierownictwa monopolu i zakres ich działalności uległ zmianie. Podczas gdy pewne atrybuty władzy, niegdyś całkowicie nieskrępowanej, uległy wielkim modyfikacjom — inne atrybuty przejęło po prostu państwo.

Twierdzenie, że ingerencja państwa zwięża czy zmniejsza ekonomiczną bazę potęgi monopolistycznego kapitału — jest sprzeczne z faktami i stosunkami jakie obserwujemy we współczesnych państwach kapitalistycznych. Czy upaństwowienie indywidualnych przedsiębiorstw oraz poszczególnych gałęzi przemysłu w Wielkiej Brytanii, we Włoszech, czy we Francji spowodowało zwiężenie ekonomicznej bazy potęgi kapitalistycznych monopolów w tych krajach? Nic podobnego! W rzeczywistości nacjonalizacja w wielu wypadkach zwolniła kapitał monopolistyczny, który wprzęgnięty był w nierentowne gałęzie produkcji jak np. górnictwo. W konsekwencji nacjonalizacji ciężary związane z owymi nierentownymi gałęziami produkcji przerzucono na podatnika, co z kolei umożliwiło kapitalistom inwestowanie kapitału w przemyślach bardziej rentownych. W sumie zaoferowano monopolistycznym kapitalistom możliwość ciągnięcia zysków z nacjonalizacji ponieważ mało opłacalne gałęzie przemysłów zostały zmodernizowane na koszt państwa. Dzięki temu kapitaliści korzystają obecnie z taniego węgla, taniej elektryczności itd.

Czy kontrola i zmiany wprowadzone przez państwo kapitalistyczne ograniczają prawo kapitalistów do ciągnięcia zysków i dysponowania majątkiem? Czy powyższa kontrola zmniejsza stopień eksploatacji klasy robotniczej? Oczywiście nie. Wystarczy zadać klasyczne leninowskie pytanie: Kto kogo kontroluje? Innymi słowy — która klasa społeczna kontroluje, a która jest kontrolowana. Jest oczywiste, że kontrola i wszelkie reformy podejmowane i wykonywane przez państwo burżuazyjne — inicjowane są w imię interesów monopolistycznych kapitalistów przeciw i wbrew interesom klasy robotniczej. Wzrost monopolistycznego kapitalizmu państwowego oznacza de facto dalsze wzmocnienie monopolów oraz dalszą koncentrację politycznej i gospodarczej władzy w rękach kapitalistów. Kapitałiści posługują się państwem przy realizowaniu swoich merkantylnych planów — działając wbrew interesom klasy robotniczej.

Jak daleko autorzy projektu programu Ligi odeszli od leninizmu widać dokładnie z następującego cytatu: „coraz więcej funkcji kapitału prywatnego przejmuje państwo — przy czym uprawnienia kapitalisty prywatnego podlegają coraz większym ograniczeniom. W rezultacie nacisk tych nowych elementów w organizacji gospodarki — elementów w ich obiektywnych tendencjach socjalistycznych — wywiera coraz większy wpływ na kapitalistyczny model produkcji”.

Dla autorów projektu programu Ligi państwo staje się ponadklasową organizacją będącą w opozycji do obu antagonistycznych klas w społeczeństwie kapitalistycznym tzn. burżuazji i proletariatu. Organizacja państwowa — według opinii autorów omawianego projektu programu — w swym dążeniu do osiągnięcia pozycji niezależnej — wyrasta ponad społeczeństwo wykazując tendencje ograniczania w coraz większej mierze roli zarówno prywatnych kapitalistów jak i klasy robotniczej. Nie ulega wątpliwości że państwo burżuazyjne ogranicza rolę klasy robotniczej — ściślej mówiąc atakuje prawa polityczne i zwalcza życiowe interesy gospodarcze proletariatu.

Czy można zacytować choćby jeden mniej lub bardziej przekonywujący fakt, który by świadczył, że państwo burżuazyjne wystąpiło przeciw interesom monopolistycznego kapitału? W polityce państw burżuazyjnych takich faktów nikt nigdy się nie doszuka. Owszem — bywają wypadki, że państwa burżuazyjne gnębią małych kapitalistów w interesie wielkich kapitalistów. Pań-

stwo burżuazyjne może wszcząć akcję przeciwko takiej czy innej firmie — czy ograniczyć przywileje takiej czy innej spółki akcyjnej — lecz mimo to zawsze i niezmiennie działa wyłącznie w interesie burżuazji i monopolistycznego kapitału. Lenin słusznie zauważył — a praktyka życiowa potwierdza to każdego dnia — że niemal każdy krok ku zwiększonej monopolizacji i zwiększonej kontroli państwa nad przemysłem przynosi w konsekwencji zwiększenie wyzysku mas pracujących. Równocześnie proces ten prowadzi z reguły do gigantycznego wzrostu zysków wielkich kapitalistów — co odbywa się kosztem wszystkich innych warstw społecznych a przede wszystkim klasy robotniczej.

W obecnej sytuacji gdy światowy system socjalistyczny jest olbrzymim sukcesem stanowiącym natchnienie dla robotników w krajach kapitalistycznych — monopolistyczna burżuazja została zmuszona do przyznania masom pracującym pewnych koncesji gospodarczych i politycznych. Lecz w żadnym wypadku nie oznacza to, że państwo burżuazyjne stało się obecnie instytucją podklasową działającą rzekomo jako obiektywny racjonalizator w dziedzinie stosunków własności i pracy — jak chcieliby autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich.

Rola Kapitalistycznej Biurokracji

Praktyka życiowa nie potwierdza również tezy, która głosi, że im panuje większa równowaga w politycznych dążeniach robotników i burżuazji w ramach państwowego systemu kapitalistycznego — tym sytuacja biurokracji jest bardziej niezależna. Niewątpliwie w szeregu krajów kapitalistycznych siły proletariatu znacznie wzrosły — niemniej i w tych krajach cały aparat państwowy spoczywa w rękach imperialistycznej burżuazji, która posługuje się nim zgodnie ze swymi interesami. Teza o niezależności aparatu państwowego w warunkach współczesnego kapitalizmu zapoznaje klasowy charakter państwa burżuazyjnego i równocześnie odciąga uwagę proletariatu od historycznego celu to jest zdobycia władzy na drodze rewolucyjnej.

Nowoczesne państwo burżuazyjne jest organizacją klasy kapitalistów, a jego celem jest obrona kapitalistycznych warunków produkcji. Państwo burżuazyjne jest państwem kapitalistów a jego organizacja socjalna i gospodarcza stanowi ideał kapitalizmu. Im państwo tego typu przejmuje więcej gałęzi produkcji w swoje ręce tym większą cyfrę obywateli poddaje wyzyskowi. Robotnicy na-

dal są najemną siłą roboczą podczas gdy kapitaliści jak dawniej są wyzyskiwaczami. Monopolistyczna własność państwowa nie rozwiązuje antagonistycznego konfliktu jaki istnieje między burżuazją a klasą robotniczą. Nacjonalizacja poszczególnych gałęzi przemysłów w krajach kapitalistycznych — choć jest istotna — nie prowadzi jednak bezpośrednio do socjalizmu. Potwierdzają to fakty i życie.

I tak na przykład — labourzystowski rząd nie wprowadził w Wielkiej Brytanii socjalizmu poprzez nacjonalizację pewnych gałęzi przemysłu. Do ustanowienia socjalizmu jest rzeczą konieczną by klasa robotnicza ujęła w swoje ręce całość politycznej władzy i przejęła zarząd wszystkich środków produkcji. Socjalizm istnieje tylko tam, gdzie to nastąpiło. Marksieści i leninieści reprezentowali zawsze pogląd, że kapitalizm państwowy nie przemienia się dobrowolnie w socjalizm. Do tego niezbędna jest socjalistyczna rewolucja.

Obok prawidłowych tez projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich zawiera wiele tez błędnych a wśród nich tezę, że jest rzeczą możliwą dojść do socjalizmu poprzez wzrastającą akumulację socjalistycznych elementów i tendencji istniejących w państwowym kapitalizmie. Innymi słowy poprzez spontaniczny rozwój socjalizmu w systemie kapitalistycznym. I tak na przykład autorzy projektu notując słusznie, że przejście do socjalizmu możliwe jest tylko poprzez świadomą polityczną akcję klasy robotniczej — ową akcję redukuje natychmiast do poziomu walki o stanowiska w aparacie państwowym tzn. w ramach istniejącego państwa burżuazyjnego. Autorzy projektu mówią o penetracji tendencji socjalistycznych w systemie kapitalizmu państwowego. Według ich opinii dane stadium rozwojowe kapitalizmu państwowego może reprezentować albo ostatnią fazę walczącego o swe istnienie kapitalizmu albo pierwszą fazę ewolucji ku socjalizmowi.

Nie można się zgodzić z taką teorią przejścia od kapitalizmu do socjalizmu. Marksieści-leninieści wierzą w słowa Lenina, że kapitalizm produkuje własnych grabarzy — sam stwarza elementy nowego systemu — lecz równocześnie bez rewolucyjnego skoku owe elementy nie są zdolne spowodować żadnej zasadniczej zmiany w układzie sytuacji. Innymi słowy bez skoku rewolucyjnego powyższe elementy o których mówi Lenin nie są w stanie podważyć władzy kapitału.

Autorzy projektu programu sądzą, że rozwój tzw. demokracji gospodarczej zależy od zwycięskiej walki robotników o nacjonalizację produkcji przemysłowej i zwiększenie udziału robotników

w zarządzie przedsiębiorstw. Jednakże stwierdzić należy, że udział robotników w zarządzie kapitalistycznych przedsiębiorstw przemysłowych — prywatnych czy znacjonalizowanych — sam przez się nie nosi charakteru rewolucyjnego socjalizmu. Hasła tego typu oderwane całkowicie od podstawowych zasad walki politycznej nie są w gruncie rzeczy niczym innym jak nawoływaniem robotników by włączali się i organizacyjnie wiązali z systemem kapitalistycznym odrzucając ideologię walki rewolucyjnej.

W projekcie programu omówiono również w sposób niezmiernie uproszczony problemy rozwoju socjalistycznej przebudowy w krajach wyzwolonych z ucisku kolonialnego. Ów skomplikowany problem przedstawiono bez uprzedniej analizy specyficznego układu sytuacji w tych krajach — jak również z pominięciem analizy politycznego tła międzynarodowego, które bezpośrednio funkcjonalnie wpływa na sytuację w tych krajach.

Wyrażając pogląd, że państwo burżuazyjne w pewnej fazie rozwojowej staje się organizacją ponad-klasową — autorzy projektu programu sprzeniewierzyli się nauce leninizmu, która głosi postulat upadku starego kapitalistycznego porządku i uważa ów upadek za wstępny warunek powstania państwa socjalistycznego. W opinii autorów projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich całe zagadnienie sprowadza się do walki pomiędzy robotnikami a kapitalistami o kontrolę nad biurokratyczną machiną danego państwa. Burżuazja — czytamy w projekcie — usiłuje utrzymać maksimum przywilejów i kluczowych pozycji w pierwszym rządzie poprzez kontrolę biurokratycznej maszyny państwowej. Będąc w opozycji do burżuazji klasa robotnicza walczy z całą świadomością w kierunku ograniczeń przywilejów burżuazji, walczy o nacjonalizację produkcji przemysłowej, walczy o zdobycie decydującego wpływu na całość aparatu państwowego.

Ewolucja versus Rewolucja

Autorzy omawianego projektu programu stwierdzają również że przejście od państwowego kapitalizmu do socjalizmu może dokonać się poprzez zwycięską walkę klasy robotniczej o zdobycie decydującego wpływu na aparat państwowy. Wówczas rząd stałby się prawdziwym sługą społeczeństwa.

Zarówno historyczne doświadczenie jak i analiza z pozycji marksizmu-leninizmu rozwoju współczesnych społeczeństw — ucza nas, że nieodzownym warunkiem przejścia od kapitalizmu

do socjalizmu jest zdobycie władzy przez proletariat. Owo zdobycie władzy wyraża się ustanowieniem dyktatury proletariatu. Tylko poprzez dyktaturę proletariatu klasa robotnicza jest władna dokonać nacjonalizacji wszystkich środków produkcji i położyć fundament pod budowę socjalistycznego społeczeństwa.

Partie komunistyczne uważają, że przebudowa socjalistyczna społeczeństwa może — w zależności od warunków i sytuacji w danym kraju — dokonać się pokojowo lub przy użyciu siły lecz i pokojowa przebudowa — co należy podkreślić z naciskiem jest aktem rewolucyjnym. Natomiast pewni jugosłowiańscy teoretycy mówią nie o metodach pokojowej czy przy użyciu siły osiągniętej przebudowie — przy czym obie metody są aktami rewolucyjnymi — lecz wprowadzają podział na metodę rewolucyjną i metodę ewolucyjną przy czym ta ostatnia ex definicio — nie jest aktem rewolucyjnym.

Walka klasy robotniczej o socjalistyczną przebudowę może być uwieńczona zwycięstwem tylko wówczas gdy przywództwo tej walki spoczywa w rękach partii marksistowsko-leninowskiej. Ponieważ jednak autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich dopuszczają możliwość nierewolucyjnej, lecz ewolucyjnej drogi do socjalizmu — oczywiście zaprzeczają również przywódczej roli partii. Co więcej przywódczy charakter partii komunistycznej w ruchu robotniczym autorzy projektu piętnują jako monopolizm. Twierdzenie, że partie komunistyczne posiadają monopol (czytamy w projekcie) — na budowę socjalizmu, jak również opinia, że socjalizmem jest tylko, to co głoszą partie komunistyczne — jest z punktu widzenia teorii fałszywe a z punktu widzenia praktyki szkodliwe.

Autorzy omawianego projektu posuwają się tak daleko, iż twierdzą, że w pewnych krajach klasa robotnicza może dojść do władzy i do socjalizmu nie posiadając w ogóle własnej partii politycznej. W krajach, w których nie ma klasycznych politycznych partii robotniczych — czytamy w projekcie — jest wysoce prawdopodobne, że masy robotnicze poprzez związki zawodowe zdołają wpłynąć na aparat władzy państwowej.

Czy w świetle faktów powyższe wnioski i nadzieje są usprawiedliwione? Czy istnieje jakieś prawdopodobieństwo, że związki zawodowe a w szczególności amerykańskie związki zawodowe, które stoją na pozycjach kapitalistycznego porządku społecznego — poprowadzą Stany Zjednoczone ku socjalizmowi? Tego rodzaju pomysły musiałyby wprawić w zdumienie samych przywódców amerykańskich związków zawodowych.

Bezpodstawny krytycyzm

Chociaż projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich czyni kilka wzmianek o osiągnięciach partii komunistycznej i robotniczej — w rzeczywistości przemilcza jednak fakt rozrostu międzynarodowego ruchu komunistycznego we współczesnym okresie. Najwięcej miejsca poświęcili autorzy projektu bezpodstawnemu krytycyzmowi i piętnowaniu wszystkich niedociągnięć partii komunistycznej w przeszłości. Czytając tekst projektu wydaje się, że charakterystycznymi rysami partii komunistycznych są biurokracja, dogmatyzm, oportunizm, sekciarstwo, monopolizm ideologiczny i polityczny itd.

Zbędne jest chyba wyjaśniać, że tego rodzaju oskarżenia nie mają nic wspólnego z koleżeńskim, marksistowskim krytycyzmem uprawianym pomiędzy bratnimi partiami komunistycznymi a którego celem jest wzmocnienie ideologicznej i politycznej jedności. Światowy ruch komunistyczny znajduje się w fazie wielkiego rozwoju. Zjazd przedstawicieli braterskich partii komunistycznych i robotniczych, który odbył się w Moskwie ubiegłej jesieni — stał się manifestacją wyjątkowej jedności i zwartości światowego ruchu komunistycznego.

„Błoki wojskowe”

Wielkim błędem w projekcie programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich jest fakt, że autorzy opisując i analizując układ stosunków międzynarodowych — zignorowali historyczny podział świata na dwa systemy tj. system socjalistyczny i kapitalistyczny. Spotyka się wprawdzie w tekście projektu określenie „świat socjalizmu” — lecz termin ten nie określa istniejącego światowego systemu socjalistycznego. W projekcie powiedziano, że Jugosławia jest krajem socjalistycznym i częścią składową świata socjalistycznego tzn. przynależy do postępowych sił ludzkości. Lecz projekt programu Ligi nie podkreśla dostatecznie jasno zasadniczej sprzeczności istniejącej pomiędzy coraz potężniejszym światowym systemem socjalizmu, wspieranym przez klasę robotniczą krajów kapitalistycznych oraz masy pracujące krajów o zapóźnionym rozwoju — a zamierającym systemem kapitalistycznym. W gruncie rzeczy projekt programu Ligi dzieli świat nie na dwa systemy socjalistyczny i kapitalistyczny — tylko na dwa bloki militarne. Choć autorzy omawianego projektu podkreślają różnice

polityczne, społeczne i gospodarcze obu bloków — to jednak różnice te nie stanowią punktu wyjścia ich analizy przyczyn obecnego napięcia międzynarodowego.

Jest rzeczą powszechnie znaną, że wojna jest organicznie związana z istotą imperializmu. Niemniej autorzy projektu dopatrują się głównej przyczyny napięcia sytuacji międzynarodowej nie w agresywnej polityce państw imperialistycznych, lecz w istnieniu dwóch bloków militarnych.

Powyższe opinie stoją w oczywistej sprzeczności z tezami marksizmu-leninizmu. W „Manifeście Pokoju” powiedziano między innymi: „skąd płynie zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa ludów świata? Źródłem zagrożenia są kapitalistyczne monopole, które są finansowo zainteresowane w wojnie, które marzą o wojnie i które w wyniku dwóch wojen światowych i obecnego wyścigu zbrojeń zgromadziły niebywałe bogactwa”.

W manifestie czytamy również: „pod naciskiem kapitalistycznych monopolów — a w szczególności monopolistów amerykańskich — koła rządzące pewnych państw kapitalistycznych odrzuciły propozycję rozbrojenia, propozycję zaprzestania produkcji broni nuklearnych i wiele innych sugestii zmierzających do utrzymania pokoju”. Równocześnie manifest stwierdza: „W krajach socjalistycznych nie ma klas czy grup społecznych zainteresowanych w wojnie. Władza w tych krajach znajduje się w rękach chłopów i robotników, którzy we wszystkich wojnach ponoszą największe ofiary i znoszą największe cierpienia. Czy jest rzeczą możliwą by ludzie ci pragnęli nowej wojny? Celem komunizmu jest budowa ustroju społecznego, który zapewni powszechny dobrobyt i pokój między narodami. Kraje socjalistyczne potrzebują trwałego pokoju by zrealizować swoje cele”.

Tak oto „Manifest Pokoju”, który został zredagowany i uchwalony z udziałem reprezentacji Ligi Komunistów Jugosłowiańskich — stwierdza, iż źródłem zagrożenia dla pokoju są kapitalistyczne monopole. Ten sam manifest stwierdza również, że ani partie komunistyczne ani kraje socjalistyczne nie mają ani powodu ani interesu w rozpętywaniu wojny czy podejmowaniu ataku przeciw jakimkolwiek innemu państwu. Lecz autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich źródeł zagrożenia wojennego dopatrują się w istnieniu dwóch bloków a tym samym stawiają na tym samym poziomie pokojową politykę państw obozu socjalistycznego i agresywną politykę rządzących kół państw imperialistycznych.

Jest rzeczą zdumiewającą, że autorzy projektu programu nie mają nic do powiedzenia w związku z wzrastającymi sprzecznościami państw imperialistycznych — nie mają nic do powiedzenia na temat odbudowy zachodnio-niemieckiego militarizmu — czy agresywnej polityki amerykańskiej. Wydawałoby się, że żaden program partii komunistycznej nie może zignorować tych zagadnień — tym bardziej, że konieczność walki przeciwko imperialistycznej agresji podkreślona jest jak najdobitniej w deklaracji przyjętej przez wszystkie kraje socjalistyczne i popieranej przez cały międzynarodowy ruch komunistyczny. Deklaracja stwierdza: „uprawiając tzw. politykę z pozycji siły agresywne, imperialistyczne koła amerykańskie usiłują narzucić swe panowanie większości krajów świata hamując równocześnie postęp ludzkości zgodny z prawami społecznego rozwoju. Pod pozorem zwalczania komunizmu koła imperialistów amerykańskich usiłują rozciągnąć swą kontrolę nad coraz większą ilością krajów — podlegając do niszczenia swobód demokratycznych — zagrażając narodowej niepodległości — usiłując wepchnąć wyzwolone narody w nowe jarzmo kolonializmu i prowadząc nieustanną wywrotową robotę przeciwko państwom obozu socjalistycznego. Postępując w ten sposób agresywne koła Stanów Zjednoczonych usiłują skupić wokół siebie wszystkie reakcyjne siły świata. Koła te stanowią centrum światowej reakcji i są najbardziej nieprzejednane i wrogie w stosunku do mas pracujących”. Niemniej wszystkie powyższe stwierdzenia zostały zignorowane i pominięte milczeniem przez autorów projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich.

„Obóz Socjalistyczny”

Czytając projekt programu dochodzi się do wniosku, że autorzy cały swój krytycyzm obrócili przeciwko krajom obozu socjalistycznego i ich robotniczym partiom. Pod pozorem krytykowania bloków dwóch państw — autorzy projektu de facto poddają krytyce jedność partii socjalistycznych obozu socjalistycznego. Jest rzeczą powszechnie wiadomą, że imperialiści i tylko imperialiści prowadzą tzw. politykę z pozycji siły. Jednakże autorzy projektu przypisują tę politykę również państwom obozu socjalistycznego.

„Niemożliwość ustabilizowania na dłuższą metę sytuacji międzynarodowej” — czytamy w projekcie programu — „wywodzi się w pierwszym rzędzie z faktu, że zaogniony stan obecnych sprzeczności dyktuje politykę, która stosunki międzynarodowe

rozpatruje wyłącznie pod kątem potencjałów siły jednego lub drugiego bloku mocarstw”.

Oskarżenia, które pokój miłujące narody słusznie wysuwają pod adresem imperialistycznych polityków mocarstw zachodnich — autorzy projektu wysuwają również, choć bez żadnych podstaw, pod adresem krajów socjalistycznych, używając terminu „hegemonizm” mówiąc tak o polityce imperialistycznej jak i polityce krajów socjalistycznych.

Czy można powiedzieć, że Związek Sowiecki uprawia politykę zagraniczną, którą należałoby określić jako politykę siły? Oczywiście — nie. Polityką siły jest polityka przygotowań do wojny światowej, którą podejmuje państwo dążące do narzucenia światu swojego panowania w celu eksploatacji innych narodów i zapewnienia zysków monopolistom. Związek Sowiecki prowadzi pokojową politykę zagraniczną i nie ma żadnych agresywnych zamierzeń. Związek Sowiecki nie jest powodowany motywami ekonomicznymi i nie dąży do grabieży, czy eksploatacji obcych terytoriów. Polityka siły wypływa z poglądów monopolistycznej burżuazji, która uważa, że siła może opóźnić, a nawet zniweczyć, proces wynikający z obiektywnych praw historycznego rozwoju. To jest wiara zamierającego świata. Związek Sowiecki bazuje swą politykę na zasadach marksizmu-leninizmu, który nie ma nic wspólnego z burżuazyjną, idealistyczną teorią polityki siły a opiera się na obiektywnych historycznych prawach w myśl których zamierający system socjalny zostaje zawsze wyparty przez system nowy, bardziej postępowy.

„Sfery wpływów”

Kategoryczny protest wywołać muszą całkowicie bezpodstawne twierdzenia autorów projektu programu w związku z tzw. podziałem na sfery wpływów i sfery interesów — w którym to podziale rzekomo bierze również udział Związek Sowiecki. W projekcie programu czytamy m.in.: „metoda podziału na sfery interesów datuje się jeszcze z okresu konferencji przywódców mocarstw sojusznicznych w Teheranie, Jałcie i Poczdamie. Metodę tę stosowano również w okresie powojennym”. W innym miejscu projektu czytamy: „polityka podziału na sfery interesów zatrula i zatrzuwa w dalszym ciągu stosunki międzynarodowe. Ludność Niemiec, Korei i Wietnamu żyje w państwach o dwóch różnych

systemach społecznych. Kraje te są pocięte sztucznymi granicami i stanowią stałe potencjalne zagrożenie dla pokoju”.

Jest rzeczą powszechnie znaną, że Związek Sowiecki nie usiłował zapewnić sobie sfer wpływów czy stref interesów w Teheranie, Jalcie czy Poczdamie. Na tych konferencjach Związek Sowiecki walczył o narodową niezależność i państwową suwerenność dla krajów środkowej i południowo-wschodniej Europy — nigdy zaś o sfery wpływów. To był jeden z warunków, które umożliwiły narodom wyzwolonym z faszystowskiego jarzma wstąpić na drogę socjalistycznego rozwoju.

Jeżeli chodzi o podział Niemiec, Korei i Wietnamu — wina za ten stan rzeczy spada w całości na imperialistów, którzy przeciwstawili się pokojowemu zjednoczeniu tych krajów. Jak wynika z oficjalnych dokumentów w tych wszystkich sprawach, z kwestią niemiecką włącznie — nie było różnic w stanowiskach Jugosławii i Związku Sowieckiego. Warto może w tym miejscu przypomnieć fragment wspólnej deklaracji rządów Związku Sowieckiego i Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii — wydanej w czasie wizyty Josip Broz-Tity, prezydenta Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii w Moskwie. W cytowanej deklaracji czytamy między innymi: „Oba rządy uważają, że ponieważ na terytorium przedwojennych Niemiec istnieją obecnie dwa suwerenne państwa niemieckie — jest rzeczą konieczną by w celu zjednoczenia podjęto rokowania między Federalną Republiką Niemiecką a Niemiecką Republiką Demokratyczną. Oba rządy uważają również, że inne państwa a w szczególności wielkie mocarstwa winny działać po tych liniach zarówno w interesie narodu niemieckiego jak i w interesie ogólnym”.

Autorzy projektu krytykują obie strony, gdy mówią o tzw. wyścigu zbrojeniowym, polityce równowagi sił — choć jest rzeczą powszechnie wiadomą, że państwa obozu socjalistycznego nie ponoszą żadnej odpowiedzialności za wyścig zbrojeń. Państwa obozu socjalistycznego robią wszystko, co leży w ich mocy, by zatrzymać wyścig zbrojeniowy. Oczywiście kraje socjalistyczne muszą przedsięwziąć odpowiednie kroki, by skutecznie zapewnić swoje własne bezpieczeństwo.

Każdego uderzać musi fakt, że ataki autorów projektu przeciwko polityce zagranicznej Związku Sowieckiego i innych krajów obozu socjalistycznego — stoją w jaskrawej sprzeczności z oświadczeniem Josip Tito, prezydenta Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii — złożonym w Białogrodzie 28 czerwca 1956 roku w dniu powrotu rządowej delegacji jugosłowiańskiej z Moskwy.

„Część deklaracji poświęcona problemom międzynarodowym” — mówił wówczas prezydent Tito „wykazuje jasno, że zapatrujemy się identycznie na wiele istotnych zagadnień związanych z zachowaniem pokoju, z ożywieniem współpracy międzynarodowej i pokojowym współlistnieniem państw o różnych systemach społecznych”. Towarzysz Tito podkreślił wówczas z siłą fakt, że narody Związku Sowieckiego cenią pokój więcej niż cokolwiek innego na świecie.

Nowej interpretacji międzynarodowej sytuacji przedstawionej w projekcie programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich nie można uznać za prawidłową ponieważ autorzy tego dokumentu politykę krajów obozu socjalistycznego stawiają na tym samym poziomie, co politykę obozu imperialistów.

W ścisłym sojuszu z innymi socjalistycznymi krajami i przy poparciu pokój miłujących ludów świata Związek Sowiecki podejmuje olbrzymie wysiłki by nie dopuścić do wybuchu nowej wojny światowej. Ostatnio Związek Sowiecki wystąpił z szeregiem konstruktywnych propozycji zmierzających do zmniejszenia napięcia sytuacji międzynarodowej, a w konsekwencji, do zahamowania wyścigu zbrojeń i zakazu użycia broni nuklearnych. Idąc po tych liniach Najwyższy Sowiec powziął decyzję zatrzymania wszystkich prób z bronią atomowymi i wodorowymi. Rząd sowiecki zaapelował do rządów Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych by poszły za jego przykładem. Czy jest to winą Związku Sowieckiego, że jego propozycja nie wywołała jak dotąd pozytywnej reakcji ze strony Stanów Zjednoczonych i mocarstw zachodnich? Czy jest winą Związku Sowieckiego, że mocarstwa zachodnie nie chcą pójść za przykładem sowieckim i powstrzymać się od wszelkich dalszych prób atomowych i wodorowych? Zdając sobie sprawę z historycznej misji jaka na nim ciąży, Związek Sowiecki wraz z innymi państwami obozu socjalistycznego — nie ustaje w wysiłkach zmierzających do utrzymania pokoju między narodami.

Polityka rolna

Rozważając zagadnienia socjalistycznego budownictwa w Związku Sowieckim i w innych krajach obozu socjalistycznego — autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich przyznają, że doświadczenia sowieckie stanowią cenny wkład do skarbnicy wiedzy międzynarodowego socjalizmu. Autorzy pro-

jektu podkreślają historyczną rolę Związku Sowieckiego jako pierwszego kraju socjalistycznego, który stanowi dla innych krajów przykład i drogowskaz postępowego, socjalistycznego rozwoju. Projekt programu mówi również o wielkich osiągnięciach Związku Sowieckiego w dziedzinie rozbudowy bazy przemysłowej — co w rezultacie pozwoliło Związkowi Sowieckiemu w sojuszu z innymi państwami odnieść zwycięstwo w drugiej wojnie światowej nad blokiem faszystowskim.

Mówiąc o osiągnięciach w dziedzinie industrializacji — autorzy projektu pominęli jednak milczeniem doświadczenia sowieckie związane z jednym z najbardziej skomplikowanych problemów budowy socjalizmu. Mamy na myśli zagadnienie skierowania milionów chłopów i prywatnych właścicieli drobnych gospodarstw na drogę socjalistycznego rozwoju. Czyż problem ten nie dotyczy wszystkich krajów, które wkroczyły na drogę budownictwa socjalistycznego? Jeżeli ktoś zamierza zbilansować sumę doświadczeń zdobytych przy budowie ustroju socjalistycznego — nie może pomijać milczeniem osiągnięć i doświadczeń systemu gospodarstw kolektywnych w Związku Sowieckim.

Państwo Sowieckie

Należy stwierdzić z naciskiem, że projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich daje jednostronny opis historycznych osiągnięć Związku Sowieckiego. Jest rzeczą powszechnie wiadomą, że doświadczenia i osiągnięcia zdobyte w Związku Sowieckim i w innych krajach obozu socjalizmu — potwierdziły w pełni tezy marksizmu-leninizmu w myśl których proces socjalistycznej rewolucji i socjalistycznej przebudowy odbywa się w oparciu o pewne kardynalne prawa społeczne. Niestety autorzy projektu nie poświęcili najmniejszej uwagi ogólnym prawom socjalistycznego rozwoju. Natomiast autorzy projektu niemal całą swoją uwagę skupili na błędach popełnionych w przeszłości w Związku Sowieckim. Błędy te przedstawione są przez autorów projektu jako typowe tendencje biurokratyzmu państwowego. Autorzy omawianego dokumentu sugerują mianowicie, że w Związku Sowieckim istnieje tendencja przekształcenia aparatu państwowego w władzę i w tyrańskie społeczeństwo. Pod pozorem krytyki pewnych przejawów związanych z kultem jednostki — autorzy projektu oskarżają sowieckich komunistów o rewizjonizm w odniesieniu do ważnych punktów marksizmu-leninizmu, a szcze-

gólniej w teorii państwa. W projekcie programu czytamy między innymi: „Marksistowsko-leninowska teoria państwa przewiduje, że państwo dyktatury proletariatu z czasem zanika, a w okresie początkowym służy jako instrument walki klasy robotniczej do obalenia ekonomicznych podstaw kapitalizmu oraz do położenia fundamentów pod nowy ustrój socjalistyczny. Powyższa teoria została przekształcona w teorię Stalina, która nie przewiduje zanikania państwa. Przeciwnie, według teorii stalinowskiej państwo winno być coraz silniejsze i wywierać coraz potężniejszy wpływ na wszystkie dziedziny życia społecznego. Teoria ta przywiązuje zbyt wielką wagę do aparatu państwowego jako narzędzia w budowie socjalizmu — co wcześniej lub później musi hamować socjalistyczny rozwój tak w sferze gospodarczej jak i społecznej”.

Należy stanowczo stwierdzić, że powyżej przytoczone wywody dają całkowicie zniekształcony obraz rozwoju zarówno życia społecznego jak i myśli teoretycznej w Związku Sowieckim. Fałszywe jest twierdzenie, że Stalin utrzymywał, iż państwo nie obumiera i winno być wzmacniane we wszystkich dziedzinach działalności. Poglądy Stalina na problemy państwa i dyktatury proletariatu harmonizowały w pełni z tezami marksizmu-leninizmu. Stalin — jak każdy rzetelny marksista — rozpatrywał problem państwa socjalistycznego w jego perspektywie rozwojowej. Nigdy nie twierdził, że formy państwa socjalistycznego nie podlegają zmianom lub, że państwo i w przyszłości winno zatrzymać wszystkie swe początkowe i współczesne funkcje.

W konsekwencji zwycięstwa socjalizmu nastąpiły różnorakie przemiany w funkcjonalnej strukturze sowieckiego państwa socjalistycznego. Komentując owe przemiany Stalin pisał: „Funkcja wojskowego nacisku wewnątrz kraju dobiegła kresu, obumarła — ponieważ wyzysk został obalony”. Ponieważ nie było już wyzyskiwaczy nie było już kogo przemocą rugować. Liczne wypowiedzi Stalina na temat zanikania państwa po osiągnięciu komunizmu — są powszechnie znane. Na 18 Zjeździe Partii Stalin powrócił do tej sprawy wyjaśniając, że po osiągnięciu komunizmu państwo zaniknie ponieważ nie będzie już kapitalistycznego otoczenia a tym samym niebezpieczeństwo ataku z zewnątrz zostanie zlikwidowane. Stalin podkreślił również, że po osiągnięciu komunizmu państwo pozostanie czasowo tylko wówczas gdy istnieje będzie jeszcze otoczenie kapitalistyczne a niebezpieczeństwo ataku z zewnątrz nie będzie tym samym wyeliminowane.

W sprawie teorii państwa — jak i w wielu innych zagadnieniach — autorzy projektu programu wykazują brak logiki. W

projekcie słusznie podkreślono, że jest rzeczą konieczną walczyć przeciwko anarchistycznym tendencjom antypaństwowym. Podkreślono również, że państwo jest głównym narzędziem umożliwiającym likwidację ekonomicznej bazy kapitalistycznej i stworzenie podstaw do budowy socjalizmu. Trzeba jednak podkreślić, że uznanie istotnej roli socjalistycznego państwa w kontekście projektu wygląda raczej na pozór skoro pierwsze miejsce przyznano tezie o zanikaniu państwa jako pierwszym i bezpośrednim zadaniu chwili bieżącej. Oświadczając, że teza o konieczności utrzymania państwa aż do osiągnięcia komunizmu jest „pragmatycznym rewizjonizmem marksizmu” — autorzy projektu formułują swój pogląd następująco: „po utrwaleniu władzy klasy robotniczej i ludzi pracy w ogólności — problem stopniowego zanikania państwa staje się głównym i decydującym zagadnieniem socjalistycznego systemu społecznego”.

Ponieważ autorzy projektu wysunęli pod naszym adresem zarzut rewizjonizmu marksistowsko-leninowskiej teorii państwa — jest rzeczą konieczną przedstawić tezy naukowego komunizmu dotyczące państwa i dyktatury proletariatu.

Rola państwa

Kamieniem węgielnym marksizmu-leninizmu jest uznanie konieczności istnienia państwa aż do chwili przejścia zwycięskiego socjalizmu w pełny komunizm. Lenin powtarzał wielokrotnie, że osiągnięcie pełnego komunizmu jest zasadniczym warunkiem obumarcia państwa. Ostatnio rewizjoniści w różnych krajach żeglując pod flagą krytyki stalinizmu — podjęli próby fałszywego przedstawienia stanowiska Lenina w odniesieniu do dyktatury proletariatu. Przedstawiali Lenina niemal jako liberała — niemal jako przeciwnika dyktatury proletariatu. Jest jednak rzeczą powszechnie wiadomą, że właśnie Lenin szczegółowo rozpracował tezy dotyczące walki klas w okresie przejścia z kapitalizmu do socjalizmu — jak również tezy dotyczące dyktatury proletariatu. Historyczne doświadczenia potwierdziły tezy Lenina, że w okresie przejściowym z kapitalizmu do socjalizmu walka klasowa nie kończy się, lecz przybiera inną formę. Jak wiadomo formy oporu obalonych klas wyzyskujących są rozmaite. Obejmują konspirację, sabotaż, antysocjalistyczną propagandę aż po zbrojną walkę przeciwko dyktaturze proletariatu. Źródła oporu znajdują się zarówno

wewnątrz kraju, wśród niedobitków klas wyzyskujących, jak i zagranicą wśród kapitalistycznych i obszarniczych emigrantów.

Klasa robotnicza jest zainteresowana w możliwie pokojowym i bezbolesnym przejściu do socjalizmu. To jest zrozumiałe ponieważ zaostrenie walki prowadzi do strat, do zniszczeń urządzeń produkcyjnych, trudności gospodarczych i innych klęsk, które spadają w pierwszej linii na klasę robotniczą. Lecz klasa robotnicza musiałaby w ogóle zrezygnować z socjalizmu gdyby liczyła tylko na pokojowe zrzeczenie się władzy i własności środków produkcji przez kapitalistów i klasy wyzyskujące. Z tych samych przyczyn klasa robotnicza nie może wyrzec się form nacisku w stosunku do obalonej klasy wyzyskiwaczy. Na skutek doświadczeń w Związku Sowieckim i w rezultacie pojawienie się na arenie dziejowej potężnego systemu socjalistycznego — dziś istnieją bardziej korzystne warunki do prawdziwie pokojowego i bezbolesnego przejścia z kapitalizmu do socjalizmu. Bogate doświadczenia budowy socjalizmu w Chinach i w innych demokracjach ludowych — wskazują na nowe możliwości w tym względzie — lecz to bynajmniej nie wyklucza możliwości zaostrenia się oporu ze strony wrogich elementów a tym samym zaostrenia się walki klasowej w okresie przejściowym do socjalizmu.

Trzeba mieć stale na uwadze rozwój sytuacji międzynarodowej. Nie wolno zapominać, że istnieją na świecie dwa systemy — socjalistyczny i kapitalistyczny i że w konsekwencji żyjemy w okresie ostrej walki międzynarodowego imperializmu przeciwko obozowi socjalizmu. Wypadki węgierskie z roku 1956 stanowią przypomnienie, że nawet dziś — gdy dyktatura proletariatu ulegnie nagle rozluźnieniu liczyć się trzeba z kontrrewolucyjną prowokacją w krajach dokonujących przejścia z kapitalizmu do socjalizmu. Dopóki istnieją niedobitki klas wyzyskujących i dopóki elementy te żywią nadzieje otrzymania wsparcia od międzynarodowego imperializmu — dopóty istnieje niebezpieczeństwo kontrrewolucyjnej działalności i prowokacji.

Rozważając problem zanikania państwa autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich nie wzięli pod uwagę ani doświadczeń krajów obozu socjalistycznego ani charakteru obecnej sytuacji międzynarodowej. Nie docenili niebezpieczeństwa imperialistycznej agresji przeciwko krajom socjalistycznym i nie docenili również klasowych konfliktów w okresie przejściowym z kapitalizmu do socjalizmu. Projekt wylicza cały szereg konfliktów i antagonizmów w okresie przejściowym, lecz

nie uwypukla konfliktu zasadniczego między rosnącymi siłami socjalizmu a siłami obalonego kapitalizmu.

Państwo konieczne dla socjalizmu

Autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich są w błędzie twierdząc, że zcentralizowana administracja stanowi organicznie nieodłączne źródło sprzeczności zarówno w okresie przejściowym jak i w socjalizmie w ogólności. Jak wiadomo — administracja w społeczeństwie socjalistycznym oparta jest na zasadach demokratycznego centralizmu, który w rozmaitych fazach rozwoju zależnie od konkretnych warunków przybiera różnorakie formy. Zniekształcenia leninowskiej zasady demokratycznego centralizmu w żadnym wypadku nie mogą być uważane za wrodzone i organiczne sprzeczności socjalizmu. Dialektyka uczy nas, że analizując dane zjawisko nie należy mieszać sprzeczności zasadniczych ze sprzecznościami, które nie mają charakteru fundamentalnego. Popełniając błąd tej kategorii w polityce można w rezultacie podważyć jedność klasy robotniczej oraz sojusz robotniczo-chłopski, a tym samym wyświadczyć przysługę wrogom socjalizmu. Przykłady historyczne wykazują jasno, że kwestia zanikania państwa nie może być przedstawiana jako problem praktyczny w okresie przejścia z kapitalizmu do socjalizmu a więc w okresie kiedy klasy wyzyskujące i drobni posiadacze jeszcze istnieją. Nawet i wówczas kiedy wyzyskiwacze są już zlikwidowani państwo musi pozostać. W związku z tą sprawą Lenin w „Państwie i Rewolucji” — powiedział co następuje : „Istotę doktryny marksistowskiej w odniesieniu do teorii państwa przyswoili sobie właściwie tylko ci, którzy rozumieją, że dyktatura jednej klasy jest konieczna nie tylko dla klasowego społeczeństwa, nie tylko dla proletariatu, który obalił burżuazję — lecz konieczna jest dla prawidłowego przebiegu całego historycznego okresu między kapitalizmem a bezklasowym społeczeństwem tj. komunizmem”.

Dlaczego państwo nie może obumrzeć natychmiast po zlikwidowaniu klas wyzyskujących ? Po pierwsze państwo jest konieczne do obrony kraju przed intrygami czy militarną agresją imperialistów, którzy bynajmniej nie zdemobilizowali swoich sił, lecz wprost przeciwnie wzmogli swe ataki przeciwko krajom socjalistycznym. Państwo socjalistyczne jest za pokojową koegzystencją i współzawodnictwem między dwoma przeciwstawnymi

systemami gospodarczo-społecznymi — lecz agresywne, imperialistyczne rządy nie wyzbyły się zamiaru restaurowania siłą ustroju burżuazyjno-obszarniczego i obalenia systemu socjalistycznego. Państwa socjalistyczne gdyby skasowały tak istotną funkcję państwa jak obrona granic — stanęłyby rozbrojone oko w oko z międzynarodowym imperializmem.

Po drugie — również i w ustroju socjalistycznym istnieją różnice pomiędzy klasą robotników i chłopów, pomiędzy pracą fizyczną a umysłową itd. Nie opływamy jeszcze w towary konsumpcyjne i dystrybucja odbywa się zgodnie z wykonaną pracą. Z tego wynika konieczność kontroli przez społeczeństwo i przez państwo nad wskaźnikami pracy i wskaźnikami konsumpcji. „Państwo” — pisał Lenin — „będzie mogło stopniowo zaniknąć gdy społeczeństwo zdolne będzie stosować zasadę : każdy według swoich możliwości — każdemu według jego potrzeb. Stanie się to wówczas gdy społeczeństwo będzie tak wdrożone do przestrzegania kardynalnych zasad życia socjalnego, że każdy pracować będzie dobrowolnie według swych najlepszych możliwości”.

Po trzecie — należy stwierdzić, że różnice narodowe utrzymują się długo po zwycięstwie socjalistycznej rewolucji. Narodowa suwerenność ulega wzmocnieniu i bynajmniej nie obumiera. Dla każdego jest oczywiste, że problem narodowej suwerenności jest bezpośrednio związany z zagadnieniem granic państwowych. Nie można rozważać losów państw abstrakcyjnie — trzeba równocześnie rozważać problem obrony ich granic. Leninizm uczy nas, że zwycięski socjalizm niosąc ze sobą powszechną demokratyzację — nie może odrzucać zasady demokratycznego wyznaczania granic pomiędzy państwami. Gdyby państwo nie istniało, obumarło — nie istniałby również problem jego granic. „Nie będzie również republiki” — powiedział Lenin — „gdy państwo stopniowo zaniknie”. Autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich mówią o konsolidacji państwowej niepodległości swego kraju i równocześnie proklamują zanikanie państwa jako praktyczne zadanie. Logika wymagałaby proklamować również likwidację granic, lecz czy którekolwiek państwo socjalistyczne dojrzało już do tego kroku ?

Lenin miał całkowitą rację gdy problem zanikania państwa wiązał nie tylko z zanikiem klas społecznych, lecz również z zagadnieniem zbliżenia narodów i ich wzajemnego zlania się (w jeden naród). „Ustanowienie socjalistycznej produkcji jest konieczne dla wyeliminowania uciskania narodów” — pisał Lenin. „Lecz by osiągnąć ten cel konieczne są również demokratyczna

organizacja państwa, demokratyczna armia itd. W konsekwencji zostaną całkowicie wyeliminowane wszystkie tarcia między narodami, nieufność, wzajemna podejrzliwość itp. Zbliżenie, jakie nastąpi między narodami, a następnie stopienie się narodów osiągnie swój punkt kulminacyjny w zanikaniu państwa”.

Jak widzimy, z punktu widzenia Lenina wzajemne zbliżenie i stopienie się narodów nie zaczyna się od zanikania państwa lecz przeciwnie zanikanie państwa stanowi tego procesu punkt końcowy i kulminacyjny. To wskazanie Lenina posiada dla nas w obecnym okresie specjalną wartość. Wiele krajów, jak wiadomo, osiągnęło narodową niepodległość dopiero w chwili wkroczenia na drogę socjalistycznego rozwoju. W tych warunkach stawiać na pierwszym miejscu sprawę zanikania państwa — oznaczałoby wyeliminować niezmiernej wagi problem uzyskania suwerenności przez państwa i narody, które przez stulecia znosiły jarzmo kolonializmu.

Autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich najwidoczniej nie interesowali się sprawą fundamentalnych warunków od których realizacji zależy proces zanikania państwa. Wychodząc z założenia, że pewne funkcje państwa już obecnie znajdują się w zaniku — autorzy projektu podeszli do całości zagadnienia z ilościowego punktu widzenia — przyjmując, że zanik pewnych funkcji oznacza zapoczątkowanie procesu zanikania wszystkich funkcji państwa. Lecz nie należy mieszać zmian czy zaniku pewnych poszczególnych funkcji państwa z problemem zanikania państwa jako całości — jako specyficznego politycznego i społecznego fenomenu. Państwo socjalistyczne bynajmniej się nie przeżyło. Stanowi ono szeroką, rozwojową arenę demokracji socjalistycznej. Błędem byłoby mniemać, że proces zanikania państwa można przyspieszyć dekretemi czy środkami administracyjnymi. Warunkiem wstępnym zanikania państwa musi być całkowite zniknięcie klas i klasowych różnic a w dalszej perspektywie stopienie się narodów w jedną bezklasową społeczność. Przez politykę rozumieć należy układ stosunków pomiędzy klasami i pomiędzy narodami. Instytucje państwowe mogą zmienić nazwę — ich funkcje i zadania można przenieść na organizacje społeczne — lecz nie zmieni to w niczym faktu, że w zasadzie owe funkcje i zadania pozostaną politycznymi. Funkcje społeczne tracą swój polityczny charakter stając się funkcjami czysto administracyjnymi tylko w warunkach prawdziwego komunizmu a więc gdy znikną wszystkie klasy społeczne, gdy zostaną usunięte wszelkie zasadnicze różnice pomiędzy pracą fizyczną a umy-

słową, gdy rozpocznie się proces wzajemnego zbliżania i stopniowego stapiania się narodów.

Żądanie by program partyjny proklamował tezę o zanikaniu państwa we wczesnym okresie socjalistycznej przebudowy — nie jest niczym nowym w historii ruchu komunistycznego. Pewni teoretycy wystąpili z podobnym żądaniem w Związku Sowieckim w 1918 roku w czasie dyskusji nad projektem programu partii bolszewickiej. Lenin sprzeciwił się wówczas tym żądaniom wyjaśniając, że problem zanikania państwa można i należy rozważać teoretycznie w pismach, artykułach i przemówieniach — lecz byłoby przedwczesne domagać się realizacji tego postulatu. „Przedwczesne proklamowanie zanikania państwa” — mówił Lenin — „byłoby pogwałceniem historycznego procesu i perspektywy”.

Państwo to naród

Czytając projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich odnosi się wrażenie, że autorzy tego dokumentu wychodzą z fałszywego stwierdzenia, iż państwo i demokracja w ustroju socjalistycznym wykluczają się nawzajem. Autorzy projektu najwyraźniej sądzą, że rozwój socjalistycznej demokracji w ogóle nie jest możliwy dopóki państwo nie zostanie zniesione i nie zniknie całkowicie. Powyższy pogląd stoi jednak w jaskrawej sprzeczności z marksizmem-leninizmem. Nie można przeciwstawiać socjalistycznej demokracji państwu socjalistycznemu i przyjmować, że rozwój demokracji możliwy jest tylko kosztem osłabiania władzy państwowej. Klasycy marksizmu-leninizmu nie przeciwstawiają socjalistycznej demokracji dyktaturze proletariatu, lecz przeciwnie głoszą, że dyktatura proletariatu jest właśnie najwyższą formą demokracji. To nie jest dziełem przypadku, że koncepcje : podniesienia proletariatu do pozycji klasy rządzącej i idea zwycięstwa w bitwie o demokrację — znalazły się obok siebie w Manifestie Komunistycznym. Powyższe zestawienie tych dwóch koncepcji odmalowuje dokładnie stosunek państwa do demokracji w okresie przejściowym.

Dyktatura proletariatu nie jest zwyczajnym państwem i nie jest maszyną do uciskania większości przez mniejszość — jak to się dzieje pod dyktaturą klas wyzyskujących. Klasycy marksizmu-leninizmu podkreślali wielokrotnie, że dyktatura proletariatu nie jest państwem w dawnym tego słowa znaczeniu —

ponieważ w tym ustroju władza należy do większości tzn. do całej klasy robotniczej. Klasycy marksizmu uważali, że demokracja stanowi zasadniczy rys charakterystyczny państwa klasy robotniczej. Podkreślając nierozzerwalne więzy dyktatury proletariatu z szerokimi masami pracowniczymi — Marks głosił, że dyktatura proletariatu oznacza wyposażenie we władzę mas ludowych, które w miejsce władzy swych ciemniejszych ustanawiają swoją własną władzę.

Przygotowując projekt programu autorzy nie wzięli pod uwagę faktu, że problem zanikania państwa jest długofalowym procesem opartym o obiektywne prawa rozwojowe i w żadnym wypadku rozszerzanie demokracji socjalistycznej nie jest równoznaczne z zanikaniem państwa. Wówczas gdy demokracja osiągnie swój szczytowy rozwój i ona zacznie zanikać łącznie z formami państwowymi. Lenin pisze : „demokracja jest formą organizacyjną państwa i musi zniknąć wraz z państwem. Lecz nastąpi to dopiero w okresie przejścia skonsolidowanego, zwycięskiego socjalizmu w pełny komunizm”.

Autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich występują gwałtownie przeciwko bałwochwalcemu stosunkowi do idei państwa. Lecz nie należy być również bałwochwalcą idei demokracji, która jest jedną z organizacyjnych form państwa. Marksizm rozpatruje wszystkie zjawiska w ich historycznym rozwoju i nie czyni fetysza ani z idei państwa ani z idei demokracji.

W projekcie programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich problemy demokracji i walki z biurokracją — połączono z zagadnieniem zanikania państwa. Lecz oczywiście mylną byłaby opinia, że rozwój demokracji i ukrócenie biurokracji są możliwe wyłącznie za cenę likwidacji państwa. Lenin był nieubłagany w walce z biurokracją i pracował wytrwale nad wykorzenieniem tego zła. Równocześnie jednak przestrzegał przed tymi, którzy pod płaszczykiem walki z biurokracją przemycają swoje własne polityczne spekulacje. Gdy w czasie dyskusji z działaczami związków zawodowych — jeden z przywódców wysunął hasło : „precz z biurokracją państwową !” — Lenin nazwał to demagogią. „Napisaliśmy w naszym programie z 1919 roku” — mówił Lenin — „że biurokracja została powołana w naszym kraju. Każdy kto wysuwa hasło zlikwidowania biurokratycznego aparatu jest demagogiem. Jeżeli przyjdzie do was jakiś agitator i będzie wołał : zróbmy koniec z biurokracją — to jest to głupiec. Będziemy zwalczać biurokratyzm przez długie lata i każdy kto ro-

zumuje inaczej jest demagogiem ponieważ setki rzeczy trzeba wpierw zmienić, by i biurokracja zmienić się mogła na lepszą. Trzeba wpierw całkowicie wypełnić analfabetyzm — podnieść kulturę mas — zwiększyć udział robotników i chłopów w aparacie kontroli”.

Walka przeciwko biurokracji oznacza wciągnięcie coraz szerszych warstw społeczeństwa do udziału w rządzeniu państwem. Partia komunistyczna w Związku Sowieckim zapewnia najszerszym masom społecznym twórczą dyskusję nad wszystkimi zasadniczymi sprawami, oraz pobudza aktywną inicjatywę klasy robotniczej we wszystkich dziedzinach. Wybrani reprezentanci instytucji publicznych i społecznych, miliony robotników i ludzi pracy biorą aktywny udział w dyskusjach nad projektami ustaw, nad budżetem państwowym, nad planami gospodarczymi, nad sprawami mieszkaniowymi, kulturalnymi itd.

Tak właśnie Lenin rozumiał socjalistyczną demokrację, która wyraża się w rosnącym udziale szerokich mas pracowników w rządzeniu państwem oraz w dyskutowaniu wszystkich praktycznych i teoretycznych problemów związanych z narodową gospodarką. Zasady demokracji wymagają — pisał Lenin — by każdy wybrany przedstawiciel a więc i każdy obywatel miał zapewniony udział w redagowaniu praw i ustaw oraz możliwość kontroli jak uchwalane prawa wcielane są w życie.

Jugosłowianie poniżają partię

Pod pozorem krytyki integracji partii i państwa — autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich weszli de facto na drogę pozbawienia partii jej przywódczego charakteru politycznego w ramach państwa socjalistycznego. Jugosłowianie sądzą, że partia powinna być tylko czynnikiem ideologicznym, a jej rolą jest tylko pogłębianie i rozwijanie socjalistycznego uświadomienia wśród społeczeństwa. Partia nie powinna natomiast być czynnikiem politycznym ani czynnikiem władzy.

Partie rewolucyjne klasy robotniczej stanowią kierowniczą siłę w krajach socjalistycznych. Klasa robotnicza w naszym kraju — podobnie jak i w innych krajach socjalistycznych, była w możności zrzucić jarzmo burżuazji i poprowadzić masy do zwycięstwa — tylko dzięki centralizacji i dyscyplinie. Ta dyscyplina i organizacja są dziełem świadomej awangardy proletariatu, jej

oddania sprawie socjalizmu, odwadze, nierozzerwalnym więzom z szerokimi masami i umiejętnemu przywództwu politycznemu.

Zadaniem i powołaniem partii klasy robotniczej jest wychować i zjednoczyć niepartyjne masy proletariatu i ludzi pracy — przeciwstawić się wszelkim tendencjom i wpływom burżuazyjnym — pełnić funkcję politycznego przywództwa proletariatu i poprzez zorganizowany proletariat przywozić najszerszym masom pracowników. Twierdzenia pewnych teoretyków, że definicja przywódczej roli partii w walce klasy robotniczej o socjalistyczną przebudowę społeczeństwa rzekomo odbiega od nauki marksizmu i obiektywnych praw rozwoju społecznego — są absolutnie nieprawdziwe. Komuniści nie działają w sprzeczności z obiektywnymi prawami rozwoju społecznego lecz prawa powyższe studiują i analizują wyciągając ogólne wnioski z praktyki rewolucyjnej i w pracach swych kierują się obiektywną prawdą a nie subiektywnymi życzeniami i opiniami.

Pomniejszenie czołowej i przywódczej roli partii w organizowaniu nie-partyjnych robotników i ludzi pracy — stanowi odchylenie od tez naukowego komunizmu. Tego rodzaju poglądy są wyrazem teorii *laissez-faire'yzmu*. Bez partii skonsolidowanej i zahartowanej w walce klasa robotnicza nie mogłaby dzierżyć władzy kierowniczej w państwie, nie mogłaby ani wypracować ani prowadzić polityki socjalistycznego państwa, nie mogłaby kierować organami administracji państwowej i publicznej, nie mogłaby prowadzić ludzi pracy do uniwersalnego celu tj. do zwycięstwa komunizmu. „Partia” — uczył Lenin — „jest bezpośrednio kierującą awangardą proletariatu — jest jego przywódcą”.

Tak oto oskarżając nas o państwowo-pragmatyczny rewizjonizm marksizmu-leninizmu — autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich popełnili sami zasadnicze odchylenia od tez marksizmu-leninizmu w sprawie dyktatury proletariatu, zanikania państwa i przywódczej roli partii komunistycznej.

Proletariacki internacjonalizm

Znaczenie idei proletariackiego internacjonalizmu wzrosło ogromnie w związku z głębokimi przemianami, jakie dokonały się w świecie na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat. Partie marksistowsko-leninowskie przywiązują wielką wagę i znaczenie do utrwalenia międzynarodowej solidarności ludzi pracy i dlatego

starają się zharmonizować swe programy narodowe i międzynarodowe. Projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich poświęca wiele miejsca omówieniu tych spraw. W projekcie czytamy, że Liga Komunistów Jugosłowiańskich szerzy idee proletariackiego internacjonalizmu w swoich szeregach i w wierności dla tej idei wychowuje jugosłowiańskie masy pracownicze.

Jednakże charakterystyka zasad proletariackiego internacjonalizmu podana w projekcie programu — jak również zadania i cele do których — według autorów programu winny w stosunkach międzynarodowych dążyć partie komunistyczne — są ujęte jednostronnie i w sprzeczności z opiniami światowego ruchu komunistycznego. Lenin powiedział: „Istnieje tylko jeden prawdziwy internacjonalizm: pracować z całego serca nad rozwojem ruchu rewolucyjnego i walki rewolucyjnej we własnym kraju, a równocześnie wspierać propagandą, sympatią i pomocą materialną ruchy rewolucyjne idące po tych samych liniach w każdym kraju”.

Jaki konkretny wyraz przybiera dziś proletariacki internacjonalizm — gdy istnieje światowy system socjalistyczny — gdy międzynarodowy ruch robotniczy i komunistyczny rozrósł się i skonsolidował — gdy narodowe ruchy wyzwolenicze przybrały na sile i dynamice? Proletariacki internacjonalizm znajduje swój wyraz w wzajemnym popieraniu się w ramach światowego systemu socjalistycznego, w pomocy Związku Sowieckiego, Chińskiej Republiki Ludowej i innych krajów socjalistycznych — we wspieraniu przez kraje socjalistyczne ruchów robotniczych w krajach kapitalistycznych — w konsolidacji partii komunistycznej we wszystkich krajach i w solidarności z ludami walczącymi o narodową niepodległość przeciwko imperializmowi. Nowe elementy rozwoju zarówno w teorii jak i w praktyce proletariackiego internacjonalizmu naszej epoki — wykazują, że zatrzymując cechy charakterystyczne międzynarodowego ruchu robotniczego internacjonalizm proletariacki stał się również bazą międzynarodowych stosunków pomiędzy krajami, które zerwały więzi kapitalizmu i wkroczyły na drogę budowy socjalizmu. Kraje te utrzymują między sobą polityczne, gospodarcze i kulturalne stosunki przepełnione duchem braterstwa i koleżeństwa.

Lecz właśnie wzajemna pomoc i współpraca państw socjalistycznych — a więc zasadnicze i fundamentalne aspekty proletariackiego internacjonalizmu nie znalazły żadnego odbicia w projekcie programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich. Zgodnie z punktem widzenia reprezentowanym przez autorów programu

istota stosunków międzynarodowych sprowadza się do przestrzegania zasady równości między państwami oraz do zasady nie mieszania się w sprawy wewnętrzne innych państw. Nie ulega wątpliwości, że to są bardzo ważne zasady. Marksisci-leniniści zawsze i niezmiennie walczyli o absolutną równość wszystkich narodów i państw, o poszanowanie interesów narodowych, tradycji i rodzimej kultury.

Różnica między punktem widzenia autorów programu a opinią międzynarodowego ruchu komunistycznego nie dotyczy kwestii czy należy czy też nie należy przestrzegać najściślej zasady równości państw i narodów. Istotą różnicy jest fakt, że projekt programu redukuje proletariacki internacjonalizm wyłącznie do zasady równości i nieinterferowania w sprawy wewnętrzne innych państw — pomijając milczeniem inne istotne aspekty proletariackiego internacjonalizmu — jak konieczność wzmacniania jedności i współpracy pomiędzy krajami socjalistycznymi.

Warto podkreślić, że postulat uznania zasady równości wszystkich narodów charakteryzuje również nacjonalizm burżuazyjny. Ten typ nacjonalizmu — jak to wykazał Lenin — uznaje za internacjonalizm wyłącznie zasadę równości wszystkich narodów — i to czysto werbalnie — zatrzymując równocześnie, w formie nie naruszonej, egoizm narodowy. Lenin wyjaśnił również, że w okresie kiedy dyktatura proletariatu zostanie ustanowiona w wielu krajach i wpływ jej na bieg polityki światowej stanie się widoczny — walka przeciwko głęboko zakorzenionym burżuazyjnym przesądom nacjonalistycznym przybierze specjalnie ostre formy. W pewnych warunkach proletariacki internacjonalizm wymaga podporządkowania interesów walki proletariatu w jednym kraju interesom proletariatu w skali światowej.

Projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich mówi tylko, że stosunki między krajami socjalistycznymi muszą być oparte o zasady niezależności, całkowitej równości i poszanowania charakterystycznych odrębności każdego kraju. Walka o realizację i przestrzeganie powyższych zasad pomiędzy krajami socjalistycznymi — w mniemaniu autorów projektu wyczerpuje w całości pojęcie i sens proletariackiego internacjonalizmu.

Należy postawić następujące i podstaw nie pozbawione pytanie: Czy zasada niezależności i nieinterferencji w stosunki wewnętrzne innych państw wyczerpuje w całości istotę stosunków pomiędzy krajami socjalistycznymi? Odpowiedź na to pytanie musi wypaść negatywnie. Kraje w których władza znajduje się w rękach klasy robotniczej, kraje których los jest ściśle wzaje-

mnie powiązany wspólną systemu gospodarczego i socjalnego, wspólną zadań i celów — rozbudowują swoje stosunki w oparciu o zasady równości na bazie wzajemnej braterskiej pomocy i ścisłej współpracy. Każdy z tych krajów usiłuje maksymalnie pomagać braterskim krajom i partiom w budowie socjalizmu — równocześnie otrzymując analogiczną pomoc i poparcie. To w żadnym wypadku nie stanowi pogwałcenia zasady równości. Socjalistyczna wzajemna pomoc wyklucza możliwość ciągnięcia zysków przez jeden kraj socjalistyczny kosztem drugiego. Wprost przeciwnie, pomoc socjalistyczna i współpraca stanowią zasadniczy czynnik wspólnego rozwoju wszystkich sił tak materialnych jak duchowych całego obozu państw socjalistycznych przyczyniając się równocześnie do konsolidacji potęgi socjalizmu w świecie.

Falszywe oskarżenia Związku Sowieckiego

Autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich usiłują swoją jednostronną interpretację proletariackiego internacjonalizmu poprzeć wzmiankami ilustrującymi rzekome pogwałcenie dobrych stosunków pomiędzy krajami socjalistycznymi. „W praktyce” — czytamy w projekcie — „okazało się, że z uwagi na silną pozycję międzynarodową — lub dzięki wyższemu stopniowi rozwoju gospodarczego — jeden kraj socjalistyczny utrzymuje — stosując różne metody — swą przewagę w stosunku do innych krajów socjalistycznych”.

Nie ma żadnych podstaw do twierdzeń tego rodzaju. Właśnie praktyka stosunków międzynarodowych, na którą autorzy projektu się powołują — przeczy ich twierdzeniu. Natomiast praktyka wykazuje, że w warunkach socjalizmu — z uwagi na samą istotę socjalizmu — współpraca między narodami nie prowadzi nigdy do pogwałcenia zasad równości i niepodległości. Państwa socjalistyczne są prawdziwie suwerenne i niepodległe.

Istotnie w historycznie nowych warunkach harmonizowania się stosunków międzynarodowych między państwami socjalistycznymi pewne błędy i niedociągnięcia mogły się zdarzyć. Lecz jak wiadomo owe błędy i niedociągnięcia należą już do historii ponieważ zostały energicznie usunięte i naprawione. Ale nawet wówczas kiedy owe błędy się wydarzyły nie stanowiły istoty stosunków między państwami socjalistycznymi — gdyż stosunki te były zawsze prawdziwie socjalistyczne i oparte o zasady pro-

letariackiego internacjonalizmu. Partie marksistowsko-leninowskie stały zawsze niezachwianie na pozycjach proletariackiego internacjonalizmu. 20 Zjazd Sowieckiej Partii Komunistycznej jeszcze raz potwierdził konieczność skrupulatnego przestrzegania leninowskich zasad równości narodów — oraz podkreślił doniosłe prawo każdego narodu do zachowania i pielęgnowania swoich historycznych tradycyjnych i narodowych odrębności. Lecz jeszcze nawet przed 20 Zjazdem Partyjnym rząd sowiecki z własnej inicjatywy skorygował wszystkie błędy, które wydarzyły się w przeszłości w stosunkach sowiecko-jugosłowiańskich.

Jednakowoż autorzy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich, mówiąc o błędach i niedociągnięciach minionego okresu interpretują całość stosunków tylko negatywnie — pomijając milczeniem wszystko to, co w tych stosunkach było istotne i zasadnicze a mianowicie braterska wzajemna pomoc i współpraca. Określenia „ideologiczny monopolizm” i „polityczny hegemonizm” użyte w tekście projektu programu — są wymierzone przeciw ogólnym zasadom — przeciw kardynalnym prawom rządzącym socjalistyczną rewolucją a w konsekwencji przeciw ideologicznej i politycznej jedności międzynarodowego ruchu komunistycznego. Komisja programowa Centralnego Komitetu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich publikując projekt programu usiłuje zdyskredytować potwierdzone przez praktykę zasady marksizmu-leninizmu dotyczące prawidłowego rozwoju wszystkich krajów zmierzających ku socjalizmowi.

Jugosłowianie obrońcami „narodowego komunizmu”

Zgodnie z punktem widzenia wyrażonym w projekcie programu — każdy kraj musi iść ku socjalizmowi swoją własną drogą w oparciu o analizę specyficznych miejscowych warunków — nie zwracając uwagi na to, co jest wspólne i charakterystyczne dla wszystkich krajów budujących socjalizm.

Projekt programu broni narodowego komunizmu, który — jak wiadomo — kładzie wyłącznie nacisk na elementy narodowe w budowie socjalizmu a odrzuca natomiast rzecz najistotniejszą i w socjalizmie uniwersalną to jest sumę doświadczeń innych krajów budujących socjalizm. Autorzy projektu programu twierdzą, że krytyka narodowego komunizmu bierze swe źródło z postawy szowinistycznej i dogmatycznej lub, że jest zgoła dziełem wpływów i intryg kół burżuazyjnych.

W zasadniczej sprawie problemów socjalistycznej rewolucji i budowy socjalizmu dysponujemy kolektywną marksistowsko-leninowską opinią wyrażoną w deklaracji partii komunistycznych i robotniczych krajów socjalistycznych. Deklaracja powyższa jest w pełni popierana przez partie komunistyczne w krajach kapitalistycznych. Autorzy projektu programu podejmują dalekosiężny wysiłek przeciwstawienia się deklaracji, która stanowi syntezę całego współczesnego socjalistycznego rozwoju społecznego. Któż więc zmierza do ideologicznego monopolizmu? Jeżeli braterskie partie podkreślają swoją lojalność i przywiązanie dla jednej ideologii — żadnej z tych partii nie można stawiać zarzutu ideologicznego monopolizmu.

Czy ideologiczna jedność partii marksistowsko-leninowskich uszczupla w czymkolwiek ich całkowitą niezależność? W żadnym wypadku — nie. Jedność ideologiczna i wzajemna braterska pomoc jest dla każdej partii zasadniczym warunkiem umożliwiającym wypełnienie jej zadań narodowych i międzynarodowych, jej obowiązku wobec klasy robotniczej i narodu. Partia, która decyduje się w sprawach ideologicznych przyjąć stanowisko różniące się od linii międzynarodowego komunizmu — ryzykuje utratę właściwego kursu i odcięcie się od międzynarodowego ruchu robotniczego.

W ogłoszonej deklaracji uchwalonej przez reprezentantów partii komunistycznych i robotniczych obozu państw socjalistycznych — szczególny nacisk położono na wagę wzmocnienia jedności partii marksistowsko-leninowskich, na których ciąży szczególnie historyczna odpowiedzialność za losy światowego systemu socjalistycznego i międzynarodowego ruchu komunistycznego. Nie ulega wątpliwości — czytamy w deklaracji — że by móc osiągnąć prawdziwą solidarność klasy robotniczej, solidarność wszystkich postępowych i pokój miłujących sił ludzkości — konieczną rzeczą jest zementować jedność i solidarność wszystkich partii komunistycznych i robotniczych w świecie. To stanowi główną gwarancję zwycięstw sprawy mas pracujących. Co więcej, partie komunistyczne i robotnicze reprezentowane na zjeździe zdeklarowały, iż będą nieustannie dążyć do wzmocnienia swojej jedności i koleżeńskiej współpracy w celu jeszcze większego skonsolidowania wspólnoty państw obozu socjalistycznego w interesie międzynarodowych mas robotniczych, pokoju i socjalizmu.

Autorzy projektu twierdzą, że prawdziwość i postępowość każdej ideologii czy zdecydowanych form budownictwa socjalis-

tycznego zależy wyłącznie od ich sił witalnych i od rezultatów osiągniętych w praktyce życiowej a nie od aprobaty takiego czy innego forum międzynarodowego.

To sformułowanie narzuca pytanie : Czy to lub inne międzynarodowe forum partii marksistowsko-leninowskiej nie dochodzi do swych uchwał na podstawie życiowej praktyki ? Czy nie formułuje swych deklaracji gdy rozważa problemy teoretyczne na podstawie historycznego doświadczenia ? Bezwątpienia u podstaw tych rozważań i wypowiedzi leży praktyka rewolucyjna.

Oczywiście inaczej to wygląda jeśli chodzi o deklaracje międzynarodowych konferencji partii, które nie posiadają naukowej ideologii. Historia nie daje podstaw do tego by uważać decyzje zjazdów partii komunistycznych za niezgodne z praktyką życiową. Marksizm-leninizm jest międzynarodową nauką, która generalizuje doświadczenia i praktykę międzynarodowego ruchu robotniczego, doświadczenia zebrane w ciągu całego jego historycznego rozwoju. Naukę tę rozwija się dzięki zespołowemu wysiłkowi wszystkich partii włącznie z ich międzynarodowym forum. Trudno nie pamiętać, że programowy dokument naukowego komunizmu — Manifest Partii Komunistycznej został napisany przez Marksa i Engelsa na polecenie Zjazdu Międzynarodowej Organizacji Proletariatu, Ligi Komunistycznej i został zaakceptowany przez międzynarodowy ruch robotniczy.

Przywódcza rola Związku Sowieckiego

Jeśli chodzi o rozważania autorów projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich na temat tzw. „hegemonizmu” w ruchu robotniczym należy zwrócić jeszcze uwagę na punkt następujący : Marksizm-leninizm nie odrzuca możliwości, że w danym okresie historycznym ta czy inna partia komunistyczna, tego lub innego socjalistycznego kraju, odegra rolę przywódczą w światowym ruchu komunistycznym. Lecz która partia i jakie państwo stoją na czele międzynarodowego ruchu robotniczego ? Odpowiedź na to pytanie nie zależy od czyichś subiektywnych życzeń lecz od obiektywnego układu rzeczywistych stosunków międzynarodowych. Sprawa ta zależy w całości od tego w którym punkcie świata leży centrum ruchu rewolucyjnego, gdzie najważniejsze problemy rewolucyjnej przebudowy społeczeństwa zostały pomyslnie rozwiązane.

W połowie XIX-go wieku ośrodkiem ruchu rewolucyjnego były Niemcy i w owym czasie przywódcą ruchu była niemiecka socjal-demokracja. Przywódcy niemieckich mas pracujących Marks i Engels stali na czele światowego proletariatu i stali się twórcami naukowego komunizmu.

Z końcem XIX-go i na początku XX-go wieku, centrum światowej rewolucji przesunęło się do Rosji i odtąd sam bieg historycznych wypadków wysunął rosyjską klasę robotniczą i naszą partię komunistyczną na czoło międzynarodowego ruchu robotniczego. Lenin — twórca i przywódca rosyjskiej partii komunistycznej — stał się powszechnie uznanym wodzem światowego proletariatu, kontynuatorem nauki i ideologii Marksa i Engelsa. Uczestnicy zjazdu reprezentantów komunistycznych i robotniczych partii krajów socjalistycznych, który odbył się w listopadzie 1957 roku — podkreślili w uchwalonej na zjeździe deklaracji, że na czele zwycięskiego obozu państw socjalistycznych stoi Związek Sowiecki. Słowa te rzucają charakterystyczne światło na historyczną rolę Związku Sowieckiego w walce o postęp społeczny, wolność narodów i pokój.

Związek Sowiecki jest pierwszym na świecie krajem, gdzie zapanowała zwycięska dyktatura proletariatu. Jest krajem, który wykarczował drogę do socjalizmu, a obecnie dokonuje dzieła budowy społeczeństwa socjalistycznego, które z czasem przejdzie do komunizmu. Każdy obiektywnie patrzący człowiek musi przyznać, że w Związek Sowiecki wymierzone są najcięższe ciosy międzynarodowego imperializmu, który walczy przeciwko wszystkim krajom obozu socjalistycznego.

Przypomnijmy sobie pierwsze lata po wojnie. W owym czasie, mocarstwa imperialistyczne wywierały szalony nacisk na młode jeszcze nie okrzepłe demokracje ludowe, mieszając się do spraw polityki wewnętrznej w celu oderwania tych krajów od socjalizmu i udzielenia pomocy klasom wyzyskującym i zgniecenia na tej drodze woli narodów dążących do nowego, socjalistycznego życia. Jedynie dzięki potędze Związku Sowieckiego i jego zdecydowanemu oporowi w stosunku do agresywnej polityki imperialistów, oraz dzięki wewnętrznej spójności wszystkich państw, które oderwały się od systemu kapitalistycznego — udało się utrzymać historyczne osiągnięcia narodów tych państw oraz zapewnić im pokojowe warunki rozwojowe.

W jesieni 1956 r. Związek Sowiecki na prośbę rządu węgierskiego udzielił braterskiej pomocy narodowi Węgier w zgnieceniu

kontr-rewolucyjnej rewolty sprowokowanej przez imperialistycznych agentów Horthy'ego. Nazwanie tej bezinteresownej pomocy Związku Sowieckiego udzielonej innemu krajowi w celu wzmocnienia niepodległości, utrzymania i rozwoju dotychczasowych socjalistycznych osiągnięć „hegemonizmem” — oznacza zerwanie z proletariackim internacjonalizmem.

Pełnienie roli przywódcy obozu socjalizmu, stanie na czele światowego ruchu rewolucyjnego nie ma nic wspólnego z „hegemonizmem”.

Kapitalizm — prawdziwym zagrożeniem

Czy istnieje prawdziwe zagrożenie dla niepodległości krajów socjalistycznych? Owszem, istnieje, ale niebezpieczeństwo to nie zagraża ze strony jednego z państw socjalistycznych, jak twierdzi projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich, lecz ze strony międzynarodowego imperializmu. Narodziny państw socjalistycznych powitane zostały przez imperialistyczną biurokrację nie radosnym biciem w dzwony kościelne, lecz przeciwnie — gwałtownym wybuchem nienawiści, a w niektórych wypadkach salwami karabinowymi. Po licznych próbach zniszczenia lub podminowania państwa sowieckiego i demokracji ludowych, po ostatnich wypadkach na Węgrzech — jasne musi być dla każdego, że reakcja imperialistyczna nie pogodziła się do tej pory z istnieniem krajów obozu socjalistycznego. Ciągłe próby organizowania akcji dywersyjnych przeciwko tym krajom są również powszechnie znane.

Wymowa tych faktów podkreśla jasno konieczność wzmocnienia na wszystkich polach braterskiej przyjaźni i jedności państw socjalistycznych, konieczności jak najpełniejszego rozwoju ich międzynarodowej solidarności. Zwartość i wzajemne popieranie się są jedyną gwarancją ich niepodległości, bastionem wolności dla ich narodów, ostoją postępu i pokoju dla całego świata. Niestety tezy zawarte w projekcie programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich nie sprzyjają wysiłkom w celu zwiększenia jedności i solidarności wewnątrz obozu państw socjalistycznych.

Projekt programu Ligi nie podkreśla faktu, że socjalizm stworzył nowy typ stosunków międzynarodowych o historycznej doniosłości. Co więcej, autorzy projektu, usiłowali ten fakt przemilczeć a nawet ukryć przypisując socjalizmowi pewne cechy iden-

tyczne z tymi jakie panują w stosunkach między państwami rządzonymi przez kapitalistyczną burżuazję.

„Socjalistyczny imperializm” nie jest możliwy

Teoretyczne rozumowanie autorów projektu na temat możliwości wykorzystywania jednych państw przez drugie w ramach obozu państw socjalistycznych brzmi dziwacznie i monstrualnie.

Autorzy stwierdzają, że pod rządami kapitalizmu państwa silniejsze dążą do hegemonii, do dominacji nad innymi państwami — eksploatując i uciskając państwa słabsze od siebie. Ale następnie czytamy : „Analogiczne tendencje stanowią ciągłe niebezpieczeństwo w początkowych fazach rozwoju socjalistycznego. Innymi słowy jak długo zasadnicze różnice w rozwoju gospodarczym poszczególnych krajów stwarzają poważne dysproporcje w dobrobycie mas pracujących w tych krajach, a tym samym dają możliwość temu czy innemu państwu, temu czy innemu narodowi znajdującemu się w pozycji hegemonicznej wykorzystania tych różnic na drodze ekonomicznej eksploatacji — tak długo istnieć będą również chęci i próby wykorzystywania tych różnic”.

Czy nie jest jasne, że tego rodzaju arbitralne twierdzenie autorów projektu programu na temat tendencji eksploatacyjnych w stosunkach między państwami socjalistycznymi sprzeczne jest z rzeczywistością ? Twierdzenie to oparte jest na fałszywej przesłance, że rozwój socjalizmu postępuje niejednakowo i nierównomiernie w państwach obozu socjalistycznego. W danym wypadku autorzy projektu pomieszali prawa rozwojowe imperializmu z prawami rozwojowymi socjalizmu. Jak wiadomo prawo nierównego rozwoju ekonomicznego i politycznego odgrywa poważną rolę w państwach systemu kapitalistycznego.

Cóż ten nierównomierny rozwój kapitalizmu w państwie imperialistycznym oznacza w praktyce ? Po pierwsze dowodzi że, państwa imperialistyczne rozwijają się skokami na drodze wzajemnych konfliktów. Jedne państwa imperialistyczne wyprzedzają drugie, spychają je na bok i zajmują ich miejsce. Towarzyszy temu wzmożenie eksploatacji mas pracujących przez monopole oraz rabunek gospodarczy podległych czy pół-podległych krajów. Siły przodujące kapitalizmu, zwalczają konkurencję, wydzierają sobie sfery wpływów, rynki zbytu, źródła surowców w dążeniu do dominującej pozycji w świecie. To są przyczyny konfliktów —

przyczyny wojen których celem są zdobycze terytorialne i dalsze podboje.

Rewolucje socjalistyczne, obalając kapitalizm, ustanawiając dyktaturę proletariatu i nacjonalizując zasadnicze środki produkcji — zniszczyły podstawy na jakich opiera się prawo o niejednolitym rozwoju gospodarczym i politycznym. W przeciwieństwie do tego prawa powstało nowe, według którego kraje świata socjalistycznego rozwijają się proporcjonalnie i równomiernie. W miarę wzrastania gospodarczej potęgi państw socjalistycznych i w miarę konsolidacji pozycji socjalizmu na arenie światowej ten równomierny rozwój nabiera specjalnego znaczenia.

Cechą charakterystyczną socjalizmu jest fakt, że dzięki braterskiej wzajemnej pomocy i współpracy w ramach obozu socjalistycznego — kraje stosunkowo zacofane ekonomicznie czy kulturalnie szybko dorównują poziomowi krajów rozwiniętych i dołączają do ogólnego procesu postępu. Im większa panuje jedność wśród państw socjalistycznych tym szersza i bardziej doskonała jest ich wzajemna pomoc i współpraca, tym szybciej i sprawniej postępuje proces ich rozwoju. Pod rządami socjalizmu wszystkie nierówności ekonomiczne i kulturalne — stanowiące spuściznę przeszłości, szybko się wyrównują.

Weźmy za przykład Związek Sowiecki. Przed socjalistyczną rewolucją październikową różnice w poziomie kulturalnego i gospodarczego rozwoju centralnej Rosji i jej dalej położonych obszarów były olbrzymie. Po upływie czterdziestu lat te kresy rosyjskie — obecnie sowieckie socjalistyczne republiki — zrównały się swoim ekonomicznym i kulturalnym poziomem z centralną Rosją. Posiadają dziś wysoko rozwinięty przemysł, oparty o najnowocześniejsze zdobycze techniki i rolnictwo zmechanizowane na wielką nowoczesną skalę. Kultura narodów Związku Sowieckiego jest w pełnym rozkwicie. Wiele z tych narodów, które w przeszłości nie miały nawet swego pisanego języka dziś szczycą się kulturą, literaturą i sztuką — socjalistyczną w treści a narodową w formie. Wszystko to jest uosobieniem wielkiej przeobrażającej siły zawartej w socjalizmie i rezultatem prawdziwie lenińskiej polityki partii komunistycznej Związku Sowieckiego, a także dowodem przyjaźni i współpracy między narodami ZSSR.

Związek Sowiecki, Chińska Republika Ludowa i inne ludowe demokracje, wzmacniając więzy przyjaźni i jedności między sobą starają się równocześnie o rozszerzenie swoich gospodarczych i kulturalnych kontaktów z innymi krajami. Solidarność państw obozu socjalistycznego nie jest wymierzona przeciwko jakiemu-

kolwiek państwu spoza obozu. Niemniej jednak stwierdzić należy, że kraje obozu socjalistycznego słusznie przywiązują większą wagę do swoich stosunków z państwami socjalistycznymi niż do stosunków z państwami kapitalistycznymi.

Niebezpieczeństwo rozłamu

Gdyby przyjęto linię polityki zagranicznej — jaką de facto proponuje program Ligi Komunistów Jugosłowiańskich — mogłoby to doprowadzić do zagrożenia jedności państw socjalistycznych, do osłabienia przyjaźni i solidarności jaka je wzajemnie łączy, a tym samym stanowiłoby to niebezpieczeństwo dla ich niepodległości i dla sprawy socjalizmu jako całości. Im silniej wpaja się zasady proletariackiego internacjonalizmu tym żywszą staje się walka z szowinizmem i nacjonalizmem i tym bardziej krzepnie jedność państw socjalistycznych i ich partii komunistycznych i robotniczych.

Lenin przywiązywał wielką wagę do konieczności walki przeciwko wyrafinowanemu nacjonalizmowi, który pod pięknie brzmiącymi pretekstami dąży do podziału i rozłamu wśród klasy robotniczej. „Świadomi klasowo robotnicy” — mówił Lenin — „stawiają bezwzględny opór wszelkim formom nacjonalizmu zarówno brutalnym wymuszeniom „Czarnej Sotni” jak i subtelnym nawoływaniom tych, co propagują równość narodów dążą do zniszczenia jedności robotniczej, robotniczych organizacji i ruchu robotniczego w poszczególnych krajach”.

W niniejszym artykule poruszono niektóre tylko zasadnicze problemy, którymi zajmuje się projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich. Analiza tez zawartych w projekcie uprawnia do wniosku, że autorzy tego dokumentu choć wyrażają chęć wzbogacenia tego wszechludzkiego, wszechsocjalistycznego skarbcza jakim jest marksizm-leninizm — usiłują wprowadzić doń wiele teorii obcych i duchowi marksizmu przeciwnych. Równocześnie autorzy projektu programu mają czelność twierdzić, że myśl marksistowska na przestrzeni ostatnich dziesiątków lat nie nadążyła za rozwojem nowoczesnego społeczeństwa.

Dziwne jest dziś słuchać o pozostawaniu w tyle myśli marksistowsko-leninowskiej, dziś kiedy myśl ta podbiła umysły milionów ludzi, dziś kiedy niemal jedna trzecia ludzkości buduje społeczeństwo socjalistyczne pod sztandarami marksizmu-leninizmu, dziś kiedy socjalizm ma za sobą historyczne zwycięstwa w

skali światowej a budowa socjalizmu posuwa się nie po omacku, lecz kroczy naprzód w pełnym blasku idei Marksa i Lenina, które wzbogacają się z każdym dniem w tym zwycięskim pochodzie. Jakże przekonywującym dowodem potężnego rozwoju myśli marksistowsko-leninowskiej było rozpracowanie podstawowych zagadnień nowoczesnego rozwoju społecznego zawarte w uchwałach XX Zjazdu Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego, VIII Zjazdu Komunistycznej Partii Chińskiej Republiki Ludowej i innych marksistowsko-leninowskich partii obozu socjalistycznego.

Teoretyczne syntezy i uogólnienia o wielkiej doniosłości zostały wypracowane przez reprezentantów partii komunistycznych i robotniczych w wyniku obrad, które odbyły się w Moskwie w jesieni 1957 roku.

Burżuazyjna propaganda zużytkowuje dla swych własnych celów tezy projektu programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich, które są sprzeczne z ideologicznymi podstawami komunizmu. Autorzy projektu są obsypywani pochwałami a sam projekt propaganda burżuazyjna przedstawia jako dokument teoretyczny i ideologiczny odbiegający od linii Moskwy — co uzasadnia nadzieję powtórzenia się konfliktu z Kremlem według wzorów z jesieni 1956 roku. Lecz jest rzeczą powszechnie wiadomą, że atakując linię Moskwy i Kremla — burżuazyjna propaganda ma na myśli cały międzynarodowy ruch komunistyczny. Burżuazyjna propaganda, która zawsze przerachowuje się w swych nadziejach i tym razem z całą pewnością się zawiedzie.

Projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich o ogólnej formie reprezentuje te wszystkie różnice, które w przeszłości odcinały towarzyszy jugosłowiańskich od międzynarodowego ruchu komunistycznego. Jak wiadomo — zarówno sowiecka partia komunistyczna jak i inne partie robotnicze — w ostatnich czasach uczyniły bardzo wiele w celu zbliżenia i zacieśnienia więzów z komunistami jugosłowiańskimi w imię pokoju i sprawy socjalizmu. Równocześnie jednak partia komunistyczna Związku Sowieckiego reprezentowała zawsze pogląd, że zbliżenie nie może być dokonane kosztem zasad marksizmu-leninizmu. Skoro więc projekt programu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich zawiera szereg tez stojących w oczywistej sprzeczności do podstawowych zasad marksizmu-leninizmu — projekt ów nie mógł pozostać bez odpowiedzi zasadniczej rzeczowej koleżeńskej krytyki. Oczywiście ów krytycyzm koleżeński i partyjny nie powinien stanowić przeszkody w rozwijaniu przyjaznych stosunków między naszymi partiami krajami.

Komisja Programowa Centralnego Komitetu Ligi Komunistów Jugosłowiańskich pracuje nadal nad ulepszeniem projektu omawianego programu. Z całego serca życzymy towarzyszom jugosłowiańskim powodzenia w tej niezmiernie ważnej sprawie. Wyrażamy nadzieję, że nowy projekt programu będzie w całości oparty na zasadach marksizmu-leninizmu a tym samym służył będzie interesom Ligi Komunistów Jugosłowiańskich, narodowi jugosłowiańskiemu, sprawie jedności bratnich socjalistycznych krajów, sprawie pokoju, demokracji i socjalizmu. Taki program wszyscy komuniści przyjmą z głębokim zadowoleniem.

SPIS TRESCI

DOKUMENTY	7
OD REDAKCJI	9
WSTĘP	11
Rozdział I — <i>Stosunki społeczno-gospodarcze i polityczne w świecie współczesnym</i>	17
Rozdział II — <i>Walka o socjalizm w nowych warunkach</i>	43
Rozdział III — <i>Międzynarodowe stosunki polityczne i polityka zagraniczna socjalistycznej Jugosławii</i>	70
Rozdział IV — <i>Socjalistyczna rewolucja Jugosławii</i> ..	84
Zróżdła społeczne i polityczne rewolucji socjalistycznej w Jugosławii	84
Wojna narodowo-wyzwoleńcza i rewolucja socjalistyczna	91

Rozdział V	— <i>Gospodarcze i polityczne warunki budownictwa socjalizmu w Jugosławii</i>	99
	Władza ludowa jako forma dyktatury proletariatu	104
	Rola społeczna i zadania socjalistycznego państwa	107
	Główni społeczno-polityczni nosiciele socjalistycznego rozwoju	112
Rozdział VI	— <i>Ustrój społeczno-gospodarczy</i>	118
	Spółeczna własność środków produkcji i inne formy własności	118
	Położenie wytwórców i rola państwa	123
	Struktura społeczeństwa i jego sprzeczności wewnętrzne	127
	Wewnętrzne sprzeczności socjalizmu i ich pokonywanie	136
	System gospodarczy	138
Rozdział VII	— <i>Polityczny system władzy ludu pracującego</i>	147
	Treść społeczna demokracji socjalistycznej w Jugosławii	147
	Samorząd społeczny	153
	Prawa osobiste obywateli i rola prawnorządności	163
	Administracja państwowa i jugosłowiańska armia ludowa	166
Rozdział VIII	— <i>Federacja i stosunku między narodami Jugosławii</i>	170
	Samookreślenie i równouprawnienie narodów	170
	Braterstwo i jedność narodów Jugosławii	173
	Zadania komunistów w dziedzinie polityki narodowościowej	176

Rozdział IX	— <i>Polityka gospodarcza, społeczna i oświatowa</i>	179
	<i>Polityka socjalna</i>	193
	<i>Oświata, nauka i kultura</i>	198
Rozdział X	— <i>Rola społeczna i podstawy ideowe Związku Komunistów Jugosławii</i>	205
„KOMUNIST”	O PROGRAMIE LIGI KOMUNISTÓW JUGOSŁAWII	233

ACHEVE D'IMPRIMER
LE 20 FEVRIER 1959
SUR LES PRESSES DE
L'IMPRIMERIE RICHARD,
24, RUE STEPHENSON,
PARIS (18e)

Dépôt légal : 1er trim. 1959.

Orbis
12 11 64.